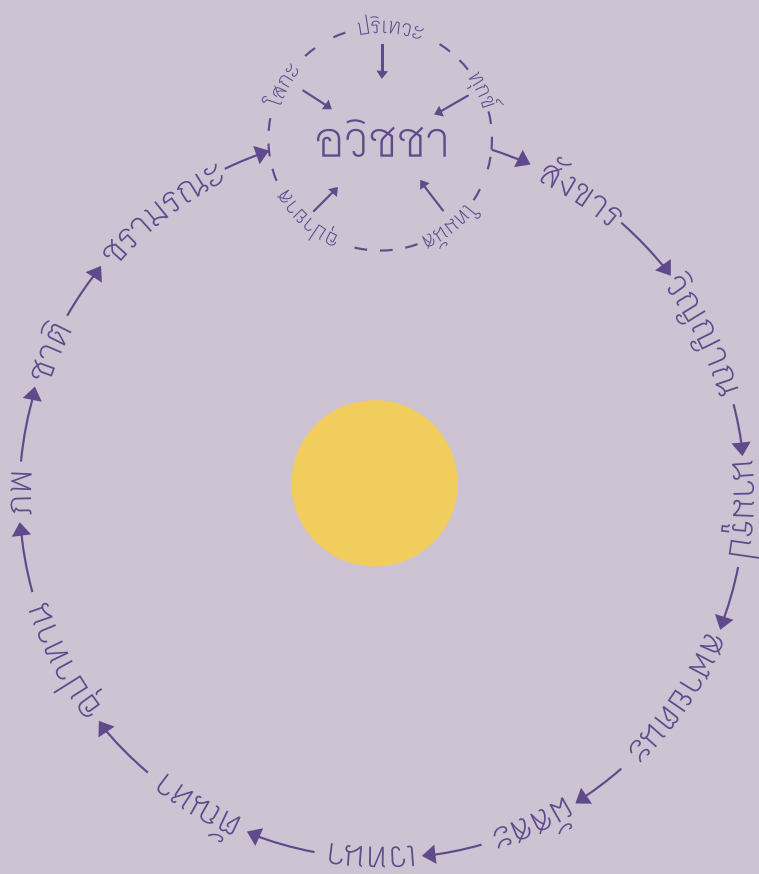

หน้าปก

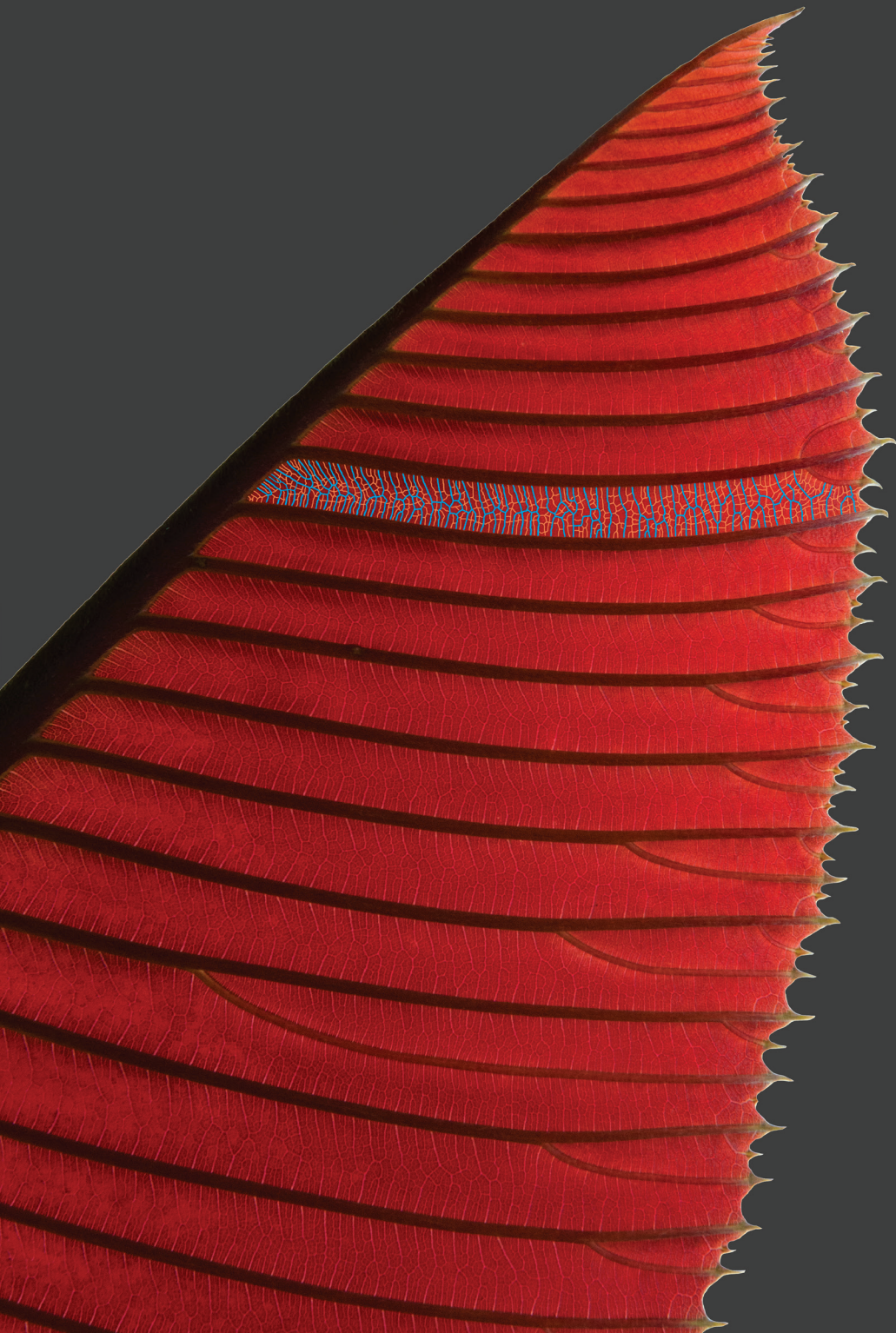

ปฏิจจสมุปบาท

(เล่มที่ ๑)

โดย สุภีร์ ทุมทอง

หนังสือ “**ปฎิจจสมุปบาท เล่ม ๑**” นี้ เรียบเรียงจากคำบรรยาย บรรยายในหัวข้อ “สารธรรมจากพระสูตรตันตปิฎก” ที่ชมรมคนรู้ใจ ณ ห้องพุทธคยา ชั้น ๒๒ อาคารอัมรินทร์พลาซ่า ถนนเพลินจิต กรุงเทพฯ เวลา ๑๘.๓๐ - ๒๐.๓๐ น. การบรรยายเรื่องนี้ มีทั้งหมด ๑๑ ตอน ได้นำมาจากการบรรยายครั้งที่ ๔๑-๔๕ จำนวน ๕ ตอน บรรยายระหว่างเดือน มีนาคม ๒๕๕๔ - กรกฎาคม ๒๕๕๔

เนื้อหาที่บรรยายนั้นประกอบไปด้วย ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่

(๑) หลักการของปฎิจจสมุปบาท ประกอบด้วยหลักการทั่วไป และหลักแจกแจงขยายความ **ในบทที่ ๑**

(๒) ความสำคัญของปฎิจจสมุปบาท ประกอบด้วยปฎิจจสมุปบาทเป็นความจริงที่ไม่ขึ้นกับการอุปติของพระศาสดา เป็นธรรมลึกซึ้งเหนือตรรกะเป็นธรรมเทศนาสายกลาง และเป็นความรู้ที่ทำให้สิ้นความสงสัยทั้งปวงเป็นต้น **ในบทที่ ๑ บทที่ ๒ และบทที่ ๓**

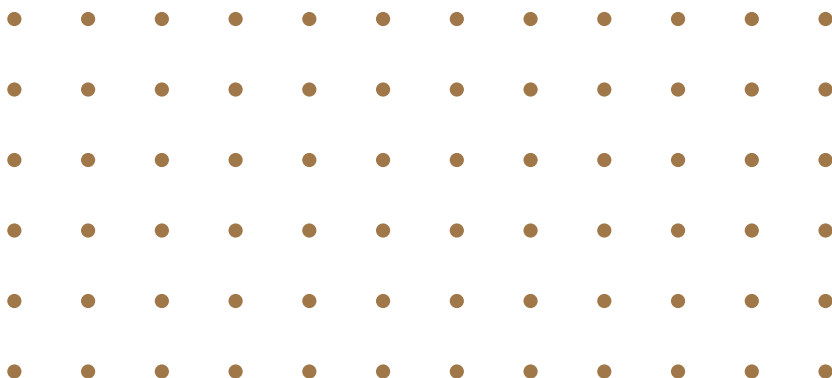
(๓) สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปฎิจจสมุปบาท ประกอบด้วยปฎิจจสมุปบาทเป็นอริยสัจที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้ ทุกอาการมีลักษณะเป็นอริยสัจ แสดงความไม่มีเหตุต้นตออันแรกสุด แสดงที่มาของความหลากหลาย และความเป็นไปของปรากฏการณ์ทั้งหลาย ตั้งแต่ระดับจิตใจ สังคม และโลก เป็นต้น **ในบทที่ ๔ และ บทที่ ๕**

ขออนุโมทนา บริษัท มหพันธ์ไฟเบอร์
ซีเมนต์ จำกัด (มหาชน) ผู้เป็นเจ้าภาพจัดพิมพ์
และผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำหนังสือเล่มนี้ และขอ
ขอบคุณญาติธรรมทั้งหลายที่มีเมตตาต่อผู้
บรรยายเสมอมา หากมีความผิดพลาดประการใด
อันเกิดจากความด้อยสติปัญญาของผู้บรรยาย ก็
ขอขมาต่อพระรัตนตรัยและครูบาอาจารย์ทั้งหลาย
และขอโทษกรรมจากท่านผู้อ่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

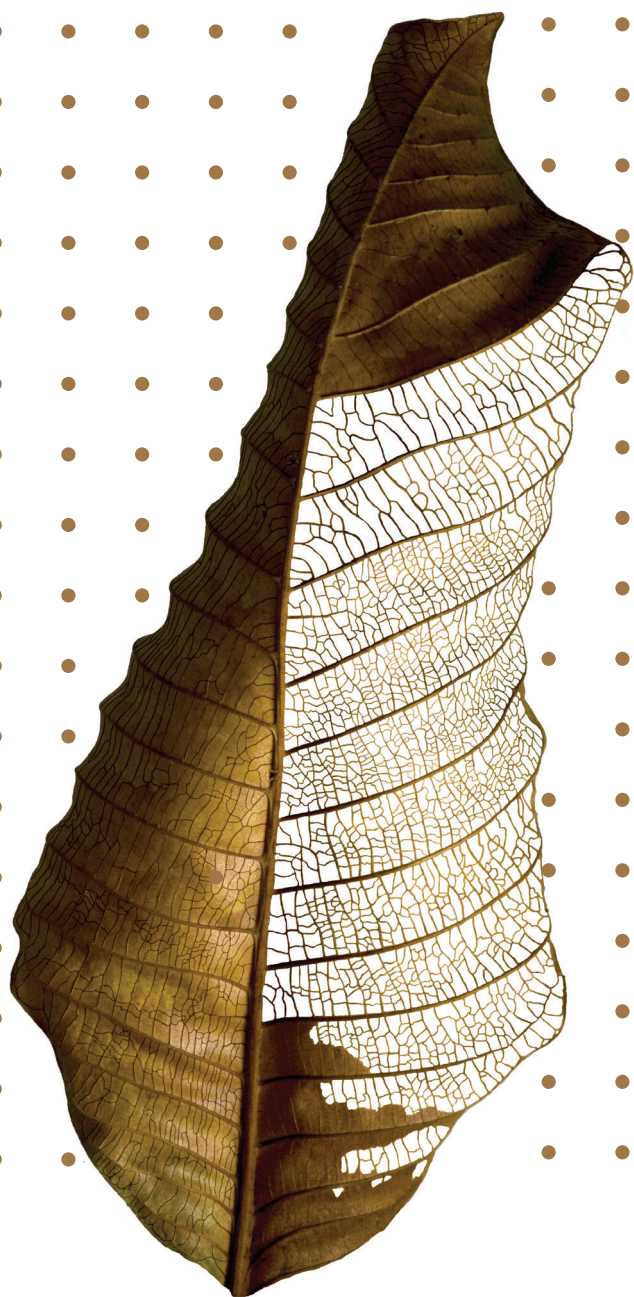
สุกักร์ ทุมทอง

ผู้บรรยาย

๙ กรกฎาคม ๒๕๕๗

บทที่ ๑ ปฏิจจสมุปปาท ตอนที่ ๑	๑๔
-------------------------------	----

๑.

หลักปฏิจจสมุปปาท	๒๑
------------------	----

๑.๑ หลักการทั่วไป	๒๓
-------------------	----

๑.๒ หลักแจกแจงขยายความ	๓๗
------------------------	----

๒.

ความสำคัญของปฏิจจสมุปปาท	๗๗
--------------------------	----

๒.๑ เป็นความจริงที่ไม่ขึ้นกับการอุปบัติของ พระศาสดา	๗๙
--	----

๒.๒ เป็นธรรมลิกซึ่งเหนือตรรกะ	๙๗
-------------------------------	----

บทที่ ๒ ปฏิจจสมุปปาท ตอนที่ ๒	๑๑๐
-------------------------------	-----

๒.๓ เป็นธรรมะที่พระโพธิสัตว์พิจารณา ก่อนตรัสรู้	๑๑๙
--	-----

๒.๔ เป็นธรรมเทศนาสายกลาง	๑๕๓
--------------------------	-----

บทที่ ๓ ปฏิจสุมุปปาท ตอนที่ ๓	๑๙๐
๒.๕ เป็นสิ่งที่ควรรู้อันประเสริฐ	๒๐๓
๒.๖ เห็นปฏิจสุมุปปาทชื่อว่าเห็นธรรมะ	๒๑๓
๒.๗ รู้ปฏิจสุมุปปาทได้ชื่อว่ามีสัมมาทิฐิ	๒๒๑
๒.๘ รู้ธรรมะนี้แล้วได้ชื่อว่าเป็นสมณะและ พราหมณ์แท้	๒๓๗
๒.๙ รู้ธรรมะนี้แล้วหมดความสงสัยใน ชั้นธิดิต เป็นต้น	๒๔๓
๒.๑๐ ไม่รู้ธรรมะนี้ไม่อาจพ้นอบายไปได้	๒๕๙

บทที่ ๔ ปฏิจสุมุปปาท ตอนที่ ๔	๒๖๘
-------------------------------	-----

๓.

สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปฏิจสุมุปปาท ๒๓๗

๓.๑ ปฏิจสุมุปปาทคืออริยสัจที่ใดๆ คัดค้านไม่ได้	๒๓๙
๓.๒ ปฏิจสุมุปปาททุกอาการมีลักษณะเป็น อริยสัจ	๓๑๕
๓.๓ ปฏิจสุมุปปาทแสดงความไม่มีเหตุ ต้นตออันแรกสุด	๓๓๙

บทที่ ๕ ปฏิจสุมุปบาท ตอนที่ ๕

๓.๔ ปฏิจสุมุปบาทแสดงความเกิดแบบตาเห็น

๓๕๔

๓๖๑

๓.๕ ปฏิจสุมุปบาทแสดงแต่เรื่องสภาวะ
ที่ไร้ตัวตน

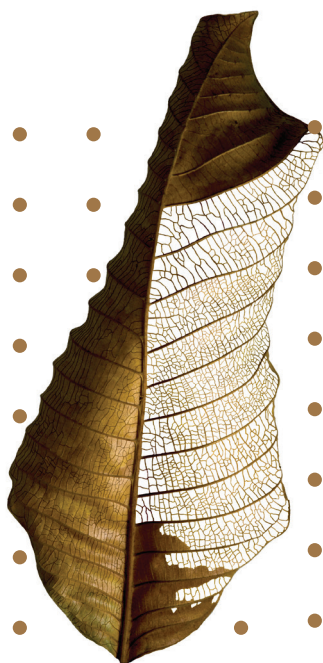
๓๗๓

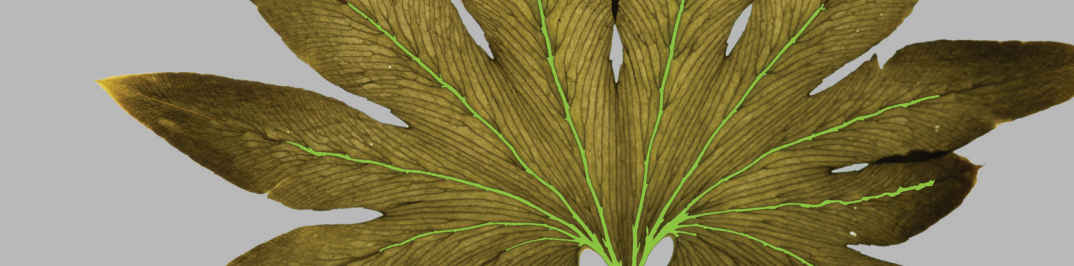
๓.๖ ปฏิจสุมุปบาทแสดงที่มาของความหลากหลาย

๔๐๗

๓.๗ ปฏิจสุมุปบาทแสดงปัจจัยการในจิตใจ
สังคมและโลก

๔๑๗

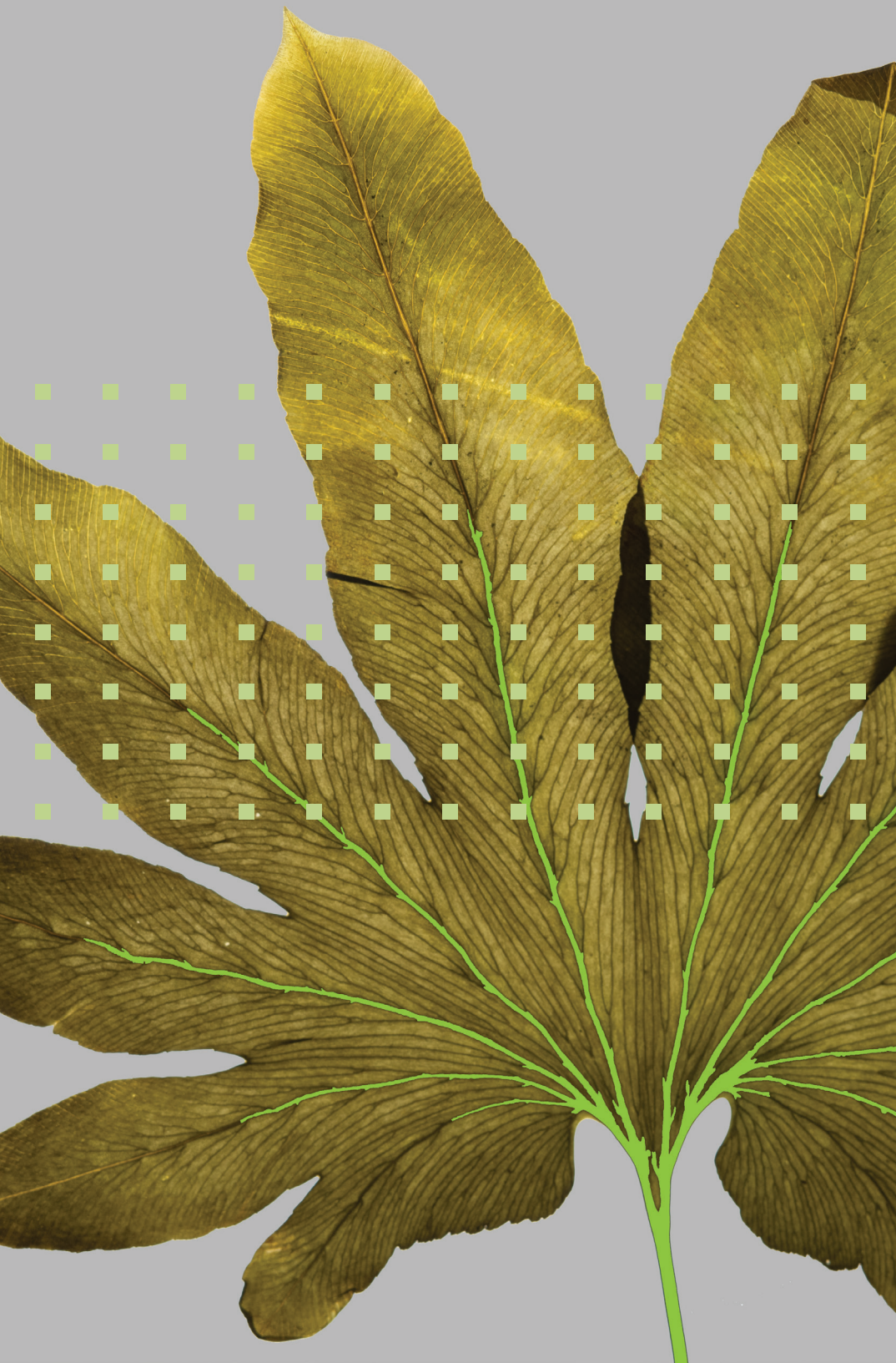
บทที่

๑

ปัจจุสมุปบาท

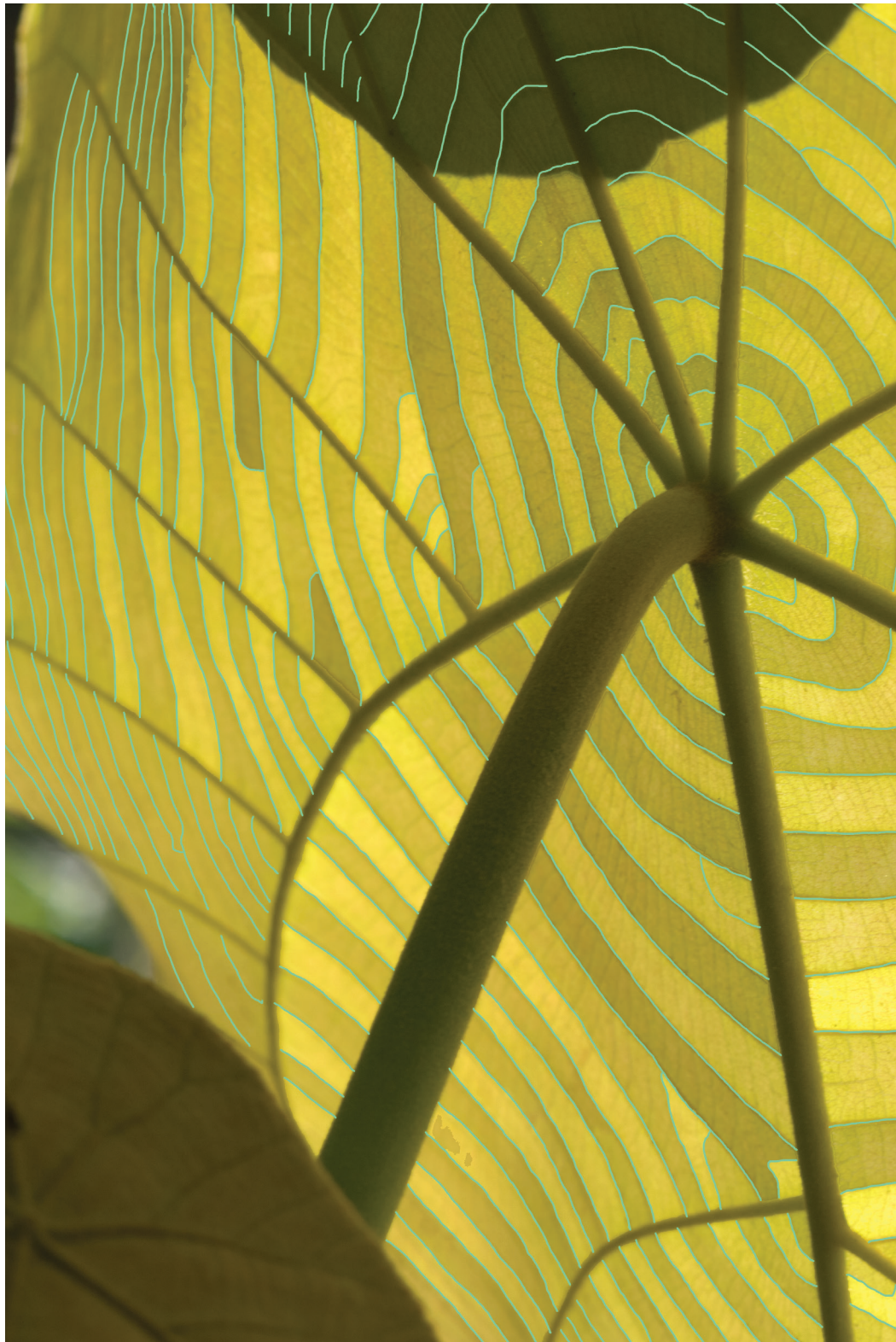
ตอนที่ ๑

บรรยายวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๕๔
ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

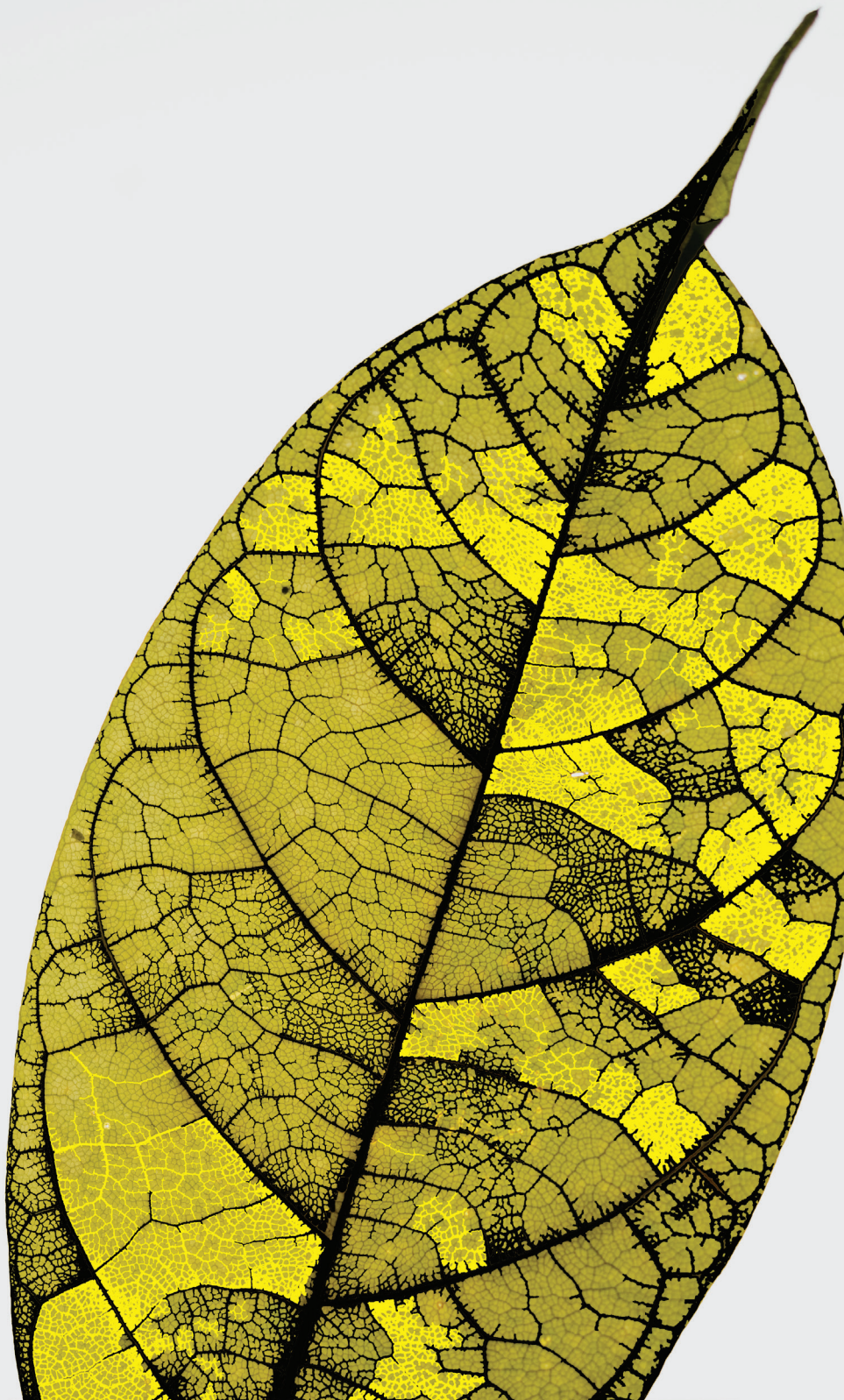

สวัสดีครับท่านผู้สนใจในธรรมทุกท่าน

วันนี้บรรยายสาระธรรมจากพระสูตรตันตปิฎกครั้งที่ ๔๑ ชื่อหัวข้อว่า “ปัจจุสมุปบาท ตอนที่ ๑” วันนี้เริ่มหัวข้อใหม่ ในคราวที่แล้ว ได้บรรยายอริยสัจ ๔ ผ่านไปสองเดือนแล้ว บรรยายหัวข้อใหม่ ซึ่งเป็นหัวข้อที่ค่อนข้างยากเหมือนกัน ฉะนั้น ผมพูดแบบยากๆ ท่านทั้งหลายก็ฟังแบบยากๆ ไปก็แล้วกัน เข้าใจมากหรือเข้าใจน้อยก็ไม่เป็นไร เพราะว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องยาก อย่างที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ ถ้าท่านใดเข้าใจบ้างแล้ว ก็จะได้นำไปศึกษาต่อไป เริ่มต้นดูความหมายและหลักปัจจุสมุปบาทเสียก่อน

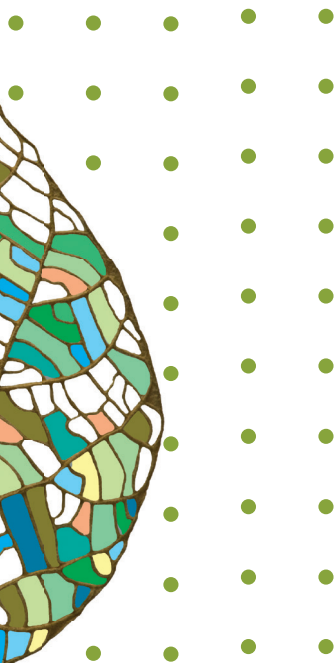

๑.

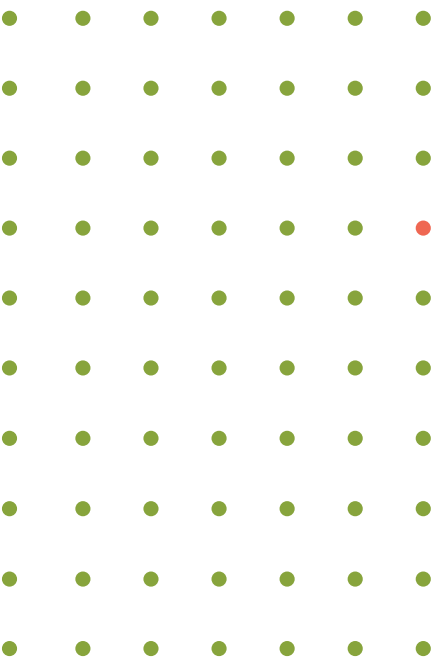
หลักปฏิจจสมุปบาท

คำว่า **ปฏิจจสมุปบาท** นี้ แปลว่า สภาวะต่างๆ ล้วนอาศัยกันและกันเกิดขึ้น คือ ความที่ธรรมทั้งหลายนั้น อิงอาศัยกันและกัน มีเหตุปัจจัยพร้อมจึงเกิดขึ้น ไม่ใช่สิ่งที่อยู่ได้เดี่ยวๆ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาลอยๆ เป็นสิ่งที่อิงอาศัยกันจึงเกิดได้ จึงอยู่ได้ แล้วจึงดับได้ ล้วนต้องอิงอาศัยกันเกิด อิงอาศัยกันตั้งอยู่ และอิงอาศัยกันดับไป

๑.๑ หลักการทั่วไป

โดยมีหลักทั่วไป ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ๑๖/๒๑ ทสพลสูตร บาลีนี้ ท่านทั้งหลายอาจจะเคยได้ยินบ่อยๆ ควรจะจำให้ได้ เรียนเรื่องปัจจุสมุพบาทแล้ว จำได้ไม่มาก จำได้แค่ ๔ บรรทัดนี้ ก็ถือว่าเก่งแล้ว จำไว้แล้วก็ให้ทำความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ได้ ในบาลีมีว่า

อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ
อิมสฺสอุปฺปาทา อิทํ อุมฺปชฺชติ
อิมสฺมี อสติ อิทํ น โหติ
อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ

อิมสุมี สติ เมื่อสิ่งนี้มี
อิทํ โหติ สิ่งนี้จึงมี
อิมสุสฺสุปาทา เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้
อิทํ อุပ္ปชฺชติ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
อิมสุมี อสติ เมื่อสิ่งนี้ไม่มี
อิทํ น โหติ สิ่งนี้จึงไม่มี
อิมสุสฺ นิโรธา เพราะความดับไปของสิ่งนี้
อิทํ นิรุชฺฌติ สิ่งนี้จึงดับไป

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี
เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี
เพราะความดับไปของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป

คำบาลีสองบรรทัดว่า

อิมสุมี สติ เมื่อสิ่งนี้มี
อิทํ โหติ สิ่งนี้จึงมี
อิมสุสฺสุปาทา เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้
อิทํ อุပ္ปชฺชติ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

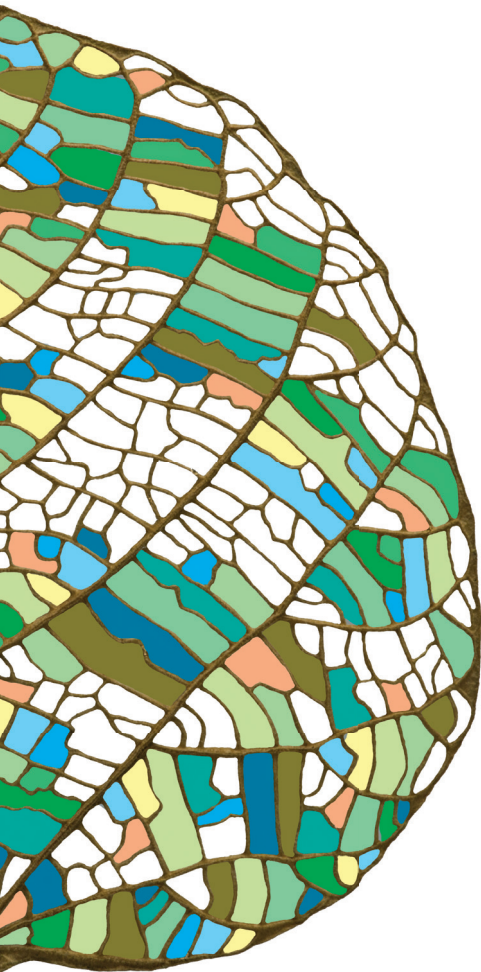
เป็นบาปที่แสดง **ฝ่ายเกิด, ฝ่ายมี** เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี หมายความว่า ที่สภาวะนั้นๆ มันมีขึ้นมาได้นั้น ไม่ได้มีอย่างลอยๆ เดี่ยวๆ มีเพราะมีสิ่งอื่นอยู่ เหมือนกับเราที่นั่งอยู่ที่นี่ ที่มีเราอยู่ เป็นคนนั้นคนนี้ได้ ก็เพราะมีคนอื่นอยู่ จึงมีเราอยู่ มีเราเป็นเจ้านาย ก็เพราะมีลูกน้องอยู่ มีเราเป็นสามี ก็เพราะมีภรรยาอยู่ จะมาบอกว่าเป็นสามี แต่ไม่มีภรรยา อย่างนี้มันไม่ได้ ต้องมีสิ่งอื่นอิงอาศัย ที่มีอันใดอันหนึ่งขึ้นมาได้ ก็เพราะอีกอันหนึ่งมันมีอยู่ จึงว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่ออันนี้มี อันนี้จึงมี

ที่นี่ ที่มันมีนั้น มันไม่ได้มีแบบเป็นตัวเป็นตน หรือเป็นของเที่ยงแท้ถาวรมั่นคง มีเพราะมันเกิด และก็ไม่ได้เกิดมาลอยๆ เพราะความเกิดขึ้นของอันอื่น จึงเกิดอันนี้ขึ้นได้ ท่านจึงว่า เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น นี่ฝ่ายมี ฝ่ายเกิดขึ้น หมายความว่า ที่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาได้ ก็เพราะว่ามีสิ่งอื่นเป็นของเปรียบเทียบอยู่ และที่ว่ามีๆ นี้ ก็ไม่ได้มีแบบเที่ยงแท้ถาวร เป็นตัวเป็นตนค้างอยู่อะไร มีเพราะเกิด และไม่ได้เกิดมาลอยๆ ด้วย เพราะอันอื่นเกิด มันจึงเกิด นี่เป็นฝ่ายเกิดนะ ถ้าท่านฟังเข้าใจเท่านี้ ก็บรรลุลแล้ว ถ้าเข้าใจจริงๆ แบบนี้ จะสามารถละความเห็นผิดได้ คนเราโดยส่วนใหญ่ ยังไม่เข้าใจ คิดว่ามีจริงๆ มีอะไรที่มันคงถาวรอันใดอันหนึ่ง รู้สึกว่าเป็นตัวเป็นตน เป็นของเที่ยงแท้อยู่

แท้ที่จริง ที่รู้สีกว่ามันนั้นมีขึ้นมาก ก็เพราะไปเปรียบเทียบกับอันอื่น เมื่ออันนี้มี อันนี้จึงมี ที่ว่าอันนี้มี แสดงว่ามีอีกอันหนึ่งให้เปรียบเทียบ เหมือนกับบอกว่าดีมีไหม ดีมีเมื่อมีชั่วอยู่ ชั่วมันมี ดีมันจึงมีขึ้น ถ้าท่านบอกว่า เอาละ... ฉันทจะเอาดี ก็แสดงว่าเอาชั่วเอาไ้ด้วย เพราะว่าเมื่อดีมันมี ชั่วก็มี ที่ดีมันมีขึ้นมาได้ เพราะว่ามันมีชั่วอยู่นั่นเอง ถ้าพูดง่าย ๆ ก็เหมือนกับว่า เหยียญมันมีสองด้าน มีหัวกับก้อย ท่านจะบอกว่าจะเอาเหยียญไว้ ก็แสดงว่าท่านเอาทั้งหัวทั้งก้อยเอาไ้ด้วย ถ้าจะเอาลูกก็แสดงว่าเอาผิดมาด้วย เหมือนกับว่าเอาเกิดก็เอาตายมาด้วย เอาสวรรค์ก็เอานรกมาด้วย

ทีนี้ ถ้าเข้าใจทั้งหมดนี้แล้วว่าเป็นของไร้ตัวตน มี เพราะเกิดขึ้น และเกิดเพราะมีเหตุ ความเข้าใจผิดก็จะหมดไป สามารถอยู่เหนือสิ่งเหล่านั้นได้ นี่ฝ่ายมี ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า **มันมี มันก็ไม่ได้มีจริงจัง หรือว่าเป็นของมันคงถาวรอะไร** ที่มันมีขึ้นมาได้ ก็ เพราะว่าอันนี้มันมี อันนี้มันจึงมีขึ้น มีเมื่อมันเกิด และไม่ได้เกิดมาลอย ๆ ท่านจึงว่า *อิมสฺสูปปาทา* เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้ *อิทํ อุปฺปชฺชติ* สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น อันนี้ฝ่ายเกิด หรือฝ่ายมี

ต่อไป **ฝ่ายไม่เกิด, ฝ่ายไม่มี** ฝ่ายดับสนิท หรือหมดไป บาลีและแปลว่า

อิมสุมี อสติ
เมื่อสิ่งนี้ไม่มี

อิทํ น โหติ
สิ่งนี้จึงไม่มี

อิมสุส นิโรธา
เพราะความดับไปของสิ่งนี้

อิทํ นิรุဇဏติ
สิ่งนี้จึงดับไป

คำว่า **ไม่มี** ไม่ใช่หมายความว่า ไม่มีแบบโล่งโล่ง ไม่มีอะไรเลย ที่มันไม่มี ก็เพราะว่าไม่มีตัวเปรียบเทียบ ไม่มีเหตุ ไม่มีเงื่อนไข ก็เลยไม่มีขึ้นมา ฉะนั้น ถ้าอยากให้เห็นมีอะไรขึ้นมา ต้องหาตัวเปรียบเทียบมา อย่างจะรู้ว่าตัวเองสวยหรือไม่สวย ก็ต้องดูตัวเปรียบเทียบ คือคนข้างๆ เพราะถ้าไม่มีคนข้างๆ หรือไม่มีตัวเปรียบเทียบ จะมีอันใดอันหนึ่งขึ้นมาไม่ได้ เมื่ออันนี้ไม่มี อันนั้นมันก็ไม่มี

สิ่งต่างๆ ในโลก มันก็เป็นอย่างที่มีมันเป็น มันจะมี จะเป็นอย่างไรอย่างหนึ่งขึ้น ก็อยู่ที่การเปรียบเทียบของเราทั้งหลาย มีสูง มีต่ำ มีดำ มีขาว มีถูก มีผิด อะไรมากมาย โดยแท้จริงแล้ว ถ้าอันอื่นไม่มี อันนั้นมันก็ไม่มี เช่น ถ้าต่ำไม่มี สูงมันก็ไม่มีไปด้วย ถ้าผิดไม่มี ถูกมันก็ไม่มีไปด้วย ถ้าดีไม่มี ชั่วมันก็ไม่มีด้วย เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี

ที่ว่าไม่มีนั้น ไม่ใช่หมายความว่า ไม่มีอะไรเลย แต่หมายความว่า เพราะอันนี้มันดับไป เหตุปัจจัยมันดับไป **เหตุหมดไป ไม่มีเหตุ มันจึงไม่เกิด ดับสนิทไป** นี่ก็เป็นฝ่ายดับหรือฝ่ายไม่มี ถ้าเข้าใจหลักการทั่วไปอันนี้แล้ว ก็สามารถเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาทั้งหมด **หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ท่านแสดงเป็นแบบกลางๆ คือ ไม่เข้าไปข้างมีหรือว่าข้างไม่มี** จะมีก็ได้ เมื่ออันนี้มันมี อันนี้มันจึงมี เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น จะว่าไม่มีก็ได้ เมื่ออันนี้ไม่มี อันนี้ก็ไม่มี เพราะความดับไปของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป จึงไม่เกี่ยวกับมีหรือไม่มี ไม่เกี่ยวกับถูกหรือผิด

ส่วนเราทั้งหลายนั้นไม่รู้เรื่องอย่างนี้ จะปฏิบัติธรรม หรือจะเรียนอะไรต่างๆ ก็เรียนเอาถูก พอเรียนเอาถูก ผิด มันก็ตามมาด้วย มันจึงผิดๆ ถูกๆ อยู่เรื่อย แต่เรื่องเหนือผิด เหนือถูกไม่ยอมเรียนกัน จะเรียนเอาความสุข ทุกข์ก็ตามมา เรื่อย ส่วนเหนือสุขเหนือทุกข์ไม่เคยเรียนสักที ก็เลยงงไปงมมา ชาวโลกจึงฟังเรื่องนี้ยากมาก ฉะนั้น ผมก็เป็นชาวโลกมาพูดให้ คนชาวโลกฟัง เรื่องนี้จึงเป็นเรื่องยาก ฟังแล้วเหมือนเข้าใจ แต่ บางทีก็เหมือนไม่เข้าใจ กลับไปกลับมาอยู่อย่างนั้นนั่นแหละ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเราต้องการจะเอาแต่เข้าใจ พอจะเอาเข้าใจ ความไม่เข้าใจมันตามมา บางท่านถึง เอ...อาจารย์ ถ้าดิฉันไม่ อยากเข้าใจ ดิฉันจะมาฟังอาจารย์ทำไมล่ะ นี่เขาว่าอย่างนี้ เลย วนไปวนมาอยู่อย่างนี้แหละ ถ้าไม่อยากจะมีความสุข ไม่อยาก พ้นทุกข์แล้ว จะมาปฏิบัติทำไมล่ะ ก็ว่าอย่างนี้ กลับไปกลับมา อยู่อย่างนี้ ก็ไม่เป็นไร ค่อยๆ ฟังไป ศึกษาไป ปฏิบัติไป จนกว่า จะเข้าใจอันนี้นะ นี่แหละเป็นหลักการทั่วไป หลักการทั่วไปของ ปฏิจจสมุปบาท สามารถอธิบายได้ทุกเรื่อง

อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ
เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี

อิมสฺสุปฺปาตา อิทํ อุปฺปชฺชติ
เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้
สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

อิมสฺมี อสติ อิทํ น โหติ
เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี

อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ
เพราะความดับไปของสิ่งนี้
สิ่งนี้จึงดับไป

หลักการทั่วไป อธิบายได้ทุกเรื่อง ตั้งแต่เรื่องโลภภายใน ในกายและใจ จนกระทั่งเรื่องภายนอก สิ่งที่พระพุทธร่องค์ทรงรู้นั้นมีมาก พระองค์ไม่ต้องการให้เราารู้มาก เพราะว่า แคร์รู้น้อยๆ ก็เพียงพอตายอยู่แล้ว วิบัติลาสไปมาก ถ้าไปรู้เยอะ ก็พินหนักขึ้นไปอีก พระองค์จำกัดวงเข้ามา ให้รู้เฉพาะเท่าที่จำเป็น สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้มีเยอะแยะมากมาย สิ่งที่ทรงนำมาสั่งสอน ก็สอนเฉพาะเรื่องทุกข์กับความพ้นไปแห่งทุกข์

หลักการทั่วไปนี้ ใช้ได้ทุกเรื่อง ใช้กับเรื่องอะไรก็ได้ ที่เราเรียนมาทุกวิชาทางโลก ก็อยู่ในกฎนี้หมด เหมือนกับแสงสว่างไฟฟ้าจะมีได้ ก็เพราะอันนี้ๆ มันมี อันนี้มันจึงมี แล้วก็ไล่เหตุปัจจัยไปเรื่อย ทุกสิ่งก็จะเกี่ยวข้องกันไปหมด การที่ท่านหายใจเข้า หายใจออกแต่ละครั้ง มันก็มีผลต่อสิ่งต่างๆ เต็มไปหมดแหละ อันนี้ถ้าพูดแบบลึกซึ้งหน่อย หรือพูดตามหลักการทั่วไป เราเดินไป เดินมา ก็มีผลต่อคนอื่นเยอะแยะ เรามานั่งอยู่ที่นี่ ก็มีผลทำให้โลกร้อนขึ้น บางท่านบอก เอ...เกี่ยวยังไง เกี่ยวสิ เพราะท่านเกิดขึ้นมา โลกมันก็เลยร้อน ถ้าท่านไม่เกิดขึ้นมา โลกมันจะร้อนมัย்ய่ อาจะร้อนกว่านี้ก็ได้ หรือเย็นกว่านี้ **ไม่แน่** อยู่ภายใต้ความไม่แน่นอนแน่นอน แต่ในเมื่อมีท่านเกิดขึ้นมาแล้ว ท่านก็เป็นเหตุเป็นปัจจัย มีความเกี่ยวข้องกับทุกๆ เรื่อง

ฉะนั้นในโลกมันจึงเป็นเครือข่ายโยงใยกันไป ไม่มีการแยกขาดจากกัน โดยหลักการทั่วไปของปฏิจจสมุปบาท ถ้าจะยกมาสักเรื่องก็ได้ แต่ยกมาแล้ว ท่านก็อย่าไปคิดมาก เดี่ยวจะเพี้ยนเอา เพราะเรื่องมากมายเหล่านี้ พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงเน้นนะ เน้นเฉพาะเรื่องทุกข์กับความพ้นทุกข์ แต่จะยกตัวอย่างให้ท่านฟังว่า หลักการทั่วไปนี้อธิบายได้ทุกเรื่อง แล้วก็แสดงให้เห็นว่าทุกสิ่งนั้นล้วนเกี่ยวพันกันอย่างไรบ้าง

เช่นสมมติว่าท่านกินข้าวเม็ดหนึ่ง ที่นี้ข้าวนี้มันเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง ก่อนจะเป็นข้าวในจานนี้ มันเป็นอะไรมา มันก็เป็นข้าวเปลือกมา ก่อนจะเป็นข้าวเปลือก มันเป็นอะไรมา มันอยู่บนต้นข้าว มันก็มีเหตุเป็นปัจจัยเยอะเยอะ ตอนเป็นต้นข้าว อาศัยอะไรบ้าง อาศัยดิน อาศัยปุ๋ย อาศัยน้ำ อาศัยแสงแดด อาศัยฝน อาศัยนก อาศัยแมลง อาศัยออกซิเจน จนเติบโตมา การที่เติบโตได้ ก็มาจากต้นเล็กๆ มา อาศัยอะไรบ้าง อาศัยน้ำ อาศัยปุ๋ย อาศัยดิน อาศัยดวงอาทิตย์ อาศัยดวงจันทร์ อาศัยนั้น อาศัยนี้ ฉะนั้นถ้าท่านกินข้าวเม็ดหนึ่ง ก็แสดงว่า กินดินเข้ามาด้วย กินแสงแดดเข้ามาด้วย กินดวงจันทร์เข้ามาด้วย กินแมลงปอเข้าไปด้วย กินอะไรๆ ต่ออะไรเข้ามาด้วย เป็นเหตุปัจจัยกันหมด อย่างนี้พอมองออกไหมครับ ดังนั้น ก็อย่าไปมองออกมาก ถ้ามองมากก็อย่างนี้แหละ เพราะมันเกี่ยวกันหมดเลย เชื่อมโยงกันไปทุกห้วงแห่ง ไม่มีการแยกขาดออกไปจากกัน

ดังนั้นการที่เราพยายามแยกตัวเองให้ขาดจากคนอื่น มีคนนั้น มีคนนี้ มีของคนนั้น มีของคนนี้ เป็นระดับ เป็นชนชั้น กัน จึงเป็นความเข้าใจผิดเท่านั้น ในหลักของปฏิจจสมุปบาท แล้วไม่มีอย่างนั้น ที่มีเราขึ้นมา ก็เพราะมีเขา ที่มีเราสูงกว่า ก็เพราะมีเขาต่ำกว่า ที่มีเราเป็นคนดี เพราะมีเขาชั่ว มันเป็นอย่างนี้ ถ้าท่านรู้สึกตัวเองดีกว่าคนอื่น ก็แสดงว่าท่านชั่วกว่าคนอื่น อ้าว...ทำไมเป็นอย่างนั้น ก็มันเปรียบเทียบกับ เคยรู้สึก ว่าดีกว่าชาวบ้านเขาไหม ยังรู้สึกอยู่หรือ ตายแล้ว ชั่วกว่าชาวบ้านเขาแล้ว นี่มันเป็นอย่างนี้ มันอิงอาศัยกันหมดเลย ทุกเรื่อง เป็นอย่างนี้หมด

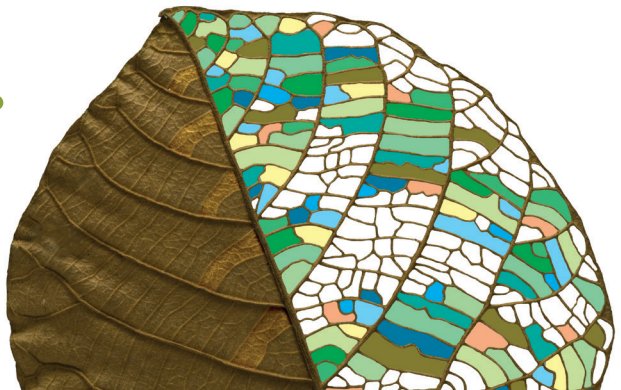
อย่างเช่นว่าแสงไฟนี้เรามาดึงอาศัยแสงไฟ จึงได้มองเห็นหน้ากัน ไล่ไปไล่มาสักหน่อยท่านก็จะเจอเชือกแล้ว พอเจอเชือกก็มีปลาตัวนั้นปลาตัวนี้ กุ้ง หอย ปู ก้อนหิน ก้อนดิน ปะการัง ก็อยู่ในน้ำนั่นแหละ กุ้ง หอย ปู ปลา ก็ยังเกี่ยวข้องกับแสงไฟได้ เป็นผู้สร้างแสงไฟให้เราได้ เพราะมันอยู่ในน้ำ น้ำนั้นก็ถูกปล่อยให้ไหลไหล ไหลไปเป็นกระแสไฟขึ้นมา มีน้ำ มีภูเขา มีปลา มีอะไรต่างๆ นี่มันเกี่ยวข้องกับหมดอย่างนี้ แต่พวกเราพอไม่เข้าใจ มันก็จะยึดติดเข้ามาเป็นอันๆ เป็นอย่างๆ แล้วก็แยกตัวเองออกมาจากคนอื่น โดยหลักการทั่วไปของปฏิจจสมุปบาทแล้วจะเห็นว่า **ทั้งโลกนั้นไม่มีอะไรที่แยกขาดจากกัน เป็นของอิงอาศัยกัน ดีก็อาศัยชั่ว มันเป็นอย่างนี้ จึงเป็นโลกได้**

บางคนเกิดมาในโลกแล้วไม่เข้าใจ เขาจะทำให้โลกไม่เป็นโลก คือว่าเกิดมาแล้ว คิดว่า จะทำให้โลกดีหมด อย่างนี้ได้ไหม อย่างนี้ไม่รู้เรื่อง ในโลกนี้มีคนดีบ้าง มีคนไม่ดีบ้าง ถูกไหม เกิดมาแล้ว เขาพยายามจะทำให้ทุกคนเป็นคนดี บางคนบอกว่าทำได้ก็ดี ลองทำดูสิ คำพยายามทำมาตั้งนานแล้ว ตั้งแต่ท่านไม่เกิดมา ก็มีคนดีบ้าง คนไม่ดีบ้าง ท่านเกิดมาคนหนึ่ง ใหญ่โตอะไรนักหนา จึงจะไปเปลี่ยนแปลงคนอื่นได้ มันยอมเป็นไปไม่ได้ เพราะว่าโลกมันได้เท่านี้ คือมันเป็นของอิงอาศัยกัน ต้องมีดีและชั่วติดกันไว้ เพื่อให้มันเป็นโลก ต้องมีข้างขึ้น มีข้างแรม มีเกิด มีดับ มีบุญ มีบาป เป็นของโลก อันนี้เรียกสมบัติของโลก มีเกิด มีตาย วนเวียนกันไปอย่างนี้เป็นสมบัติของโลกเขา โลกมันก็ได้เท่านี้ เป็นของอิงอาศัย

เมื่อใดที่เข้าใจสิ่งต่างๆ เหล่านี้แล้ว ว่า อ้อ...มันเป็นธรรมดาเท่านี้ ก็แสดงว่าท่านเข้าใจปฏิจสุมุปปาทแล้ว เข้าใจตามหลักการทั่วไป หลักการทั่วไปนั้น มันกว้างขวางมาก อย่างที่ผมได้ยกตัวอย่างไปแล้ว ท่านก็จะเห็นว่ามันเกี่ยวข้องกันไปทุกเรื่อง ถ้าท่านจะไปนั่ง

พิจารณาทุกๆ เรื่องอย่างนั้น คงจะตายเสียเปล่า
คงจะไม่ได้เห็นความจริงอะไร และอาจเป็นบ้า
เสียก่อน พระพุทธองค์ทรงเน้นอีกเรื่องหนึ่ง คือ
เน้นแสดงเฉพาะเรื่องกระบวนการเกิดขึ้นของ
ทุกข์และการดับสนิทไปของทุกข์ พระองค์จึง
ตรัสว่า **สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้นั้นมีมาก แต่ที่นำ
มาแสดงนั้น เฉพาะเรื่องทุกข์กับความพ้นไป
แห่งทุกข์** ฉะนั้นในหลักการทั่วไปนี้ จึงแจกแจง
ออกมา เอาเฉพาะที่ประสงค์ ที่ต้องการ คือ
หลักปฏิจสุมุปปาท เวลาขยายความขึ้นมา ก็
จะเป็นเรื่องความเกิดขึ้นของกองทุกข์ กับ
ความดับสนิทไปของกองทุกข์ ซึ่งท่านก็จะได้ยิน
อยู่บ่อยๆ นี่เป็นแบบแจกแจงขยายความสิ่งที่
พระพุทธเจ้าทรงประสงค์

๑.๒ หลักแจกแจงขยายความ

ส่วนหนึ่งเป็นหลักทั่วไป หลักทั่วไปนี้อธิบายได้หมดทุกเรื่อง แต่ที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์และให้เราประพฤติปฏิบัติ ให้เอาเฉพาะเรื่องทุกข์กับความผันไปแห่งทุกข์ พอรู้เรื่องนี้แล้วเรื่องอื่นไม่รู้ทั้งหมดก็ไม่เป็นไร เพราะพ้นทุกข์แล้วก็จบกัน พอพ้นทุกข์แล้ว บั่นไฟฟ้าไม่เป็น เป็นอะไรไหม ไม่เป็นไร ไม่มีปัญหาอะไร สร้างเครื่องบินไม่เป็นก็ไม่เป็นไร เพราะว่าพ้นทุกข์ไปแล้ว พ้นจากโลกไปแล้ว

พวกที่เขาบั่นไฟฟ้าเป็นก็ดี หรือว่าพวกที่ไปนอกโลกเป็นก็ดี เขาก็ใช้หลักการนี้แหละ คือเมื่ออันนี้ๆ มันมี อันนี้มันจึงมีขึ้น ทำอันนี้ๆ ให้ถูกหลักการนี้ มันก็ได้อันนี้ขึ้น ทำอันนี้ๆ มีอันนี้ๆ อันนี้มันก็ไปได้ ทำให้เกิดมีหลักวิชาอะไรต่างๆ มากมาย อย่างนี้มันกว้างขวางมาก แต่ว่าที่พระพุทธองค์ทรงเน้นคือเรื่องทุกข์กับความผันไปแห่งทุกข์ ดังนั้นที่ผมสอนก็จะเน้นเฉพาะเรื่องนี้ คือเรื่องทุกข์กับความผันไปแห่งทุกข์

ในแบบแจกแจงขยายความนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า

อวิชาปจฺจยา ภิกฺขเว สงฺขารํ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี

สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ
เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี

วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี

นามรูปปจฺจยา สฬายตน์
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี

สฬายตน์ปจฺจยา ผสฺสโต
เพราะสฬายตน์เป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี

ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี

เวทนาปจฺจยา ตณฺหา
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี

ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี

อุปาทานปจฺจยา ภโว
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี

ภวปจฺจยา ชาติ
เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี

ชาติปจฺจยา ชรามรณํ
โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสุปายาสา สมภวนติ
เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ จึงมี

เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทโย โหติ
ความเกิดขึ้นของกองทุกข์ล้วนๆ นี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้แล

อันนี้ แสดงกระบวนการเกิดขึ้นของกองทุกข์ล้วนๆ กองทุกข์เท่านั้น หรือกองทุกข์ร้อยเปอร์เซ็นต์ **ไม่ได้แสดง** การเกิดขึ้นของสัตว์ ของบุคคล ของผู้หญิง ของผู้ชาย ของสัตว์อภาย ของมนุษย์ ของเทวดา หรือของพรหม **ใดๆ ทั้งสิ้น แสดง**ความเกิดขึ้นของกองทุกข์เท่านั้น ฉะนั้น ในหลักคำสอนชั้นสูงสุดของพระพุทธเจ้า พระองค์ ไม่ทรงเน้นพูดถึงความสุขอะไร เน้นพูดถึงความเกิดขึ้นของ กองทุกข์ และความดับสนิทไปของกองทุกข์ อันนี้เป็นภาษาลึกซึ้งที่สุด

ในแบบปฏิจจสมุปบาท ไม่มีเรื่องสุข แบบอริยสัจก็เหมือนกัน ภาษาของเหล่าพระอริยเจ้านี้ จะมีแต่เรื่องทุกข์ กับความพ้นไปแห่งทุกข์เท่านั้น ส่วนพวกเราปุถุชนนี้ ส่วนใหญ่จะชอบพูดเรื่องความสุข ความมั่งคั่ง ความเจริญ ความร่ำรวยอะไรต่างๆ มันดูตื่นตาตื่นใจดี อย่างนี้ก็สนุกกันไปวันๆ ก็ไม่พ้นจากความตายไปได้ ที่พระองค์ทรงเน้นจริงๆ เน้นเฉพาะเรื่องนี้ แท้ที่จริง ยังมีเหตุปัจจัย หรือว่าความเป็นเหตุเป็นปัจจัย อิงอาศัยกันในแง่มุมอื่นอีกมากมาย แต่พระองค์ไม่ทรงแสดง ที่พระองค์ต้องการให้เรารู้ คือ ความเกิดขึ้นของกองทุกข์ล้วนๆ นี่ มันเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่ความเกิดขึ้นของตัวตน บุคคล ผู้หญิง ผู้ชาย หรือเป็นความเกิดขึ้นของตัวดี ตัววิเศษอะไร เป็นความเกิดขึ้นของกองทุกข์ กองทุกข์ล้วนๆ กองทุกข์ร้อยเปอร์เซ็นต์ ซึ่งมีเหตุมีปัจจัยเรียงลำดับกันมาจาก **อวิชชา** คือ ความไม่รู้อริยสัจ

อวิชชา คือ ความไม่รู้หรือริยสัจ เป็นเหตุต้นตอของ
กระบวนการนี้ แท้ที่จริง อวิชชา นี้ ก็มีเหตุปัจจัยอีก ไม่มีตัวไม่มี
ตนเหมือนกัน ถ้าพูดถึงในการวนเวียนของกองทุกข์นี้ อะไรเป็น
เหตุ ต้นเค้า หรืออะไรเป็นเหตุใหญ่ที่สุดของกระบวนการนี้ ต้อง
บอกว่าความไม่รู้หรือริยสัจ จะพูดเฉพาะกระบวนการนี้นะ ส่วนอัน
อื่นๆ ไม่เกี่ยวนะ ถ้าจะพูดเรื่องนี้ว่า ทำไมเราทั้งหลายจึงเกิด
วนเวียน เป็นมนุษย์บ้าง เป็นเทวดาบ้าง เป็นพรหมบ้าง เกิดวน
เวียน ทำไมไม่ยอมเบื่อหน่าย คลายกำหนดเสียที ทำไมจึงเป็น
เช่นนั้น ถ้าจะพูดถึงสภาวะอะไรเป็นต้นตอของประเด็นนี้ ก็ต้อง
พูดว่าอวิชชา

คำว่า ต้นตอนี้ ไม่ได้หมายความว่า
อริชาเป็นตัวตนเป็นผู้ยิ่งใหญ่ หรือว่าเป็นผู้
สร้างผู้บันดาล ไม่ใช่อย่างนั้น พุดถึงกระบวนการ
การเกิดขึ้นของกองทุกข์ พุดถึงเฉพาะตรงนี้เท่า
นั้น อริชาเป็นใหญ่ในการทำให้มีการวนเวียน
ไปไม่สิ้นสุด เหมือนกับเราพุดถึงกระบวนการ
อันหนึ่งขึ้นมา เช่น ใครเป็นใหญ่ที่สุดในการ
สร้างตึกนี้ เราก็ต้องไปหาเจ้าภาพใหญ่ที่สร้าง
ตึกนี้ขึ้นมา ที่นี้ ในกระบวนการวนเวียนไปตาม
วัฏสงสาร ที่เวียนเกิด เวียนตาย ไม่สิ้นสุด ทำ
ให้ไม่ยอมเบื่อหน่ายคลายกำหนดเสียที อะไร
เป็นเจ้าภาพใหญ่ในเรื่องนี้ ก็ต้องบอกว่าอริชา
คือความไม่รู้อริยสัจ ไม่รู้จักทุกข์ตามที่มันเป็น
จริง ไม่รู้ทุกข์ว่ามันเป็นทุกข์ นึกว่ามันเป็นสุข
ไม่รู้เหตุให้เกิดทุกข์ ไม่รู้จักว่าความยินดี ความ
เพลิดเพลิน นั้นแหละเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ การ
ที่เราไปพยายามหาความสุข มีสุขกับสิ่งนั้นสิ่ง
นี้ นั้นแหละเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ไม่รู้จักความ
ดับสนิทของทุกข์ และไม่รู้จักหนทางให้ถึง
ความดับทุกข์ นี่คืออริชา

เมื่อมีวิชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมีขึ้น
มาได้ สังขารคือเจตนาที่ปรุงแต่งสิ่งทั้งหลาย ทั้ง
กรรมดี ทั้งกรรมไม่ดี ที่ทำเอาไว้ บุญและบาป
สิ่งเหล่านี้ ล้วนเป็นของไม่ใช่ตัวตน ทำให้สิ่ง
เหล่านี้ จึงทำงานได้ ผลักให้เราไปที่นั่นที่นี่ได้ ไป
เกิดที่นั่นที่นี่ได้ ก็เพราะว่ายังมีความไม่รู้อริยสัจ
เหลืออยู่ สังขารจึงทำงานได้ ตัวสังขารนี้ก็คือตัว
กรรมดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ที่เราทำเอาไว้แล้ว ทั้งบุญ
และบาป ซึ่งเราทำกันมาเยอะมากแล้ว

บุญและบาปเหล่านี้ที่ให้ผลได้ ผลักให้
ไปเกิดในภพภูมินั้นภพภูมินี้ได้ เพราะยังไม่รู้
อริยสัจเท่านั้น พอรู้แจ้งอริยสัจแล้ว ถึงกรรมจะ
มีมากมายขนาดไหน ทำบาปมาเยอะ หรือทำบุญ
มาเยอะ ก็ไม่มีผลอะไร เพราะว่าวิชาไม่มี
หมดเงื่อนไขของการส่งผล เมื่ออันนี้ไม่มี อันนี้
มันก็ไม่มีไปด้วย เมื่อวิชามันมี สังขารนี้ก็เลย
มีไปด้วย

ในหลักการของพระพุทธศาสนาแล้ว
เมื่อพูดถึงกระบวนการปัจจุสมุปบาท จึงไม่
เน้นให้เราพยายามทำกรรมนั้นกรรมนี้อะไร
แต่เน้นให้เรามองเห็นว่า **ที่เกิดๆ ตายๆ อยู่**
นี้ ไม่ใช่สัตว์บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ที่มันคงถาวร
เที่ยงแท้ อยู่ยงคงกระพัน เป็นกระบวนการ
ของทุกข์เท่านั้น ไม่ใช่ผู้หญิง ไม่ใช่ผู้ชาย ไม่ใช่
คน ไม่ใช่สิ่งดั่งามวิเศษอะไร เพื่อให้เบื่อหน่าย
คลายกำหนด ซึ่งมนุษย์ปุถุชนทั่วไปจะไม่ชอบ
ฟัง เพราะว่าเขาชอบฟังแต่เรื่องดีๆ ชอบฟัง
แต่คำอวยพร แม้แก่จะตายอยู่แล้ว ก็จะไม่บอก
ว่า อวยพรหน่อยสิ ขอให้อยู่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร
ของลูกหลาน กี่ว่ากันไป เขาชอบแบบนั้น ส่วน
บอกว่า แหม...อยู่นาน เลยได้แก่ แก่แล้ว จะ
ตายแล้ว เขาไม่ชอบ ไม่อยากฟัง

กระบวนการเกิดขึ้นของกองทุกข์ เริ่มมาจาก
ความไม่รู้ร้อยยัล จึงทำให้มีสังขาร สังขาร กรรมดีและ
ไม่ดีทำงานได้ เมื่อกรรมดีและไม่ดีทำงานได้ ทำให้เกิด
วิญญาน ทำให้เกิดนาม เกิดรูปขึ้นมา แล้วแต่ว่า พุดถึง
วิญญานชนิดไหน อย่างมนุษย์เรา เป็นภพภูมิที่มีชั้น ๕
มีทั้งนาม ทั้งรูป มีชั้น ๕ ครบถ้วนสมบูรณ์ ถ้าพุดถึงภพ
ชาติใหม่ครั้งแรก ก็เรียกปฏิสนธิวิญญาน ในตอนนี้ท่าน
ทั้งหลายนั่งอยู่ที่นี้ อายุตะนครสมบูรณ์แล้ว เป็น**จักขุ**
วิญญาน **โสตวิญญาน** **ฆานวิญญาน** **ชีวหาวิญญาน**
กายวิญญาน **มโนวิญญาน** อย่างนี้ ทำไมจึงมีวิญญาน
ชนิดเหล่านี้ๆ ขึ้นมา แล้วก็ยึดจับอารมณ์นั้นอารมณ์นี้
ให้มันแน่นเป็นนี่ขึ้นมา ก็เพราะว่ายังมีอวิชชาเหลืออยู่
เมื่อวิญญานไปหยั่งลงในเรื่องใดๆ แล้ว ก็ต้องวนเวียน
ไปเรื่อย ๆ การที่วิญญานไปหยั่งลง คือรับรู้ เสพเสวย
แล้วก็รู้สึกกับมัน ทำให้สิ่งต่างๆ ในโลกนั้นมีรสชาติขึ้นมา
เห็นคนที่เราพอใจแล้วเป็นไง มีรสชาติใหม่ ได้คุยเรื่อง
ชาวบ้านชาวเมืองเขา ได้อ่านหนังสือประวัติศาสตร์อย่าง
โน้นอย่างนี้ คุยกันออกรสออกชาติดีเหมือนกันนะ ทั้งๆ
ที่มันไม่มีอะไรนะ ทำให้มันมีรสชาติขึ้นมา การรับรู้
วิญญานก็ไปหยั่งลงในเรื่องพวกนั้น เสวยอารมณ์ต่างๆ
เกิดความยึดติดมากมายอย่างนี้ เพราะอะไรล่ะ ก็เพราะ
ความไม่รู้ร้อยยัลอย่างเดียวนั่นแหละ เราทั้งหลาย
เสวยความรู้สึก แล้วก็ทำให้สิ่งต่างๆ ในโลก มีรสมีชาติ
ขึ้นมามากมายเหลือเกิน

แท้ที่จริง ที่มีความเกิดขึ้นมาในโลก ทั้งตัวเรา ทั้งผู้อื่นก็ดี อารมณ์ที่เรารับรู้ก็ดี เป็นเพียงแต่กองทุกข์เท่านั้น แม้ความรู้สึกอะไรที่เกิดขึ้นทั้งหมด ก็เป็นเพียงแต่กองทุกข์นั้นแหละ ต่อจากวิญญาน **มีนามรูป มีสฬายตนะ** นี่ก็เป็นอายตนะ ๖ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เมื่อมีอายตนะ ก็เอาไว้กระทบผัสสะกับโลก เป็นผัสสะ เมื่อผัสสะแล้ว ก็มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อผัสสะ นั้น เป็นเวทนา เป็นความรู้สึก รับรู้รสชาติของโลก เมื่อรับรู้รสชาติของโลกแล้ว พวกที่ไม่รู้วิธีสัจก็จะเกิดความอยากเพื่อตัวตน อยากให้ตนได้เสพส่วย อยากให้ตนคงอยู่ คือเกิดตัณหาขึ้นมา ตัณหาเกิด ตัณหาที่เกิดขึ้นบ่อยๆ หรือตัณหาที่มีกำลัง ด้วยความไม่มีสติ ไม่มีสัมปชัญญะ ตัณหาเหล่านั้นมีกำลังขึ้น กลายเป็นความยึดถือ เป็น**อุปาทาน**

ในการปฏิบัติ ถ้าเราเข้าใจปัจจุสมุปบาทแล้ว การปฏิบัติวิปัสสนาในชีวิตประจำวันธรรมดาๆ พระพุทธองค์ก็ทรงให้เราเน้นฝึกตรงที่ว่า ตามองเห็นแล้ว เกิดความรู้สึกแล้ว ให้มันหยุดอยู่เท่านั้น ถ้าหยุดอยู่เท่านั้นได้ หรือแม้มีตัณหาเกิดขึ้นแล้ว รู้เท่าทันตัณหา ตัณหาพวกนั้นมันก็จะไม่ก่อตัวเป็นอุปาทาน มันเกิดเมื่อมันมีเหตุ หหมดเหตุมันก็จะดับ เป็นเรื่องธรรมดา **ถ้ามีสติสัมปชัญญะ และมีปัญญาดี จะไม่ก่อตัณหาอุปาทาน** ไม่ก่อภพก่อชาติขึ้นมาใหม่ ภพชาติในอนาคตที่จะมีจากกรรมปัจจุบันมันก็ไม่มี เพียงแต่ของเก่ายังไม่รู้ทิ้ง ของเก่าจะต้องอาศัยอริยมรรคเกิดขึ้น จึงจะทำลายอวิชชาได้ แต่ของใหม่นี้จะเริ่มไม่มีแล้ว ภพชาติ มันก็น้อยลงนั่นเอง

การปฏิบัติในหลักของพระพุทธศาสนา
เป็นหลักของการทำลายภพชาติ โดยอาศัยการ
ฝึกให้มีสติสัมปชัญญะ แล้วก็เจริญวิปัสสนาเพื่อ
รู้เท่าทันต้นเหตุหาอุปาทาน แล้วไม่ทำตามมัน เริ่ม
ต้นจากการไม่ทำทุจริตเสียก่อน พอไม่ทำทุจริต
ภพชาติชนิดที่ไม่ดีก็ถูกละไป ทำให้มันดับสนิท
ไป ต่อไปแม้กระทั่งกรรมที่ดีก็ไม่ทำ แม้ภพชาติ
ที่ดีก็หมดไปด้วย พอไม่ทำเหตุในปัจจุบัน ผลใน
อนาคตก็ไม่มี ส่วนอดีต จะต้องอาศัย**อริยมรรค**
เกิดขึ้น และทำลายอวิชชาไป พอทำลายอวิชชา
วิขาเกิดขึ้น สังขารคือกรรมดีและไม่ดีมากมาย
ที่ได้ทำเอาไว้ นั่น ก็ถูกล้างทิ้งทั้งหมด อ้าว...ทำไม
แล้วมันไปไหนล่ะ มันไม่ไปไหนหรอกเพราะมัน
ไม่มีตัวตน ถ้ามันจะมีขึ้นมาได้ ก็เพราะอันนี้มันมี
มันจึงมีขึ้นมาได้ พออันนี้มันไม่มีแล้ว มันจะมี
ไหม มันก็ไม่มีแล้ว หมดเงื่อนไขที่จะทำให้มัน
เกิดแล้ว มันก็เกิดไม่ได้ อย่างนี้

นี่ก็พูดมาถึง **ตัณหา** ความอยากเพื่อตัวตน
อุปาทานเป็นความยึดถือ ต่อมาก็ภพ เป็นการกระทำ
ตามความยึดถือ หรือ เพื่อให้ตัวตนได้นั้นได้นี้ เป็น
นั่นเป็นนี่มาตามความยึดถือ ต่อมาก็ชาติ เป็นความ
เกิดขึ้นของชั้นทั้ง ๕ การได้อายตนะครบถ้วน เมื่อมี
ชาติก็ติดชราและมรณะมาด้วย อันนี้ก็เป็นเรื่อง
ธรรมดา สำหรับคนที่ไม่เข้าใจธรรมดา มีความยึดถือ
เพิ่มมาก ก็ได้ทุกข์จรตามมา ได้แก่ **โสกะ ปริเทวะ**
ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ ถ้ามีการเกิดขึ้นมาแล้ว ชรา
และมรณะอันนี้จะต้องมาแน่นอน ส่วน โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ อันนี้ไม่แน่นอน เลยเรียกว่า **ทุกข์จร** อยู่ที่ว่ายึดถือมากยึดถือน้อย

ถ้าเป็นพวกพรหมจะไม่มีการปวดหลัง ไม่มี
ความทุกข์กาย หรือโทมนัสทางใจ แต่ว่าพรหมเกิด
ขึ้นแล้ว ต้องแก่และตายไปทั้งหมด จะไม่มีโสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ พวกนั้นก็ไม่ค่อย
เก่ง ไม่ได้รู้ทั้งหมด มีทุกข์ไม่เยอะนัก ส่วนพวกเรานี้
เก่ง มีทุกข์ทุกอย่างเลย ได้เกิดมาแล้ว ก็มีชรามรณะ
ด้วย โสกะมีไหม เสร้าโคก มีนะ คร่ำครวญก็มี ทุกข์ก็
มี ปวดนั้น ปวดนี้ เจ็บนั้น เจ็บนี้ เป็นโรคนั้น โรคนี้ ก็
มี โทมนัส และอุปายาสะ ก็มีกันครบ มีเรื่องทุกข์ให้
ศึกษา ให้เรียนรู้ว่า เป็นกระบวนการเกิดขึ้นของกอง
ทุกข์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ฉะนั้น ตัวโสกะ ปรีทวะ ทุกข์ โทมนัส
อุปายาสะ ท่านจึงเรียกว่าเป็น ทุกข์จร หมายถึง
ความว่า เกิดขึ้นกับบางภพภูมิ มีกับบางภพ และ
บางภพอาจจะไม่มีก็ได้ บางภพมีมาก บางภพมี
น้อย เราทั้งหลายก็เหมือนกัน อยู่ในโลกรนี้ ความ
เศร้าโศกเสียใจ ความวิตกกังวลอะไรต่างๆ ไม่
เท่ากัน ส่วนเกิดแล้วแก่ตายนี้เท่ากันหมด เทวดา
ก็เหมือนกัน พรหมก็เหมือนกัน แต่ทั้งหมดทั้ง
มวลแล้ว ถ้าสรุปแล้ว ก็สรุปได้บรรทัดสุดท้าย
นั่นแหละว่า เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทฺทโย โหติ ความเกิดขึ้นของกองทุกข์ล้วนๆ
นี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้แล

ที่พูดมาทั้งหมด เริ่มต้นตั้งแต่วิชาคือ
ความไม่รู้หรือริสัจ เป็นความเกิดขึ้นของกองทุกข์
ล้วนๆ พระพุทธองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายอยู่
เสมอว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้หรือริสัจ
นั่นแหละ เราและเธอทั้งหลายจึงพากันเที่ยววน
เวียนไปนานมาแล้ว

ต่อมาอีกข้างหนึ่ง เป็นความดับสนิทของกองทุกข์ คือ **ฝ่ายนิโรธะ** ความดับสนิทของกองทุกข์ คำว่า ดับสนิทของกองทุกข์ หมายความว่า **ไม่มีทุกข์เกิด** เลยไม่มีทุกข์จะให้ดับ แปลว่า ดับสนิท ส่วนคำว่าดับในความรู้สึกของเราทั้งหลายจะคล้ายๆ กับว่า มันเกิดมาแล้วดับ นี่ไม่ใช่ความหมายของนิโรธะ ความหมายของนิโรธะคือดับสนิท หมายความว่า ไม่มีเกิด จึงไม่มีดับ จะบอกว่าไม่มีก็ได้ จะบอกว่าไม่เกิดก็ได้ ไม่เกิดจึงไม่ดับ ไม่มีอีกแล้ว ไม่เกิดอีกต่อไปแล้ว เพราะเหตุมันหมดไปแล้ว หมดเงื่อนไขไปแล้ว ตามหลักว่า

อริชชาย เตวว อเสสวिरาคานิโรธา สงฺขารนิโรโธ
เพราะความดับไม่เหลือแห่งอวิชชานั้นแหละ
ด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ

สงฺขารนิโรธา วิญญานนิโรโธ
เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ

วิญญานนิโรธา นามรูปนิโรโธ
เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ

นามรูปนิโรธา สฬายตนนิโรโธ
เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ

สฬายตนนิโรธา ผสฺสสนิโรโธ
เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ

ผสสนิโรธา เวทนานิโรโธ
เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ

เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธ
เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ

ตณฺหานิโรธา อูปาทานนิโรโธ
เพราะตัณหาดับ อูปาทานจึงดับ

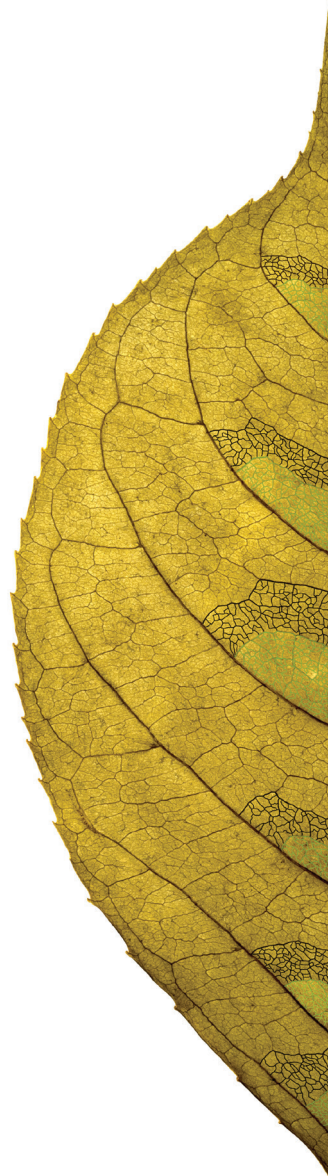
อูปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ
เพราะอูปาทานดับ ภพจึงดับ

ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ
เพราะภพดับชาติจึงดับ

ชาตินิโรธา ชรามรณํ
โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา นิรุชฌนฺติ
เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส และอุปายาสะ ย่อมดับไป

เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ
ความดับไปของกองทุกข์ล้วนๆ นี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้แล

ในหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ พระองค์ทรงแสดงวิธีการให้เราฝึกฝนเพื่อให้ถึงความดับสนิทของกองทุกข์ ที่นี้ การดับสนิทของกองทุกข์จะมีได้ ก็ต้องทำลายเหตุของมัน กองทุกข์เกิดขึ้นได้ ก็เพราะความไม่รู้ อริยสัจ มีตัณหา มีอุปาทาน พุดง่าย ๆ ก็คือ มีกิเลสนั่นเอง พวกกิเลสต่างๆ โดยมีวิชาเป็นหัวหน้านั้นแหละ ทำให้เกิดกองทุกข์ขึ้น วิธีการฝึกฝนก็เพื่อให้เกิดความรู้ เข้าใจความจริง แล้วทำให้กิเลสมันดับสนิท ทำให้กิเลสมันสงบ ทำให้กิเลสไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป หหมดเงื่อนไขที่จะทำให้กิเลสเกิดขึ้น ให้กิเลสสงบระงับ เผาด้วยไฟคือญาณ ไม่ใช่ไปทำจิตให้มันสงบนะ

เราทั่วไปนี้ ชอบความสุข มักคิดแต่เรื่องทำจิตให้สงบ แต่วิธีการของพระพุทธเจ้านี้ ใช้วิธีการทำกิเลสให้มันสงบ เหมือนพระโสดาบัน ท่านมีปัญญาระดับหนึ่งแล้ว ท่านก็จะดับกิเลส หรือทำกิเลสให้สงบระงับได้ระดับหนึ่งแล้ว ท่านจึงบอกคุณสมบัติของพระโสดาบันเอาไว้ว่า พระโสดาบันนี้ ท่านเป็นผู้มีเวรทั้ง ๕ สงบระงับแล้ว เวรทั้ง ๕ คืออะไรละ คือ เจตนาไม่ดี ๕ ประการ เจตนาฆ่าสัตว์ เจตนาลักทรัพย์ เจตนาประพฤติดินในกาม เจตนาพูดโกหก เจตนาที่จะไปตี้มของมีนเมาอะไรต่างๆ ไม่เกิดขึ้นแม้กระทั่งในความคิดของท่าน ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงด้านกาย ด้านวาจา อันนี้ท่านเรียกว่า เวรทั้ง ๕ สงบระงับลงแล้ว แต่พวกเรานี้ เวรระงับหรือไม่ระงับ ไม่รู้ ขอให้จิตสงบก็แล้วกัน ส่วนใหญ่จะพากันปฏิบัติท่านองนั้น ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้องวิธีของพระพุทธเจ้านั้น ใช้วิธีทำให้กิเลสมันระงับลง ไม่ใช่ทำให้จิตมันระงับลง จิตไม่ต้องไปทำให้มันระงับ เพราะมันเป็นตัวรู้ ที่มันมีนี่เดือดร้อน ร้อนรุ่ม พลุ่งพล่านขึ้นมาได้ เพราะกิเลสต่างๆ

ที่นี้ เมื่อฝึกให้มีปัญญา มีความรู้ ก็เลส
มันก็จะจับลง จิตมันก็ยังเป็นตัวรู้เหมือนเดิมมา
ตั้งแต่ต้นแล้ว มันไม่ได้มีอะไรหรอก แต่พวก
เราโดยทั่วไปเข้าใจผิดคิดว่ามีตัวตน เราทุกข์
มาก เราก็พยายามให้เราเป็นสุข เราฟังसान
มาก ก็พยายามให้เราสงบเข้าใจ อันนั้นก็เป็น
วิธีการที่ปล่อยประโลมใจได้ชั่วคราวชั่วคราว
หรือว่าบางคนก็อาจกลายเป็นยาเสพติดไปเลย
ก็ได้ แต่วิธีการของพระพุทธเจ้านั้น ให้ฝึกให้
เห็นความจริง แยกแยะให้เห็นชัด เข้าใจอะไร
เป็นอะไรอย่างชัดเจน รู้จักสิ่งต่างๆ ตามที่มันเป็น
เป็น ให้มีปัญญา และ**ให้กิเลสมันสงบระงับ**

ตอนเกิดก็เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
สังขารมันจึงมีขึ้น ทำงานขึ้นมาได้ ที่นี้ ในตอน
ดับสนิทของกองทุกข์ ก็ให้ทำลายอวิชชาทิ้ง จึง
เริ่มต้นด้วยคำว่า **อวิชชาเย เตว อเสสวिरาค**
นิโรธา สงขารนิโรธา เพราะความดับสนิท โดย
ทำให้หมดไปไม่มีส่วนเหลือแห่งอวิชชานั้นนั่น
แหละ ด้วยวิราคะ ความดับสนิทของสังขาร
จึงมีขึ้น ถ้าอวิชชาดับสนิทไป **หมดอวิชชาไป**
อวิชชาไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้อีก มีแสงสว่าง
มาแทนที่ ความมืดก็หมดโอกาสที่จะแทรก

ขึ้นมา สังขาร กรรมเก่าๆ บุญและบาป มันก็ดับสนิทไปด้วย มันก็ไม่มีไปด้วย ทำงานไม่ได้ไปด้วย อยู่ที่ว่าสามารถที่จะละอริชชาได้ขึ้นไหนบ้าง วิชาเกิดระดับไหน

สมมติว่า วิชาเกิดระดับแรก เป็นพระโสดาบันแล้ว นี่ก็ถือว่ามามีวิชาครั้งที่หนึ่ง ได้วิชาแบบพระเสขะ แต่ยังไม่สมบูรณ์ ต้องฝึกต่อไปอีก ได้รู้อริยสัจครั้งแรกแล้ว อริชชาก็หมดไปบางส่วนที่นี่ เมื่ออริชชาหมดไปบางส่วน สังขารบางส่วนก็หมดไปด้วย กรรมดีและไม่ดีนี้ เราทั้งหลายที่เป็นปุถุชนก็ทำทั้งดีบ้างและไม่ดีบ้างมาทุกคนนั่นแหละ แต่พอเป็นพระโสดาบันแล้ว ปิดอบายได้ กรรมที่ไม่ดีนั้น ไม่สามารถให้ผลไปเกิดอบายได้อีกเลย กรรมที่แรงๆ ก็ไม่สามารถมาให้ผลอะไรได้ ฉะนั้น คนที่เป็นพระโสดาบันนั้น ต้องเกิดในสุคติโลกสวรรค์อย่างเดียว และใช้ชีวิตที่ไม่เป็นทุกข์ทรมานมากนัก เพราะว่าเหลือเฉพาะสังขารฝ่ายดีเท่านั้นที่ให้ผลน่าเกิดได้ เพราะฝ่ายไม่ดีนั้นถูกทำลายไปแล้ว เพราะอะไรทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ก็เพราะว่าได้ทำลายอริชชาบางส่วนไป

ถ้าสูงที่สุดเป็นพระอรหันต์แล้ว มีวิชา
จบสมบุรณ์แล้ว รู้แจ้งอริยสัจครบสมบุรณ์ ทั้ง
บุญ ทั้งบาป ก็หมดแล้ว จะให้เกิดอีกได้ไหม ไม่
ได้แล้ว ชั้นที่ ๕ ของท่านก็ดับสนิทไป เมื่อ
หมดของเก่า หมดดิบาก ชั้นนี้ก็หมดไป ไม่มี
การเกิดใหม่ขึ้นมาอีก ท่านก็เรียกว่าพระอรหันต์
นั้นถึงนิพพานแล้ว พระอรหันต์เข้านิพพานแล้ว
อย่างนี้เป็นเพียงคำพูด แท้ที่จริง พระอรหันต์มี
ไหม เป็นเพียงคำสมมติ ก็เหมือนกับตัวเรามี
ไหม ตัวเรา มี มันก็มี เมื่ออันนี้มันมี อันนี้มันจึง
มี คือ เมื่อมีชั้นที่ ๕ นี้ ประกอบรวมกันขึ้น
สิ่งที่สมมติเรียกว่าตัวเราก็มี่ขึ้น มันเป็นอย่างนี้
แต่ตัวเราจริงๆ นี้ มันมีไหม ไม่มีหรอก เพราะ
อันนี้ๆ มันมี อันนี้มันจึงมีขึ้น การประกอบรวม
กันขึ้นของชั้นที่ ๕ นี้ มันจึงมีขึ้นมา

ถ้าเราไปหาดูว่า มีตัวเราในเส้นผมหรือ
เปล้า มีตัวเราในฟันหรือเปล้า มีตัวเราในแขน
หรือเปล้า มีตัวเราในขาหรือเปล้า อย่างนั้นมัน
ก็ไม่มีแล้ว มีตัวเราในความรู้สึกสุข มีตัวเราใน
ความรู้สึกทุกข์ มีตัวเราเจ็บหลังปวดหลัง มีไหม
มีตัวเราในความจำได้หมายรู้ มีตัวเราในกุศล
มีตัวเราในอกุศล มีตัวเราในบุญ มีตัวเราใน
บาป มีตัวเราในความเปื้อน มีตัวเราในความแข็ง
ที่เกิดขึ้นหรือเปล้า ไม่มีเลย มีตัวเราในการมอง
เห็น มีตัวเราในการได้ยิน มีตัวเราในการรับรู้
อารมณ์ต่างๆ ไหม ไม่มี มีแต่รูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ ที่เกิดเป็นครั้งๆ ไม่มีตัวเราใน
รูป ไม่มีตัวเราในเวทนา ไม่มีตัวเราในสัญญา
ไม่มีตัวเราในสังขาร ไม่มีตัวเราในวิญญาณ **แต่**
เพราะการรวมกันขึ้นของรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ สมมติเรียกว่าตัวเราจึงมี
ขึ้น การรวมตัวกันขึ้นของชั้นทั้ง ๕ ที่ไม่รู้เรื่อง
ไม่รู้อิโหน่อิเหน่เลย เต็มไปด้วยอวิชชา มีติดบอด
ต่อความจริงที่อยู่ตรงหน้า มองไม่เห็นความจริง
อะไรเลย อันนี้เรียกว่า**ปุถุชน** เพราะว่ากิเลสมัน
เกิดขึ้นมากในคนเหล่านี้ กิเลสมีโอกาสดังขึ้น
เยอะมาก ทุกข์ก็เกิดขึ้นได้มาก

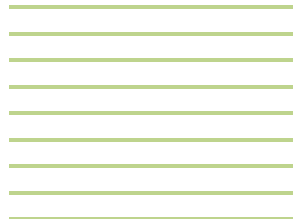
ที่นี้ ถ้าในกองชั้น ๕ นี้ มีปัญญา มีวิชา
เกิดขึ้น ก็เรียกว่า พระโสดาบันบ้าง พระสกทาคามี
บ้าง พระอนาคามีบ้าง จนกระทั่งมีวิชาเต็ม
สมบูรณ์ รู้แจ้งครบถ้วนสมบูรณ์ ก็เรียกว่า**พระ**
อรหันต์ คำว่าอรหันต์ก็มีขึ้น ถ้ามว่าอรหันต์
ปรินิพพานได้ไหม ก็เหมือนถามว่าท่านตายได้ไหม
คนนี้ตายไม่ได้ ตายได้ที่ไหน มันเป็นคำสมมติเรียก
เฉยๆ แต่ที่ตายนี้คืออะไร เป็นการจากไปของชั้น
ทั้ง ๕ เป็นการดับของชั้นทั้ง ๕ แต่เราทั้งหลายนี้
ตายเล่นๆ ตายสมมติกัน ตายแล้วไม่สนิทจริง ชั้น
๕ นี้มันตาย แต่ยังไม่หมดอวิชชา กรรมเก่าๆ ทั้ง
ดีและไม่ดี มันก็ผลักดันให้เกิดอันใหม่ขึ้นมาอีก เกิด
และตายเป็นตามเงื่อนไข **เมื่อยังมีกิเลสก็ต้อง**
เกิดอีกแน่นอน เป็นกฎเกณฑ์ตายตัวอยู่อย่าง
นั้น ไม่ว่าใครก็เป็นอย่างนี้ ส่วนพระอรหันต์ ท่าน
รู้แจ้งสมบูรณ์ มีวิชาเต็มที่แล้ว พอชั้นทั้ง ๕ นี้
ดับไป ก็ดับสนิทเลย กรรมเก่าๆ ทั้งดีและไม่ดีก็
หมด ผลักให้เกิดนามรูปอันใหม่ไม่ได้ เลยเรียกว่า
ดับชั้นปรินิพพาน ไม่ใช่พระอรหันต์ปรินิพพาน
นะ คำนั้นเป็นเพียงคำพูดเฉยๆ แต่คำที่แท้จริงนี้
คือ ดับชั้น ชั้นปรินิพพาน ชั้นคือกองทุกข์ ชั้น
ทั้ง ๕ นี้ดับสนิทไป ดับสนิทของกองทุกข์ ไม่มีกอง
ทุกข์เกิดขึ้นอีก หมดเงื่อนไขที่จะทำให้กองทุกข์
เกิดขึ้นแล้ว

ชั้น ๕ นี้ คือ กองทุกข์ กาย ใจ นาม
รูป นี่เป็นกองทุกข์ พวกเรานี้มันดับสนิทไหม
มันดับไม่สนิท บางคนขนาดจะตายอยู่แล้ว แทน
ที่จะให้มันดับสนิท ปล่อยาวมันไป เตี้ยว...ฉัน
คิดถึงพระ จะได้ไปเกิดบนสวรรค์ เป็นอย่างนี้
ตายเล่นๆ ไป ตายอย่างนี้ ก็ไปเกิดใหม่ ตาย
แล้วก็เกิดใหม่เรื่อยๆ วนเวียนไป มีตัวมีตนไป
เกิดใหม่ ไม่มี เป็นแต่กองทุกข์นั่นแหละ ที่เป็น
เช่นนั้นได้ เพราะว่ายังมีความไม่รู้หรือริษสัจ เลย
ทำให้สังขาร กรรมเก่าทั้งดีทั้งไม่ดีผลักไปเกิด
อันนี้ต้องเข้าใจให้ดีนะ จะได้เข้าใจหลักปฏิจ
สมุปปาท ที่แสดงถึงความเป็นไปของทุกข์ที่เกิด
จากเหตุปัจจัยที่ไม่มีตัวตน

ถ้าเข้าใจเรื่องปฏิจจสมุปบาทดีแล้ว
ความรู้สึกว่ามีตัวมีตน ก็จะลดลงไป ถ้าได้แทง
ทะลุ ความเข้าใจผิดก็จะหมดไป หลักปฏิจจสมุป
บาทนี้ เป็นหลักอันเป็นแก่นแท้ของคำสอน คือ
แสดงเรื่องความไม่มีตัว ไม่มีตน ไม่มีสิ่งใดเป็น
แก่นสารอย่างแท้จริง แสดงว่าทุกข์นี้เกิดมาได้
อย่างไร และความดับสนิทของกองทุกข์นั้น
เป็นอย่างไร ทุกข์หมดไปได้อย่างไร คนที่รู้อย่าง
นี้ทั้งหมดแล้ว ก็ชื่อว่ารู้เรื่องชีวิตจบสมบูรณ์
แล้ว เราทั้งหลายนั้นรู้ยังไม่จบ เพราะว่าอะไร
เพราะว่าไม่รู้จักตอนมันดับ จะดับมันยังงี้ ดับ
ไม่ได้ ดับไม่จริง ดับแล้วเกิดใหม่อยู่เรื่อย ดับ
เล่นๆ เราคิดแต่ว่า ญาติเราตาย ความจริง
ญาติเราตายได้ไหม ไม่ได้ เป็นชั้นทั้ง ๕ มัน
แตกไป แต่เดิมไม่มี แล้วก็เกิดขึ้น ชั้นทั้ง ๕ มัน
เกิด ก็สมมติเรียกว่า คนนี้ คนนั้น นาย ก. นาย ข.
ลูกเรา สามีเรา ภรรยาเรา ก็ว่าไป ถึงเวลา ชั้น
๕ ก็ดับ ตายไป สมมติเรียกว่า คนตาย สัตว์
ตาย แต่มันไม่ตายจริง เกิดใหม่ไปเรื่อย เกิด
ทุกครั้งก็ไม่เคยเป็นสัตว์บุคคล เป็นแต่ทุกข์
คือรูปนามเท่านั้น เปลี่ยนหน้าตาที่หน้า ก็
เปลี่ยนความจริงของทุกข์ไม่ได้ เราทั้งหลาย
ก็ผ่านอันนี้มานานแล้ว วนเวียนไป ไม่จบไม่สิ้น

ส่วนท่านที่มีวิชาจบสมบูรณ์แล้ว ท่านก็จบแล้ว ดับสนิทของกองทุกข์ เหมือนกับพระพุทธเจ้าของเรา เราพูดว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานอย่างนี้ถูกไหม อันนี้ก็ถูกแบบโลกๆ แต่ถ้าแบบภาษาปัจจุสมุปบาท หรือภาษาตามหลักความจริงแล้ว ไม่ถูก เพราะพุทธะนี้เป็นองค์คุณธรรม ผู้มีคุณธรรมนี้ก็มีชื่อว่าพระพุทธเจ้า คำสมมติเรียกนี้ จะไม่มีการเกิดและไม่มีการตาย ไม่เกิดและไม่ตาย สิ่งที่เกิดได้และตายได้ คือ ชันธหรือกองทุกข์เท่านั้น ส่วนอันอื่นไม่มีเรื่องเกิด ไม่มีเรื่องตาย ท่านจึงว่าเมื่อพูดถึงการเกิดนี้ ก็มีแต่ทุกข์ที่เกิด เมื่อพูดถึงการตาย ก็มีแต่ทุกข์ที่ตายของเกิดดับนี้เป็นกองทุกข์นะ ไม่มีพระพุทธเจ้าปรินิพพาน เวลาเขียนกันตามคำที่ถูกต้อง จึงเขียนว่า ดับขันธปรินิพพาน แต่เราโดยส่วนใหญ่อีกพูดตามความเคยชินไป ก็เลยคล้ายๆ กับว่า คนนั้นตาย คนนี้ตาย พอพระอรหันต์ท่านสิ้นบ้าง เราก็เรียกว่า พระอรหันต์ปรินิพพานไป แทนที่จะบอกว่าท่านตาย ก็ใส่คำให้สวยงามหน่อย แท้ที่จริง ก็ผิดเหมือนเดิมนั้นแหละ แต่ไม่เป็นไร ไม่รู้เรื่องด้วยกัน ก็ยอมๆ กันไป

ฝ่ายดับ คือ เพราะความดับสนิทโดยการทำให้หมดไป ไม่มีส่วนเหลือซึ่งอวิชชาที่นั่นแหละ ความดับสนิทไปของสังขารจึงมี องค์อื่นๆ ก็ดับตามมาเรื่อยๆ ดังนั้น ว่าตามกระบวนการดับสนิทไปของกองทุกข์ เริ่มต้นที่ทำลายอวิชชาทั้ง ทำอวิชชาให้เกิดขึ้นเท่านั้นแหละ ในหลักของการปฏิบัติ ถ้าท่านทั้งหลายได้เข้าใจกระบวนการปัจจุสมุปบาทแล้ว **หลักการปฏิบัติมันมีสั้นนิดเดียว คือทำอวิชชาให้เกิด ทำความรู้ให้เกิดเท่านั้น** ไม่ต้องไปละอะไรทั้งนั้น เพราะเมื่ออวิชชาเกิด สิ่งอื่นๆ ก็ดับสนิทไปเองของมัน เป็นไปตามธรรมชาติ นี่คือเรื่องกฎเกณฑ์ธรรมชาติ ส่วนพวกไม่รู้ว่าจะไปช่วยดับที่นั่นดับที่นี่ อะไรก็เรื่องของเขา ส่วนหลักของผู้รู้แล้ว ผู้ที่รู้จริงที่สุดแล้ว ทำลายอวิชชาทั้ง ทำอวิชชาให้เกิดขึ้นนั้น ฝึกให้มีสติสัมปชัญญะแล้วมาพิจารณาดู สิ่งไหนที่เคยเข้าใจผิดคิดว่ามันเที่ยง ก็มาดูว่ามันไม่เที่ยง สิ่งไหนที่เคยคิดว่าเป็นสุข ก็มาดูว่ามันทุกข์ อันไหนที่เคยเห็นว่าเป็นตัว เป็นตน เป็นเรา เป็นของเรา เป็นเขา เป็นของเขา ก็มาดูว่ามันมีตัว มีตน จริงหรือเปล่า มาสำรวจดู อย่างนี้ ทำลายอวิชชาทั้งเท่านั้นเอง อันอื่นก็จะล้มไปหมด ส่วนพวกเราโดยส่วนใหญ่ ไม่รู้วิธี พากันหาวิธีอย่างนั้นอย่างนี้ เยอะแยะ

พระพุทธองค์ทรงประกาศเอาไว้แล้ว
วิธีปฏิบัติ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ทำให้เกิด
วิชา เกิดดวงตาขึ้น ดวงตานี้แหละ จะทำลาย
อวิชชาได้ แสงสว่างเกิดขึ้น ก็ทำลายความมืด
สิ่งต่างๆ ที่มาพร้อมกับความมืดมันก็หายไป
หมด เพราะแสงสว่างมาแทนที่ ในการปฏิบัติ
ธรรมก็ทำนองนี้ ถ้าท่านเข้าใจแล้ว ก็ไม่ต้อง
พากันไปทำลายกิเลส ไม่ต้องไปทำลายความ
มืดอะไรต่างๆ กิเลสทั้งหลายนั้น ล้วนมากับ
ความมืด หน้าที่ของเราเพียงรู้มัน ใส่แสงสว่าง
เข้าไปให้เยอะๆ อย่าไปหลงตามมัน อย่าไปไล่
ไขว่คว้ามัน อย่าไปเกลียดมัน ให้เราใส่ความรู้
เข้าไปเท่านั้น มีเท่านั้นจริงๆ ถ้าเข้าใจแล้วก็จะ
ไม่มีปัญหาอะไร แต่ถ้าไม่เข้าใจก็จะรังเกียจมัน
บ้าง รังเกียจอันหนึ่ง ก็รักอันหนึ่ง วนเวียนไป
หัวหมุนไปเรื่อย ทำอย่างนี้วนเวียนไป

แท้ที่จริงแล้ว วิชานี้ก็คือฝึกฝนให้มี
ความรู้เกิดขึ้นเท่านั้น ส่วนวิธีการก็ไปศึกษา
แล้วก็ไปหัดเอา ฝึกให้เกิดความรู้ ไม่ใช่ฝึก
ให้จิตสงบ อย่างที่บอกแล้ว ได้ทำให้จิตสงบ
ไหม ไม่...ทำให้กิเลสสงบ ทำอย่างไรกิเลสมัน
จะสงบได้ มีความรู้ ทำลายอวิชชาไป สังขาร
มันก็สงบ เพราะว่ามันไม่มีตัว ไม่มีต้นอะไร ที่
มันทำงานได้ เพราะมีความไม่รู้ พอรู้ เจื่อนไข
เชื่อมโยงไม่ได้ มันก็ทำงานไม่ได้

ถ้าลองสังเกตง่ายๆ ฝึกปฏิบัติสติ
สัมปชัญญะให้ดีๆ เมื่อใดมีสติสัมปชัญญะอยู่
กับเนื้อกับตัวดีๆ แนบแน่นดี ก็เลสทำงานได้
ใหม่ ไม่ได้ **เมื่อใดหลง** เป็นไง **กิเลสเกิดขึ้น**
มาเพียบเลย มันก็เป็นอย่างนี้ มีเท่านี้แหละ
ซึ่งก็เป็นหลักการธรรมชาติ วิธีการคือทำลาย
อวิชชาให้หมด ทำวิชาให้บริบูรณ์ ตัวข้อปฏิบัติ
คืออริยมรรคมีองค์ ๘ แต่โดยส่วนใหญ่เราไม่รู้
ก็ไปหาวิธีโน้นวิธีนี้วนเวียนเป็นอันมาก ถ้าเข้าใจ
ปฏิจสุมุปาบทแล้ว ก็ถือว่าเข้าใจวิธีลัดที่สุดใน
การปฏิบัติธรรม ถ้าพูดถึงก็ต้องบอกว่าพวก
เหนือเมฆ มาเหนือเมฆ บางคนก็ไปปฏิบัติให้
จิตสงบ ปฏิบัติเอาถูก ปฏิบัติเอาดี พวกเรามา
เป็นไง เหนือเมฆ **ไอ้...มันไม่เที่ยง ไม่แน่นอน**
ไม่ใช่ตัวตน เอาความรู้อย่างเดียว คือรู้ว่ามัน
ไม่เที่ยงอย่างเดียว ใครเอาดี เราไม่สนใจ เรา
ก็ว่า ดีไม่เที่ยง สงบก็ไม่เที่ยง ไม่สงบก็ไม่เที่ยง
ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน เป็นไงเหนือเมฆไหม วิธีนี้เป็น
วิธีที่ธรรมชาติและตรงที่สุด ลัดที่สุด คือกิเลส
ทั้งหลายนี้ มาจากความไม่รู้ และมาจากความ
คิดนึกปรุงแต่งด้วยอำนาจอวิชชาทั้งหมด ไม่ใช่
ตัว ไม่ใช่ตนด้วย ทีนี้ วิธีทำลายกิเลส ก็เพียงรู้
มัน ทำความรู้ให้เกิดขึ้น กิเลสหมดเงื่อนไข ก็
ทำงานไม่ได้ จบเท่านั้น

แม้แต่เรื่องภพชาติที่ยาวนาน ที่เรา
กลัวนักกลัวหนา ก็เหมือนกัน ทำไมมันมีสิ่ง
เหล่านั้นขึ้นมาได้ ก็เพราะไม่รู้ ไม่รู้ความจริง
ของมัน แต่เมื่อได้รู้ความจริงของมันแล้ว มัน
ก็จบเท่านี้ จึงพูดภาษาแบบหนังจีนเสียหน่อย
ว่าเหนือเมฆ วิชาแบบเหนือเมฆ วิชาที่ลัด อัน
นี้ เพราะการดับสนิทโดยการสำรอกให้หมดไป
ไม่มีส่วนเหลือซึ่งวิชานั้นนั่นแหละ สังขารก็
ดับสนิทไป ไส้ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งถึง ชาติ
นิโรธ ธรรมารมณ์ โสกะปริเทวะทุกขโทมนัสสุ
ปายาส นිරุชฌนติ เพราะความดับสนิทไปของ
ชาติคือการเกิด ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข โทมนัส อุปายาสะ จึงดับสนิทไป ถ้า
ชาติไม่มี ชาติมันดับสนิทไป ความแค้นก็ไม่มีความ
ตายก็ไม่มี โสกะ ปริเทวะ ทุกข โทมนัส
อุปายาสะ ก็ไม่มี

ถ้าท่านเข้าใจหลักการอันนี้แล้วนะ การจะไป
แก้ไขเรื่องโน้นเรื่องนี้อีกคนอื่น หรือว่าคิดในแบบคน
อื่นก็ทำไม่ได้แล้ว สมมติว่าความเครียด หรือ ความ
ทุกข์ใดๆ เกิดขึ้น ท่านก็จะรู้จักความจริงอย่างครอบคลุม
ก่อนว่า ทำไมทุกข์เกิดขึ้นมาได้ ก็เพราะเราเกิดมา ถ้า
เราไม่เกิดมา จะมีทุกข์ไหม ไม่มี จะไม่เป็นทุกข์อย่างนี้อีก
เด็ดขาด ก็ต้องไม่เกิด **จะไม่เกิดต้องปฏิบัติอริยมรรค**
อย่างนี้ มันก็ง่าย สะดวก ไม่ต้องหา วังวุ่นไปแก้ตรงนั้น
ตรงนี้ให้มันยุ่งยาก หรือถูกเขาหลอกให้วุ่นวาย จึงบอก
เป็นวิธีเหนือเมฆมาก

สมมติว่า ท่านถูกด่า ท่านก็รู้เลย ทำไมถูกด่าละ
เพราะเกิดมา เพราะได้ทำกรรมไว้ก่อน ปราภฏการณนี้
เป็นแคว่ปากอย่างเบาที่สุดของกรรม ยังมีอวิชชาอยู่ เกิด
มา เลยถูกด่า ถ้าไม่เกิดมา จะโดนด่าไหม ไม่โดน ทุกข์
อะไรต่างๆ ก็เหมือนกัน เจ็บหลัง เจ็บอะไรต่างๆ ก็เพราะ
มีนาม มีรูปมา มีร่างกายมา ได้ชั้น ๕ มา จึงเจ็บนั้น เจ็บ
นี่อะไรต่างๆ มากมาย ถ้าไม่มี มันก็ไม่เจ็บ ไม่ปวด ไม่ได้
เกิด ก็ไม่ได้แก่ ไม่ได้ตาย ไม่มีเจ็บ ไม่มีปวด ถ้ามีอะไรมัน
ก็ต้องเจ็บ ต้องปวดเพราะอันนั้น เพราะมีขึ้นมา และมีขึ้น
มาจากการเกิด ถ้าเข้าใจดีๆ ก็จะเป็นวิธีแก้ปัญหาชนิดที่
รวบรัดที่สุด และเป็นมุมมองชนิดที่ถูกและตรงที่สุด พุด
ง่ายๆ ก็เหมือนกำปั้นทุบดิน คือยังงี้ก็ถูกหมด

ถ้ามีแขน ก็ทุกข์เพราะแขน ถูกไหม ถ้าไม่มีแขน ก็ไม่เจ็บแขน ถูกไหม ท่านมีหัว ท่านเคยปวดหัว ถูกไหม ก็ถูกแล้ว มีหัวก็ปวดหัว ก็ถูกแล้ว มีนั่น มีนี่ ก็เจ็บ ก็ปวด เพราะสิ่งนั้นสิ่งนี้ ท่านทั้งหลายเคยปวดหางไหม ไม่เคยปวดหางเลยหรือ ทำไมไม่เคยปวดหางล่ะ เพราะไม่มีหางใช่ไหม โสกะ ปริเทวะ หรือทุกข์เพราะหาง ก็ไม่มีแล้ว แต่มันไม่ได้บจริงนะสิ เดี่ยวสักหน่อยอาจมีหางก็ได้ มันลำบากตรงนี้แหละทีนี้ ถ้านามรูปดับสนิทไปทั้งหมดแล้ว ไม่มีอะไรเหลือ ก็ไม่มีอะไรที่เป็นทุกข์ทรมาน อะไรต่างๆ ที่เคยมี เคยเป็นอยู่ มันก็ไม่มีทั้งนั้นแหละ ฉะนั้น ถ้าเข้าใจหลักนี้ให้ดี ๆ แล้ว ก็จะมีคำตอบกับทุกๆ เรื่อง และเป็นคำตอบที่ถูกต้องแน่นอน

คำสอนที่เป็นกฎเกณฑ์หลักใหญ่ เป็น
ธรรมนิยาม เป็นกฎแห่งธรรม พระพุทธเจ้าทรงรับรองว่าเป็นสิ่งแน่นอนตามกฎ มี ๓ ประโยค คือ

สัพเพ สังขารา อนิจจา
สังขารคือสิ่งปรุงแต่งทั้งหลายทั้งปวง
ไม่เที่ยง

สัพเพ สังขารา ทุกขา
สังขารคือสิ่งปรุงแต่งทั้งหลายทั้งปวง
เป็นทุกข์

สัพเพ ธัมมา อนัตตา
ธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา
ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน

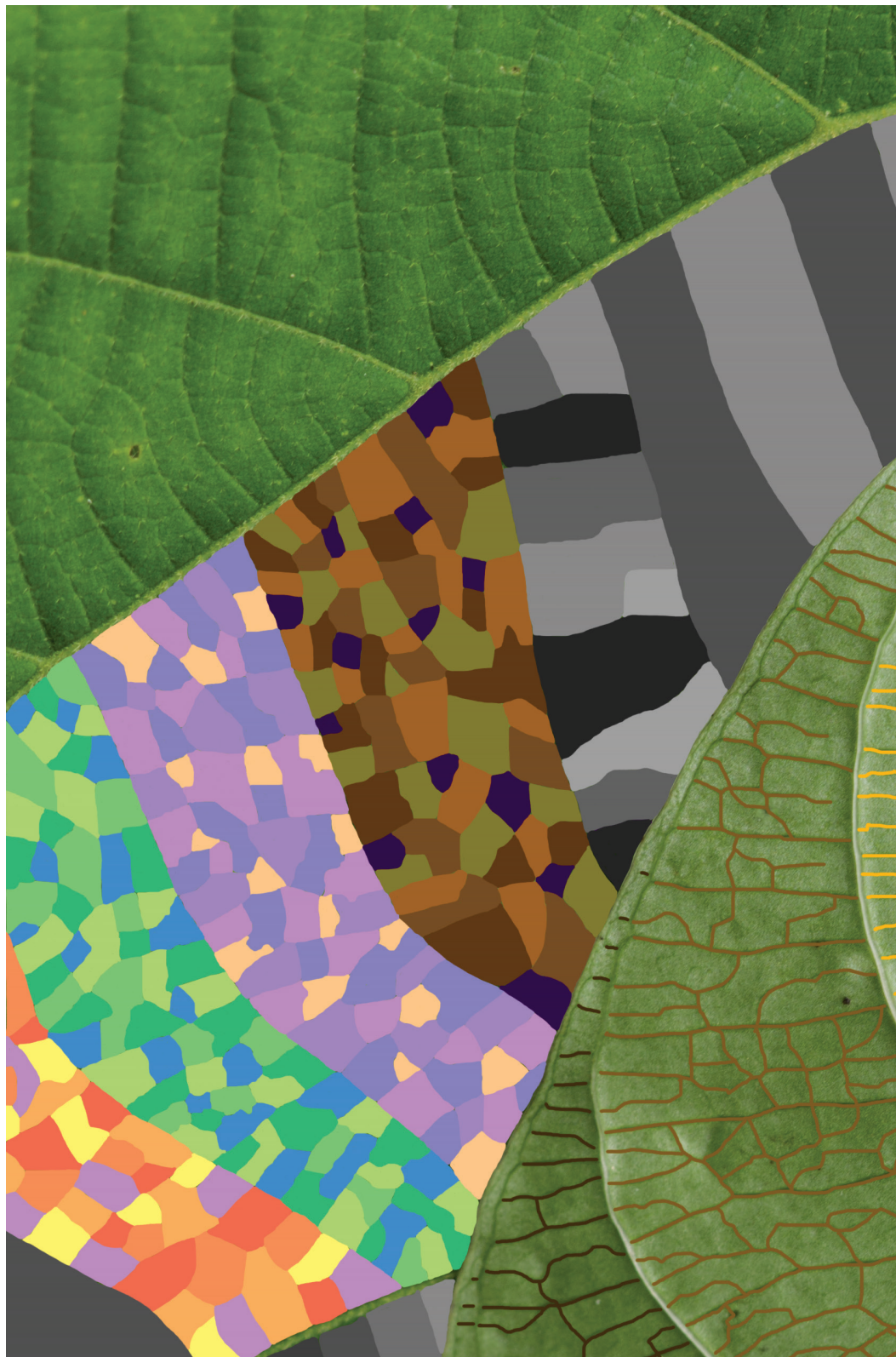
มันเป็นสิ่งจริงแท้แน่นอนอย่างนี้ ถ้าเข้าใจ
หลักนี้แล้ว อธิบายกันได้หมด พวกเราส่วนใหญ่
ชอบไปหยิบประโยคเล็กๆ น้อยๆ มา แล้วก็หัวหมุน
วนเวียนกันไป เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำดีต้องได้
ดี ทำชั่วต้องได้ชั่ว ถูกไหม ไม่แน่หรอก เพราะมันเป็น
สังขาร ตกอยู่ภายใต้ความไม่แน่นอน อิงอาศัยเหตุ
ปัจจัยเกิด ต้องดูเหตุปัจจัยอีกหลายอย่าง ลองทำดู
ก็ได้ ทำดีที่ว่าได้นั้น ทำชั่วที่ว่าได้ชื่อนั้น มันไม่แน่ แต่
พวกเรานี้ พอพูดประโยคนี้ ก็จะไปจับประโยคนี่ว่า มัน
ถูกต้องแน่นอนอย่างนั้น แต่ความจริงๆ ประโยคที่ถูก
ต้องแน่นอน มี ๓ ประโยค ส่วนอันอื่นล้วนตกอยู่ภาย
ใต้กฎเกณฑ์ ถามว่า กรรมเป็นสังขารไหม เป็นสังขาร
สังขารแน่นอนไหม ไม่แน่นอน ทำดีได้ดีแน่นอนไหม
ไม่แน่นอน อย่างนี้ถูก ต้องเข้าใจอย่างนี้ แต่พวกเรา
นี้ หลักธรรมใหญ่แบบครอบคลุม นี่หายหมด เอาแต่
ประโยคย่อยๆ ที่ตัวเองจะได้ประโยชน์ เอาไปเถียง
ชาวบ้าน วนเวียน หัวหมุนกันไป จนไม่รู้เรื่องไม่รู้ราว

อย่างนี้ พุทให้ฟังถึงสิ่งที่พระพุทธรองค์ทรง
เน้น เป็นหลักธรรมใหญ่ ควรรู้ไว้ตั้งแต่เบื้องต้น คือ
ความเกิดขึ้นของกองทุกข์ กับ ความดับสนิทของกอง
ทุกข์ สรุปว่า *เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส*
นิโรธो โหติ ความดับไปของกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ก็ย่อม
มีด้วยประการอย่างนี้

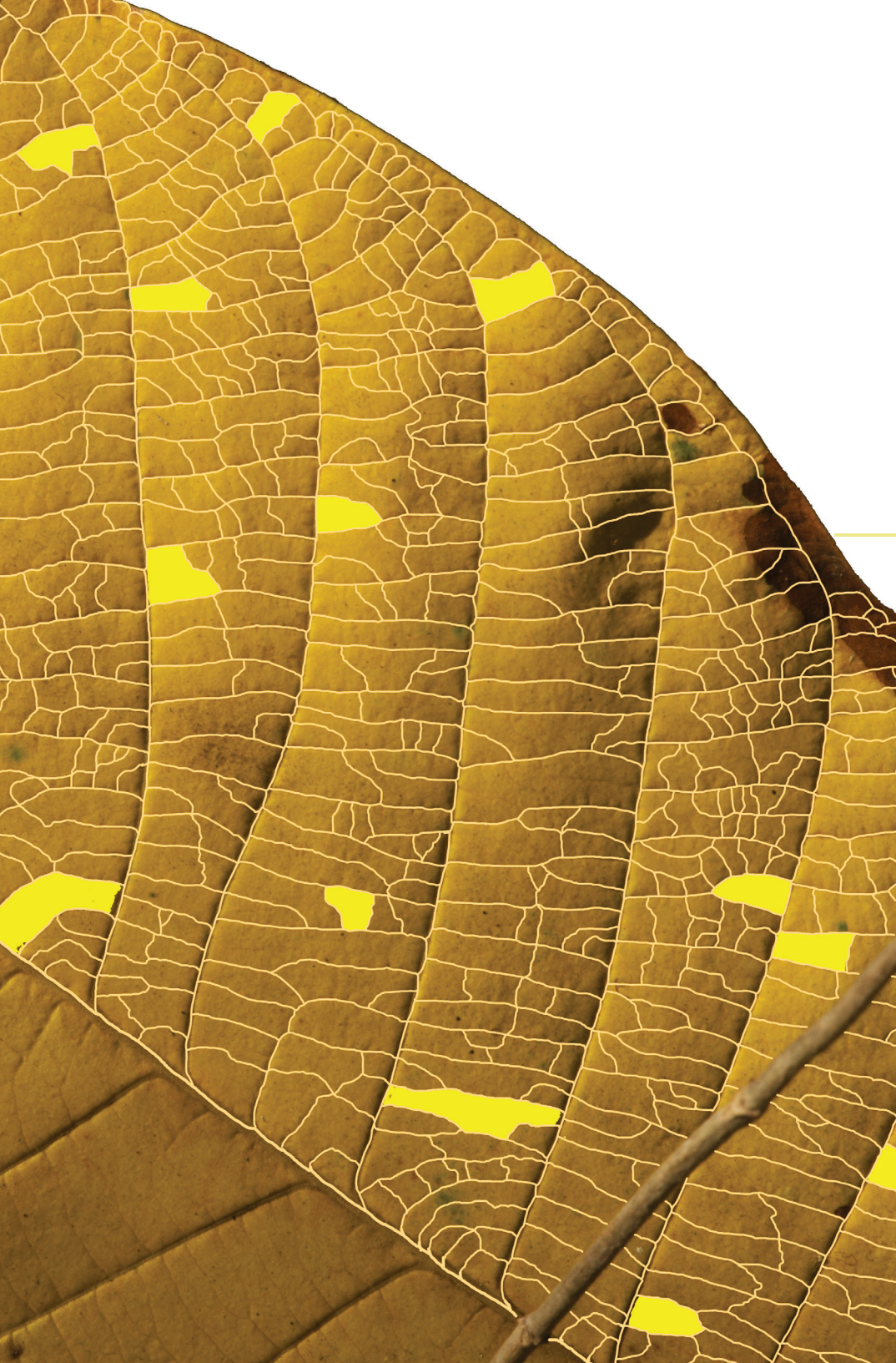
เป็นความดับสนิทของกองทุกข์ ที่ตาย
ไป ดับสนิทไป เป็นการดับสนิทไปของกอง
ทุกข์ นากลับใหม่ ไม่นากลับ เพราะเป็นความ
ดับของกองทุกข์ เหมือนตายนี้ เราจะต้อง
พลัดพรากจากทุกสิ่งทุกอย่างไป ไซ้ใหม่ ไม่ใช่
เลย เป็นขั้นที่ ๕ เป็นกองทุกข์มันไป จริงๆ
ควรจะได้ใจ เพราะกองทุกข์อันเก่ามันแก่แล้ว
ไปเอาอันใหม่น่ารักกว่าอีก แต่เรานี้กลัว กลัวว่า
เราสูญเสียมัน สูญเสียนี้ แท้ที่จริงมีเราใหม่ ไม่มี
มันหลงเข้าใจผิดเฉยๆ มีวิชา จึงวนเวียนอยู่
อย่างนี้แหละ แท้ที่จริง กองทุกข์มันไป ถึงเวลา
ไป ก็ควรไป ถูกไหม แก่แล้วไม่ไปนี่ สมควรอยู่
ใหม่ ไม่สมควรอยู่ พวกเก่าๆ นี่สมควรตาย นี่
แหละถูกแล้ว แต่พวกเรานี้มัว วนเวียนอยู่เท่านี้
ไม่รู้จักทำยังงี้แล้ว เห็นผิดว่า ต้องสูญเสียทุกสิ่ง
ทุกอย่างอะไรของเขา ทั้งๆ ที่ไม่ใช่ของเขาเลย
สักอันเดียว แล้วที่ไปนี่ก็ไม่ใช่เขาไปสักหน่อย
เป็นกองทุกข์ ขั้นที่ ๕ และที่ไปก็ไม่ได้ไปจริง
ไปแล้วก็ได้อันใหม่มา **ตายแล้วเกิดใหม่** อย่าง
นี้วนเวียนไป บางคนก็ห่วงอีกแหละ อาจารย์...
ดิฉันไม่กลัวตายหรอก กลัวว่าเกิดใหม่แล้วจะ
เป็นอย่างไร เขาว่าอย่างนี้ เกิดใหม่ก็เป็นเด็กใจ
แต่จะเด็กแบบไหนไม่รู้ เด็ก ๔ ขา หรือเด็ก ๒
ขาไม่รู้เหมือนกัน เห็นไหม วัฏฏสงสารมันไม่แน่
ไม่นอนอย่างนี้นั่นแหละ

พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงโทษของการวนเวียน เพราะมันไม่แน่นไม่นอน พวกเรานี้ชอบแต่เรื่องแน่นนอน ทำบุญเยอะๆ แล้วจะได้ไปสวรรค์แน่นนอน เพราะทำบุญแล้วได้ขึ้นสวรรค์ เขาว่าอย่างนี้ ถามว่าบุญเป็นสังขารไหม เป็นสังขาร สังขารมันแน่นนอนไหม ไม่แน่นนอน ทำบุญเยอะๆ แล้วจะได้ไปสวรรค์ไหม ไม่แน่นนอนนี้...ต้องเข้าใจอย่างนี้ แต่พวกเรา เวลาคิดถึงตัวตน ชอบไปหยิบนั่นหยิบนี่มาเอาแน่นนอนอยู่เรื่อย พูดถึงหลักความจริงขั้นสูงสุดแล้ว ล้วนอยู่ภายใต้ความไม่แน่นไม่นอนทั้งหมด

๒.

ความสำคัญของ ปฏิจจสมุปบาท

ต่อไปจะแสดงถึงความสำคัญของปฏิจจสมุปบาทเสียก่อน เพื่อให้ท่านทั้งหลายอยากจะเรียนเรื่องนี้ อยากจะฟังเรื่องนี้ในคราวต่อไปอีก ผมจะมาพูดครั้งที่ ๒ ก็อีกตั้งเป็นเดือนห่างไปอีกเดือนหนึ่ง ต้องพูดความสำคัญเอาไว้ ใครอยากฟังก็มาฟังต่อ หากไม่ได้มาฟังก็ไม่ใช่ไร ท่านก็ไปหาหนังสืออ่านเองได้ หนังสือทั่วไปก็มีอยู่แล้ว ความสำคัญของปฏิจจสมุปบาท ผมจะยกมาจากพระสูตรบางพระสูตร

๒.๑ ปฏิจจสมุปบาทเป็นความจริง ที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระศาสดา

ความจริงนี้เป็นความจริงที่ไม่ขึ้นต่อการ
อุบัติของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้น
หรือไม่อุบัติขึ้น ก็ยังเป็นจริงอย่างนั้นอยู่เสมอ คือ
กระบวนการปฏิจจสมุปบาท เป็นกฎเกณฑ์แห่ง
ธรรม ไม่ว่ายุคสมัยใด อดีต อนาคต หรือปัจจุบัน
อวิชชาก็เป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร เป็นต้นตลอดมา
ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค ปัจจยสูตร ๑๖/๒๐
มีบาลีว่า

อุปปาทา วา ตถาคคานัน อุนุปาทา วา
ตถาคคานัน

เพราะความเกิดขึ้นของพระตถาคต
ทั้งหลายก็ตาม หรือเพราะความไม่เกิดขึ้นของ
พระตถาคตทั้งหลายก็ตาม

จิตาว สา ธาตุ

ธาตุนั้นก็ยังคงดำรงอยู่อย่างนั้นทีเดียว

สา ธาตุ คือ ธาตุอันนั้น หมายถึง
สิ่งอันนั้น ที่ไม่มีตัว ไม่มีตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่
บุคคล ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา ไม่ใช่ใคร ไม่ใช่ของ
เรา ไม่ใช่ของเขา **ไม่ใช่ของใคร เป็นสักแต่ว่า**
ธาตุ จิตาว ดำรงอยู่อย่างนั้นทีเดียว ธาตุนั้นยัง
ดำรงอยู่ ยังเป็นอย่างนั้นอยู่เสมอ เป็นอย่างนั้น
มาตลอด โดยไม่ต้องมีใครสร้างสรรค์บันดาล
ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

สิ่งที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงนั้น คงอยู่
อย่างนั้นเสมอมา มีไม่ก็อย่างนั้น ท่านทั้งหลาย
ต้องจำดีๆ ๓ ประโยคที่ผมพูดไปก่อนหน้านี้
แล้วก็มีอีกสิ่งหนึ่งคือปฏิจจสมุปบาท ฉะนั้น ถ้า
พูดถึงหลักธรรมที่จะไม่มีการเปลี่ยนแปลง
ไม่ขึ้นการกับอุปบัติของพระพุทธเจ้า จะมีอยู่
๔ เรื่อง ส่วนหลักอื่นๆ ก็อยู่ภายใต้กฎเหล่านี้
นี่อีกต่อหนึ่ง พวกเราทั้งหลายนั้นส่วนใหญ่ไป
เรียนรายละเอียด ส่วนหลักใหญ่ของจริงนี้ลืม
หมด ตอนนี้เรามาเรียนวิชาเหนือเมฆแล้ว คือ
เรียนครอบคลุมไว้หมดเลย ต่อไปเราจะรู้หมด
ว่า อันเล็กๆ น้อยๆ ต้องอยู่ภายใต้กฎเหล่านี้
ธาตุอันนั้น ยังดำรงอยู่อย่างนั้นเสมอมา ไม่มีการ
เปลี่ยนแปลง

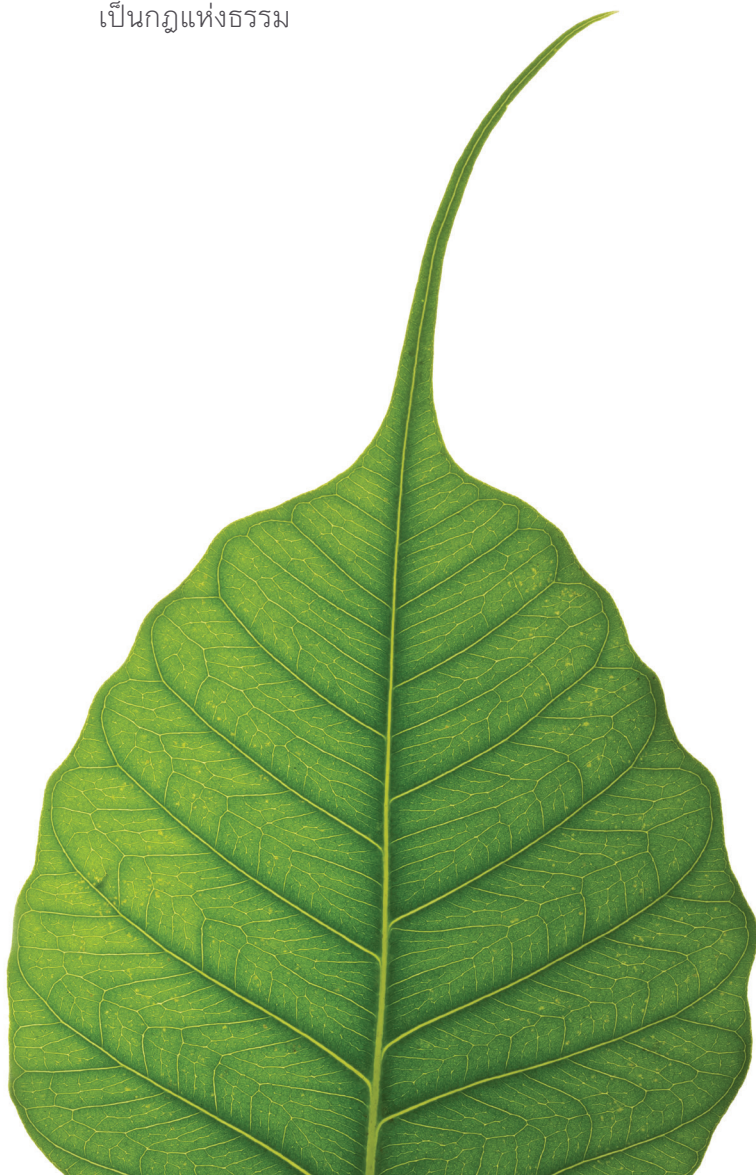
ธมฺมจิตฺตา

เป็นสิ่งที่ตั้งขึ้น เป็นไปและดำรงอยู่ตามธรรม

จิตฺตา คือ เป็นสิ่งที่ตั้งขึ้น ดำรงอยู่ตามธรรมตา

ธมฺมนิยามตา

เป็นกฎแห่งธรรม

เป็นข้อกำหนดที่แน่นอนของธรรม ไม่ใช่กฎของใครคนใดคนหนึ่ง เป็นเรื่องปกติของมัน เป็นกฎเกณฑ์ของธรรม ไม่ใช่กฎของใคร เป็นกฎที่ไม่มีใครสร้างขึ้น เป็นกฎเกณฑ์ธรรมดาของธรรมะนั้น กฎนี้จะต้องไม่เปลี่ยน ถ้ากฎเปลี่ยนแล้ว มันก็ไม่ใช่อีก ตัวกฎเกณฑ์ที่แท้จริง ที่เป็นนิยามนี้ เป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง กฎเกณฑ์อันนี้ เรียกว่า **ธรรมนิยาม**

มีกฎเกณฑ์หลายๆ กฎ ซึ่งอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรม บางทีพอพูดถึงกฎนั้นแล้ว เราอาจจะเอากฎนั้นเป็นหลักไปเลยก็ได้ อย่างนั้นไม่ถูก เช่น พูดเรื่องกฎแห่งกรรม กฎแห่งกรรมนี้ ต้องเป็นอย่างนั้นเสมอไปไหม ไม่เสมอไป เพราะกรรมนั้น มันอยู่ภายใต้ธรรมอีกต่อหนึ่ง กฎของพีชก็เหมือนกัน **กฎของพีช** มันตกอยู่ภายใต้สังขารอีกต่อหนึ่ง เหมือนกับคำว่าบุคคลหว่านพืชเช่นไร ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ถูกไหม ไม่ถูกเสมอไป ไม่แน่เสมอไป

พระพุทธองค์ตรัสว่า บุคคลหว่านพืชเช่นไร ย่อมได้รับ
ผลเช่นนั้น คนทำดี ย่อมได้ดี คนทำชั่ว ย่อมได้ชั่ว อันนี้ แสดง
ให้เห็นว่า แสดงแคกฎบางกฎ บุคคลหว่านพืชเช่นใดได้รับผล
เช่นนั้น อันนี้เป็นกฎของพืช แต่กฎของพืชนี้ มันตกอยู่ภายใต้
สังขาร จะต้องอาศัยปัจจัยอื่นให้สมบูรณ์ก่อน พืชจึงจะให้ผลได้
สมมติว่าท่านหว่านข้าว แต่หว่านบนพื้นนี้ มันจะออกเป็นข้าว
ไหม หว่านพืชเช่นใด ได้ผลเช่นนั้นไหม ได้หว่าน เหนือยฟรี
แต่ไม่ได้ข้าว ท่านจะต้องเลือกที่นา ก่อน ไปเลือกนาดีๆ แล้ว
ก็หว่าน หว่านให้ดี ดูแลให้ดี ไม่ให้นก ไม่ให้ไก่ มาจิก มากิน
พอมันโตขึ้น ต้องดูแลให้ดี ไม่ให้วัช ไม่ให้ควายมากิน ต้องดูแล

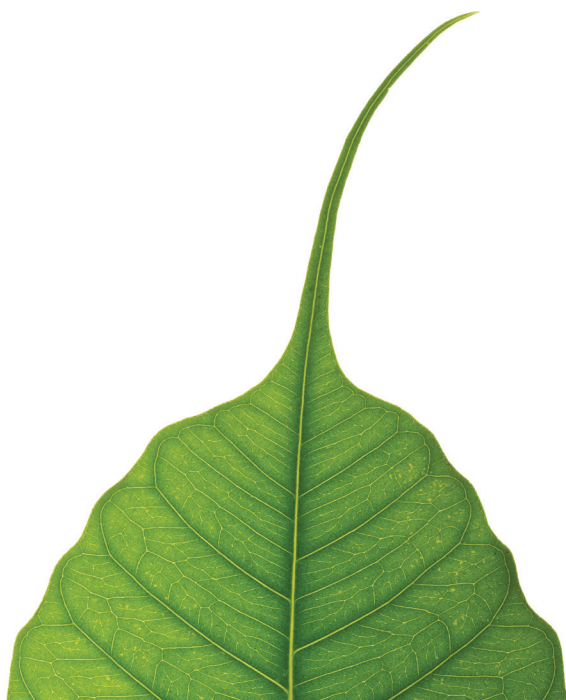
เพราะมันอยู่ตอกอยู่ภายใต้ความไม่แน่นอน ต้อง
อิงอาศัยปัจจัย เมื่อปัจจัยพร้อม จึงได้ผล นี่กฎ
ของพีช ไม่ใช่ว่า หวานพีชเช่นไร ได้รับผลเช่น
นั้น หวานเสร็จ ก็เดินเล่นสบาย รอรับผลเลย
อย่างนี้ไม่ได้ เพราะมันตอกอยู่ภายใต้กฎอันอื่น

ต่อมา ก็แสดงกฎของกรรม ทำกรรมดี
ก็ได้ดี ทำชั่วก็ได้ชั่ว ถูกไหม ไม่แน่ เพราะว่า
กฎของกรรมก็อยู่ภายใต้กฎของปัจจัยสมุปบาท
และกฎของสังขารอีกต่อหนึ่ง ก็คล้ายๆ กฎของ
พีช ถ้าทำดีและเหตุปัจจัยพร้อม มันก็ให้ผล ทำ
ชั่วก็เหมือนกัน **เหตุปัจจัยพร้อมก็ค่อยให้ผล**
ถ้าเหตุปัจจัยไม่พร้อม ทำชั่วเอาไว้เยอะ แต่ว่ามี
วิชาเกิดขึ้นเรียบร้อยแล้ว ก็ไม่ให้ผล ถ้าแบบ
สูงสุดเป็นพระอรหันต์แล้ว จะดีจะชั่วขนาดไหน
ก็หมดแล้ว มันไม่แน่เสมอไป ดังนั้น ท่านต้อง
เข้าใจกฎเหล่านี้ให้ดีๆ กฎชนิดที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง อันนี้จะเป็นกฎของธรรมเนียม และอิทัป
ปัจจัยตา ความมีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ จึงเกิด
ขึ้น อันนี้เป็นความจริงที่ไม่ขึ้นกับการอุปบัติของ
พระตถาคตทั้งหลาย พระตถาคตจะอุปบัติขึ้นหรือไม่
อุปบัติขึ้นก็ตาม ธรรมเนียมอันนั้นก็ยังคงดำรงอยู่
อย่างนั้น เป็นอัมมัญญูตตา เป็นธรรมเนียมตา
เป็นอิทัปปัจจัยตา

ต๋ ตถาคโต อภิสมฺพชฺชมติ อภิสเมติ
ตถาคตได้ตรัสรู้ ได้รู้แจ้งธาตุนั้นแล้ว

อภิสมฺพชฺชมติวา อภิสเมตฺวา อาจิขติ เทเสติ
ปญฺญาเปติ ปญฺจเปติ วิวรติ วิภชติ อุตฺตานิโกโรติ
ครั้นได้ตรัสรู้แล้ว ได้รู้แจ้งแล้ว จึงบอก แสดง
บัญญัติ ตั้งขึ้น เปิดเผย จำแนก กระทำให้
ง่าย ๆ

ปสฺสเถ ตี จาห
และบอกว่า เธอทั้งหลายจงดูเถิด

ความจริงอันนี้ พระพุทธเจ้าไม่ได้สร้างขึ้นใหม่ และเป็นความจริงที่พระองค์รับรองว่า มันเป็นอย่างนั้นของมัน **เป็นธรรมดา** เป็นธรรมชาติ พระองค์วางพระองค์เองเป็นเพียงผู้ไปตรัสรู้เข้าแล้ว รู้แจ้งแทงตลอดแล้วก็เอามาบอก

อาจิขุติ แปลว่า บอก เทเสติ แปลว่า แสดง ปญญาเปติ แปลว่า บัญญัติ ตั้งเป็นชื่อนั้นชื่อนี้ขึ้น ความจริงมันไม่มีชื่อ ก็บัญญัติชื่อขึ้น มา เอาไว้ใช้ในการสื่อสาร ปฏฐาเปติ แปลว่า ตั้งขึ้น ตั้งหมวดธรรมนั้นขึ้น หมวดธรรมนี้ขึ้น เป็นธรรมที่ควรทำให้แจ้ง ธรรมที่ควรเจริญ อะไรมากมาย เพื่อให้ง่ายในการนำไปพิจารณาและปฏิบัติ เพราะว่าพระองค์เป็นสัพพัญญู วิวรติ แปลว่า เปิดเผย หมายให้ดูเหมือนหมายของที่คว่ำ เปิดให้ดูเหมือนเปิดของที่ปิด วิภชติ แปลว่า จำแนก แจกแจงไปหลายประเด็น หลายแง่มุม อุตตทานิกโรติ กระทำให้ดีขึ้นๆ ทำให้ง่ายๆ ทำให้เข้าใจง่าย โดยยกอุปมาเรื่องนั้นบ้าง เรื่องนี้บ้าง ให้เข้าใจสิ่งที่ลึกซึ้งนั้นได้ง่ายขึ้น แล้วก็บอกว่า เธอทั้งหลายจงดูเถิด

แท้ที่จริง พระพุทธองค์ตรัสรู้แล้ว ก็มาประกาศบอกความจริง และบอกเราทั้งหลาย ให้ดูความจริง ให้เห็นตามเป็นจริง มีเท่านี้ที่บอก ถ้าเรายอมดูก็จบแล้ว ที่นี้ ที่ว่า **ดู, เห็น, มองดู, มองเห็น** นั้นแหละสำคัญ เพราะบางคนไม่มีตา ดู บางคนไม่อยากจะมองดู ไม่รู้จะดูไปทำไม ดูแล้วมันจะได้อะไร มีข้อสงสัยสงสัยมากมายตามประสานตาบอด ก็เลยต้องฝึกให้มีตา พอฝึกมีตาแล้วก็ดู ก็จบ อยู่ที่ตาแล้วที่นี้ ตาใครมีฝ้ามืด มีฝ้าน้อย อยู่กับการฝึกให้มีดวงตา พอมีดวงตาก็มาดู ดูก็เห็นความจริงที่มันเป็นอยู่อย่างนั้นของมัน อันนี้เป็นความจริงในแบบปฏิบัติสมุปปาท

พระองค์ตรัสต่อไป *ชาติปจฺจยา ภิกฺขเว*
ชรามรมํ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะชาติเป็น
ปัจจัย ชรามรณะจึงมี และข้ออื่นๆ ไปเรื่อยๆ
จนถึง *อวิชชาปจฺจยา ภิกฺขเว สงฺขารา* ดูก่อน
ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขาร
จึงมี

อติ โข ภิกฺขเว ยา ตตฺร ตถตา ดูก่อน
ภิกษุทั้งหลาย ก็คำว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
สังขารทั้งหลายจึงมีขึ้น ดังนี้ มันเป็นเช่นนั้นเอง
ตถตา มันเป็นเช่นนั้นนั่นแหละ ไม่ใช่พระองค์ไป
ทำอะไรขึ้นมา มันเป็นอย่างนั้นนั่นแหละ
คล้ายกับชี้ให้ดูว่า นี่มันเป็นอย่างนั้นเลยนะ ถ้า
ฝึกจนมีดวงตาแล้วเห็นจริง ก็ใช่จริงๆ มันเป็น
อย่างนั้นนั่นแหละ จึงใช้คำว่าตถตา แปลว่า เป็น
เช่นนั้นเอง

เพื่อให้คำนี้ชัดเจนขึ้น มองความจริง
เดียวกันในหลายแง่มุม หรือป้องกันความเข้าใจ
ผิด ก็มีเพิ่มคำเข้ามาหลายคำ บางคนก็อาจจะ
บอกว่ากวนก็ได้ เราคงไม่กล้าว่าพระพุทธรเจ้า
กวน แต่เดี๋ยวผมแปลไป ท่านอาจจะบอกว่า
คล้ายๆ กวนยังงี้ก็ไมรู้ ได้แก

ตถตา _____
เป็นเช่นนั้นเอง

อวิตถตา _____
ไม่ใช่ว่าไม่เป็นเช่นนั้น

อนนุเบถตา _____
มันไม่เป็นอย่างอื่น ไม่เป็นอื่นจากความเป็น
อย่างนั้น

อิทปฺปจุจฺยตา _____
เพราะความมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปฏิจฺจสมุปฺปาโต
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้แหละเรียกว่า
ปฏิจจสมุปบาท

พระพุทธเจ้านี้เป็นลัทธิปัญญา ตรัสบอกด้วยคำที่เรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง ส่วนคนอื่น ๆ ก็ทำได้ตามกำลังของตน ถ้าจะให้สูงสุดก็พระพุทธเจ้าครูบาอาจารย์แต่ละคนแต่ละท่านก็มีข้อจำกัดจะสอนเรื่องโน้นเรื่องนี้ให้กระจ่างแจ้งทั้งหมดนี้มันไม่ได้ ท่านทั้งหลายก็ต้องใช้ความเพียรพยายามศึกษาด้วยความเพียรของตนเองต่อไปอย่างนี้

สิ่งที่เป็นจริงอยู่อย่างนั้นเสมอ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เป็นธรรมนิยาม เป็นกฎเกณฑ์ของธรรม เป็น**อิทัปปัจจยตา** ที่พระพุทธองค์ไปตรัสรู้แล้วนำมาบอก มาแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่าย ๆ และบอกว่าเธอทั้งหลายจงดูเถิด และข้อที่ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เป็นต้นดังนี้ มันเป็นคนนั้นเอง ไม่ใช่ว่าไม่เป็นเช่นนั้น มันไม่เป็นอย่างอื่น มันเป็นสิ่งที่ขึ้นมาเพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย อันนี้แหละเรียกว่าปฏิจจสมุปบาท

คำเหล่านี้ จึงเป็นวิชาแบบเหินเมฆ แล้วก็ครอบคลุมที่สุด ถ้ามีเหตุการณ์อะไรๆ เกิดขึ้น ท่านเรียนเรื่องนี้ไปแล้ว แค่พิจารณาตามคำเหล่านี้เท่านั้น ก็สามารถปล่อยวางสิ่งต่างๆ ได้ ตามกำลังสติปัญญาของตนเอง สมมติมีคนด่าท่าน ท่านก็ว่า อ้อ... มันเป็นเช่นนั้น ทำไมเขาด่า ก็เพราะเขาด่า **ตถตา** คำว่า ด่า ก็คือ นั้น ทำไมเขาด่า ก็เพราะเขาด่า ไม่ใช่ว่าเขาไม่ด่า เขาจึงด่า **อวิตถตา อนัญญตถตา** ก็ใส่เข้าไปอย่างนี้

สมมติ มีหมาเห่าเกิดขึ้น ท่านต้องใส่คำถามอะไรไหม ไม่ต้องใส่คำถาม ก็มันเป็นเช่นนั้น ไม่ใช่ว่าไม่เป็นเช่นนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น เป็นเหตุการณ์อย่างนั้นๆ ถ้าเป็นอย่างอื่น ก็คงจะไม่ใช่ออย่างนี้ บางทีเราไม่รู้เรื่อง ทำไมหมาจึงเห่า เพราะเห็นแมว หรือ หรือว่าเพราะเห็นบุรุษไปรษณีย์ ไม่รู้เรื่องแล้ว ก็หาเหตุผลไปเล็กลง น้อยๆ วันหลังหมามันเห็นแมว แต่ไม่เห่าจะทำยังไง โดยหลักความจริงแล้ว ที่หมามันเห่า ก็เพราะมันเห่า ไม่ใช่ว่ามันไม่เห่า มันจึงเห่า ผมจึงบอกว่า คล้ายๆ กวนยังงี้ไม่รู้ ท่านทั้งหลายอาศัยว่า เคารพพระสัพพัญญูของพระพุทธเจ้า จึงไม่กล่าวพูดอย่างนั้น ถ้าท่านสังเกตดูคำดีๆ จะเหมือนกับบวกไปวนมา แต่โดยความจริงแล้ว **อันนี้เป็นความจริงที่คนมีปัญญามากที่สุดเท่านั้นจึงจะบอกได้** ส่วนคนพวกไม่รู้เรื่องก็วนๆ ไปก่อน หาเหตุผลเล็กๆ น้อยๆ ยิบๆ ย่อยๆ ถูกบ้าง ผิดบ้าง ถูกบางเวลา ผิดบางเวลา วนไปวนมา

ท่านทั้งหลายมีโอกาสก็จำเอาไว้ แล้วก็
เอาไปใช้ดู ผูกฝนเอา จะละกิเลสได้โดยง่ายและ
ก็รวดเร็ว ถ้าเป็นวิธีอื่นนั้น มันไม่เห็นอเมฆ มัน
ยืดยาก เป็นเหตุผลเล็กๆ น้อยๆ อะไรต่างๆ ถ้า
อันนี้ มันกำปั้นทุบดิน แล้วก็ถูกแน่นอน ละกิเลส
ได้แน่ เพราะว่าเป็นกฎความจริงที่พระพุทธองค์
ตรัสว่ามันแน่นอน กฎอันอื่นตกอยู่ภายใต้อันนี้
เราได้รู้อันใหญ่แล้ว ก็จับอันใหญ่เลย เหมือน
การปฏิบัติก็ทำนองเดียวกัน บางท่านอาจจะ
พยายามบังคับนั้นบังคับนี้ ทำอย่างนั้น อย่างนี้
แต่พอรู้วิธีแล้ว อ้อ..ให้รู้มันว่า มันไม่แน่นไม่นอน
ไม่เที่ยง ไม่ใช่ตัวตน ไม่ต้องไปยุ่งวุ่นวายกับการ
ละโน่นละนี้ ให้มันยุ่งยาก ทำวิชา ทำความ
รู้ให้เกิดอย่างเดียวนั่นแหละ อะไรเกิดขึ้น ก็ให้รู้
ว่ามันไม่เที่ยงนะ มันเป็นทุกข์นะ มันไม่ใช่ตัว
ตนนะ บังคับไม่ได้นะ อะไรเกิดขึ้นมา ก็ให้มุ่ง
อยู่แต่ในแง่นี้ **มุ่งแต่เจริญสัมมาทิฐิ สัมมา
สังกัปปะ มุ่งแต่เจริญอริยมรรค** เป็นไง โอ้...
วิธีนี้มันแน่นอน เพราะท่านรับรองเอาไว้ วิธีอื่น
มันก็อาจจะทำให้จิตสงบได้ ทำให้ดีได้ แต่ท้าย
ที่สุดมันแน่นอนไหม ดินนั้น ไม่แน่นอน เพราะว่า
มันตกอยู่ภายใต้กฎนี้อีกต่อหนึ่ง

บางคนอาจจะทำอย่างนั้นก็ได้ ไม่ว่าอะไร พยายามทำความดีอะไรเยอะๆ ทำๆ ที่สุดก็ต้องเห็นว่าดินนั้นไม่แน่นไม่นอน เป็นภาระ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ต้องทิ้งไป สิ่งต่างๆ ล้วนอยู่ภายใต้กฎอันใหญ่นี้ เมื่อเรารู้กฎอันใหญ่นี้แล้ว ตั้งป้อมอยู่ที่กฎอันใหญ่นี้ อันนี้จึงเป็นความจริงที่ไม่ขึ้นกับการตรัสรู้ของพระศาสดา

ที่บรรยายมา มีหลายคำด้วยกันนะ ท่านจำคำไหนได้บ้าง ก็จำคำนั้นไว้ คำที่เราได้ยินบ่อยๆ แล้วก็คือคำว่า **ตถตา** มันเป็นเช่นนั้นเอง เป็นอย่างนั้นของมันเอง และคำอื่นๆ **อวิตถตา** ไม่ใช่ว่าไม่เป็นเช่นนั้น **อนญญตถตา** ไม่เป็นอย่างอื่นจึงเป็นเช่นนั้น ไม่เป็นอื่นจากความเป็นอย่างนั้น **อิทปฺปจฺยตถตา** ความมีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ จึงเกิดขึ้น คำเหล่านี้ล้วนแสดงสิ่งที่เกิดตามเหตุตามปัจจัย เรียกว่า ปฏิจสम्มุปบาท เป็นสิ่งอิงอาศัยกันและกัน มีเหตุปัจจัยพร้อม จึงเป็นอย่างนั้น ทำไมมันเป็นอย่างนั้น ก็เพราะมันเป็นอย่างนั้น ไม่ใช่ว่าไม่เป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น มันจึงเป็นอย่างนั้น

ทำไมแก่ล่ะ ก็เพราะมันแก่ อยู่ยาวนานเลย
แก่ออย่างนั้น ไม่ใช่ว่ามันไม่แก่ ไม่ใช่ว่าอยู่ยาวนาน
แล้วมันจะไม่แก่ นี่เป็นอย่างนี้ เห็นไหม กำปั้น
ทุบดินใหม่ กำปั้นทุบดินแล้วถูก และทำให้เกิด
การปล่อยวาง ละกิเลสได้โดยง่าย เกิดสติปัญญา
ได้ไว ที่ไม่ค่อยเกิดสติปัญญา แล้วไปเที่ยวจับ
โน่นจับนี่ ยึดมันถือมันแล้ววนเวียนนี้ กว่าที่จะ
ปล่อยแต่ละอารมณ์ได้ ต้องไปหาอาจารย์ ถ้าม
แล้วถามเล่า กว่าที่จะปล่อยได้ เป็นเพราะไม่มี
วิชาเหนือเมฆนี้แหละ ตอนนี้ได้วิชาเหนือเมฆ
แล้ว ท่านสบายแล้ว เจออะไรเกิดขึ้นปั๊บ มันเป็น
อย่างนั้นแหละ ไม่แน่มันนอนอย่างนั้นแหละ ไม่ใช่
ว่ามันจะแนนอน มันเป็นทุกข์ ไม่ใช่ว่ามันไม่เป็น
ทุกข์ ไม่ใช่ว่าจะสุขไปสุขไปได้ พิจารณาอย่างนี้

๒.๒ ปฏิจสุมุบปาทเป็นธรรม ลิกซึ่งเหนีอตรรกะ

ต่อไปเป็นความสำคัญข้อที่สอง ปฏิจ
สุมุบปาทนี้เป็นธรรมลิกซึ่งที่เหนีอตรรกะ อย่าง
ที่ท่านฟังผมพูด แล้วก็เรียนๆ กันไป ท่านก็เอา
ไปคิดพิจารณาว่า เออ...พิจารณาแล้วจะเข้าใจ
ปฏิจสุมุบปาท อย่างนี้เป็นไปไม่ได้ เพราะว่
ปฏิจสุมุบปาทนี้ เป็นธรรมลิกซึ่งที่เหนีอตรรกะ
ไม่ใช่วิสัยของความคตินึกเอา ไม่ใช่คิดเอาแล้ว
จะเข้าใจชัดเจน ไม่เหมือนกับธรรมหมวดอื่นๆ
ธรรมหมวดอื่นๆนั้น มีการคิดวิตกวิจารณ์ พิจารณา
แง่นั้นบ้าง แ่งนี้บ้าง แล้วจิตใจก็ยอมรับได้บ้าง
เช่น ทำบาปทุจริตแล้วได้รับผลไม่ดี พิจารณา
ก็มั่นใจเรื่องกรรม เลิกทำชั่วไป แต่ว่าปฏิจสุมุ
บปาทนี้ ต้องประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ผิดให้เกิด
ปัญญา พิจารณาด้วยปัญญาจึงจะเข้าใจ ให้
ประสบการณ์นั้นสอน ต้องมีประสบการณ์เกิด
ขึ้น แล้วก็ยอมรับเข้ามา ใช้ปัญญามองดู เออ...
มันเป็นอย่างนั้นแหละ คตินึกเอาไม่อาจเข้าใจ
ทะลุปรุโปร่งได้ ท่านจึงว่าเป็นธรรมที่ลิกซึ่งเหนี
อตรรกะ

ธรรมที่ลึกซึ้งเหนือตรรกะนี้ ไม่เป็นอารมณ์ของความ คิด เป็นอารมณ์ของปัญญาเท่านั้น มีอยู่สองอย่าง คือ **อิทัป ปัจจัยตาปฏิจจสมุปบาท** กับ **พระนิพพาน** ส่วนธรรมหมวด อื่นๆ นั้น คิดพิจารณาเขาก็สามารถเข้าใจได้ เอ...พระนิพพาน คืออะไรนะอาจารย์ จะเข้าใจกันไหม อธิบายกันให้ตายก็ไม่เข้าใจ ตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ สภาวะที่ไม่เข้า ไม่ออก ไม่ไป ไม่มา ไม่เกิด ไม่ดับ นั้นแหละเป็นที่สุดทุกข์ เราถามตอบ คิดนึก กันจนมึนหัว อะไรไม่เกิดไม่ดับ ไม่เข้า ไม่ออก ไม่ไป ไม่มา ไม่ ข้างบน ไม่ข้างล่าง และไม่ตรงกลาง มันงงมาก แต่ถ้าได้สัมผัส ได้รับรู้แล้ว ได้ให้จิตเข้าไปสัมผัส แล้วก็รับรู้เช่นนั้นนั่นแหละ

เหมือนกับกระบวนการปฏิจจสมุปบาท การที่จะได้รู้ว่า อ้อ...มันเป็นเช่นนั้นเอง อ้อ...มันเป็นอย่างนี้ ที่เขาด่าก็เพราะว่า เขาด่า ท่านต้องมีปัญญา ถูกด่าบ่อยๆ แล้วก็ให้ใจยอมรับได้ บ่อยๆ ต่อมายอมรับได้บ่อยๆ ท่านก็เข้าใจแล้ว อ้อ...เขาด่าก็ เพราะว่าเขาด่า ไม่ใช่เขาไม่ด่า เขาก็ด่า นี่มันก็เข้าใจขึ้น แต่ถ้า จะให้แค่ นั่งคิดว่า อ้อ...อันนี้เป็นเรื่องธรรมดาของโลก ท่านก็คิด ได้ตั้งนานแล้ว แต่พอถูกด่าเป็นไง ก็เลสชั่น ตัวตน อะไรขึ้นมา เพียงทีเดียว มันไม่ยอมรับ ยอมรับไม่ได้ ทำไมเป็นอย่างนั้น ก็ เพราะว่าอันนี้มันเป็นของเหนือตรรกะ เหนือความคิด **เหนือ การพิจารณาด้วยเหตุด้วยผล** ท่านจะต้องใช้ประสบการณ์นั้น เรียนรู้เข้าไป มองดู แล้วก็ฝึกให้มันถูกต้อง

ซึ่งวิธีฝึกที่ถูกต้อง พระพุทธเจ้าทรง
แสดงไว้แล้ว ให้มีสติสัมปชัญญะให้ดีๆ รับรู้
อารมณ์ต่างๆ จะได้เรียนรู้จากมัน ทั้งดีทั้งไม่ดีนี้
ล้วนไม่เที่ยง มันเป็นอย่างนั้น ตามที่มันเป็น อย่า
ไปยินดียินร้าย จะทำให้เกิดการยอมรับความ
จริงได้ และจะเห็นด้วยปัญญาว่า มันเป็นอย่าง
นั้น อันนี้จึงใช้ความคิดไม่ได้ บางคนบอกว่า ใช้
ความคิดไม่ได้ ก็ห้ามคิดสิ จะไปห้ามได้อย่างไร
เล่า ความคิดมันห้ามไม่ได้ คิดอะไรดีๆ ก็คิดไป
สิ แต่ไม่ใช่ว่าคิดแล้วจะยอมรับความจริงได้ ต้อง
ฝึกอริยมรรคให้เกิดปัญญา ต้องฝึกเอา ปฏิบัติ
เอา ให้ประสบการณ์นั้น เป็นตัวสอน ให้สิ่งที่
เกิดขึ้นนั้นเป็นตัวสอน ให้ใจได้ซึมซาบ รับรู้กับ
ความไม่แน่นอน ความไม่เที่ยง ความบังคับ
ไม่ได้ ควบคุมไม่ได้ ยิ่งฝึกได้บ่อย แล้วก็เห็นได้
บ่อย ยอมรับได้บ่อยเท่าไร ก็ยิ่งดีเท่านั้น

ในสังยุตตนิกาย สคาถวรรค พรหมา
ยาจนสูตร ๑๕/๑๗๒ มีบาลีว่า

อธิคโต โข มุยายํ ธมฺโม คมฺภีโร
ธรรมอันเราได้บรรลุแล้วนี้ เป็นของลึกซึ้ง

อธิคโต แปลว่า ได้บรรลุแล้ว ได้แทง
ตลอดแล้ว ได้เข้าถึงแล้ว ธรรมนั้นมันดำรงอยู่
อย่างนั้น พระพุทธเจ้าได้บรรลุ คือเข้าถึง ไปถึง
ไปสัมผัส ไปพบ ไปเห็นมัน ไปรับรู้มัน รู้แจ้งแทง
ตลอดมัน ธรรมที่ว่านี้มีลักษณะ

คมฺภีโร เป็นของคัมภีระ เป็นของลึกซึ้ง
ปฏิเสธความตื้นของธรรมะนี้

ทุทฺทโส เป็นสิ่งเห็นได้ยาก สามารถเห็น
ได้ แต่ยาก ไม่ใช่จะเห็นกันได้ง่ายๆ ยากตรงที่เห็น
นี้แหละ

ทุรนฺโพโส เป็นสิ่งรู้ตามได้ยาก เป็นสิ่งที่รู้
ตามได้ แต่ยาก ฟังได้ แต่จะรู้ตามเป็นเรื่องยาก

สนโต เป็นสิ่งสงบ เป็นธรรมที่สงบ
กิเลสสงบ ทำให้กิเลสเงียบ กิเลสเป็นไปไม่ได้

ปณโต เป็นสิ่งประณีต

อตกกวาจโร เป็นสิ่งที่รู้ไม่ได้ด้วยการ
ตรรกะ ไม่ใช่วิสัยของการตรึกเอา เป็นวิสัยของ
ปัญญา ปัญญาจึงรู้ได้

นิปูโณ เป็นสิ่งละเอียดอ่อน ไม่ใช่สิ่ง
หยาบ

ปณฺฑิตเวทนีโย เป็นสิ่งที่รู้ได้เฉพาะ
บัณฑิต ผู้เป็นบัณฑิต คนที่มีความรู้ มีปัญญา
เท่านั้นจึงรู้ได้ ส่วนคนพาล คนปุถุชนทั้งหลายที่
มีกิเลสหนาแน่นนี้ มีมานะ ถือตัว เย่อหยิ่ง ไม่
อาจจะรู้ได้

ในข้อปฏิบัติฝึกฝนระดับต้นๆ ท่านจึงให้
รักษาศีลให้ดีไว้ ให้สละ ให้ปล่อยวางสิ่งต่างๆ และ
ฝึกให้มีสติสัมปชัญญะไว้ เพราะวาทธรรมอันนี้จะรู้ได้
เฉพาะบัณฑิต ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญา มีความรู้เหตุผล

พระองค์ตรัสต่อไปว่า *อาลยรามา โข ปนายั
ปชา อาลยรตา อาลยสมมุติตา* ส่วนหมู่สัตว์นี้เป็นผู้
ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินอยู่ในอาลัย หมกมุ่นอยู่
ในอาลัย **อาลัย** คือ เป็นสิ่งที่ เป็นเครื่องติดข้องต่างๆ
ในโลกนี้ โหยหา ขาดไม่ได้ กามคุณต่างๆ สิ่งดีๆ
สวยๆ งามๆ ที่เขาพอใจชอบใจ เรียกว่าอาลัย คล้าย
กับที่ใช้ในภาษานั้นแหละ ท่านทั้งหลายอาลัยกับ
อะไรบ้าง มีเพียบเลย นั้นแหละติดข้องกับมัน มัน
ไปแล้ว แต่เราไม่ปล่อยมันไป สิ่งต่างๆ นั้น ตอนนั้นก็
ไม่มีอยู่ ที่มีอยู่กับท่านตอนนี้มีอะไรบ้าง มีลมหายใจ
เข้า มีลมหายใจออก มีมือกระดุกไปกระดิกมา มีกระ
พริบตา มีความรู้สึกอะไรต่างๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ มี
เพราะมันเกิดนะ เงินในธนาคารมีไหม เรามีตำแหน่ง
นั่น ตำแหน่งนี้ เราเป็นนั่น เราเป็นนี่ เรายังอาลัย
หรือห่วงถึงมัน ไม่กล้าทิ้งมันไป ไม่กล้าทิ้งทุกซ์แล้ว
จะหมดทุกซ์ไหม ไม่หมดนะ ก็อย่างนี้แหละ รักทุกซ์
ก็ได้ทุกซ์ เป็นความเพลิดเพลินอยู่กับทุกซ์ เราคิดว่า
อันนี้จะทำให้เราเป็นสุข

พวกหมูสัตว์ต่างๆ ก็เป็นอย่างนี้ มี
ความยินดีเพลิดเพลินในอาลัย รูป เสียง
กลิ่น รส สัมผัส หรือสิ่งต่างๆ ที่เขาคิดว่าจะนำ
ความสุขมาให้เขา เขาคิดเอาเองนะ แท้ที่จริง
แล้ว มันนำทุกข์มาให้ ท่านทั้งหลายเริ่มรู้ตัวเอง
หรือยัง ต้องมองดูให้เห็นความจริงอันนี้นะ ก็จะ
ได้เห็นมันว่า อ้อ...ใช่จริงๆ **มีอะไรก็นำทุกข์
มาให้** นำภาระต่างๆ มาให้ ถ้าใครยังไม่เห็นก็
ไปมองดูบ่อยๆ แล้วก็จะได้เห็น

อาลยวามา

เพลิดเพลินในอาลัย

อาลยรตา

ยินดีแล้วในอาลัย

อาลยสมมุติตา

หมกมุ่นอยู่ในอาลัย ผู้ที่เป็นเช่นนี้ ไม่
สามารถที่จะเห็นปฏิจสุมุปปาทได้ ดังบาลีว่า

อालยรามัย โข ปน ปชาย อาลยรตาย อาลย
สมมุทิตาย ทุทุทส อิทํ จานํ ยทิตํ อิทปฺปจฺยตา
ปฏิจฺจสมุปฺปาโท

ฐานะนี้อันหมุ่สัตว์ที่ยินดีเพลิดเพลिनอยู่ใน
อาลัย ยินดีแล้วในอาลัย หมกมุ่นอยู่ในอาลัย
เห็นได้ยาก คือ อิทปฺปจฺยตาปฏิจฺจสมุปฺปาท

อันนี้เห็นได้ยาก พระพุทธองค์ทรงบอก
ว่ายาก เห็นได้ยาก สำหรับพวกไหน สำหรับหมู่
สัตว์ที่เพลิดเพลินยินดีอยู่ในอาลัย หมกมุ่นใน
อาลัย ที่นี้ ถ้ากลับข้างละ ถ้าเขาไม่เพลิดเพลิน
ยินดี ไม่หมกมุ่นอยู่ในอาลัย เป็นคนที่มีจิตใจที่
สลัดออก มองเห็นความจริงว่า สิ่งต่างๆ ล้วน
ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นภาระ มาฝึกฝนให้มีสติ
มีสัมปชัญญะ จิตตั้งมั่น เป็นสมาธิดี คนอย่าง
นี้ยากสำหรับเขาใหม่ ไม่แนเหมือนกัน ก็ดูตาม
อินทรีย์อ่อนหรือแก่กล้า อยู่ที่ปัญญาของเขา
บางท่านนี้ เปื่อโลกแล้วแหละ มาทำสมาธิ ทำ
จิตให้สงบ แต่บรรลुช้าก็มี บรรลุเร็วก็มี ก็เพราะ
อยู่ที่ปัญญา

ฉะนั้น กฎเกณฑ์อะไรต่างๆ นี้ เราต้อง
เหนือเมฆเข้าไว้นะ ไม่แนไม่นอนไว้ พวกท่าน
ชอบคิดแต่ว่า แหม...ถ้าออกไปจากบ้านแล้ว
เปื่อหน่ายโลกแล้ว สงสัยจะบรรลุเร็ว ใช่ไหม ไม่
แนนะ เหมือนกับสมัยพุทธกาล บางท่านก็ออกไป
บวชแล้ว ก็จะบรรลุเร็วกว่าอยู่ที่บ้าน ถูกไหม
ไม่แน ต้องอย่างนี้ ท่านอย่าหลงประเด็น ที่มัน
แนนอน คือว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวง มันไม่
แนไม่นอน นี่แหละอันนี้แนนอน ที่แนนอนคือ
ว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงนี้เป็นทุกข์ นี่แหละมัน
แนนอน ที่แนนอนคือว่า **ธรรมทั้งหลายทั้งปวง
นี้มันไม่ใช่ตัวตน นี่แหละมันแนนอน**

นี้แสดงความสำคัญของอิทัปปัจจยตา

ปฏิจสุมุปาบท ซึ่งในหัวข้อ ผมก็ใช้คำสั้นๆ
ว่า ปฏิจสุมุปาบทนี้เป็นธรรมที่ลึกซึ้ง เห็นอ
ตรรกะ เห็นความคิด หมายความว่า ความ
คิดนั้นไม่สามารถที่จะทำให้เห็นความจริงนี้ได้
ไม่สามารถที่จะยอมรับมันได้ ถึงเราจะคิดว่า
สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้น เป็นเช่นนั้นของมันเอง
มันเป็นไปตามกฎเกณฑ์ธรรมดาของมัน อย่าง
นี้มันก็ไม่อาจจะเห็นได้ **จะต้องเห็นด้วยจิตที่มี
สมาธิ มีความตั้งมั่น เห็นด้วยปัญญา** ซึ่งก็ยัง
มีอีกธรรมอันหนึ่งที่มีลักษณะเหมือนกัน ลึกซึ้ง
เห็นอตรรกะเหมือนกัน คือพระนิพพาน

อิทมปิ โข จานํ ทุททสํ
สิ่งนี้ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยากเหมือนกัน

ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโธ
ได้แก่ความเข้าไปสงบระงับของสังขารทั้งปวง

สพฺพูปธิปฺปินิสฺสคโค
ความสลัดคืนอุปธิทั้งปวง

ตณฺหาทุกฺโข
ความล้นไปของตัณหา

วิราโค
ความคลายกำหนด

นิโรโธ
ความดับสนิท ความไม่เกิดอีก ไม่มีอีก

นิพพานํ
คือพระนิพพาน

ธรรมที่ลึกซึ้ง เหนือตรรกะมีอยู่ ๒ หมวดหลักๆ คือ ปฏิจสุมุปบาทกับพระนิพพาน ด้วยความยากของธรรม ๒ หมวดนี้แหละ พระพุทธเจ้าพิจารณาแล้ว จิตก็น้อมไปในทางที่จะชวนชวายน้อย ไม่น้อมไปในทางแสดงธรรม พระพรหมเลยมาอาราธนาว่า คนมีธูลีในดวงตาน้อยก็ยังมีอยู่ ถ้าไม่แสดงธรรม เขาจะเสียประโยชน์ จักมีผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้ เราทั้งหลายก็ดูธูลีในดวงตาน้อยก็แล้วกัน ธรรมะนี้ยังมีอยู่จนทุกวันนี้ พระศาสดาคือธรรมวินัยก็ยังมีอยู่ ที่นี้ ก็อยู่ที่ดวงตาว่าจะเห็นไหม พระองค์ทรงรับคำอาราธนาของพรหมนั้น และอาศัยพระมหากรุณาในสัตว์ทั้งหลาย จึงทรงประกาศธรรมะ

เรื่องที่ยาก เป็นธรรมที่ลึกซึ้ง คือปฏิจสุมุปบาท ซึ่งแสดงสิ่งต่างๆ ล้วนเป็นของไม่มีตัวไม่มีตน **เป็นสิ่งเคลื่อนที่ไปตามกระแส ไม่อะไรที่มันคงถาวร ค้างคาอยู่ที่ใดที่หนึ่ง** นี่เห็นได้ยาก เพราะหมู่มสัตว์นั้น ยินดีเพลิดเพลินอยู่ในสิ่งต่างๆ หมกมุ่นอยู่กับโลก ไปให้ค่าสิ่งต่างๆ ในโลกมากมาย มีดีมีชั่ว มีถูกมีผิด มีสูงต่ำ ดำขาว อะไรต่างๆ เยอะแยะเหลือเกิน แท้ที่จริง มันไม่มี ที่นี้คำว่า ไม่มี นี่ พอบอกว่า ดีก็ไม่มี ชั่วก็ไม่มี เขาก็เข้าใจผิดไปอีก ที่ว่า ไม่มี นี่ หมายถึง ไม่มีจริง ที่มีขึ้นมา ก็เพราะอันนี้ๆ มันมี อันนี้ๆ มันจึงมี ฉะนั้น จะบอกว่ามีก็ได้ จะบอกว่าไม่มีก็ได้ จึงไม่เข้าข้างฝ่ายมีและไม่เข้าข้างฝ่ายไม่มี

แต่พวกเรานี้ ถ้าจะบอกว่ามี ก็ต้องมี
จริงๆ ไม่มี ก็ต้องไม่มีจริงๆ เข้าไปติดข้างใดข้าง
หนึ่งอยู่เสมอ อันที่ถูกต้องมาสิ..อาจารย์ เดี่ยว
จะทำ อันที่ผิด...ไม่ทำ ฟังไปฟังมา ทำอะไรก็ผิด
หมดเลยหรือ...อาจารย์ งั้นก็ไม่ทำแล้วกัน ไม่ทำ
ก็ผิด ทำก็ผิด อะไรๆ ก็ผิดหมด อย่างนี้คือเขาจะ
เอาถูก มันก็งง ฟังไปฟังมาก็เลยผิดอยู่เรื่อย วน
ไปวนมา คนโดยทั่วไปเป็นอย่างนั้น ยินดีหมกมุ่น
อยู่ในโลกต่างๆ วนเวียนอยู่กับธรรมที่เป็นคู่ๆ
แบบโลกๆ ธรรมะนี้จึงลึกซึ้งสำหรับคนเหล่านั้น
คนไหนที่อยากจะเห็นธรรมเหล่านี้ ก็ต้องไม่เป็น
แบบเขา ต้องเป็นคนที่มีสติสัมปชัญญะ ไม่หลง
ไปตามโลก ไม่ยินดีไม่ยินร้ายไปกับโลก มีจิตใจ
ตั้งมั่น มามองดูให้เห็นตามความเป็นจริง

ผมได้พูดถึงหลักการ และความสำคัญ
ของปฏิจจสมุปบาทได้สองข้อ หมดเวลาแล้ว
อนุโมทนาทุกท่านครับ

บทที่
๒

ปัจจัยสมุปบาท
ตอนที่ ๒

บรรยายวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๔
ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

สวัสดีครับท่านผู้สนใจในธรรมะทุกท่าน

วันนี้บรรยายสาระธรรมจากพระสูตรตันตปิฎก
ตอนที่ ๔๒ ชื่อหัวข้อว่า “ปัจจุสมุปบาท ตอนที่
๒” ปัจจุสมุปบาทนั้น กล่าวถึงธรรมะทั้งหลาย
ที่อิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้น ในคราวที่แล้ว พูด
ไปตอนที่หนึ่ง กล่าวถึงหลักการ และความสำคัญ
ของปัจจุสมุปบาท ซึ่งหลักการใหญ่ก็มีอีกสี่
บรรทัดเท่านั้นแหละ คือคำว่า

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี

เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี

เพราะความดับไปของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป

อันนี้เป็นหลักการใหญ่ ที่นี้ เมื่อนำมาแสดงโดยปัจจุสมุปบาท พระพุทธองค์ทรงเจาะจง เรื่องความเกิดขึ้นของทุกข์กับความดับไปของทุกข์ กล่าวถึงฝ่ายสมุทยะ คือความเกิดของกองทุกข์ กับฝ่ายนิโรธะ คือความดับสนิทของกองทุกข์ ไม่ได้แสดงเรื่องตัวตน สัตว์บุคคลอะไร แสดงเรื่องความเกิด เป็นความเกิดของกองทุกข์ และแสดงเรื่องความดับสนิท ความไม่มี เป็นการแสดงถึงความดับสนิทของกองทุกข์ ความไม่มีกองทุกข์

ผมได้บรรยายในครั้งที่ ๑ พูดถึงเรื่องความสำคัญของปัจจุสมุปบาท เพื่อช่วยเสริมความเข้าใจ ให้เห็นความสำคัญของหลักธรรมชุดนี้ โดยยกมาจากพระสูตรต่างๆ ผ่านไปแล้วสองข้อ ความสำคัญของปัจจุสมุปบาทข้อที่หนึ่ง คือ **ปัจจุสมุปบาทเป็นความจริงที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระศาสดา** เป็นความจริง เป็นธรรมดา เป็นธรรมชาติอย่างนั้น เพราะมันไม่เป็นอย่างอื่น มันจึงเป็นอย่างนั้น ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนนั้น มีสิ่งที่เป็นจริงอย่างนั้น ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระศาสดา ๔ อย่างด้วยกัน คือ

ชุดหนึ่งว่า

สัพเพ สังขารา อนิจจา

สังขารสิ่งปรุงแต่งทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง

ชุดที่สองว่า

สัพเพ สังขารา ทุกขา

สังขารสิ่งปรุงแต่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์

ชุดที่สามว่า

สัพเพ ธัมมา อนัตตา

ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน

ชุดที่สี่คือเรื่อง

อิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท

กฎเหล่านี้เป็นจริงเสมอ เป็นกฎธรรมชาติที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ขึ้นอยู่กับการอุปบัติของพระศาสดา ส่วนเรื่องอื่นๆ ก็ล้วนอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมะเหล่านี้ทั้งนั้น ไม่ว่าจะเข้าใจให้ดี ให้ถูกต้อง ให้เห็นถึงความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน เป็นเพียงธรรมะอย่างหนึ่งที่ไม่แน่มั่นนอน ก็ต้องเข้าใจสิ่งเรื่องนี้ให้ดีๆ ธรรมะสี่เรื่อง ที่ไม่ขึ้นอยู่กับการอุปบัติของพระศาสดา สามประโยคนั้น เราคงได้ยินอยู่บ่อยๆ แล้ว แล้วก็เรื่อง อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท อีกเรื่องหนึ่ง

ความสำคัญข้อที่ ๒ คือ **ปฏิจจสมุปบาทนั้นเป็นธรรมะที่ลึกซึ้งเหนือตรรกะ** ซึ่งคนธรรมดาทั่วไปที่หลงเพลิดเพลिन ยินดีอยู่ในอาลัย ห่วงใย กังวล อยู่กับโลกเห็นได้ยาก ส่วนผู้ที่ไม่ห่วงใย ไม่ติดข้องกับโลก เป็นผู้ที่ฝึกฝนขัดเกลาจิตใจของตนเอง ชำระจิตให้มีความสะอาดหมดจด มีความตั้งมั่น เป็นสมาธิก็สามารถเห็นได้ ชนทั้งหลายที่ไม่กล้าจะทั้งนั้น ไม่กล้าจะทั้งนี้ ห่วงใยกังวลอยู่ อย่างนี้เห็นได้ยาก และจะมากิดมานึกเอาไม่ได้ด้วยตรรกะ คตินึกด้วยหลักเหตุผลก็เห็นจริงไม่ได้ ต้องอาศัยจิตที่พร้อม คือ จิตที่ไม่ติดข้องกับโลก กล้าทั้ง ไม่ยึดถือ ชำระจิตให้สะอาด หมดจด ด้วยวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน อันนี้ก็จะสามารถเห็นธรรมะ คือ อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นธรรมะที่ลึกซึ้งเหนือตรรกะอย่างหนึ่งได้

ธรรมะที่ลึกซึ้งเหนือตรรกะนั้นมีอยู่เสมออย่าง คือ อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท อย่างหนึ่ง กับพระนิพพาน อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งได้บรรยายไปแล้วในคราวที่แล้ว วันนี้ก็จะยกความสำคัญของปฏิจจสมุปบาท มาพูดเพิ่มเติมอีกสักหน่อย เมื่อท่านทั้งหลายเห็นความสำคัญแล้วจะได้ศึกษาเพิ่มเติมและนำไปปฏิบัติต่อไป เพราะปฏิจจสมุปบาทเป็นเรื่องที่ยาก ฟังแล้ววอกวนไปมา แต่ถ้าเข้าใจแล้ว จะทำให้เข้าใจธรรมะที่พระพุทธเจ้าสอนไว้โดยถูกต้องและครบถ้วนบริบูรณ์ **ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาทก็ชื่อว่าเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรมก็ชื่อว่าเห็นพระพุทธเจ้า** ก็ด้วยเหตุนี้นั่นแหละ เมื่อเข้าใจอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาทแล้ว ความเข้าใจผิดๆ ว่า มีตัวมีตน เทียงแท้ ถาวร หรือเห็นว่ามีผู้ยิ่งใหญ่ที่อยู่เบื้องหลัง ผู้มีอำนาจบันดาลต่างๆ ก็หมดไป

๒.๓ ปฏิจ্ঞสมุปบาทเป็นธรรมะ ที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้

ต่อไปความสำคัญอย่างที่สาม ปฏิจ্ঞสมุปบาทนั้นเป็นธรรมะที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้ คำว่า **พระโพธิสัตว์** คือ ผู้ที่ทันท่วงทีอยู่กับการตรัสรู้ พยายาม ขวนขวาย แสวงหาบำเพ็ญบารมี เพื่อที่จะตรัสรู้ด้วยตนเอง เมื่อตนเองตรัสรู้แล้วจะได้มาช่วยให้สัตว์ทั้งหลายที่ได้ฝึกฝนตนเองมาบ้าง ให้ได้ฟังธรรมะ จะได้ช่วยสัตว์เหล่านั้นให้ข้ามพ้นกองทุกข์ไปได้ สำหรับพระโพธิสัตว์ทุกๆ พระองค์ ไม่ว่าจะเป็นพระวิปัสสี พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ หรือแม้กระทั่งพระโคตมะ พระพุทธเจ้าของเรา นั้น ตอนที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ก่อนจะตรัสรู้ต่างก็พากันพิจารณาปฏิจ্ঞสมุปบาททั้งนั้น อันนี้เป็นธรรมดา เพราะว่าพระโพธิสัตว์นั้นท่านเป็นผู้ที่มีปัญญามาก ฉะนั้นธรรมะที่ท่านพิจารณาแล้ว ทำให้เกิดการปัญญาบรรลुธรรม ก็คือธรรมะที่ลึกซึ้ง ซึ่งได้แก่ อิทัปปัจจยตาปฏิจ্ঞสมุปบาท

ที่นี้ พวกเราทั้งหลายเป็นสาวก ในการปฏิบัติธรรมนั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิแล้ว เราสามารถพิจารณาธรรมะหมวดไหนก็ได้ ไม่จำเป็นต้องพิจารณาปฏิจาสมุปบาท เมื่อมีศีลเป็นพื้นฐาน ผูกฝนชำระจิตให้มีความตั้งมั่นดี มีสมาธิแล้ว ก็พิจารณาดูกายและใจให้เห็นว่าไม่มีตัวตน ในแง่มุมของขันธห้าก็ได้ แง่มุมของอายตนะก็ได้ แง่มุมของธาตุก็ได้ หรือแง่มุมของอริยสัจ หรือแง่มุมของปฏิจาสมุปบาทก็ได้ อันนี้สำหรับพวกเราทั้งหลายที่เป็นสาวก แต่สำหรับพระโพธิสัตว์แล้ว ธรรมะที่พิจารณาก่อนจะตรัสรู้ จะเหมือนกันทุกพระองค์ คือพิจารณาปฏิจาสมุปบาท นี่เป็นเฉพาะของพระโพธิสัตว์ ส่วนพวกเราพิจารณาได้หรือไม่ได้ พิจารณาออกไม่ออกนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค วิปัสสิสูตร ๑๖/๔ ได้กล่าวถึงการบรรลุธรรมของพระวิปัสสิพุทธเจ้า ในตอนที่ท่านเป็นพระโพธิสัตว์ก็ได้พิจารณาเรื่องนี้ บาลีมีว่า

วิปัสสิสส ภิกขเว ภควโต อรหโต สมมา
สัมพุทธสส ปุพเพว สมโพธา อนภิสัมพุทธสส
โพธิสตตสเสว สโต เอตทโหสิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความคิดอย่างนี้ ได้เกิดขึ้น
แก่พระวิปัสสิผู้เป็นพระโพธิสัตว์ ก่อนแต่ตรัสรู้
ยังไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้า

นี่เป็นเรื่องที่พระพุทธรูปของเราทรง
เล่าให้ภิกษุทั้งหลายฟัง ในตอนที่ก่อนจะตรัสรู้
พระวิปัสสิพุทธรูปเจ้าซึ่งย้อนกลับไปเป็นองค์
ลำดับที่เจ็ด ถัดจากพระพุทธรูปของเราย้อน
กลับไป พระพุทธรูปเจ้ามีชื่ออะไรบ้าง บางท่าน
อาจจะเคยได้ยิน บางท่านอาจจะไม่เคยได้ยิน
เจ็ดองค์ ที่ใกล้ๆ กับพระพุทธรูปของเรา มี
ชื่อดังต่อไปนี้ **พระวิปัสสิ พระสิขี พระเวสสภู**
พระกุกสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ
และพระพุทธรูปของเราชื่อว่า โคตมะ อัน
นี้ใกล้ๆ เจ็ดพระองค์ ที่นี้พระองค์ก็เล่าให้ฟัง
ก่อนจะถึงการตรัสรู้ พระผู้มีพระภาคอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้าวิปัสสิ ตอนเป็นพระโพธิสัตว์
ได้เกิดมีความคิดขึ้นมาว่า

กิจฉํ วดายํ โลโก อาปนโน
โลกนํ คีอ สัตวโลกนํถึงความลำบากแล้วหนอ

กิจฉํ วด แปลว่า ถึงความลำบากมาก
ถึงความลำบากแล้ว

อาปนโน แปลว่า เข้าถึง

ชายติ จ คีอยอมเกิดด้วย

ชียติ จ ย่อมแก้ด้วย

มียยติ จ ย่อมตายด้วย

จวติ จ ย่อมเคลื่อนไปด้วย

อุปปชชติ จ ย่อมเกิดใหม่ด้วย

คือสัตว์โลกนี้ย่อมเข้าถึงความเดือดร้อนและลำบาก เพราะต้องเกิด ต้องแก่ ต้องตาย ต้องจุติ และต้องอุปบัติ ต้องตายจากชาตินี้ไปแล้วก็ต้องเกิดใหม่ อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หาทางออกไม่ได้ ไปไหนไม่รอด ตายแล้วก็ต้องเกิด เกิดแล้วก็ประสบกับความลำบากนานาประการอยู่อย่างนั้น ไม่มีทางหลุดออกจากวงกลมนี้เลย อันนี้เป็นความคิดของพระโพธิสัตว์องค์หนึ่งคือพระวิปัสสี พระโพธิสัตว์ทุกๆ พระองค์ ก็จะคิดเรื่องนี้เหมือนกัน เหตุที่ทำให้ทรงออกบวชก็จะคิดคล้ายๆ กัน และตอนที่จะตรัสรู้ก็คิดคล้ายๆ กันอย่างนี้ พระโพธิสัตว์นี้ท่านตรัสรู้โดยไม่ต้องมีใครมาบอก ก็อาศัยการคิดพิจารณา ค้นคว้า โยนิโสมนสิการเอาเอง ซึ่งเรื่องที่น่ามาทำการค้นคว้า พิจารณาก็คือเรื่องปฏิจจสมุปบาทนี่แหละ

อด จ ปณิษฐ ทุกขสฺส นิสฺสรณํ นปฺปชานาติ
ชรามรณสฺส
และสัตว์โลกย่อมไม่รู้อุบายเป็นเครื่องสลัดออก
แห่งทุกข์ คือชรามรณะ

ตัวชรามรณะนี้เป็นตัวทุกข์ ความแก่และความตายนี้เป็นทุกข์ ที่นี้ สัตว์โลกนี้พากันลำบาก เพราะว่า ได้เกิด ได้แก่ ได้ตาย ได้จุติ แล้วก็ได้เกิดใหม่ไปเรื่อย ๆ ไม่รู้จักอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ไม่รู้จักวิธีออกจากวงจรนี้ คือ ไม่รู้จักนิสสรณะ *นปปชานาติ* แปลว่า ไม่รู้ชัด, ไม่รู้จักตามที่เป็นจริง **นิสสรณะ** คือ วิธีการออกหรืออุปายเป็นเครื่องสลัดออกจากทุกข์ เราทุกคนเกิดมา ต้องแก่หมด แล้วก็ต้องตายหมด พอตายก็เกิดใหม่ ไม่รู้วิธีออกหรือไม่รู้วิธีว่าจะพ้นไปได้อย่างไร ส่วนอันอื่นๆ อาจจะรู้วิธีบ้าง เช่น ปวดหลัง รู้วิธีว่าทำอะไรให้มันหาย เจ็บป่วย รู้วิธีรักษาให้หายป่วย ไปกินยาหรือว่าไปทำอย่างนั้นอย่างนี้ หาหมอที่เก่งๆ ก็อาจจะหายได้ แต่ว่าความแก่และความตาย ตายแล้วเกิดใหม่ มันหนีไม่พ้นจริงๆ หนีไม่ออก หมอที่รักษาผู้อื่นก็ตายเหมือนกัน เป็นโรคที่ไม่อาจรักษาให้หายขาดได้ และคนบอกวิธีที่จะออกจากความแก่ และความตายนั่น มันไม่มี ท่านก็พิจารณาต่อไปว่า

กุทาสฺ นาม อิมสฺส ทฺกุขสฺส นิสฺสรณํ
ปญฺญาธิสฺสตี ชรามรณสฺส
ในกาลไหนหนอ ความสลัดออก หรือความออก
ไปจากทุกข์นี้ คือ ชรามรณะ จักปรากฏ

ความคิดของพระโพธิสัตว์ ท่านหาวิธี
การออกจากวงกลมนี้ หาวิธีแก้ไข ไม่ต้องแก้
ไม่ต้องตาย ไม่ต้องเกิดอีก เป็นลักษณะของผู้
ที่คิดพิจารณาอย่างถึงที่สุด ผู้มีปัญญามากๆ ก็
จะรู้ว่า**เมื่อมีร้อนก็ต้องมีเย็นแก้ มีเกิดก็ต้อง**
มีไม่เกิด มีแก้ก็ต้องมีไม่แก้ มีตายก็ต้องมี
ไม่ตาย อันนี้คนมีปัญญาท่านคิดนะ ส่วนพวก
เรานี้คิดออกหรือเปล่าก็ไม่รู้ แต่ไม่เป็นไร เรา
ฟังเอาไว้แล้วจำไว้ดีที่สุด ตอนนี้พูดถึงพระ
โพธิสัตว์ เวลาที่ร้อนก็ต้องมีเย็นแก้ มีกิเลสมาก
ก็ต้องมีสภาวะที่ปราศจากกิเลสมาแก้ มีเกิดก็
ต้องมีไม่เกิด มีตายก็ต้องมีไม่ตาย ท่านพิจารณา
ไปแล้ว ก็มองดูว่าเมื่อไหร่หนอการสตั้ตออก
จากทุกข์อันนี้คือชราและมรณะจะปรากฏ จะ
กระจ่างแจ้งชัดเจนในใจ

อถ โข ภิกขเว วิปัสสิสฺส โพธิสตุตฺตสฺส เอตทโหสิ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น ความคิดอย่างนี้
ได้มีแล้วแก่พระวิปัสสิโพธิสัตว์ว่า

กิมหิ นุ โข สติ ชรามรณํ โหติ
เมื่ออะไรหนอแลมีอยู่ ชรามรณะจึงมี

กิปัจจยา ชรามรณํ
เพราะอะไรเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี

อันนี้เป็นความคิดของพระโพธิสัตว์
คนที่มียปัญญามากๆ เวลาคิดพิจารณาสิ่งใด
แล้ว ก็คิดพิจารณาในแง่ของเหตุปัจจัย พิจารณา
ให้เห็นเป็นกระบวนการตามธรรมชาติ คือ ไม่มี
เรื่องตัวตนเข้าไปเกี่ยวข้อง ตอนที่กำลังพิจารณา
เรื่องชราและมรณะ ก็ไม่มีเรื่องคนเกิด คนแก่
คนตาย ไม่มีเรื่องเราแก่ เราตาย ไม่มีผู้หญิง
เกิด ผู้หญิงแก่ ผู้หญิงตายอะไร เอาแต่สภาวะ
ความแก่และความตายนั้นมาพิจารณา เอาเรื่อง
ตัวตนสัตว์บุคคลออกไป เอาเรื่องธรรมชาติของ
เหตุปัจจัยนั้นมาพิจารณาแทน ด้วยคำว่า *กัมมิ*
นุ โข สติ เมื่ออะไรหนอแลมีอยู่ *ชรามรณํ ใตติ*
ชรามรณะ จึงมี ท่านก็จัดชรามรณะนั้นเป็น
ธรรมะอันหนึ่ง ที่ไม่มีตัวไม่มีตน ซึ่งแสดงลักษณะ
ปรากฏออกมาเป็นผมหงอก ฟันหลุด หนังเหี่ยว
ย่น และความตาย แต่เดิมสัตว์นั้นเคยมีอยู่ใน
โลกนี้ เคยปรากฏอยู่ สักหน่อยก็หายไป ความ
ตายทำให้ความเป็นสัตว์บุคคลนั้นๆ หหมดไป
เคลื่อนจากความเป็นสัตว์บุคคลนั้นๆ เป็นไป
ตามธรรมชาติ นี่เป็นตัวทุกข์ เป็นกองทุกข์
เอาเรื่องสัตว์บุคคลตัวตนออกไป เอาสภาวะ
ชรามรณะนั้นมาตั้งปัญหาขึ้นมา *กิปัจจยา* *ชรา*
มรณํ เพราะอะไรเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี

อถ โข ภิกขเว วิปัสสิสฺส โพธิสฺสทตฺส
โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา อภิสฺมโย
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแล เพราะการ
โยนิโสมนสิการของพระวิปัสสีโพธิสัตว์
ความตรัสรู้ด้วยปัญญาจึงมีขึ้นว่า

ชาติยา โข สติ ชรามรณํ โหติ
เพราะชาติแลมีอยู่ ชรามรณะจึงมี

ชาติปัจจุยา ชรามรณํ
เพราะชาติเป็นปัจจุ ชรามรณะจึงมี

เมื่อพระวิปัสสีโพธิสัตว์พิจารณาไป
อย่างนี้ พิจารณาอยู่บ่อยๆ เนื่องๆ มองมุน
นั้นบ้างมุนนี้บ้าง ด้วยโยนิโสมนสิการ ก็เกิด
ความตรัสรู้ รู้แจ้งชัดเจนด้วยปัญญา โยนิโ
มนสิการเป็นความคิดในทำนองเหตุผล ซึ่งผู้
จะคิดและพิจารณาได้เองก็มีอยู่สองบุคคล คือ
พระโพธิสัตว์ผู้จะเป็นพระพุทธเจ้าในชาติ
สุดท้าย กับบุคคลผู้ที่จะเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
แต่การตรัสรู้นั้นเป็นการตรัสรู้ด้วยปัญญา
เหมือนกัน ถ้าเป็นปัญญาที่มาจากการโยนิโ
มนสิการ พิจารณาด้วยตนเองนั้น จะมีอยู่สอง
บุคคลเท่านั้น คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธ
เจ้า กับพระปัจเจกพุทธเจ้า ส่วนสาวกทั้งหลาย
ก็ให้มาฟังก่อน ฟังแล้วก็เอาไปประพฤติปฏิบัติ
ฝึกฝนตามก็จะมีปัญญาเกิดขึ้นมาได้ อันนี้ก็คน
ละแบบกันนะ ไม่ใช่ว่าเห็นพระโพธิสัตว์ท่าน
มนสิการใส่ใจแล้ว เกิดการตรัสรู้ด้วยปัญญา
เราจะเอาบ้าง ถ้าเหตุปัจจัยมันพร้อมก็ได้ผล
เหมือนกัน แต่ถ้าเหตุปัจจัยไม่พร้อมก็ได้ผล
ที่ยกตัวอย่างมานี้เป็นเรื่องของพระโพธิสัตว์
ท่าน แสดงให้เห็นความสำคัญของธรรมะหมวด
นี้ คือ เป็นธรรมะที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อน
ตรัสรู้ทุกๆ พระองค์ อันนี้เป็นเรื่องของพระ
วิปัสสีโพธิสัตว์

เมื่อท่านโยนิโสมนสิการอย่างนี้ *อภิสมโย* ความตรัสรู้
ปรากฏ ด้วยปัญญา *อหุ* ได้เกิดขึ้นว่า เพราะชาตินั้นแลมี
อยู่ ชรามรณะจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี อัน
นี่เป็นการตรัสรู้ด้วยปัญญา การตรัสรู้ด้วยปัญญา มีลักษณะ
ที่เปลี่ยนมุมมองของคนๆ นั้นได้ทั้งหมด ส่วนความเข้าใจจาก
ชั้นการฟังและการคิดตามที่เราเข้าใจอยู่นี้ มันไม่อาจจะเปลี่ยน
ความเห็นและไม่อาจเปลี่ยนนิสัยได้ ไม่อาจจะทำให้เลิกลืมถือ
สิ่งต่างๆ ได้ ความต่างกันมันเป็นอย่างนี้ เราเรียนเรื่องอะไรไป
แล้ว ไม่ว่าจะเรียนลึกซึ้งขนาดไหน อันนั้นไม่เกี่ยวเท่าไรหรอก
ที่เกี่ยวข้องคือว่า ละความเห็นผิด ละความยึดถือได้หรือไม่

ฉะนั้น ในการเรียนเรื่องปัจจุสมุปบาท ซึ่งเป็นเรื่องที่
ยาก ก็ไม่ใช่ว่า เรียนเรื่องยากๆ แล้วมันน่าภูมิใจอะไรนักหนา
อยู่ที่ว่าสามารถละความเห็นผิดว่ามีตัวตน และคลายความ
ยึดติด คลายความยึดมั่นถือมั่นในโลกได้หรือไม่ วัตถุประสงค์
ของการเรียนทุกๆ เรื่องก็เป็นอย่างนี้ทั้งนั้น ถ้าเรียนเรื่องใดแล้ว
เป็นไปเพื่อความไม่ยึดมั่นถือมั่น ทำให้ความยึดมั่นถือมั่นน้อย
ลง จนกระทั่งหมดไป การเรียนเรื่องนั้นก็ได้ผล ใช้ได้ ไม่จำเป็นต้อง
ต้องเรียนเรื่องยากๆ ก็ได้ แต่ตอนนี้เรากำลังเรียนเรื่องยากๆ
กัน แท้ที่จริง การเรียนเรื่องยากๆ ก็เพียงเพื่อให้ละความยึดถือ
ในสิ่งต่างๆ ได้ ไม่ใช่เรียนเรื่องยากๆ แล้ว ยึดถือหนักกว่าเดิม
เรื่องยากไม่ยากนี้ไม่เกี่ยว ถ้าละความเห็นผิด ละความยึดถือได้
ละกิเลสได้ นั่นก็ใช้ได้แล้ว

อภิสมโย คือการตรัสรู้ด้วยปัญญาของ
พระวิปัสสีโพธิสัตว์ก็เกิดขึ้นมา เพราะท่านได้
โยนิโสมนสิการว่า เมื่ออะไรหนอแลมีอยู่ ชราม
ณะจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย ชรามณะจึง
มี ก็เกิดปัญญาขึ้นมาว่า เพราะชาติมีอยู่ ชรา
มณะจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามณะจึง
มีขึ้น เราทั้งหลายก็คงฟังอย่างนี้มานานแล้ว
แต่เป็นรู้ด้วยความเข้าใจในแบบการฟัง ซึ่งก็ดี
กว่าไม่ได้ฟัง แต่ถ้าจะให้ดีกว่านั้น ก็ต้องฝึกฝน
ให้เป็นการตรัสรู้ด้วยปัญญา ถ้าเป็นการตรัสรู้
ด้วยปัญญา ก็จะเปลี่ยนอุปนิสัยใจคอ เปลี่ยน
การกระทำและความคิดไปหมด เลิกเห็นผิด
เลิกยึดมั่นถือมั่นได้ด้วย อันนั้นเรียกว่าตรัสรู้
ด้วยปัญญา

ลำดับต่อไป พระโพธิสัตว์ท่านก็
พิจารณาต่อไป ในเรื่องของชาติต่อไป

กิมฺหิ นฺ โข สติ ชาติ โหติ
เมื่ออะไรหนอแลมีอยู่ ชาติจึงมี

กิปฺจฺจยา ชาติ
เพราะอะไรเป็นปัจจัย ชาติจึงมีขึ้น

พอพิจารณาอย่างนั้น พิจารณามุมนั้น
บ้าง มุมนี้บ้าง ด้วยโยนิโสมนสิการของท่าน
ปัญญาตรัสรู้ก็เกิดขึ้น ความตรัสรู้ด้วยปัญญาก็
เกิดขึ้นมาว่า

ภเว โข สติ ชาติ โหติ
เมื่อภพมีอยู่ ชาติจึงมี

ภวปัจจัยา ชาติ
เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี

ภพ คือ การกระทำเพื่อตัวตน การกระทำด้วยเจตนา มีความจงใจตั้งใจเพื่อให้ตัวตนได้บางอย่าง เพื่อให้เราได้รับผลอะไรบางอย่าง เมื่อการกระทำเช่นนี้มี ชาติมันก็มีขึ้นมาด้วย เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมีขึ้น อันนี้ท่านก็พิจารณาเป็นชั้นๆ ลงไปตามลำดับ พิจารณาเป็นเหตุผลและกระบวนการเป็นไปของธรรมะ กองทุกข์ที่แก่และตาย ทำไมจึงได้แก่และตาย เพราะมีความเกิด ทำไมความเกิดจึงมีขึ้น เพราะภพมี ชาติมันจึงมี ภพก็คือการกระทำด้วยเจตนาที่หวังผลเพื่อตัวตน เพื่อให้เราอย่างนั้น เพื่อให้เราอย่างนี้ เรียกว่าเป็นภพ เป็นการกระทำด้วยอำนาจอุปาทาน

ที่นี่ ก็พิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการต่อไป

กิมฺหิ นุ โข สติ ภโว โหติ
เมื่ออะไรหนอแลมีอยู่ ภพจึงมี

กิปจฺจยา ภโว
เพราะอะไรเป็นปัจจัย ภพจึงมีขึ้น

เมื่ออะไรหนอมี ภพ คือการกระทำเพื่อ
ตัวตน วิ่งไปทำนี่มันจึงมี ทำไมจึงมีการกระทำเช่น
นั้นๆ อยู่ ก็เกิดปัญญาเห็นว่า

อุปาทาเน โข สติ ภโว โหติ
เมื่ออุปาทานมีอยู่ ภพจึงมี

อุปาทานปจฺจยา ภโว
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมีขึ้น

อุปาทาน คือ ความยึดถือ ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่างๆ สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นแล้วมันก็ดับไป แต่เรายังไปยึดมั่น ไม่ยอมให้มันไปไหน ยึดมั่นไว้ ยึดมั่นอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่ปล่อยไป ภาพรวมคือ ขันธ์ทั้งห้าที่เกิดตามเหตุตามปัจจัยนี้ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เราก็กายึดถือ เป็นตัวตน จะให้ตัวตนนี้ได้อย่างนี้ๆ ได้มีความสุข ได้ดี ได้สมปรารถนา ตัวยึดนี้เรียกว่าอุปาทาน

เพื่อให้ตัวตนนี้ได้รับผลที่ดี ได้มีความสุขจากการเสพอารมณ์โลกๆ ก็ยึดรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสว่า เป็นที่ตั้งของความสุข ให้ความสุขได้ เรียกว่า**กามอุปาทาน** ยึดทัศนคติ อุดมคติต่างๆ ยึดความเห็นผิดๆ เพี้ยนๆ ซึ่งไม่ตรงกับความจริงว่า ถ้าตัวตนนี้เข้าถึงอุดมคตินี้แล้ว จะเป็นตัวตนที่เลิศประเสริฐ เป็น**ทิฏฐอุปาทาน** ปฏิบัติอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วตัวตนนี้จะมีความสุข จะทำให้ตัวตนเป็นผู้บริสุทธิ์ แล้วยึดมั่นศีลและวัตรปฏิบัติเพื่อตัวตน เป็น**ศีลปฏิบัติอุปาทาน** ความยึดถือว่ามีตัวมีตน ยึดรูปว่าเป็นตน ยึดเวทนาว่าเป็นตน ยึดวิญญาณว่าเป็นตน เป็นต้น เป็น**อัตตวาทุอุปาทาน** เมื่อความยึดถืออย่างนี้ การกระทำตามความยึดถือ จึงมีขึ้น

ต่อไปท่านก็พิจารณาไล่ลงไปเรื่อย
ทำไมจึงมีอุปาทาน เพราะมีตัณหา มีความรัก
ตัวเอง มีความทะยานอยาก มีความพอใจ แล้ว
หยุดอยากไม่เป็น ไม่รู้จักว่าความอยากนี้ เป็น
ต้นตอของความทุกข์ ไม่เห็นโทษของความ
อยาก พอไม่เห็นโทษของความอยาก มันก็ยึด
ยึดแล้วก็กระทำตามความยึด พอกระทำตาม
ความยึดเพื่อตัวตน เป็นภพก็ได้ชาติ ได้ชรา
มรณะมา ไปตามลำดับอย่างนี้ ท่านก็พิจารณา
ไปเรื่อยๆ จนถึงองค์ประกอบสุดท้าย

กัมมิ นุ โข สติ สงฺขารา โหติ
เมื่ออะไรหนอแลมีอยู่ สังขารทั้งหลายจึงมี

กัปจฺจยา สงฺขารา
เพราะอะไรเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมีขึ้น

เมื่ออะไรหนอแลมี สังขาร คือ กรรมดี
บ้างและไม่ดีบ้าง ที่ทำไว้แล้วในชาตินี้หรือชาติ
เก่าๆ จึงมาส่งผลได้ เมื่ออะไรหนอมี จึงเป็น
ปัจจัยให้เกิดวิญญาน เกิดนามรูปขึ้นมาได้
สังขารทั้งหลายนั้น เราทำเอาไว้แล้ว ดีบ้างไม่
ดีบ้าง มันก็ดับไปแล้ว แต่มันยังเหลือปัจจัย ทำไม
มันจึงเหลือปัจจัย แล้วก็ส่ทอดต่อมา มีเงื่อนไข
อะไร ทำให้เกิดวิญญานอันใหม่ขึ้นมาได้ ทำให้
เกิดนามรูปอันใหม่ เป็นกองทุกข์ ต้องมารับ รูป
เสียง กลิ่น รส สัมผัส ต้องมารับรู้เรื่องโน้นเรื่อง
นี้เยอะแยะ ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น เมื่ออะไรหนอ
แลมี สังขารจึงมีขึ้นมาได้ ก็พิจารณาไปอีก
พิจารณาแล้วก็เกิดความตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า

อวิชชา ย โข สติ สงขารา โหติ
เมื่ออวิชชามีอยู่ สังขารทั้งหลายจึงมี

อวิชชา/จฺจยา สงขารา
เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี

เพราะอวิชา คือ ความไม่รู้ริยสัง
ไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นทุกข์ ไม่รู้จักทุกข์ว่ามันเป็นทุกข์
ไม่รู้จักเหตุให้เกิดทุกข์ คือไม่รู้จักต้นเหตุ ไม่รู้จัก
ความยินดีเพลิดเพลินว่าเป็นเหตุให้เกิดทุกข์
ไม่รู้จักความดับสนิทของทุกข์ คือพระนิพพาน
และไม่รู้หนทางว่าเป็นอริยมรรคมีองค์ ๘

เมื่อมีอวิชา คือความไม่รู้อย่างนี้
สังขารมันก็ทำงานได้ การกระทำที่ดีและไม่ดี
ถึงแม้มันจะดับไปแล้ว มันก็ยังส่งทอดปัจจัย
ผลทำให้เกิดวิญญานอันใหม่ ทำให้ต้องเห็น
ต้องได้ยิน ต้องดมกลิ่น ต้องลิ้มรส ต้องกระทบ
สัมผัสทางกาย และต้องไปรับรู้เรื่องทางใจ
เยอะแยะ ผลมันเกิดขึ้นมา **วิญญานที่เกิดขึ้น**
ขึ้น ก็เป็นผลของกรรมเก่าๆ ที่เคยทำเอาไว้
แล้ว ดีบ้างไม่ดีบ้าง คือสังขารนั่นเอง สังขาร
เหล่านี้ที่ทำงานได้ และส่งทอดปัจจัยให้เกิด
วิญญานต่อไปไม่สิ้นสุด ก็เพราะยังมีความไม่รู้
ริยสังคืออวิชา พอพิจารณาและเกิดความ
รู้ครบถ้วนตลอดสายได้แบบนี้ ก็มีจักขุ ญาณ
ปัญญา วิชา แสงสว่างเกิดขึ้น

สมุทโย สมุทโย ตี โข ภิกขเว วิปัสสิสสุ
โพธิสติดสส ปุพเพ อนนุสสุเตสุ ธมฺเมสุ จกขุ
อุทปาติ, ญาณํ อุทปาติ, ปญฺญา อุทปาติ, วิชฺชา
อุทปาติ, อาโลโก อุทปาติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว
ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว วิชชา
ได้เกิดขึ้นแล้ว และแสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้ว ใน
ธรรมะทั้งหลายที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน แก่
พระวิปัสสิโพธิสัตว์ว่า สมุทโย สมุทโย คือ ความ
เกิด ความเกิด ดังนี้

เป็นความเกิดขึ้นของกองทุกข์ที่เป็นสายโซ่ต่อเนื่องกันไป ไม่มีการหยุดนิ่ง เริ่มตั้งแต่ต้นตอของมัน ซึ่งต้นตอก็ไม่มีตัวตนเหมือนกัน แต่ในแง่ความเป็นไปของกองทุกข์แล้ว หลักใหญ่ที่ทำให้กองทุกข์วนเวียนไปเรื่อยๆ ตามกรรมที่ทำเอาไว้ คือความไม่รู้หรือริยสัจ นี่เป็นความเกิดขึ้นของกองทุกข์ล้วนๆ พอพระองค์ทราบอย่างนี้แล้ว **จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่างก็เกิดขึ้น ในธรรมะที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน**

แต่ก่อนนั้นก็มีผู้แสดงเรื่องความไม่เที่ยง เรื่องความเป็นทุกข์เหมือนกัน แสดงว่าบุคคลไม่เที่ยง สัตว์ไม่เที่ยง อย่างนั้นอย่างนี้ คนเป็นทุกข์ สัตว์เป็นทุกข์ แต่ไม่มีผู้แสดงว่ามันไม่มีตัวตนจริง เป็นตัวธรรมะ เป็นทุกข์เกิด และเป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นการเกิดขึ้นของธรรมะ **เป็นอนัตตา** เป็นความเป็นไปของสิ่งที่ไร้ตัวตน เรื่องนี้ไม่เคยได้ยินได้ฟังใครมาก่อน ฉะนั้นบาลีจึงมีคำว่า **บุพเพ อนนุสสุเตสุ ธมฺเมสุ** ในธรรมที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังใครๆ มาก่อน เรื่องคนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย คนเป็นทุกข์นี้ เคยได้ยินมาบ้างอยู่แล้ว ส่วนความเกิดขึ้นของกองทุกข์ล้วนๆ ที่ไร้ตัวตน เป็นไปอยู่ในรูปกระแส ไม่มีการหยุดนี้ ไม่เคยได้ยินมาก่อน นี่พระองค์ตรัสรู้ด้วยปัญญา อันนี้ก็ฝ่ายเกิด

พอพิจารณาฝ่ายเกิดแล้ว ก็พิจารณา
ฝ่ายดับสนิท ฝ่ายไม่มี ฝ่ายนิโรธะ ในบาลีมีต่อ
ไปว่า

อถ โข ภิกขเว วิปัสสิสฺส โพธิสฺส
เอตทโหสิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแล ความ
คิดอย่างนี้ได้เกิดขึ้นแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ว่า

กิมहि นฺ โข อสฺติ ชรามรณํ น โหติ
เมื่ออะไรหนอแลไม่มี ชรามรณะจึงไม่มี

กิสฺส นิโรธา ชรามรณนิโรโธ
เพราะความดับไปของอะไร ชรามรณะ
จึงดับ

นี่ก็พิจารณาอีกสายหนึ่ง เมื่อก็ได้พิจารณาฝ่ายเกิดขึ้นของกองทุกข์ และได้เกิดปัญหาแทงทะลุ เห็นว่าเป็นความเกิดขึ้นของกองทุกข์ล้วนๆ แล้ว ที่นี้ ก็พิจารณาฝ่ายความดับสนิท ความไม่มีทุกข์ ไม่มีทุกข์กองนี้เกิดขึ้นทุกข์จะหยุดลงตรงไหน จะไม่มีอีกได้อย่างไรเราทั้งหลายนั้น ถ้าพิจารณาในแบบคนไม่มีปัญญา แก่แล้วก็ไม่อยากแก่ ได้เวลาตายแล้วก็ไม่อยากตาย ทำอย่างไรจะเราพ้นจากความตาย แต่ผู้ที่มีปัญญาท่านไม่พิจารณาอย่างนั้น ท่านพิจารณาให้เห็นความจริงของชราและมรณะว่า ที่มันมีขึ้นมา เพราะมันเกิด และเกิดเพราะเหตุ ถ้าจะไม่มี ก็ต้องไม่มีเหตุ เพราะอะไรไม่เกิด ชรามรณะจึงจะไม่เกิด เป็นการพิจารณาแบบผู้มีปัญญา แบบโยนิโสมนสิการของพระวิปัสสิโพธิสัตว์

เพราะการโยนิโสมนสิการของพระ
วิปัสสิโพธิสัตว์ ความตรัสรู้ด้วยปัญญาจึงเกิดขึ้น
มาว่า

ชาติยา โข อสติ ชรามรณํ น โหติ
เมื่อชาติไม่มี ชรามรณะจึงไม่มี

ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรโธ
เพราะชาติดับ ชรามรณะจึงดับ

นี่เป็นการรู้ด้วยปัญญา เราได้ยินได้ฟัง
มาแล้ว คงจะรู้คำตอบ แต่ในเมื่อยังไม่เห็นด้วย
ปัญญา ก็ยังไม่เลิกยึดถือ นี่คือปัญหาที่เราต้อง
สะสาง ได้ฟังแล้วก็ดีกว่าไม่ได้ฟัง แต่ที่ดีกว่านั้น
คือฝึกฝนให้หมดความยึดมั่นถือมั่น ด้วยการมี
ปัญญา เห็นมันตามที่เป็นจริง

ต่อมา พระโพธิสัตว์ท่านก็พิจารณาต่อไป
ในหัวข้ออื่นๆ ไปตามลำดับ จนกระทั่งถึงหมวด
สุดท้าย

กิมฺหิ นุ โข อสฺสตี สงฺขาราน น โหติ
เมื่ออะไรหนอแลไม่มี
สังขารทั้งหลายจึงไม่มี

กิสฺส นิโรธํ สงฺขารนิโรธํ
เพราะความดับของอะไร สังขารจึงดับ

อวิชฺชายนฺ โข อสฺสตี สงฺขาราน น โหติ
เพราะอวิชชาไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี

อวิชฺชานินิโรธํ สงฺขารนิโรธํ
เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ

พิจารณาไปเรื่อยๆ ทำอย่างไรกรรม
เก่าๆ คือ สังขารทั้งดีและไม่ดีนี้ มันจะหมดไป
ถูกล้างไปโดยสิ้นเชิง ไม่ต้องกลับมาเป็นปัจจัย
ให้เกิดวิญญูณ เกิดนามเกิดรูป ไม่ต้องมารับรู้
รูป เสียง กลิ่น รส ความรู้สึก นึกคิดในโลกอีกต่อ
ไป ทำอย่างไร เมื่ออะไรไม่มี สังขารจึงจะทำงาน
ไม่ได้ สังขารมันจึงจะหมดอนุภาพไป ก็เมื่อ
อวิชชาไม่มีนั่นแหละ **เมื่ออวิชชาไม่มี สังขาร
ที่ทำเอาไว้ทั้งดีและไม่ดี ทั้งบุญและบาป มัน
ก็หมดอนุภาพไป ทำให้เกิดวิญญูณอันใหม่
ไม่ได้** เกิดนามรูปไม่ได้ เกิดอายตนะไม่ได้ ก็
หมดกันไป ท่านพิจารณาอย่างนี้ พิจารณาด้วย
โยนิโสมนสิการ แล้วก็ตรัสรู้ด้วยปัญญา

จะนั้นความสำคัญอย่างที่สามที่ยก
มานี้ ปฏิจสุมุปปาทเป็นธรรมะที่พระโพธิสัตว์
พิจารณาก่อนตรัสรู้ พระโพธิสัตว์ทุกๆ พระองค์
พูดง่าย ๆ คือว่ามีพระพุทธรูป ก็เพราะมีธรรมะ
หมวดนี้นั่นแหละ ทุกพระองค์พิจารณาธรรมะ
หมวดนี้ แล้วได้บรรลุธรรม ได้ตรัสรู้เป็นพระ
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนพวกเรา เมื่อจิต
เป็นสมาธิตั้งมั่นแล้ว จะพิจารณาหมวดไหนก็ได้
ขอให้พิจารณาว่า มันไม่ใช่ตัวตนก็ใช้ได้

ถ้าพิจารณาในแง่ปัจจุสมุปบาท ต้องคนมี
ปัญญาเยอะหน่อย จึงจะพิจารณาได้ จึงจะมอง
เห็น แต่ถึงเราจะมีปัญญาน้อย พอฝึกไปปัญญา
มากขึ้น ก็สามารถพิจารณาได้เหมือนกัน ส่วน
จะได้มากได้น้อย ลึกซึ่งขนาดไหน ก็ไม่เป็นไร

พอท่านพิจารณาสายนี้แล้ว ก็ารู้จัก
นิโรธ คือความดับสนิท ความดับสนิทอันนี้
ไม่ใช่ความดับสนิทแบบขาดสูญหรือว่ามี
อะไรเลย เป็นความไม่มีกองทุกข์เท่านั้น ไม่มี
ทุกข์เกิดขึ้น ไม่มีชาติ ไม่มีชรา ไม่มีมรณะ
เท่านั้น เป็นความดับสนิทไปของกองทุกข์ ที่
เกิดก็เป็นความเกิดของกองทุกข์ ที่ว่าดับสนิท
ก็เป็นการดับสนิทของทุกข์เท่านั้น

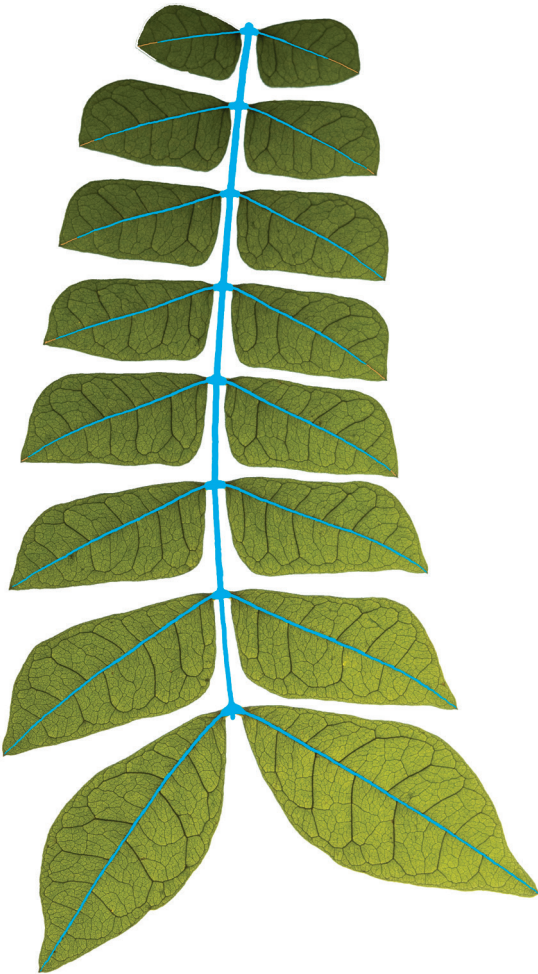
นิโรธ นิโรธ ตี โข ภิกขเว วิปัสสิสส
โพธิสตตสส ปุพเพ อนนุสสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ
อุทปาติ, ญาณํ อุทปาติ, ปญญา อุทปาติ,
วิจฺชา อุทปาติ, อาโลโก อุทปาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ญาณได้เกิดขึ้น
แล้ว ปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว
และแสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้ว ในธรรมะทั้งหลาย
ที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน แก่พระวิปัสสิ
โพธิสัตว์ว่า นิโรธ นิโรธ คือ ความดับ ความ
ดับ ดังนี้

นี่เป็นเรื่องพระโพธิสัตว์ชื่อว่าวิปัสสี แม้พระโพธิสัตว์อื่นๆ ชื่อว่าสิขี เวสสภู กกุสันโธ โจนาคมน โกสสโป และโคตโม พระโคตมะซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าของเรา ก็พิจารณาเรื่องเดียวกันนี้ ท่านทั้งหลายก็จะเห็นในตอนที่เราจะออกบวช ทรงพิจารณาเรื่องว่า สัตว์โลกเกิดมาแล้ว ต้องแก่ ต้องตาย จุตีเคลื่อนไปแล้วก็เกิดใหม่ ทรงหาวิธีว่า ทำอย่างไรจะพ้นจากความแก่และความตาย พระโพธิสัตว์ท่านกลัวความเกิด ท่านก็หาวิธีว่า ทำอย่างไรจะพ้นไปได้ ไปบวช ไปศึกษาสำนักโน้นสำนักนี้ จนกระทั่งเห็นว่าสำนักอื่นๆ ไม่พ้นจากความเกิด เพราะว่าเป็นการทำเพื่อตัวเพื่อตนทั้งนั้น ตัวตนจะละเอียดเล็กซึ่งหรือว่าดั่งามสบบแนบแน่นขนาดไหน ก็ยังมีเชื้อของตัวตนอยู่อย่างนั้นนั่นแหละ จะเป็นตัวตนใหญ่ๆ ตัวตนเล็กๆ ตัวตนหยาบๆ ตัวตนละเอียดๆ ก็ล้วนเป็นไปเพื่อตัวตน ในเมื่อเป็นไปเพื่อตัวตนก็ต้องเกิดอีก ซึ่งท่านไม่ได้หาอันนี้ไม่ได้หาความเกิดอีก แต่หาความไม่เกิด ท่านก็ไม่ได้โทษครูอาจารย์เหล่านั้นหรอก แต่รู้ว่า นี่ไม่ใช่ทางที่จะถึงความพ้นไปแห่งทุกข์ ไม่ใช่ทางเพื่อพ้นจากความเกิดไปได้

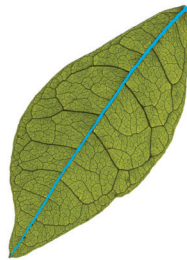
ต่อมา ก็พยายามทำความเพียรด้วย
ตนเอง ด้วยวิธีการทรมานตนต่างๆ ซึ่งเรา
คงจะได้ศึกษากันบ้างในเรื่องของทุกรกิริยา ต่อ
มาทราบว่าไม่ใช่หนทาง กลับมาฉันอาหาร ทำ
สมาธิ ให้จิตมีความตั้งมั่น พิจารณาด้วยโยนิโ
สมนสิการ เมื่อพิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการอย่าง
นี้ ความตรัสรู้ด้วยปัญญาก็เกิดขึ้น เรียกว่าตรัสรู้
อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ มีพระพุทธเจ้า
อย่างที่เราได้ทราบกันนี้แหละ ปฏิจจสมุปบาท
ก็มีความสำคัญ คือเป็นธรรมะที่พระโพธิสัตว์
พิจารณาก่อนตรัสรู้ดังนี้

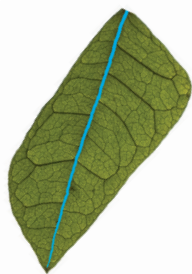

๒.๔ ปฏิจ্ঞสมุปบาท เป็นธรรมเทศนาสายกลาง

ต่อไป ความสำคัญอย่างที่สอง ปฏิจ্ঞสมุปบาทเป็นธรรมเทศนาสายกลาง เป็นธรรมเทศนาแบบกลางๆ คำว่า สายกลาง ภาษาไทยเรา คือ ไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป อย่างนี้ก็มี ซึ่งบางคนไม่ตึงเกินไปก็ชี้แจงไปอีก แต่คำว่า สายกลาง ในแง่ของธรรมเทศนา คือ กระบวนการปฏิจ্ঞสมุปบาท เป็นธรรมะที่ถูกต้อง เหมาะสม เป็นธรรมะล้วนๆ เป็นเหตุผลบริสุทธิ์ ส่วนสายกลาง ในแง่ปฏิบัติ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘

คำว่า **สายกลาง** นี้ มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว ที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศไว้ ไม่ใช่ไปเปรียบเทียบกับอันใดอันหนึ่ง คำว่าสายกลางของพระพุทธเจ้า ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ไว้สำหรับไปได้แย้งของใคร ธรรมเทศนาสายกลางที่พระองค์ประกาศนี้ ไม่ใช่เพื่อโต้แย้งกับลัทธิอะไรอย่างอื่น แต่เพื่อประกาศปฏิจจนสัมปบาท ส่วนเมื่อประกาศแล้ว จะไปขัดกับของใครไม่เหมือนกับของใคร นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง นี่เป็นในแง่ของธรรมเทศนา ส่วนข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลาง คืออริยมรรคมีองค์ ๘ พระองค์ก็ทรงประกาศ ข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดญาณปัญญา ไม่ไปหลงข้างนั้น ไม่ไปหลงข้างนี้ ไม่ตั้งและไม่หย่อนเกินไปแบบที่เราพูดนั้นแหละ

คำว่า **หย่อน** นี้หมายถึง ปล่อยตัวปล่อยใจ หลงไหลหมกมุ่นไปตามกามคุณต่างๆ ให้โลกมันครอบงำเอา หลงมีความสุขอยู่กับโลกจนใจหัวไม่ขึ้น อย่างนี้คือไปทางหย่อนเกินไป ทาง **ตั้ง** เกินไป คือไปพยายามทรมาณตัวเองอย่างโน้นอย่างนี้ ทำให้ตนลำบากโดยเปล่าประโยชน์ ทำความเพียรผิดทาง ทำแล้วไม่อาจจะละกิเลสได้ พยายามทำสิ่งที่ไม่เที่ยงให้มันเที่ยง พยายามทำสิ่งที่มันบังคับควบคุมไม่ได้ ให้มันบังคับควบคุมได้อย่างนั้น อย่างนี้เป็นต้น

พระพุทธองค์ทรงสอนธรรมะอันเป็น
สายกลาง คือ ปฏิจสุมุปปาท และวิธีปฏิบัติ
อันเป็นสายกลาง คืออริยมรรคมีองค์แปด วัน
นี้พูดเรื่องปฏิจสุมุปปาท ก็เป็นความสำคัญอีก
อย่างหนึ่ง จึงตั้งหัวข้อขึ้นมาว่า ปฏิจสุมุปปาท
นั้นมีความสำคัญ คือเป็นธรรมเทศนาสายกลาง
ไม่เข้าข้างใดข้างหนึ่ง คำว่าไม่เข้าข้างใดข้างหนึ่ง
ไม่ใช่ว่าไปปฏิเสธใครทั้งนั้น เพียงแต่ประกาศ
ความจริงในแบบผู้ที่ตรัสรู้อย่างแจ่มแจ้งแทง
ทะลุแล้ว ส่วนผู้ไม่ได้ตรัสรู้ ไม่รู้แจ้งแทงตลอด
เขาจะมีที่ติดข้องอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ

ในเรื่องของธรรมเทศนาสายกลางนี้
เพื่อให้ท่านทั้งหลายเข้าใจเพิ่มเติมบ้าง จะยก
มาจากพระสูตร

ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค โลกายติก
สูตร ๑๖/๔๘ มีคำตอบที่พระพุทธเจ้าตรัสตอบ
พราหมณ์คนหนึ่ง ซึ่งพราหมณ์คนนี้เขาเป็นนัก
ทฤษฎี นักคิด นักคำนวณ ภาษาเราทุกวันนี้คือ
นักปรัชญา เป็นคนที่ชอบความรู้ มีองค์ความรู้
เรื่องนั้นเรื่องนี้เยอะ มาถามพระพุทธเจ้า ๔ คำถาม
ด้วยกัน มีคำถามว่า

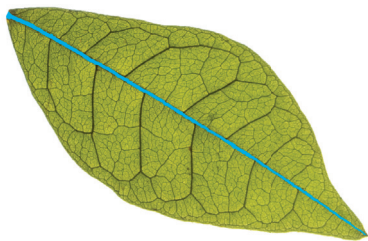

กี นุ โข โภ โคตม สพพมตฺถิ
ข้าแต่ท่านโคตม สิ่งทั้งปวง มีอยู่หรือ

กี ปน โภ โคตม สพพํ นตฺถิ
ข้าแต่ท่านโคตม สิ่งทั้งปวง ไม่มีอยู่หรือ

กี นุ โข โภ โคตม สพพเมกตฺตํ
ข้าแต่ท่านโคตม สิ่งทั้งปวง เป็นอย่างเดียวกันหรือ

กี ปน โภ โคตม สพพํ ปุตุตฺตํ
ข้าแต่ท่านโคตม สิ่งทั้งปวง แตกต่างกันหรือ

พราหมณ์ถามสี่เรื่องในที่นี้ เป็นคำถาม
ที่เกี่ยวข้องกับโลกๆ ชาวโลกเขาถกเถียงเอาชนะ
กันด้วยเรื่องเหล่านี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“สพฺพมตฺถิ”ติ โข พราหมณ เชฏฺฐเมตํ
โลกายตํ

ดูก่อนพราหมณ์ ความเห็นว่า “สิ่งทั้ง
ปวงมีอยู่” ดังนี้ นี่เป็นการยึดเกี่ยวกับโลก ข้อที่
หนึ่ง

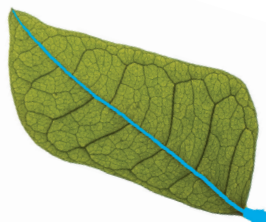
โลกายตะ คือ ความเกี่ยวข้องกับโลก
โลกนั้นมันมีทั้งดีทั้งไม่ดี ทั้งถูกทั้งผิด ทั้งใหญ่โต
ทั้งเล็ก ๆ การไปเห็นว่าสิ่งทั้งปวงมันมี ไปยึดถือ
อย่างนั้น ก็เป็นการเข้าไปติดในโลกแง่หนึ่ง สิ่งทั้ง
ปวงมีอยู่ ท่านทั้งหลายว่า สิ่งทั้งปวงมีไหม คนมี
ไหม ผู้หญิงมีไหม ผู้ชายมีไหม รูปมีไหม เวทนา
มีไหม สัญญามีไหม สังขารมีไหม วิญญาณ
มีไหม ถ้าบอกว่ามันมี มีแบบมีจริง ๆ อันนี้ก็
เป็นการเข้าไปติดในโลกอย่างหนึ่ง

คำว่า **รูป** ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเอาไว้ แสดงสิ่งที่เป็นผลมาจากเหตุ เมื่ออันนี้ๆ มีอันนี้จึงมีขึ้น ไม่ได้แสดงว่ารูปมันมีจริงๆ แบบเที่ยงแท้ถาวร ถ้ามว่า สิ่งทั้งปวงมันมีจริงๆ ไซ้ไหม ถ้าตอบว่า มี มีจริงๆ อย่างนี้เรียกว่าความติดข้อง เราบอกว่า คนไม่มีหรรษ มีแต่รูป มีรูปจริงๆ อันนี้ก็ผิดอีก เพราะแท้ที่จริง รูปก็ไม่ได้มีจริงๆ ที่บอกว่ารูปมี นี่พูดเรื่องผลที่มาจากเหตุ เมื่ออันนี้ๆ มี อันนี้จึงมีขึ้น เพราะอันนี้ๆ มี จึงมีรูปนี้มานั่งอยู่ตรงนี้ ถ้าอันนี้ไม่มี รูปก็ไม่มีเหมือนกัน ดังนั้น ความเห็นว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่ก็เป็นโลกายตะ คือการติดข้องกับโลกอีกชนิดหนึ่ง

ต่อมาข้อที่สอง พระองค์ตรัสว่า

“สพฺพํ นตถิ”ติ โข พราหมณ ทุติยเมตํ
โลกายตํ

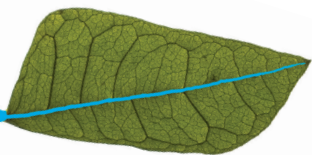
ดูก่อนพราหมณ์ ความเห็นว่า “สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่” ดังนี้ นี่เป็นการยึดเกี่ยวกับโลกข้อที่สอง

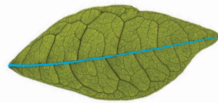
ถ้าบอกว่า มี ไม่ถูก ฉะนั้น ไม่มี ก็แล้ว
กัน ไม่มีก็เป็นความยึดติดในโลกข้อที่สอง เหมือน
อย่างพวกเรานี้ เดิมไม่เคยเรียนธรรมะ ก็บอก
ว่ามีตัว มีตน มีเรา มีเขา มีหมา มีแมว พอมา
เรียนธรรมะ พระพุทธเจ้าตรัสว่าอนัตตา ไม่มีตัว
ตน เราก็อ้างว่ามีตัวตน ไปยึดว่าไม่มีตัวตน อย่าง
นี้ก็ผิดอีก เพราะไปยึดข้างที่สอง คือ สิ่งทั้งปวง
ไม่มีอยู่ คำว่า **ไม่มี** นี้ ไม่ใช่ไม่มีแบบนั้น ไม่มี
หมายความว่า เมื่ออันนี้ไม่มี อันนี้มันจึงไม่มี
เพราะการดับไปของอันนี้ อันนี้จึงดับไป ไม่ใช่
ไม่มีจริงๆ ถ้าเรียนไม่เข้าใจหรือเรียนไม่รู้เรื่อง
ก็จะไม่ได้สายกลางสักที มีเรื่องยึดถืออันไหนที่
อันนี้ที่ บางทีก็บอกว่ามี บางทีก็บอกว่าไม่มี ทั้ง
สองอันนี้เป็นโลกายตะ คือการยึดติดกับโลก อัน
ใดอันหนึ่งเสมอ

พระพุทธเจ้าไม่ทรงแสดงอย่างนี้ ทรง
แสดงสายกลาง เมื่ออันนี้ๆ มันมี อันนี้จึงมีขึ้น
เพราะการเกิดขึ้นของอันนี้ อันนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อ
อันนี้ไม่มี อันนี้ก็ไม่มี เพราะการดับไปของอันนี้
อันนี้ก็ดับไป ตกลงมันมี หรือมันไม่มี ถ้ามีก็ผิด
ถ้าไม่มีก็ผิดอีกเหมือนกัน ดังนั้น จะบอกว่ามี
หรือไม่มีก็ได้ แต่ต้องบอกให้ถูก เป็นกระแสแห่ง

เหตุปัจจัย เพราะอันนี้มี อันนั้นจึงมี เพราะ
การเกิดขึ้นของอันนี้ อันนี้จึงเกิดขึ้น ตกลงเรา
มีไหม เพราะอันนี้ๆ มี จึงมีคำสมมติขึ้นมา
เรียกกัน ทีนี้ ถ้าเราไปยึดถืออันใดอันหนึ่งเข้า
ก็กลายเป็นโลกายตะคือการติดข้องกับโลก ผู้ที่
เข้าใจอันนี้แล้ว ความสงสัยในแง่ว่า เรามีหรือ
เราไม่มีกันแน่ ตกลงเรามีตัวตนหรือเราไม่มีตัว
ตนแน่ ความสงสัยอย่างนี้ก็จะไม่มี ในเมื่อไม่มี
ข้อสงสัย จะต้องตอบไหม ไม่ต้องตอบ ความ
สงสัยอย่างนี้เกิดไม่ได้ ก็ไม่ต้องตอบ พวก
ปุถุชนที่ต้องการคำตอบอยู่ ก็จะมีหัวหมุนไป
เรื่อยๆ

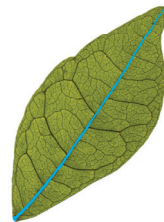
ต่อไปข้อที่สาม

“สัพพमेกัตตณ”ติ โข พุราหมณ ตติย
เมตํ โลกายตํ

ดูก่อนพราหมณ์ ความเห็นที่ว่า “สิ่ง
ทั้งปวงเป็นอย่างเดียวกัน” นี่เป็นการยึดเกี่ยว
กับโลก ข้อที่สาม

สิ่งทั้งปวงมันเหมือนกัน มันอย่างเดียวกัน หนึ่งเดียวกัน ทุกคนนี้เหมือนกันหมด ฤก ไหม อยู่ที่เราเปรียบเทียบกับอะไร ความเหมือน มันมีขึ้น เมื่ออันนี้ๆ มันมี จึงมีอันนี้ขึ้นมา จะเหมือนหรือไม่เหมือนต้องดูจากการเปรียบเทียบ ไม่ใช่จะเหมือนกัน เพราะเหมือนกันหมด ไม่ใช่อย่างนั้น **ทุกคนล้วนเหมือนกันในแง่หนึ่ง** เมื่อเรามองในแง่นี้ จึงมีความเหมือนกันขึ้นมา **ถ้ามองอีกแง่หนึ่ง มันก็ต่างกัน** จะบอกว่าเหมือนกันหมดหรือต่างกันหมดก็ได้ บางทีเราไปเจอคำพูดที่ดีดี คนทุกคนในโลกเป็นพี่น้องกันหมด ฤก ไหม อย่างนั้นก็แค่คำพูดแบบโลกๆ เท่านั้นเอง ที่บอกว่าเราทั้งหลายเป็นเพื่อนกันหมด นี่มองในแง่ว่า ทุกคนล้วนเกิด แก่ เจ็บ ตายเหมือนกัน มองในแง่นี้ก็เลยเป็นเพื่อนกันเหมือนกันหมด แต่ทุกคนเหมือนกันหมดไหม หากตอบว่า ไม่เหมือนกันหมด ก็จะไปเข้าข้อที่สี่อีก

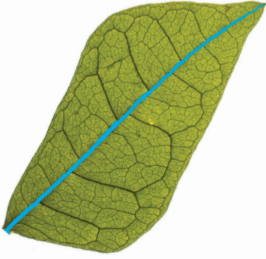

ข้อที่สี่ว่า

“สพพํ ปุณฺณตฺนํ”ติ โข พราหมณ จตุตฺถ
เมตํ โลกายตํ

ดูก่อนพราหมณ์ ความเห็นว่า “สิ่งทั้ง
ปวงแตกต่างกัน” นี่เป็นการยึดเกี่ยวกับโลก
ข้อที่สี่

ความเหมือนกัน ความต่างกัน เอา
ความเหมือนมาเปรียบเทียบมันจึงต่าง เอา
ความต่างมาเทียบมันจึงมีเหมือนกัน เป็นแค่
ของเปรียบเทียบ เป็นสิ่งอิงอาศัยกันและกัน
เมื่ออันนี้ๆ มี อันนี้ๆ จึงมีขึ้น เมื่ออันนี้ไม่มี อัน
นี้ก็ไม่มี เท่านั้นแหละ เหมือนสูงกับต่ำ เปรียบ
เทียบกัน ทำไมมีสูงขึ้นมา ก็เพราะเอาต่ำมา
เทียบ สิ่งต่างๆ ล้วนเป็นไปตามเหตุปัจจัยใน
ลักษณะเป็นกระแส ไม่มีสิ่งใดคงทนถาวร ไม่มี
การหยุดนิ่ง ไม่มีสิ่งไหนที่จะเป็นตัวเป็นตน
หรือจับให้เป็นสาระแก่นสารขึ้นมาได้ ถ้าไปจับ
ให้เป็นแก่นสารอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาว่า อัน
นี้จริง อันอื่นไม่จริง อันนี้ถูก อันอื่นผิด อย่างนี้
มันเป็นความติดข้องกับโลก ชาวโลกเขาหา
เหตุผล ถกเถียงเพื่อเอาชนะ เอาถูกเอาผิดกัน
กับเรื่องพวกนี้

ในที่นี้ มีสี่ประโยคด้วยกัน ท่านก็ลอง
ฟังดีๆ

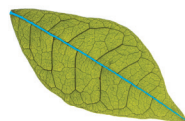
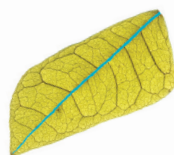
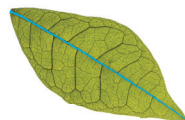
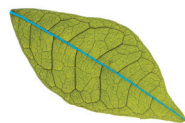
ดูก่อนพราหมณ์ ความเห็นว่า
“สิ่งทั้งปวงมีอยู่” นี่เป็นการยึดเกี่ยวกับ
โลก ข้อที่หนึ่ง

ดูก่อนพราหมณ์ ความเห็นว่า
“สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่” นี่เป็นการยึดเกี่ยว
กับโลก ข้อที่สอง

ดูก่อนพราหมณ์ ความเห็นว่า
“สิ่งทั้งปวงเป็นอย่างเดียวกัน” นี่เป็น
การยึดเกี่ยวกับโลก ข้อที่สาม

ดูก่อนพราหมณ์ ความเห็นว่า
“สิ่งทั้งปวงแตกต่างกัน” นี่เป็นการยึด
เกี่ยวกับโลก ข้อที่สี่

ตกลงจะเอาอย่างไรแน่ ไม่เอาสักอัน
ถ้าเอาอันใดอันหนึ่งขึ้นมา มันก็ต้องเป็นแก่น
สาร หนึ่งๆ เทียงแท้ มันคง เป็นนั่นเป็นนี่จริงจัง
ขึ้นมา แต่โลกสังขารไม่มีอะไรเป็นแก่นสาร
จริงอยู่ว่า มันมีส่วนที่เหมือนกัน ทำไมมีส่วน
ที่เหมือนกัน เพราะเราเปรียบเทียบในแง่หนึ่ง
เราไปจับสิ่งที่เหมือนกันนี้ให้มันเป็นแก่นสารได้
ไหม ไม่ได้ ทำไมสิ่งทั้งปวงมันจึงต่างกัน เพราะ
เรามองในแง่นี้ มันก็แตกต่างกัน เป็นมุมหนึ่ง
ในการมอง จะจับให้มันเป็นแก่นสารสำคัญ
กว่าอันอื่นได้ไหม ไม่ได้เหมือนกัน **เป็นแค่มุมมอง เป็นทิวทัศน์** เป็นทฤษฎีเท่านั้นเอง

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมะ
อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา ถ้าเข้าใจไม่ถูกต้อง เรา
ก็จะคิดในแง่มี หรือไม่มีอยู่เสมอ แต่พระองค์
ทรงแสดงตามธรรมชาติแบบกลาง เพื่อให้
เห็นว่าสิ่งที่ถึงนี้มาจากเหตุณะ เช่นกล่าวถึง
เวทนา ก็ไม่ใช่ว่าเวทนามีจริงๆ จังๆ คงที่ มัน
คง มีอยู่ก่อน แต่กล่าวถึงสภาวะที่เกิดขึ้นเพราะ
ปัจจัย เวทนามีเพราะเกิดขึ้น เป็นผลที่มาจาก
เหตุปัจจัย

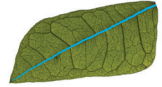
พระองค์ตรัสต่อไปว่า

เอเต เต พราหมณ อุโก อนูเต อนูปคมม
มชฺเชน ตถาคโต ธมฺมํ เทเสติ, อริชฺชาปจฺญา
สงฺขารา..

ดูก่อนพราหมณ์ ตถาคตไม่เข้าไปเกี่ยว
ข้องในส่วนทั้งสองอย่างนั้น แสดงธรรมะสายกลาง
เท่านั้นว่า “เพราะอริชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี”
ดังนี้ ... เป็นต้นไปเรื่อย ๆ จนจบทั้งฝ่ายเกิดทุกข์และ
ฝ่ายดับทุกข์

คือ ทรงแสดงว่าเมื่ออันนี้ มี อันนี้ ๆ จึง
มีขึ้น เพราะความเกิดขึ้นของอันนี้ อันนี้จึงเกิดขึ้น
เมื่ออันนี้ไม่มี อันนี้ก็ไม่มี เพราะความดับไปของอัน
นี้ อันนี้ก็ดับไป แสดงธรรมะสายกลางเท่านั้น ไม่มี
เข้าไปว่า สิ่งทั้งปวงมี สิ่งทั้งปวงไม่มี สิ่งทั้งปวง
เป็นหนึ่งเดียวกัน หรือสิ่งทั้งปวงแตกต่างกัน เราทั้ง
หลายเห็นอย่างไรบ้าง เราทุกคนนี้เหมือนกันหมด
ไหม หรือว่าต่างกัน ตอบไม่ถูกเลย ไม่กล้าตอบ
หากเราไม่เข้าใจปฏิจสุมปาทนี้ จะมีเรื่องยึดถือ
อยู่เสมอทีเดียว ยึดถือจุดนั้นจุดนี้เยอะแยะมากมาย
ถ้าไปยึดถือติดอยู่กับข้างใดข้างหนึ่ง ก็เป็นการติด
อยู่กับโลก คอยแต่ถกเถียงเพื่อเอาชนะกัน ให้ตน
ดูเด่นกว่ากัน ท่านเรียกว่าโลกายตะ พระพุทธเจ้า
ทรงสอนให้เข้าใจความจริงของโลก อยู่ในโลก แต่
ไม่ติดกับโลก ถ้าเข้าไปยึดแล้ว ก็ติดกับโลกเท่านั้น
นี่ก็ตัวอย่างหนึ่ง

ต่อไป อีกสักตัวอย่างหนึ่ง

ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค อวิชชา
ปัจจุสูตร ๑๖/๓๕ มีบาลีว่า

“*ตํ ชีวํ ตํ สรรีณํ*”ติ วา ภิกขุ ทิฏฐิยา สติ
พหุหมจริยวาโส น โหติ

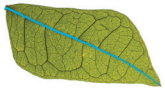
ดูก่อนภิกษุ เมื่อยังมีความเห็นว่า
“ชีวิตก็อันนั้น สรรีระก็อันนั้น” ดังนี้ การอยู่
ประพฤติพหุหมจรรยก็ย่อมไม่มี

“*อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรรีณํ*”ติ วา ภิกขุ
ทิฏฐิยา สติ พหุหมจริยวาโส น โหติ

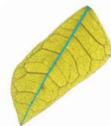
ดูก่อนภิกษุ เมื่อยังมีความเห็นว่า
“ชีวิตเป็นอันหนึ่ง สรรีระก็เป็นอันหนึ่ง” การอยู่
ประพฤติพหุหมจรรยก็ย่อมไม่มี

ตํ ชีวํ ตํ สรรี ชีวิตก็อันนั้น สรรีระก็
อันนั้น นี่ก็เป็นทิฏฐิ เป็นความเห็นผิดอย่าง
หนึ่ง *ตํ ชีวํ* ชีวิต ตัวตน ตัวเรา คืออันนั้น *ตํ*
สรรี ตัวสรรีระก็อันนั้น ตัวเรากับร่างกายเป็นตัว
เดียวกัน เมื่อสรรีระนี้ตาย ตัวเราก็ตายไปด้วย
อย่างนี้เป็นพวกมีความเห็นผิดว่าขาดสูญ เป็น
อุจฺเจททิฏฐิ เห็นว่าเมื่อสรรีระนี้ดับไป ตัวเราก็

ดับไป ความจริง เมื่อทำกรรมดีแล้ว กรรมดีเกิด
แล้วก็ดับ มันก็ดับไปจริงๆ นั่นแหละ แต่มันเป็น
เหตุ อยู่ในลักษณะกระแสที่ส่งทอดไป สามารถ
ก่อให้เกิดผลได้ เหตุมี ผลมี เหตุปัจจัยมันยังอยู่
ส่งทอดปัจจัยไป ถ้าใครเห็นว่าทำกรรมแล้ว ดับ
ไปแล้ว ยกเลิกกันไป คนทำกรรมเก่าก็ดับไป
แล้ว คนเมื่อวานก็ดับไปแล้ว ไม่เกี่ยวกับเราวัน
นี้ อันนี้เป็นความเห็นขาดสูญ คือ ตัวเราก่อนนั้น
สรีระก็อันนั้น

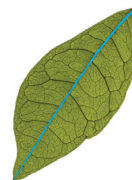

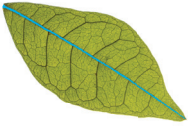
ตอนนี้สรีระร่างกายไม่เหมือนตอนเด็ก
ใช้ใหม่ ร่างกายตอนเด็กๆ ก็ดับไปแล้ว ตัวเรา
ตอนเด็กๆ ก็ดับไปแล้ว สรีระก่อนนั้นก็ดับสูญ
ไปแล้ว ถูกไหม ถ้าความเห็นอย่างนี้ยังมีอยู่ การ
อยู่ประพาศพิรหมจรรย์ก็มีไม่ได้ เพราะว่าเป็น
ความเห็นขาดสูญ เห็นผิดว่า เราตอนเด็กกับ
เราตอนนี้เป็นคนละคนกัน เราก่อนนั้น สรีระก็
อันนั้น ถ้าสรีระมันหมดไป เราก็หมดไปด้วย ถูก
ไหม เราตอนเด็กกับเราตอนนี้ ไม่ใช่คนเดียวกัน
ถูกไหม ไม่ถูก เพราะไม่มีคนเลย มีแต่กระแส
แห่งเหตุปัจจัย **เป็นเหตุผลต่อเนื่องกันไปไม่
ขาดสาย** เรียนปฏิจสุมุปาบทนี้ ห้ามคิดมาก
ท่านบอกว่า มันเหนือตรรกะ

อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรรีํ ชีวิตหรือตัวเราก็อันหนึ่ง สรรีะก็อีกอันหนึ่ง อย่างนี้เป็นเห็นผิดว่าเที่ยง สรรีะก็อันหนึ่ง ตัวเราก็อีกอันหนึ่ง สรรีะตอนตัวเล็กๆ หมดไปแล้ว แต่เราอยู่มาถึงตอนนี้ เราตอนเด็กกับเราตอนนี้เหมือนกัน เป็นตัวเดียวกัน เป็นตัวชีวิต ตัวอตฺตา ตัวตน ส่วนตัวสรรีะมันดับไปแล้ว เราเป็นอีกตัวหนึ่ง มีอิสระ แยกต่างหากจากสรรีะ เราตอนนี้ยังเหมือนเดิม ตัวเดียวกัน

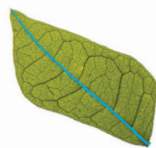
ชีวิตคืออตฺตาตัวตนก็อันหนึ่ง สรรีะก็อันหนึ่ง มันคนละตัวกัน รูปตอนเด็กๆ ก็เป็นรูปมันเล็กๆ ตัวเราก็คือเป็นอีกตัวหนึ่ง ตอนนั้นเราเป็นตัวใหญ่แล้ว รูปตอนนี้ไม่เหมือนรูปตอนเด็ก แต่ยังมีเราอยู่ตัวเดิม เพราะอตฺตาตัวตนกับสรรีะมันคนละตัวกัน สรรีะมันดับไป แต่ตัวเราไม่ดับไป ตัวตนจะไปตามไปเรื่อยๆ เมื่อตายก็ทิ้งร่างกายไว้ ตัวเรานี้ไปเกิดที่อื่นอีกต่อไปเรื่อยๆ เราได้รับผลของกรรมโน้นกรรมนี้ไปเรื่อยๆ อย่างนี้เรียกว่า อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรรีํ คือความเห็นว่ายวาทะ เป็นสัสสตทิฏฐิ เป็นทิฏฐิชนิดหนึ่ง ถ้าเห็นผิดอย่างนี้ การอยู่ประพฤติดพรหมจรรย์ก็ยอมไม่มี อริยมรรคไม่เกิด

คำสอนพระพุทธเจ้าไม่เข้าข้างขาดสูญ ไม่เข้าข้างเที่ยง จะบอกว่า ตัวเรตอนเด็กกับเรตอนนี้นั้นคนละคนกัน ถูกไหม ไม่ถูกอีก เพราะว่าเข้าข้าง *ตํ ชีวํ ตํ สรรี* ถ้าบอกว่า เรตอนนี้นั้นกับเรตอนเด็กเป็นคนเดียวกัน ถูกไหม ก็ไม่ถูกอีก เพราะว่าเข้า *อญญํ ชีวํ อญญํ สรรี* แล้วตกลงจะให้เป็นอย่างไร ไม่เป็นทั้งสองตัวนั้นแหละ อุปมาคล้ายกับว่า เราปลูกต้นมะม่วงต้นหนึ่ง เมื่อปลูกแล้ว ต้นมะม่วงต้นเล็กๆ ดูแลรักษาอย่างดี มันก็เติบโตขึ้น จนเป็นต้นมะม่วงที่โตและออกผลได้ ถ้ามว่า ต้นมะม่วงต้นนี้เป็นต้นมะม่วงต้นเดิมไหม ถ้าบอกว่าต้นเดิมก็ผิด เพราะมันเที่ยง ถ้าอย่างนั้น ไม่ใช่ต้นเดิมใช่ไหม ก็ผิดอีก เพราะเห็นว่าขาดสูญ ต้องพูดเป็นกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ต้นมะม่วงนี้ แต่เดิมต้นเล็กๆ เพราะมีเหตุปัจจัยนี้ๆ จึงเจริญเติบโตขึ้นมา เพราะรดน้ำ พรวนดิน เพราะมีแสงแดด ส่งทอดปัจจัยมาเรื่อยๆ เป็นกระแสของเหตุของปัจจัย จนกระทั่งเป็นโตออกดอกผลได้ ไม่มีใหม่จริงๆ มาได้อย่างลอยๆ และไม่มีเก่าจริงๆ ค้างอยู่อย่างเดิม

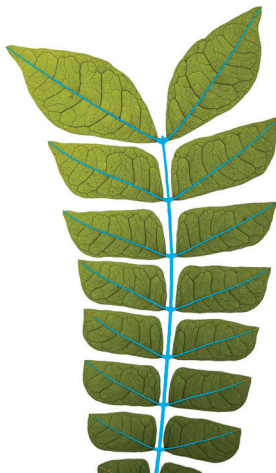
เหมือนกับท่านทั้งหลายนี้ ชาตินี้ที่แล้ว
ตายไป แล้วก็เกิดใหม่ชาตินี้ จิตจิตเกิดขึ้นแล้ว
ดับไป จิตอันนั้นดับไป มีปัจจัยคืออวิชชายัง
เหลืออยู่ มันดับไปก็จริง แต่สังขาร กรรมดีและ
ไม่ดี ก็เป็นเหตุให้เกิดจิตใหม่ **จิตจิตนี้ไม่ได้
กระโดดมาสู่ปฏิสนธิจิต** แต่ส่งทอดปัจจัยมา
จะบอกว่าเป็นคนละอันก็ได้ แต่ไม่ใช่คนละอัน
โดยสิ้นเชิง เป็นคนละอันในแง่ที่ว่า เกิดแล้วมัน
ดับ และการดับของมันนั้น **เป็นเหตุให้เกิดอัน
ใหม่เชื่อมต่อกันไป** สภาวะที่เกิดในปัจจุบัน
เป็นผลมาจากเหตุอดีต ดังนั้น ในแง่ที่เป็นภาษา
คน จะบอกว่าเป็นคนเดียวกันก็ได้ เพื่อให้มี
ความรับผิดชอบ จะบอกว่าเป็นคนละคนกันก็
ได้ เพื่อให้เราไม่ยึดถือสิ่งต่างๆ มากเกินไป แต่
จะเห็นธรรมได้ ต้องเห็นเหนือขึ้นไปกว่านี้อีก
คือเห็นปัจจุสมุปบาท

พระองค์ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เมื่อมีทิฐิ
ว่า ตัวเราก็นั่น สรรีระก็นั่น ตัวเรากับสรีระ
เป็นตัวเดียวกัน ถ้าสรีระดับไป ตัวเราก็ดับไป
ด้วย ถ้ามีความเห็นอย่างนี้ การอยู่ประพฤติ
พรหมจรรย์ ก็มีไม่ได้ อริยมรรคมีองค์แปดก็
ไม่มีทางเกิด และอีกอย่างหนึ่ง ถ้ายังมีทิฐิว่า

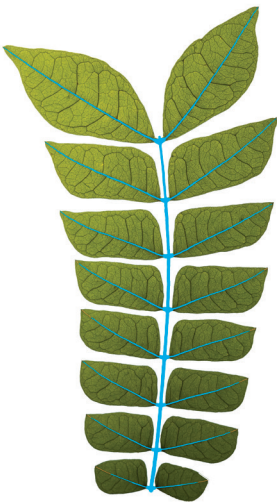
อึดตายตัวตนหรือชีวิตก็อันหนึ่ง สรรระก็อีกอันหนึ่ง
คนละอันกัน อย่างนี้การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์
ก็ไม่มี อย่างหนึ่งเป็นอุจเฉททิฏฐิ ความเห็นว่า
ขาดสูญ อีกอย่างหนึ่งเป็นความเห็นว่ายั่งยืน
สัสสตทิฏฐิ

กรรมดีและไม่ดี ที่เราทำเอาไว้แล้ว ทำ
แล้วมันก็ดับไปแล้ว เป็นเหตุ มันส่งทอดปัจจัย
มา ถ้าเหตุปัจจัยปัจจุบันพร้อม ก็ทำให้ผลเกิด
ขึ้นมาได้ ไม่มีตัวเราเป็นผู้ทำเหตุ มีแต่เหตุที่เป็น
ธรรมะล้วนๆ ไม่มีเราเป็นผู้รับผล มีแต่ผลที่เป็น
ธรรมะล้วนๆ ธรรมเทศนาสายกลางนี้ ฟังยาก
สักหน่อย ยิ่งฟังก็ยิ่งเหมือนไม่เหลืออะไรเลย
ที่ไม่เหลือเลยนั่นแหละถูกแล้ว **เพราะพระพุทธ**
องค์แสดงเทศนาสายกลาง ก็เพื่อให้ละ
ทัศนคติ อุดมคติ ละสิ่งที่เคยยึดถืออยู่

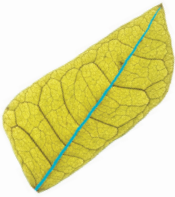

เอเต เต ภิกขุ อุโภ อนฺเต อนฺปคฺมม
มชฺฌเณน ตถาคโต ธมฺมํ เทเสติ “ชาติปจฺจยา
ชรามรณฺ”ติ

ดูก่อนภิกษุ ส่วนตถาคตไม่เข้าไปใน
ส่วนทั้งสองอย่างเหล่านี้ แสดงธรรมะสาย
กลางเท่านั้นว่า “เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา
มรณะจึงมี” ดังนี้ เป็นต้น

พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมะที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นเหตุผลส่งทอดกันไป เมื่ออันนี้ๆ มี อันนี้จึงมีขึ้น เพราะความเกิดขึ้นของอันนี้ อันนี้จึงเกิดขึ้น พุดในแง่ของเหตุปัจจัย เป็นกระแสส่งต่อกันไป **ไม่ใช่ตัดตอน ไม่ใช่เป็นอันเดียวกันเที่ยงแท้** ถ้าเป็นแบบตัดตอนไม่เกี่ยวกัน ก็เป็นอุจเฉททิฏฐิ ถ้าเป็นอันเดียวกัน ต่อเนื่องตลอด ก็เป็นสัสสตทิฏฐิ พุดให้ถูกต้องก็ต้องว่า **เป็นคนละสภาวะกัน แต่เป็นเหตุและผล เชื่อมโยงเป็นกระแสอันเดียวกัน**

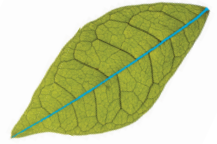

ต่อไปตัวอย่างที่สาม ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค ติมพรุกสูตร ๑๖/๑๘ มีปริพาชกนักบวชนอกศาสนาคนหนึ่งมาถามพระพุทธเจ้า

เขาถามว่า
กีนุ ไช โภ โคตม สยักตฺ สุขทุกขํ
ข้าแต่ท่านโคตมผู้เจริญ สุขและทุกข์นั้น
ตัวเองกระทำ ใช่หรือไม่

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า
มา เหวํ ติมพรุก
ดูก่อนติมพรุกะ อย่างกล่าวอย่างนั้น

ถามข้อที่สองว่า
ก็ ปน โภ โคตม ปรักตํ สุขทุกขํ
ข้าแต่ท่านโคตมผู้เจริญ สุขและทุกข์
คนอื่นกระทำ ใช่หรือไม่
พระพุทเจ้าตรัสตอบว่า
มา เหว่ ติมพรุก
ดูก่อนติมพรุกะ อย่างกล่าวนั้น

ถามข้อที่สามว่า
ก็ นุ โข โภ โคตม สยักตณฺจ ปรักตณฺจ
สุขทุกขํ
ข้าแต่ท่านโคตมผู้เจริญ สุขและทุกข์
ตัวเองกระทำก็มี คนอื่นกระทำก็มี ใช่หรือไม่
พระพุทเจ้าตรัสตอบว่า
มา เหว่ ติมพรุก
ดูก่อนติมพรุกะ อย่างกล่าวนั้น

ถามข้อที่สี่ว่า
ก็ ปน โภ โคตม อสยํการํ อปรํการํ
อิจฺจสมฺปนฺนํ สุขทุกขํ
ข้าแต่ท่านโคตมผู้เจริญ สุขและทุกข์
ตัวเองก็ไม่ได้กระทำ คนอื่นก็ไม่ได้กระทำ เกิด
ขึ้นมาลอยๆ ใช่หรือไม่

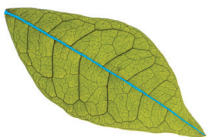
พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า

มา เหว่ ติมพรุก

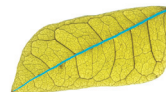
ดูก่อนติมพรุกะ อย่างกล่าวอย่างนั้น

พระพุทธองค์ทรงไม่ให้กล่าวอย่างนั้น เพราะตั้งปัญหาไม่ถูกต้อง สุขและทุกข์นี้ เราทำมาเองกับมือใช่ไหม คนเดียวกันไหม ถ้าเราทำเอง ก็เป็นคนเดียวกัน เมื่อวานเราทำความดี วันนี้เราก็ได้รับผลดี เราทำเอง เราได้สุข ได้ทุกข์ ได้เงินเดือน เราทำงานครบเดือน เราก็ได้เงินเดือน เราทำเองใช่ไหม ไม่ใช่... ถ้าอย่างนั้นก็คนอื่นทำดี เป็นคนอื่นใช่ไหม เราผู้รับก็เป็นคนหนึ่ง ส่วนผู้ทำดับไปแล้ว เป็นคนเมื่อวาน เป็นอีกคนหนึ่ง อย่างนั้นหรือ อย่างกล่าวอย่างนั้น

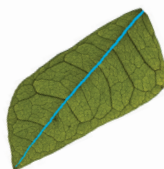
สุขและทุกข์ คนอื่นทำใช่ไหม เป็นอีกคนหนึ่งทำ คนเมื่อวานทำ เราวันนี้เป็นคนรับใช่ไหม อย่างกล่าวอย่างนั้น ถ้าอย่างนั้น ตัวเองกระทำก็มี คนอื่นกระทำก็มี ผสมกันถูกไหม ไม่ใช่ ที่ไม่ใช่ก็เพราะมีเราโผล่ขึ้นมาแน่แหละ เราทำเองหรือคนอื่นทำ เราคนเดียวหรือไม่ใช่คนเดียว ก็คล้ายๆ กับตัวอย่างก่อนหน้านี้นั่นเอง ถ้ายังไม่ได้เรียนธรรมะเลย เราอาจจะคิดว่า เราเป็น

ตัวเดียวกัน เราทำกรรมดีบ้างไม่ดีบ้าง สุขและทุกข์เราก็ได้รับเองเลย เพราะเราเป็นคนทำ หรือบางคนเข้าใจขึ้นมาหน่อย ก็ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมันไม่เที่ยง เพราะฉะนั้น ที่เราทำๆ ไป ก็ดับไปแล้ว ส่วนที่ไปรับผลนี้อีกคนหนึ่ง อย่างนี้ ก็ผิดอีก เพราะคนหนึ่งทำ คนหนึ่งรับผล ถ้าเอาสองอย่างมารวมกัน ถูกไหม สองอย่างมารวมกัน ก็ไม่ถูกอีก ถ้าอย่างนั้นไม่เอาสักอย่างเลย ไม่เอาสักอย่างเลย ก็ไม่ถูกอีก แล้วตกลงมีตัวเราไหม มันงง ที่มันงง เพราะไม่เป็นสายกลาง หากเป็นสายกลาง เป็นกระบวนการแห่งธรรมล้วนๆ แล้ว จะงงไหม ไม่งง ก็จะไม่มีความ ถ้าไม่รู้ธรรมะแบบสายกลาง ท่านจะงง สับสนว่า เป็นยังไงก็ 모르 ตัวเองก็ว่าไม่ใช่ ถ้าคนอื่นก็ว่าไม่ใช่อีก อย่างกล่าวอย่างนั้น จันเอาสองตัวมารวมกัน ก็ไม่ใช่ จันก็ไม่ใช่ทั้งสองตัว ก็ไม่ใช่อีก ไม่รู้จะเอาอย่างไร คือ ไม่ให้เอาทั้งหมดนั้นแหละ เพราะว่าโลกนี้มันเอาอะไรไม่ได้

พระพุทธองค์ตรัสสรุปว่า

“สา เวทนา โส เวทยตี”ติ โข ติมพฺรูก
อาทิตฺโต สโต “สยํกตํ สุขทุกฺขน”ติ

ดูก่อนติมพฺรูกะ เมื่อเห็นว่า “เวทนามีก
อันนั้น ผู้เสวยเวทนามีกอันนั้น” ดังนี้ เป็นความ
เห็นผิดว่า “สุขและทุกข์ ตัวเองทำเอง”

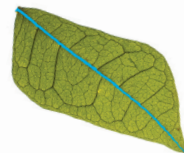
เอวญฺจาหํ น วทามิ

แต่เราไม่ได้กล่าวอย่างนี้

สุขทุกข์นั้น เราทำเอง พระองค์ไม่ได้
กล่าวอย่างนั้น เราทำดีมา เราก็ได้สุขเอง ทำไม่
ดีมา ก็ได้ทุกข์เอง อันนี้เรียกว่า เวทนามีกอันนั้น
คนเสวยก็อันนั้น เราทำอันนั้นเอง เราก็ได้รับผล
เอง

“อญฺเภา เวทนา อญฺเโภา เวทยตี”ติ โข
ติมพฺรูก ข เวทนามิกตฺตุนฺนสฺส สโต “ปรํกตํ
สุขทุกฺขน” ติ

ดูก่อนติมพฺรูกะ เมื่อบุคคลเสวยเวทนา
ด้วยความเห็นว่า “เวทนาอย่างหนึ่ง ผู้เสวยก็คน
หนึ่ง” ดังนี้ เป็นความเห็นผิดว่า “สุขและทุกข์
คนอื่นกระทำ”

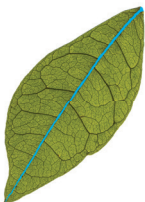

ตอนทำก็เป็นคนหนึ่ง ตอนสวดยก็เป็น
อีกคนหนึ่ง อันนี้เรียกว่า สุขทุกขนั้น คนอื่น
ทำให้ อีกคนหนึ่งเป็นคนทำ เราเมื่อวานเป็น
คนทำ ทำแล้วก็ดับไปแล้ว เราวันนี้เป็นคนสวดย
คนละคนกัน ถูกไหม พระองค์ตรัสว่า เราไม่ได้
กล่าวอย่างนั้น

พระพุทธองค์แสดงธรรมะสายกลางนี้
ก็เพื่อให้เลิกเห็นผิดและเลิกยึดถือ เลิกเห็นผิด
ว่ามีตัวมีตนจริงๆ จังๆ และเลิกยึดมั่นถือมั่น
อะไรๆ ในโลก พระองค์สรุปว่า

เอเต เต ติมฺพรฺกฺข อุกฺโก อนฺเต
อนุปคฺคฺม มชฺฌเณน ตถาคโธ ธมฺมํ เทเสติ,
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารรา..

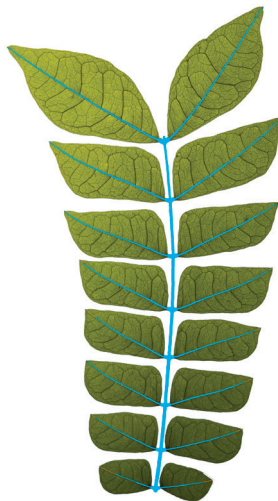
ดูก่อนติมพรุกขะ แต่ตถาคตไม่เข้าไป
ในส่วนทั้งสองอย่างเหล่านี้ แสดงธรรมะสาย
กลางเท่านั้นว่า “เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
สังขารจึงมี” ดังนี้ เป็นต้น

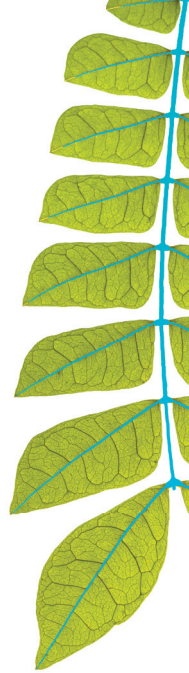
ยังมีอีกตัวอย่างหนึ่ง ในสังยุตตนิกาย
นิทานวรรค อเจลกัสสปสูตร ๑๖/๑๗ มีบาลีว่า

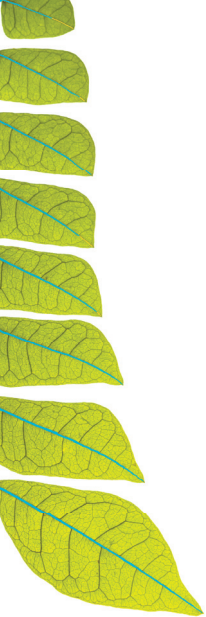
“โส กโรติ โส ปฏิสเวทยตี”ติ โข กสฺสป
อาทิตฺโต สโต “สยํกตํ ทุกฺขํ”ติ อิติ วทํ สสฺสํ
เอตํ ปเรติ

ดูก่อนกัสสปะ สำหรับผู้มีความเห็น
ตั้งแต่ต้นดังนี้ว่า “คนนั้นกระทำ คนนั้นเสวยผล”
กล่าวอยู่ว่า “ทุกข์เรากระทำเอง” ย่อมเข้าไปสู่
ความเห็นผิดว่าเที่ยง

ผู้กระทำกับผู้รับผล เป็นคนเดียวกัน
บุญบาปเราเป็นคนทำเอง เราก็ได้รับเสวยเอง
คนนั้นทำ คนนั้นเสวยผล หรือเห็นผิดในด้าน
จิตก็ได้ จิตเป็นคนทำ จิตเป็นคนเสวยผล ถูก
ใหม่ ก็ไม่ถูกอีก เพราะตัวที่ทำจริง ๆ ก็เป็นส่วน
ประกอบในขั้นห้า เจตนาเป็นตัวกรรม เป็นตัว
เหตุ ที่เกิดขึ้นในตอนนั้น เกิดแล้วก็ดับไป พอ
ดับไปแล้วก็ส่งทอดปัจจัยไปสู่อันอื่น ถ้ามีเหตุ
พร้อม ขั้นห้าก็เกิดขึ้น เป็นผลของกรรมนั้น ที่
พูดกันว่า รับผลของกรรมอะไรต่างๆ นี่เป็นคำ
พูดภาษาคนเท่านั้น แท้ที่จริง **มีแต่ขั้นห้าที่
อยู่ในรูปของกระแส เป็นกระแสของปฏิจจ
สมุปบาท เป็นเหตุและผลเชื่อมโยงกันไป
เป็นความเป็นไปของกองทุกข์ล้วน ไหลไป
เรื่อย ๆ ไม่มีหยุดนิ่ง** เพราะยังไม่รู้วิธีสัง
กรรมดีและไม่ดี บุญบาปที่ทำไว้ ก็เป็นเหตุ
ให้เกิดวิญญาน ได้นามและรูป ได้อายตนะ
กระทบอารมณ์ เป็นผัสสะ เกิดเวทนา แล้วก็
เกิดกิเลส ทำกรรมใหม่ ยังไม่มีความรู้ กรรม
นั้นก็ผลักดันให้เกิดวิญญานใหม่ อยู่ในรูปของ
กระแส ซึ่งจะไปจับเป็นแก่นสาร เป็นตัวตนที่
ใดที่หนึ่งก็ไม่ได้ จะบอกว่าเป็นคนเดียวกัน เป็น
คนละคนก็ไม่ได้ ถ้าเข้าใจอย่างนี้แล้วก็จะไม่งง
ไม่มีคำถามใดๆ ทั้งสิ้น

พระพุทธองค์ตรัสว่า ผู้ที่มีความเห็นว่า
โส กโรติ โส ปฏิสเวทยติ คนนั้นกระทำ คนนั้น
เป็นคนรับผล นี่เป็น**สัสสตทิวฐิ** คือ ความเห็น
ว่าเที่ยง เห็นผิดว่ามีตัวตนมั่นคงเที่ยงแท้ คอย
รับผลของสิ่งที่ได้ทำไว้แล้ว เราทำเอง เราก็รับ
ผลเอง อย่างนี้เป็นสัสสตะ

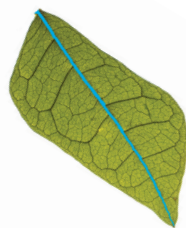
ส่วนอีกแนวหนึ่ง เห็นต่าง เป็นคนละ
คนกัน

“อญโธ กโรติ อญโธ ปฏิสเวทยติ”ติ
โช กสฺสป เวทนาภิตฺตุนสฺส สโต “ปรกตํ
ทุกฺขน”ติ อิติ วทํ อฺจุเจทํ เอตํ ปเรติ

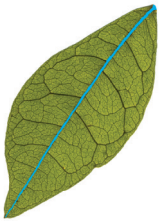
ดูก่อนกัสสปะ สำหรับผู้เสวยเวทนา
ด้วยความรู้สึกดังนี้ว่า “คนอื่นกระทำ คนอื่น
เสวยผล” กล่าวอยู่ว่า “ทุกข์ผู้อื่นกระทำ” ย่อม
เข้าไปสู่ความเห็นผิดว่าขาดสูญ

อณฺโณ กโรติ อณฺโณ ปฏิสเวทยติ คน
หนึ่งทำ คนหนึ่งรับผล ตัวผู้ทำดับไปแล้ว ส่วน
ผู้ที่รับผลคืออีกคนหนึ่ง ถูกไหม อย่างนี้เป็น
อุจฺเจททิฏฐิ เป็นแนวชาตสุญ ตกลงเอาใจแน่
อย่าเอาเลย เพราะเอามานานแล้ว ไม่เห็นได้
อะไรสักที เพราะจะเอานี้แหละ เลยไม่ได้อะไร
สักเรื่อง ความเห็นต่างๆ เหล่านี้ เป็นการติด
อยู่กับโลก ความเห็นที่ว่า สิ่งทั้งปวงมี สิ่งทั้ง
ปวงไม่มี สิ่งทั้งปวงเป็นหนึ่งเดียวกัน สิ่งทั้งปวง
แตกต่างกัน มันก็ถูกบ้างเหมือนกัน แต่ถูกใน
แง่มุมของการเปรียบเทียบแบบหนึ่ง ถ้าเราไป
ยึดถืออันนั้น ให้มันเป็นแก่นสาร เป็นอย่างนั้น
จริงๆ แท้ มันคง แน่นอน ก็ผิด **ผิดที่ถือให้มัน
เป็น ทั้งๆ ที่มันไม่ได้เป็น** ที่มันเป็นอย่างนั้น
เพราะไปเปรียบเทียบกับสิ่งอื่น มันไม่ได้เป็น
แก่นสารโดยตัวของมันเอง ไม่ได้ผิดที่มัน **ผิดที่
ความเห็น** ถ้าเห็นว่า มันเป็นธรรมดาอย่างนั้น
มันไร้แก่นสาร ไร้ตัวตนอันถาวร เห็นถูก มันก็
ไม่เป็นไร

เกี่ยวกับสัสสตะ อุจฺเจทะ นี่ก็เหมือน
กัน ท่านทั้งหลายลองพิจารณาดูให้ดีๆ ถ้าเห็น
ว่า โส กโรติ โส ปฏิสเวทยติ คนนั้นกระทำ คน

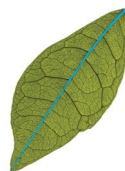

นั่นสวยงาม อันนี้เป็นลัทธิ เห็นว่าเที่ยง เห็นตัวเราว่าเที่ยงเท่านั้น มีตัวตนถาวรค้างอยู่อย่างนี้เข้าไปฝ่ายลัทธิแล้ว พวกเราโดยส่วนใหญ่ เวลาพูดถึงเรื่องกรรม ก็จะเป็นทำนองนี้กัน คือ เราทำกรรมดี ก็จะเป็นผู้ได้รับผลดี อันนี้ก็เข้าไปลัทธิ ความจริง ไม่ใช่อย่างนี้เลย

พอมารเรียนธรรมะ อะไรก็ไม่เที่ยงหมด ก็เข้าไปอีกข้างหนึ่ง เป็นคนละคนไปอีก พอเป็นคนละคน ก็เข้าข้างอุจเฉทะ ปล่อยปละละเลย พวกลัทธิก็ขยันเหลือเกิน แต่ขยันทำเพื่อตัวตน เพื่อตัวเอง ต้องพยายามทำดี เพื่อตัวเอง จะได้รับผลดี ละชั่ว เพื่อตัวเองจะได้ไม่ต้องทนทุกข์ทรมาน ก็ทำเพื่อตัวเอง ส่วนพวกที่เห็นว่ามันไม่เกี่ยวกัน พวกนี้ก็ปล่อยตัวลอยชาย ช่างหัวมัน ไม่ใช่ตัวเราแล้ว ปล่อยไปตามยถากรรม ไม่ขยันหมั่นเพียรอะไรแล้ว เพราะเอาอะไรไปด้วยไม่ได้แล้วนี่ ก็หมดหวัง วางอุเบกขาอย่างเดียวเลย แต่โง่ ฉลาดไม่รู้เรื่องรู้ราว เป็นเฉยแบบโง่ๆ ส่วนอุเบกขาที่แท้จริง เป็นการฝึกด้วยความขยันหมั่นเพียร มีสติด้วยสัมปชัญญะ ไม่ประมาท จนมีศีล สมาธิ ปัญญา เห็นความจริง อุเบกขาจึงเกิดขึ้น

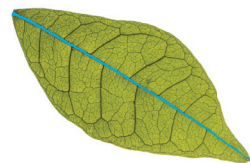
ที่กล่าวมานี้แสดงลักษณะของปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นธรรมเทศนาแบบสายกลาง ยกตัวอย่างมาหลายๆ พระสูตร เรื่องที่หนึ่งเป็นความเห็นผิดที่ติดข้องกับโลกว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่ สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่ สิ่งทั้งปวงเป็นหนึ่งเดียวกัน สิ่งทั้งปวงแตกต่างกัน ถ้ายึดอย่างนี้เป็นแก่นสาร เป็นการยึดติดในโลกแบบหนึ่ง ที่ว่าเราทั้งปวงนี้เป็นพี่น้องกันนี้ เป็นการพูดในแง่หนึ่ง หยิบเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย มาพูด ถ้าบอกว่าทุกคนแตกต่างกัน ก็เป็นการพูดอีกแง่หนึ่ง แต่ละคนทำเหตุมาไม่เหมือนกัน ผลที่เกิดขึ้นก็ย่อมไม่เหมือนกัน แตกต่างกัน

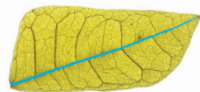
ทุกอย่างต้องอิงอาศัย จึงไม่มีสังขารใดเป็นแก่นสาร เหมือนร่างกายเรา นี้เป็นส่วนประกอบของขันธทั้งห้า ไม่มีสักชิ้นส่วนที่จะเป็นแก่นสาร ไม่เป็นแก่นสารทั้งหมด ไม่ใช่ว่ารูปไม่เป็นแก่นสาร แต่เวทนาเป็นแก่นสาร อย่างนี้ไม่ได้ รูป เวทนา สัญญา สังขาร ไม่เป็นแก่นสาร เอาวิญญาณมาเป็นแก่นสาร เป็นตัวตน ได้ไหม ก็ไม่ได้ ที่มีสมมติว่าตัวเราขึ้นมา นี้เป็นส่วนประกอบของขันธทั้งห้า รูปไม่ใช่ตัวตน เวทนาไม่ใช่ตัวตน สัญญาไม่ใช่ตัวตน สังขารไม่ใช่ตัว

ตน วิญญานก็ไม่ใช่ว่าตน อยู่ในรูปกระแสด อิง
อาศัยกัน เราจับอะไรเป็นแก่นสารบ้าง บางคน
เอาดีมาเป็นแก่นสาร ดีก็เป็นสิ่งหนึ่งที่เกิด เกิด
แล้วก็ดับ มีแก่นสารใหม่ ไม่มี เขาก็จับเป็นแก่น
สารเสีย จับนั้นจับนี้มาเป็นแก่นสาร บางคนก็
จับข้างนอก เงินทองบ้าง ชื่อเสียงบ้าง แท้ที่จริง
แล้ว สิ่งต่างๆ ในโลก ล้วนไม่มีแก่นสาร ไม่มีสิ่ง
ใดยิ่งใหญ่อยู่ได้ด้วยตัวเอง มันอิงอาศัยสิ่งอื่น
อยู่ เราต้องรู้จักมันตามที่เป็นจริง

เรื่องที่สอง เรื่องอัตตาตัวตน ตัวชีวิต
กับสรีระ ความเห็นว่า ชีวิตก็อันนั้น สรีระก็อัน
นั้น เราก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น ตัวเดียวกัน อยู่ก็
อยู่ด้วยกัน ตายก็ตายด้วยกัน อันนี้เป็นอุจเฉทะ
ความเห็นผิดว่าขาดสูญ อีกความเห็นหนึ่งก็ว่า
อัตตาตัวตนก็อันหนึ่ง สรีระก็อีกอันหนึ่ง ตัวเราก็
อันหนึ่ง ร่างกายก็อันหนึ่ง แยกกัน ไม่เกี่ยวข้อง
กัน นี่เป็นสัสสตะ ความเห็นผิดว่าเที่ยง ความ
เห็นสองอย่างนี้ถ้ายังมีอยู่ การอยู่ประพฤติ
พรหมจรรย์ก็มีไม่ได้

เรื่องที่สาม เป็นเรื่องเกี่ยวกับได้รับสุข
ทุกข์ ตัวเองทำ ตัวเองรับผล หรือคนหนึ่งทำ
คนหนึ่งรับผล ล้วนเห็นผิดหมดนะ ไม่ว่าจะเป็น
ตัวเองทำ คนอื่นทำ ทั้งตัวเองทั้งคนอื่นทำ ไม่
ใช่ทั้งตัวเองทำ ไม่ใช่ทั้งคนอื่นทำ

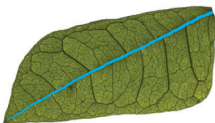

ต่อมาเรื่องเวทณาก็อันนั้น คนสวยก็
อันนั้น เวทนาอย่างหนึ่ง คนสวยก็อย่างหนึ่ง
คนนั้นทำ คนนั้นรับผล คนหนึ่งทำ อีกคนหนึ่ง
รับผล อย่างนี้ก็ล้วนเข้าข้างใดข้างหนึ่งอยู่ พระ
พุทธเจ้าไม่ได้เข้าข้างเหล่านั้น พระองค์ทรง
แสดงธรรมะในท่ามกลางเท่านั้น ทรงแสดงว่า
เมื่ออันนี้ๆ มี อันนี้ๆ จึงมีขึ้น เพราะความเกิด
ขึ้นของอันนี้ อันนี้จึงเกิดขึ้น เมื่ออันนี้ๆ ไม่มี
อันนี้ๆ ก็ไม่มี เพราะความดับไปของอันนี้ อันนี้
ก็ดับไป ท่านจำแค่สัปปรทัตนี้ ก็ตอบปัญหาได้
ทุกเรื่องแล้ว

สมัยพุทธกาล มีความเห็นแปลกๆ
มากมาย มีปัญหาเรื่องโลกและชีวิต โลกเที่ยง
ไหม หรือว่าโลกไม่เที่ยง โลกมีที่สิ้นสุด หรือว่าโลก
ไม่มีที่สิ้นสุด สัตว์ตายแล้วเกิดอีก หรือสัตว์ตาย
แล้วไม่เกิดอีก หรือสัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็มี

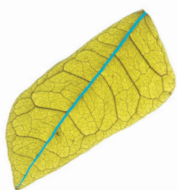
ไม่เกิดอีกก็มี หรือสัตว์ตายแล้ว เกิดอีกก็ไม่ใช่ว่า
ไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่ว่า บางทีมีปัญหาเกี่ยวกับพระ
อรหันต์ก็ถามว่า พระอรหันต์เกิดอีกไหม หรือ
ว่าพระอรหันต์ไม่เกิดอีก หรือว่าพระอรหันต์
เกิดอีกก็มี ไม่เกิดอีกก็มี หรือว่าเกิดอีกก็ไม่ใช่ว่า
ไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่ว่า เราจะตอบแบบไหน บางท่าน
ว่า ถ้าเป็นปุถุชนต้องเกิดอีก พระอรหันต์ไม่เกิด
อีก ก็ยังงงหนักเข้าไปอีก ยิ่งไม่รู้เรื่อง นึกว่า
เรียนแล้วรู้เรื่อง ที่ไหนได้ไม่รู้เรื่อง ยังมีคน มีตัว
มีตน เต็มเพียบทีเดียว

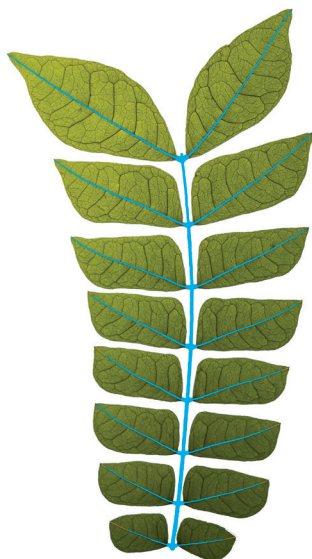
พระอรหันต์เป็นคำเรียก เป็นคำสมมติ
เหมือนตัวเรานี่ ตัวตน ชื่อนั้น ชื่อนี้ เป็นคำเรียก
ความจริง เมื่ออันนี้ๆ มี อันนี้ๆ จึงมีขึ้น เป็น
ไปในลักษณะเป็นกระแส **ไหลไปไม่หยุด** แล้ว
สมมติเรียกว่าปุถุชน เมื่ออันนี้ๆ มี อันนี้ก็ขึ้น
แล้วสมมติเรียกพระอรหันต์ เกิดก็เป็นการเกิด
ขึ้นของกองทุกข์ ถ้าดับ ไม่มีอีก ไม่เกิดอีก ก็เป็น
ความดับของกองทุกข์ ไม่ใช่พระอรหันต์เกิด
พระอรหันต์ตาย ไม่ใช่พระอรหันต์ปรินิพพาน
ทุกข์มันเกิด ทุกข์มันดับสนิทไป

ผู้ที่ไม่เข้าใจปฏิจจสมุปบาท ความ
สงสัยก็จะวนๆ เวียนๆ อยู่อย่างนี้แหละ คน
เกิดอีกไหม หรือว่าไม่เกิดอีก หรือว่าเกิดอีกก็มี
ไม่เกิดอีกก็มี หรือว่าเกิดอีกก็ไม่ใช่ ไม่เกิดอีก
ก็ไม่ใช่ น่าจะมีถูกสักอันนะ แต่ไม่ถูกสักอันเลย
เราทำกรรมแล้วเราจะได้รับผลไหม หรือไม่ได้
รับ หรือได้รับก็มี ไม่ได้รับก็มี หรือได้รับก็ไม่ใช่
ไม่ได้รับก็ไม่ใช่ ตกลงอันไหนถูก ไม่ถูกสักอัน
ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม ทรงแสดงให้
ฝึกฝนประพฤติปฏิบัติ ให้เกิดปัญญาเห็นความ
จริง และไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่างๆ

วันนี้บรรยายความสำคัญของปฏิจจ
สมุปบาทเพิ่มเติมมาอีก ๒ ข้อ ก็พอสมควรแก่
เวลาเพียงเท่านี้ อนุโมทนาทุกท่านครับ

ปฏิจจสมุปบาท เล่ม ๑

๑๘๙

บทที่

๓

ปัจจัยสมุปบาท

ตอนที่ ๓

บรรยายวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔
ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

สวัสดิ์ครับท่านผู้สนใจในธรรมะทุกท่าน

วันนี้บรรยายสาระธรรมจากพระสูตรตันตปิฎกครั้งที่ ๔๓ ชื่อหัวข้อว่า “ปัจจุสมุปบาท ตอน ที่ ๓” ปัจจุสมุปบาทเป็นการแสดงเหตุและผลของการวนเวียนไปในวัฏฏะ เป็นเหตุและผล การวนเวียนไปของกองทุกข์ เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของมัน เริ่มต้นจากความไม่รู้หรือริสัจ คือ อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร เป็นต้น จนกระทั่งมีกองทุกข์วนเวียนไปเรื่อย ๆ เป็นกระแสของกองทุกข์ คือ รูปนาม ชันธ ๕ วนเวียนไปเราท่านทั้งหลายก็ตกอยู่ในวงจรของปัจจุสมุปบาทนั้นนั่นแหละ ทีนี้ เมื่อยังไม่รู้เรื่องนี้ รู้ยังไม่แจ่มแจ้ง ก็พากันเข้าใจผิด หลงยึดถือว่ามีตัวมีตน หลงยึดถือว่ายั่งยืน หลงยึดถือว่ามีชาติ สู้ญบ้าง หลงยึดถือว่ามีบ้าง ยึดถือว่ามีบ้าง

เรื่องปฏิจสุมุปปาท ผมได้บรรยายไปแล้ว
สองครั้ง พูดเรื่องความสำคัญของปฏิจสุมุปปาท
ข้อที่หนึ่ง **ปฏิจสุมุปปาทนั้นเป็นความจริงที่ไม่**
ขึ้นกับการอุบัติของพระศาสดา เป็นความจริงที่
จริงอย่างนั้นเสมอ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เป็นกฎที่
แน่นอนตายตัว สิ่งไหนที่เปลี่ยนแปลงได้ก็ไม่ใช่อกฎ
ความจริงนี้เป็นความจริงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
พระพุทธรเจ้าทั้งหลายจะอุบัติหรือไม่อุบัติ ก็ยังเป็น
อย่างนั้นเสมอ พระพุทธรองค์ได้ตรัสรู้ แห่งตลอด
แล้ว ก็นำมาบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย
ทำให้เข้าใจง่าย และบอกเราทั้งหลายว่า เธอทั้ง
หลายจงดู ดูให้เข้าใจ ถ้ายังไม่เข้าใจ ยังมองไม่เห็น
ก็ไปฝึกให้มีดวงตา พระองค์ทรงบอกวิธี บอกทางที่
จะทำให้มีดวงตาขึ้นมามองดู

ข้อที่สอง **ปฏิจสุมุปปาทนั้นเป็นธรรมะ**
ลึกซึ้งเหนือตรรกะ พวกชาวโลกหรือนักปราชญ์
ทั้งหลาย เขาก็คิดหาวิธีที่จะทำให้ถึงความพ้นทุกข์
หรือคิดหาวิธีที่จะเข้าใจชีวิตอย่างแจ่มแจ้ง แต่ว่า
ความคิดนี้นั้นมีข้อจำกัด ทฤษฎีต่างๆ ต่างก็มีข้อ
จำกัด ปฏิจสุมุปปาทนั้นเป็นธรรมะที่ลึกซึ้งเหนือ
กว่าตรรกะอันนั้น ไม่สามารถที่จะคิดนึกเอาได้
ต้องอาศัยการรู้การเห็นให้บ่อยๆ และเห็นแจ้งแห่ง
ตลอดด้วยปัญญา

ข้อที่สาม **ปฏิจสุมุปปาทนั้นเป็น**
ธรรมะที่พระโพธิสัตว์พิจารณาก่อนตรัสรู้
พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ก่อนจะตรัสรู้ก็
อาศัยธรรมะหมวดนี้ พระองค์พิจารณา ความ
ตายเกิดได้อย่างไร มีได้อย่างไร ความแก่และ
ความตายมีเพราะอะไร พิจารณาไปก็เห็นว่า มี
ขึ้นเพราะความเกิด ความเกิดมีขึ้นมาได้เพราะ
อะไร เพราะได้กระทำการกรรมคือภพ มีภพก็มีชาติ
ทำนองนี้ ไกลไปเรื่อยๆ เมื่อพระองค์พิจารณา
ด้วยโยนิโสมนสิการ ก็เกิดความรู้แจ้งด้วยปัญญา
ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ข้อที่สี่ **ปฏิจสุมุปปาทเป็นธรรมเทศนา**
แบบสายกลาง เป็นการแสดงแต่ธรรมะ แสดง
เหตุผลบริสุทธิ์ตามธรรมล้วนๆ ไม่เข้าไปยึดเกาะ
ข้างใดข้างหนึ่งได้ ถ้าเข้าใจโดยถูกต้องแล้ว จะ
เห็นว่า ไม่มีสภาวะใดที่มันคง เทียงแท้ ถาวร
เป็นตัวเป็นตน ถ้าไม่เข้าใจก็จะพากันไปยึดถือ
อยู่เสมอทีเดียว ยึดถือข้างมีบ้าง ยึดถือข้างไม่มี
บ้าง ข้างถูกบ้าง ข้างผิดบ้าง ข้างดีบ้าง ข้างไม่
ดีบ้าง อะไรต่างๆ จนกระทั่งยึดถือว่าสิ่งทั้งปวง
เหมือนกันบ้าง สิ่งทั้งปวงแตกต่างกันบ้าง ความ
รู้ด้านอื่นๆ ก็เป็นความรู้ที่ถูกต้องเหมือนกัน แต่

ถูกในแง่ใดแง่หนึ่ง เมื่อถูกในแง่ใดแง่หนึ่งแล้ว มันก็เกิดความยึดติดในความถูกนั้น ความยึดติดในความถูกก็เป็นความผิด **ไม่ใช่ผิดที่มันถูก ผิดที่มันยึด** ยึดถูกนั้นมันผิด ฉะนั้น ความรู้ที่เรามี มันก็ถูกเหมือนกัน แต่อาจจะถูกของเรา มันผิดกับความเป็นจริง มันก็ถูกของเรา บางที่เรารู้ก็ถูกเหมือนกัน ถูกตามความเป็นจริงเหมือนกัน แต่มันถูกน้อยเกินไป ถูกเพียงแง่ใดแง่หนึ่ง ถูกมุมใดมุมหนึ่ง พอถูกเพียงแง่ใดแง่หนึ่งแล้ว การทำดีทำถูก มันก็ดีเหมือนกัน แต่มันก็เป็นที่ตั้งของความยึดถือได้

ส่วนธรรมะที่เป็นปฏิจจสมุปบาทนั้น เป็นสายกลาง ไม่ได้เป็นที่ตั้งของความยึดถือ ไม่ได้กล่าวเรื่องมี หรือเรื่องไม่มี มีก็ได้ เมื่อมันเกิด เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้มันจึงมี และไม่ได้มีขึ้น มาลอยๆ มีเมื่อมีเหตุ เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น จะบอกว่าไม่มีก็ได้ แต่ไม่ใช่ว่าไม่มีเพราะมันขาดสูญไป ไม่มีเพราะว่ามันดับไป ที่มันดับไป ก็ไม่ใช่ใครไปทำให้มันดับ เพราะเหตุมันดับ มันจึงดับไป เหตุไม่มี มันจึงไม่มี

ในหลักปฏิจจสมุปบาท เป็นกระแสอันเดียวกัน เหมือนกับโซ่เป็นเส้นเดียวกัน แต่เป็นคนละข้อกัน มาเกี่ยวร้อยพันกันเป็นเส้นเดียวกัน คนละข้อแต่เป็นเส้นเดียวกัน ฟังดูแล้ว ชวนให้งงอย่างไรก็ไม่รู้ สิ่งที่สมมติเรียกว่าตัวเรานี้ อยู่ในลักษณะเป็นกระแสรูปนาม กระแสนี้เป็นกระแสเดียวกัน แต่เป็นคนละอันกัน เป็นคนละสภาวะ เป็นเหตุและผลเชื่อมโยงกันไป เหตุก็อย่างหนึ่ง ผลก็อย่างหนึ่ง ในกระแสที่ผ่านมา ตั้งแต่เด็กจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ เมื่อวานนี้ก็เป็นกระแสของรูปนามอันนี้นั่นแหละ แต่เป็นคนละรูปคนละนามกัน เป็นคนละขั้นธกัน ขั้นเมื่อวานนี้ก็ได้กระโดดโยกย้ายมาสู่วันนี้ และขั้นในวันนี้ก็ไม่ได้กระโดดไปสู่วันพรุ่งนี้ ขั้นในชาตินี้ ก็ไม่ได้กระโดดไปชาติหน้า แต่มันเป็นกระแสเดียวกัน ฉะนั้น จะว่าเป็นคนเดียวกันก็ได้ เป็นคนละคนกันก็ได้ เป็นเพียงคำสมมติ ถ้าเห็นว่าเป็นคนเดียวกันก็เป็นความเห็นผิด ถ้าเห็นว่าเป็นคนละคนกันก็เป็นความเห็นผิด ภาษาของชาวโลกก็มีข้อจำกัด ถูกเหมือนกัน แต่ถูกเพียงแง่ใดแง่หนึ่ง

ปฏิเสธสมุปบาทนั้นเป็นการถูกที่ไม่มี
การเปลี่ยนแปลง ลึกซึ้งเหนือตรรกะ คำพูด
ของชาวโลกนั้น บอกความจริงข้อนี้ไม่ได้ บอก
เท่าที่พอจะบอกกันได้ คือ ฟังๆ ดูเหมือนงง
นั่นแหละคือถูก ฟังดูเหมือนขัดกันเองนั่นแหละ
มันถูกแล้ว **เป็นกระแสนเดียวกัน แต่เป็น
คนละสถานะกัน** เป็นคนเดียวกันนี่แหละ แต่
เป็นคนละคนกัน เป็นกระแสเดียวกัน เป็นโഴ
ส่ายเดียวกัน แต่เป็นคนละข้อกัน ไม่ใช่อัน
เดียวกัน เป็นกระแสของรูปนามอันนี้แหละ แต่
อวิชชาไม่ใช่สังขาร สังขารไม่ใช่วิญญาณ
วิญญาณไม่ใช่นามรูป นามรูปไม่ใช่สพายตนะ
เป็นคนละสถานะกัน แต่เป็นกระแสนเดียวกัน

เราทั้งหลายจึงไม่ได้แยกขาดจากชั้น
ที่เป็นไปเมื่อวานนี้ หรือวันก่อนๆ จากนั้น หรือ
อะไรต่างๆ ไม่ได้แยกขาดกันโดยสิ้นเชิง เพราะ
ชั้นนี้เกิดดับไปก็จริงอยู่ แต่มันส่งทอดกระแส
เหตุปัจจัยมา อันนี้จึงว่าปฏิเสธสมุปบาทนั้นเป็น
ธรรมเทศนาสายกลาง เมื่อเราเข้าใจแล้ว ก็
จะไม่ไปยึดติดข้างใดข้างหนึ่งได้ จะไปยึดว่า
เที่ยงก็ไม่ได้ จะไปยึดว่าคนเดียวกันก็ไม่ได้ จะ
ไปยึดว่าขาดสูญก็ไม่ได้ ไม่เกี่ยวข้องกันก็ไม่ได้

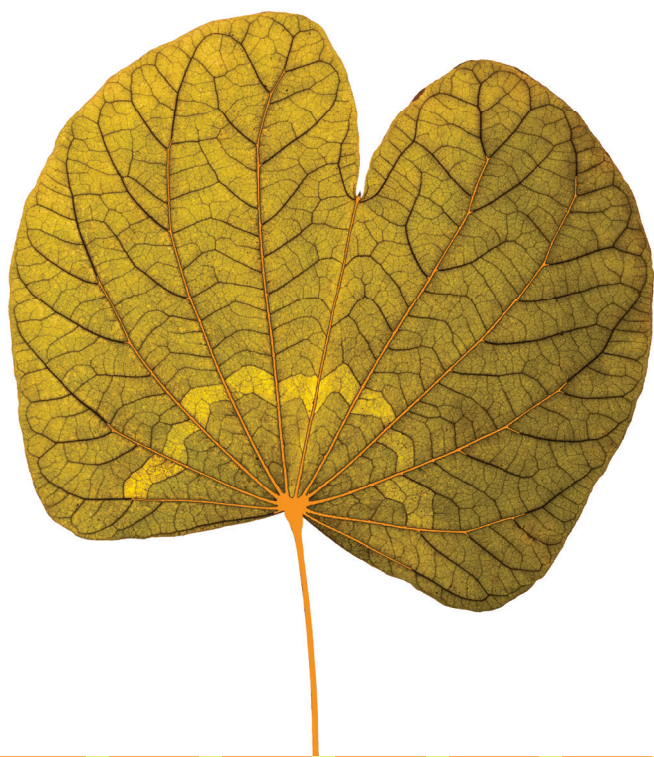

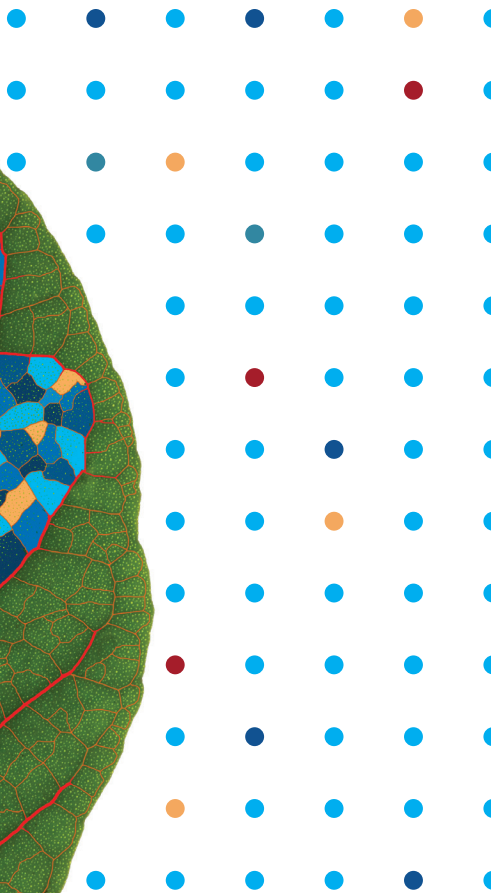
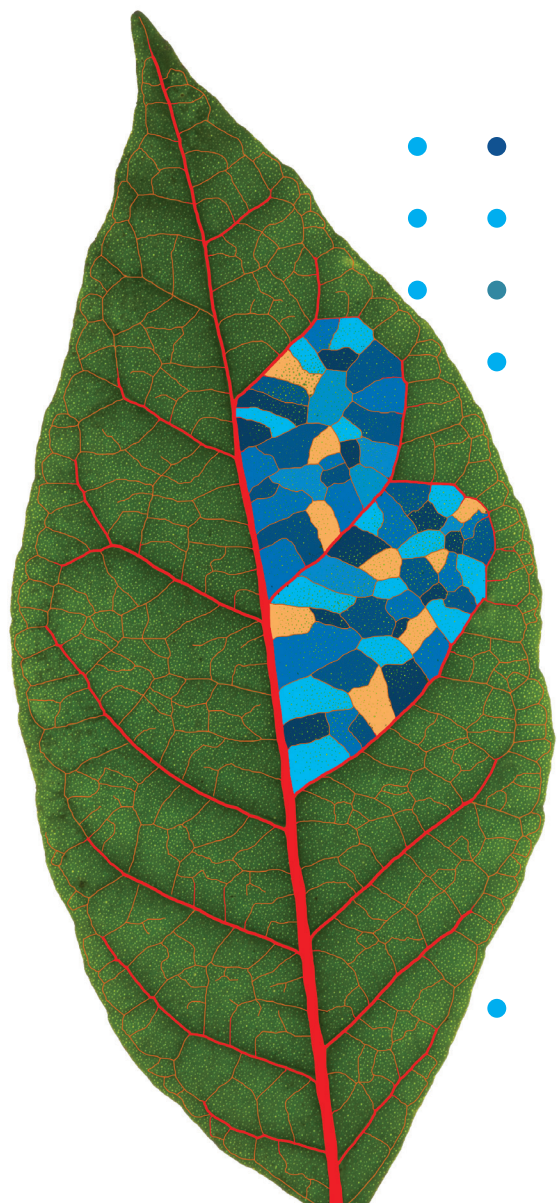
ถ้าไม่เข้าใจ ก็จะยึดถือข้างใดข้างหนึ่ง เช่น ไม่เคยศึกษาธรรมะ ก็ว่ามีตัวมีตนเที่ยงแท้ถาวร พอมาศึกษาธรรมะก็ไม่มีตัวตน พอศึกษาเรื่องไม่เที่ยงก็ว่า มันไม่เกี่ยวกัน เมื่อวานก็ดับไปแล้ว หายไปเลย วันนี้ก็เป็นคนใหม่ ไม่เกี่ยวกับคนเก่า แท้ที่จริงแล้ว มันไม่เกี่ยวกับใหม่หรือเก่า จะบอกว่าคนเก่าก็ได้ แต่เป็นคนเก่าที่มันใหม่ จะบอกว่าคนใหม่ก็ได้ แต่เป็นคนใหม่ที่มันมาจากเก่า ไม่ใช่เก่าโดยสิ้นเชิง หรือว่าใหม่โดยสิ้นเชิง ฉะนั้น ว่าไปแล้ว อันไหนที่ฟังดูแล้ว งงๆ นั้นแหละถูก อันไหนฟังดูแล้วถูกต้องเหลือเกิน ไม่ งงเลย บางทียิ่งผิดหนักไปเรื่อยๆ

ความเข้าใจด้านปฏิจลสมุปบาท ท่านจะต้องฟังบ่อยๆ แล้วเอาไปประพจน์ปฏิบัติจนกระทั่งเห็นด้วยตนเอง จะมาคิดนึกเอา อย่างนั้นไม่สามารถที่จะทำให้เข้าใจได้ เพราะว่ามิจฉาจำกัดเยอะ แม้แต่ภาษาต่างๆ ที่พูดแล้วอย่างรัดกุมที่สุด มันก็ยังช่วยไม่ได้ เพราะว่ามิจฉาจำกัดในภาษาเอง ถ้าไปหลงยึดถือ ก็แสดงว่าไม่แจ่มแจ้งในความเห็นอันนั้น รู้ยังไม่ชัดเจนในความคิดอันนั้น

ถ้าเรามีความรู้ มีความเข้าใจ หรือมีความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา แล้วยึดถือว่าความเห็นของตนเองนั้นถูก อย่างนี้แสดงว่าไม่แจ่มแจ้งในความเห็นของตน ถ้ารู้แจ่มแจ้งในความเห็นนั้น จะรู้ว่า ความถูกเป็นของอิงอาศัย เป็นกระแส ถูกอันนี้ก็มาจากผิดอันอื่นที่เปรียบเทียบกันอยู่ แต่เป็นคนละอันกัน ผิดกับถูกคนละอันกัน แต่เป็นอันเดียวกัน ดังนั้น ก็ไม่ต้องเข้าใจเยอะก็ได้ ให้อำนาจเป็นธรรมชาติแบบสายกลาง ที่ไม่สามารถที่จะไปยึดถือข้างใดข้างหนึ่งได้ ในด้านการปฏิบัติก็ทำนองเดียวกัน **ต้องปฏิบัติไปตามสายกลาง คือ อริยมรรคมีองค์แปด** ส่วนปัจจุสมุปปาทนี้เป็นด้านธรรมะ เป็นด้านธรรมเทศนา อริยมรรคนี้เป็นด้านปฏิบัติ

ถ้าใครอยากเห็นธรรมะแบบแห่งทะเล รู้แจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ก็ต้องฝึกฝนตามหลักอริยมรรค เมื่ออริยมรรคมีองค์แปดสมบูรณ์ รวมกันขึ้นก็จะแทงทะลุปัจจุสมุปปาท แต่ในตอนต้น เราก็สามารถเข้าใจได้โดยการฟัง โดยการศึกษาบ่อยๆ จะช่วยให้การยึดติดที่รุนแรงนั้นลดลงได้

๒.๕ ปฏิจสุมุปาบท เป็นสิ่งที่ควรรู้อันประเสริฐ

ต่อไปความสำคัญประการที่ห้า
พระพุทธเจ้าตรัสว่า ปฏิจสุมุปาบทนั้นเป็นสิ่งที่
ควรรู้ อันประเสริฐ อริโย ญาโณ เป็นญายธรรม
อันประเสริฐ คำว่า ญายธรรม แปลว่า ธรรมะที่
ควรรู้ ควรเข้าใจ ควรเห็น

ในสังยุตตนิกายนิทานวรรค ปัญจเวร
ภยสูตร ๑๖/๔๑ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

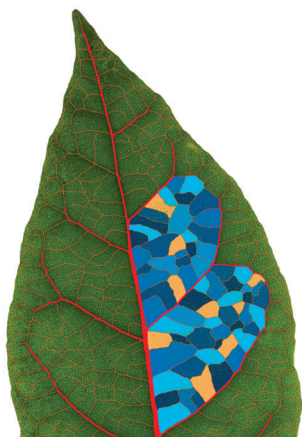
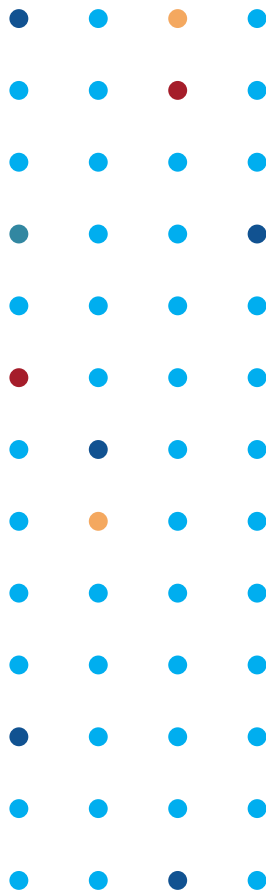
กตโม จสฺส อริโย ญาโณ ปญญา
สุทฺธิจฺโจะ โหติ สุปฏิวิฑฺโธ

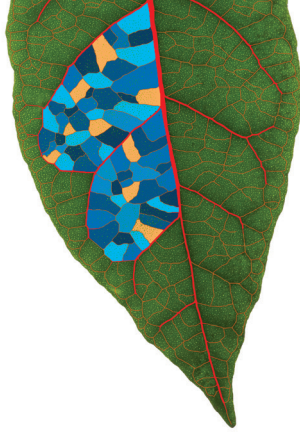
ญายธรรมคือสิ่งที่ควรรู้ อันประเสริฐ
อันเป็นอริยะ ที่เห็นด้วยดีแล้ว ทางตลอดดีแล้ว
ด้วยปัญญา เป็นโณ

อริโย ญาโย ญายธรรม หรือ สิ่งที่ควรรู้อัน
 ประเสริฐ สิ่งที่ควรรู้อันที่เลิศที่สุด เราทั้งหลาย
 ถ้ามีโอกาสได้ฟังธรรมะ ควรจะหาโอกาสฟัง
 เรื่องนี้ไว้ พระพุทธเจ้าบอกว่า อันนี้เป็นญา
 ยธรรมที่ควรรู้ สุกุฏโฆ คือเห็นด้วยดีด้วยปัญญา
 สุปฏิวิทูรเฏ แทนตลอดด้วยดี แทนทะลุ ไม่มี
 ติดขัด ไม่มีติดขัด ไม่มีข้อกังวลสงสัย ไม่มีค้าง
 คาใจ ไม่มีคำถาม

พระพุทธเจ้าตรัสต่อไปว่า

อิธ คหบดี อริยสาวโก ปฏิจจสมุปปาตญ
 เภว สาธุโก โยนิโส มนสิโกโรติ
 ดูก่อนคหบดี อริยสาวกในพระธรรม
 วินัยนี้ ย่อมกระทำไว้ในใจโดยถูกต้อง
 ด้วยดี ซึ่งปฏิจจสมุปปาตนั้นแหละว่า

อิติ อิมสุมี สติ อิห์ โหติ

อิมสุมี อสติ อิห์ น โหติ

อิมสุปปาตา อิห์ อุปุปชติ

อิมสุต นิโรธา อิห์ นโรชเมติ

ด้วยประการดังนี้

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี

เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี

เพราะความดับไปของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป

ยทิห์ อวิชชาปจฺจยา สงฺขารฯ

สงฺขารปจฺจยา วิญญฺาณ ...

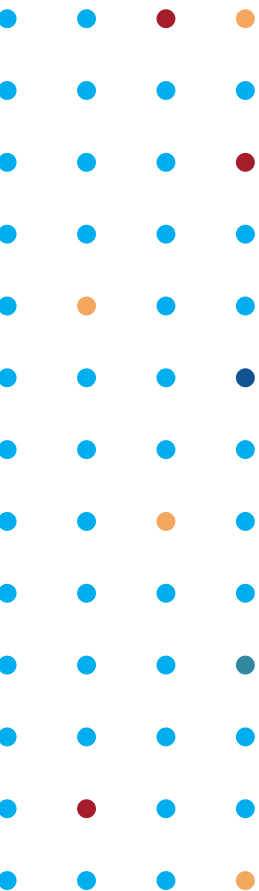
ได้แก่ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี

เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญฺาณจึงมี เป็นต้น

ไปเรื่อยๆ จนครบทั้งสายเกิดและสายดับ

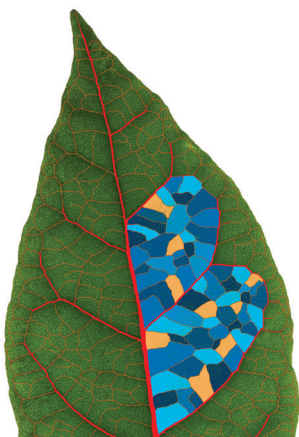
ปฏิจกสมุปบทนี้เป็นสิ่งที่ควรรู้อัน
ประเสริฐ อริยสาวกควรจเใส่ใจ กระทำเอา
ไว้ในใจให้ดีๆ บ่อยๆ เนืองๆ ท่านทั้งหลายไป
เจอเหตุการณ์ เจอเรื่องอะไรแล้ว ก็หัดจับสิ่ง
นั้นๆ ขึ้นมา **เอาสิ่งนั้นๆ ขึ้นมาพิจารณาหาเหตุปัจจัย** อย่าให้มีเรื่องตัวตน เรื่องเรา
เรื่องของเรา เรื่องคนอื่น เรื่องของคนอื่นใส่
เข้ามา เอาเหตุการณ์ เอาสถานการณ์ หรือเอา
สภาวะนั้นๆ ขึ้นมาพิจารณาให้เห็น เป็นสิ่งที่อยู่
ในรูปกระแสแห่งเหตุปัจจัย ให้ใส่ใจไว้บ่อยๆ
เป็นการเสริมปัญญา เมื่อมีปัญญาก็จะปล่อย
วางความยึดถือต่างๆ ได้ ถ้าปัญญามากขึ้นก็
สามารถแทงทะลุได้ บรรลุมรรคได้

แต่ในตอนที่ยังไม่บรรลุธรรม เกิด
เหตุการณ์อะไรขึ้น ก็ให้มองลงไป กระทำไว้
ในใจให้ถูกต้อง มองให้ถูกมุม เรียกว่า**โยนิโสมนสิการ** คือ การกระทำเอาไว้ในใจ โดยถูก
ต้องแยบคาย ไม่ให้มีเรื่องตัวตน เรื่องบุคคล
เรื่องหญิง เรื่องชาย เรื่องสัตว์เข้าไปเกี่ยวข้อง
เมื่อมีคนตาย ก็ใส่ใจไปที่ความตาย เป็นสภาวะ
อย่างหนึ่งที่เกิดปรากฏขึ้น ความตายนี้มีขึ้น
มาได้เพราะอะไร ไม่ต้องว่าคนตาย สัตว์ตาย

ถ้ามีเรื่องคนตาย มีสัตว์ตายเข้ามาแล้ว มันไม่
เกี่ยวข้องกับเรื่องปฏิจจสมุปบาทแล้ว นาย ก.
ตาย ตายเพราะมะเร็งอะไรอย่างนี้ เป็นสัตว์
บุคคลไปแล้ว

ถ้าพิจารณาปฏิจจสมุปบาท ความ
ตายที่เกิดขึ้นกับคนๆ นั้นๆ เกิดขึ้นมาได้เพราะ
อะไร ความตายเกิดขึ้นมาได้ก็เพราะว่ามีความ
เกิด เพราะเกิดจึงมีความตายขึ้นมาได้ ถ้าไม่มี
ความเกิด ก็ย่อมไม่มีความตาย เวลาเจ็บปวด
แขนอะไรขึ้นมา ก็ใส่ใจพิจารณาดู ความเจ็บ
ปวดนี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ก็คงจะตอบได้กันนะ
เพราะมีแขนเท่านั้นแหละ ถ้าไม่มีแขน ก็จะไม่
มีความปวดแขนขึ้นมาได้ ถ้ามองว่าแขนของเรา
ปวดเพราะอะไร ก็อาจจะปวดเพราะเป็นนั่นเป็น
นี่อะไรก็ว่าไป ก็หลงหลมๆ แล้งๆ เป็นตัวเป็นตน
ไปเรื่อย

การพิจารณาหรือใส่ใจในแง่ปัจจุ
สมุปบาท ก็เอาสภาวะอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา
พิจารณา ไม่เกี่ยวกับเรื่องตัวตนบุคคล เอา
ธรรมะที่เป็นกลางๆ มา ถ้ามองแจ่มแจ้งตลอด
ทะลุแล้ว ก็เข้าใจชีวิตที่เป็นไปในรูปกระแส เมื่อ
ถูกคนด่าขึ้น ไม่ใช่ว่าเอาตัวเราขึ้นมาพิจารณา
ว่า ทำไมเราจึงโดนด่า ไม่ต้องอย่างนั้น ถูก
ด่าขึ้นมา อ้าว...การโดนด่าเกิดขึ้นเพราะอะไร
เพราะมีขันธห้าเกิดมาอยู่ในโลกนี้นั่นแหละ ถ้า
ไม่เกิดมา ก็คงไม่ถูกด่าหรอก เราก็จะรู้จักความ
จริงขึ้นมา ทุกข์และเรื่องราวมากมาย **ความ
ทุกข์ทรมานทุกอย่าง อย่างที่ได้มาในโลกนี้ ก็ได้
มาเพราะความเกิดทั้งนั้น** เราก็จะเข้าใจ โดย
อาศัยการพิจารณาด้วยปัจจุสมุปบาทนั้น
แหละ เข้าใจทุกข์ทรมานของชาวโลกทั้งหมด
ที่เป็นกันนี้ มีนั่น มีนี่มากมาย มีมาเพราะ
ความเกิด ถ้าไม่เกิดเสียอย่างเดียว ก็ไม่ต้อง
ทุกข์ทรมานอีกต่อไป พอเข้าใจอย่างนี้แล้ว จะ
เข้าใจวิธีปฏิบัติทั้งหมด

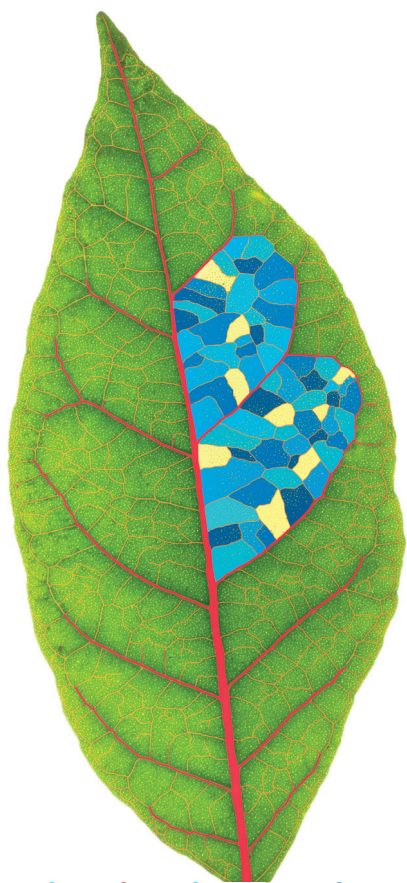

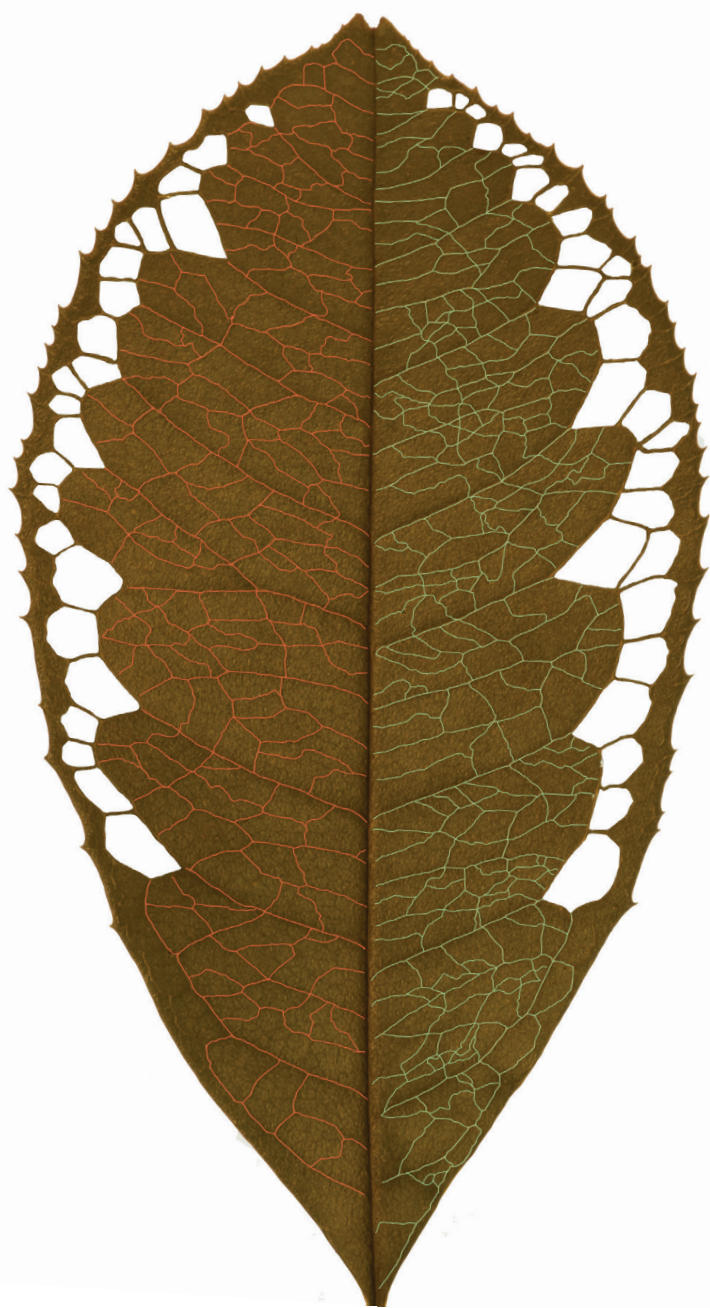
การปฏิบัติทั้งหมดก็เพื่อจะไม่เกิดอีก ไม่ใช่ทำลายความเกิดที่มีอยู่แล้ว แต่ทำลายความเกิดที่ยังไม่มี คือจะเกิดในอนาคต เรารู้ว่าเกิดมาเมื่อไรมันก็ทุกข์เมื่อนั้น ก็ทำลายความเกิดที่จะมีขึ้นในอนาคต เป็นวิธีการของอริยมรรคมีองค์แปด กิเลสเกิดขึ้น เราไม่ได้ทำลายกิเลสที่กำลังเกิดขึ้นนี้ แต่ศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจ แล้วก็ทำลายกิเลสที่ยังไม่เกิด อริยมรรคใช้วิธีนี้ทำลายทำลายสิ่งที่ยังไม่เกิด โดยการเอาเหตุปัจจัยมันออก ขุดรากถอนโคนมันเสีย เป็นวิธีการของความไม่ประมาทอย่างแท้จริง เรารู้ว่าถ้ากิเลสเกิดขึ้นแล้ว ใจจะเป็นทุกข์ กิเลสเกิดขึ้นแล้ว จะนำพาให้กระทำทุจริตประการต่างๆ ก็ฝึกให้มีอริยมรรคมีองค์แปด **ทำลายกิเลสที่ยังไม่เกิดด้วยอริยมรรคมีองค์แปดที่เกิดขึ้น** ทำลายทุจริตต่างๆ ที่ยังไม่เกิดด้วยศีล เมื่อใจมีศีล ทุจริตต่างๆ ที่ยังไม่เกิด ก็จะไม่เกิดอีกต่อไป ทุกข์ทรมานก็จะมี นี่เป็นวิธีการในแบบปฏิจสมุปบาทซึ่งลึกซึ้งมาก จะคิดนึกเอาไม่ได้

อย่างพวกเรานี้ จะสู้หรือจะทำลาย
อะไรต่างๆ ก็ต้องเห็นหน้ากันก่อนใช่ไหม แต่
ในแบบวิธีของปฏิจลสมุปปาตนั้น เป็นความรู้
ชั้นลึกซึ้ง จึงสามารถทำลายสิ่งที่ไม่มี อะไรที่ไม่
นำปรารถนาอย่าให้มันเกิดขึ้น ทำลายสิ่งที่ไม่
เกิด เพราะรู้ว่าสิ่งที่ยังไม่เกิดนั้น ถ้าเกิดขึ้นจะ
นำความทุกข์มาให้ เราก็ทำลายสิ่งที่มันไม่เกิด
มันยังไม่เกิดหรอก แต่เราทำลายไว้ก่อน ดัก
หน้าไว้ก่อน เหมือนเรารู้อยู่แล้วว่าถ้าเกิดมา
ทุกข์ก็ติดตามมาเยอะใช่ไหม เราก็ทำลาย
ความเกิดที่ยังไม่มีนั้นแหละ เอาเหตุของความ
เกิดออกไป ทำลายเหตุแห่งความเกิดเสีย **ก็ไม่
ต้องเกิดอีก** ฉะนั้น ปฏิจลสมุปปาตนี้จึงเป็น
สิ่งที่ควรรู้อันประเสริฐ ถ้าท่านเจอเหตุการณ์
ใดๆ ก็ให้กระทำเอาไว้ในใจให้ถูกต้อง เมื่ออัน
นี้ๆ มันมี อันนี้ๆ มันจึงมีขึ้น เมื่ออันนี้ๆ ไม่มี
อันนี้ๆ ก็ไม่มี

๒.๖ เห็นปฏิจสุมุปปาท ชื่อว่าเห็นธรรมะ

ความสำคัญของปฏิจสุมุปปาท
ประการที่หก คือ การเห็นปฏิจสุมุปปาทนั้น
ชื่อว่าเห็นธรรมะ คำว่า ธรรมะๆ ในพระพุทธ
ศาสนาเป็นคำสำคัญมาก เป็นคำกล่าวถึงสภาวะ
ที่ไม่มีตัวตน เป็นฝ่ายสังขาร ก็เป็นธรรมะ
เหมือนกัน เรียกว่าสังขารธรรม ฝ่ายวิสังขารคือ
พระนิพพาน ก็เรียกว่าธรรมะเหมือนกัน เป็น
สังขตธรรมบ้าง เป็นอสังขตธรรมบ้าง การที่จะ
เห็นธรรมะ เห็นความไม่มีตัวไม่มีตนเที่ยงแท้
เลยสักทีเดียวได้ ต้องเห็นปฏิจสุมุปปาท เห็น
ว่าสภาวะต่างๆ เกิดขึ้นและดับไป อยู่ในรูปของ
กระแส ถ้ายังเห็นว่าเป็นอันใดอันหนึ่ง เห็นเพียง
จุดใดจุดหนึ่ง ไม่อยู่ในรูปของกระแสแล้ว ก็
จะเกิดความยึดถือต่างๆ นานา บ้างก็ว่ามีตัวตน
บ้างก็ว่าไม่มีตัวตน

การเห็นธรรมะอย่างแท้จริง เห็นความ
เกิดความดับอย่างแท้จริง คือเห็นเหตุปัจจัย
ที่ทำให้สิ่งนั้นเกิด **มีเหตุปัจจัยหลากหลาย**
ความเกิดขึ้นของสิ่งนี้จึงมีได้ ที่ว่าเห็นดับ คือ
เห็นเหตุปัจจัยหลายๆ อย่างดับลง สภาวะที่เกิด
จากเหตุปัจจัย ก็ดับลงด้วย จึงเรียกว่าเห็นเกิด
เห็นดับอย่างแท้จริง ไม่ใช่เห็นสักแต่ว่า เกิด
ดับวูบๆ วาบๆ บางคนนั่งสมาธิแล้วก็วูบไป ตื่น
ขึ้นมาอีกที นึกว่าเห็นเกิดดับ อย่างนี้ยังไม่ใช่

เห็นเกิดเห็นดับอย่างแท้จริง คือ เห็น
ว่าสิ่งที่เกิดนั้นเกิดจากเหตุปัจจัยหลายอย่าง
เหตุปัจจัยที่ทำให้มันเกิดล้วนไม่เที่ยง เป็นสิ่ง
ปรุงแต่ง เมื่อเหตุปัจจัยหลายๆ อย่างนั้นดับไป
ตัวมันที่เกิดจากเหตุปัจจัยก็เลยดับไปด้วย เมื่อ
มันดับไป ก็เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดสภาวะใหม่ไป
เรื่อยๆ อยู่ในรูปกระแสไปไม่หยุดนิ่ง อย่างนี้
แหละจึงชื่อว่าเห็นธรรมะ เห็นสิ่งที่ไม่มีตัว ไม่มี
ตน ไม่มีผู้มีอำนาจบันดาลใดๆ มีแต่สิ่งที่ต่างๆ
ที่อิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นและเป็นไป

ในมัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก มหา
หัตถิปโทปมสูตร ๑๒/๓๐๖ มีบาลีว่า

โย ปฏิจัสมุปปาทํ ปสฺสตี
บุคคลใดเห็นปฏิจัสมุปปาท

โส ธมฺมํ ปสฺสตี บุคคลนั้นย่อมเห็นธรรมะ

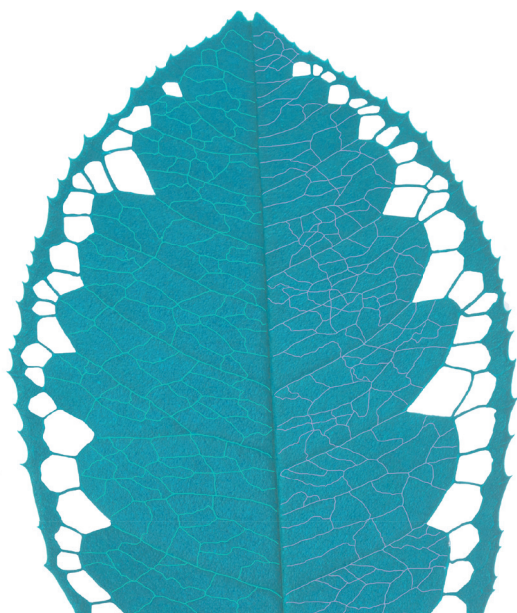
โย ธมฺมํ ปสฺสตี บุคคลใดเห็นธรรมะ

โส ปฏิจัสมุปปาทํ ปสฺสตี
บุคคลนั้นย่อมเห็นปฏิจัสมุปปาท

อีกพระสูตรหนึ่ง ในพุทธทศนิกาย อิติวุตตกะ สังฆาฏิ
กัณณสูตร ๒๕/๙๒

ธมมํ อปสฺสนโต มํ น ปสฺสติ
บุคคลเมื่อไม่เห็นธรรมะ ก็ย่อมไม่เห็นเรา

ธมมํ ปสฺสนโต มํ ปสฺสติ
บุคคลเมื่อเห็นธรรมะ ก็ย่อมเห็นเรา

คำว่า **เห็นเรา** คือเห็นพระพุทธเจ้า เห็นธรรมะชื่อว่าเห็นพระพุทธเจ้า ธรรมะนี้ คือ ปฏิจสุมุปาบท เมื่อใดที่เห็นปฏิจสุมุปาบท ก็ จะตื่นขึ้นจากความหลง ตื่นขึ้นจากความหลับ หลับ ตื่นขึ้นจากความยึดถือสิ่งต่างๆ ว่าเป็นตัว เรา ตัวเขา ของเรา ของเขา เพราะไม่เห็น ปฏิจสุมุปาบท เรากียึดถือ ยึดถือดีบ้าง ยึดถือ ชั่วบ้าง มีดี มีชั่ว จริงจังอยู่ ความจริงแล้ว ชั่ว และดี มันไม่มีตัวตน มันอยู่ในรูปกระแส ถ้าดี อันนี้ไปเทียบกับดีอันอื่น ดีอันนี้ก็อาจกลายเป็น ชั่วไป หรืออาจดีน้อยกว่า เพราะมันเป็นสิ่งอิง อาศัย อยู่ในรูปกระแส ไม่มีทางที่จะจับให้เป็น อย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างเที่ยงแท้มันคงถาวร

เหมือนท่านทั้งหลายมาฟังธรรม ไม่ค่อย ตั้งใจฟังหรอก มานั่งในห้องนี้ก็หลับไป ถามว่า ท่านทำชั่วรีเปล่า ไม่ชั่ว ทำดี ดีกว่าไปดื่มเหล้า อย่างนี้เทียบเอา แต่ถ้าเทียบกับคนนั่งตั้งใจฟัง ธรรม ท่านก็เลวแล้ว ท่านนั่งหลับอยู่นี้ ถ้าเปรียบ เทียบกับคนไปกินเหล้า ท่านก็ดีกว่าเขา แต่ว่า เปรียบเทียบกับคนตั้งใจฟัง ฟังรู้เรื่อง ท่านก็ เลวกว่าเขา ตกลงท่านเลวหรือท่านดี ถ้าจะเป็น ก็เป็นทั้งสองอันไปเลย ถ้าจะไม่เป็นก็ไม่เป็นทั้ง สองอันนั้นแหละ การที่เราไปยึดถืออันใดอัน หนึ่ง จึงเป็นความเข้าใจผิดเท่านั้น

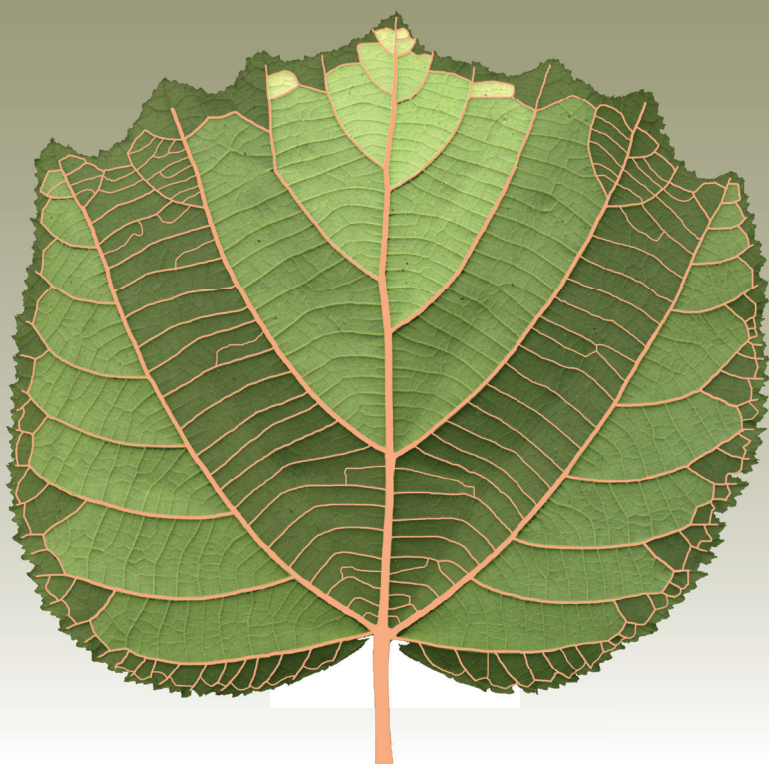
บางคนมาฟังธรรมแล้วนั่งหลับ ก็คิดว่า แหม...เรานี้เลวเหลือเกิน อันนี้ เปรียบเทียบกับคนไม่ได้หลับ ถ้าเปรียบเทียบกับคนไปฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม เรานั่งหลับนี้ก็ดีกว่า ดีกว่าคนไปทำชั่ว เป็นสิ่งอิงอาศัย มันเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง โลกนี้มันอยู่ในรูป กระแส

ท่านมีเงินอยู่หนึ่งพัน ท่านจะเป็นคนรวยหรือคนจนก็ได้ เปรียบเทียบกับคนไม่มีเงิน ท่านก็รวย ถ้าไปเปรียบเทียบกับคนมีเงินเยอะกว่านี้ มีหนึ่งแสนอย่างนี้ ท่านมีหนึ่งพัน ท่านก็เป็นคนจนไป ทั้งๆ ที่ท่านมีหนึ่งพัน ธรรมดานี้แหละ เป็นคนรวยก็ได้ เป็นคนจนก็ได้ ตกลงท่านจะเป็นอะไรดี เป็นทุกคนนั่นแหละ **แต่ไม่ได้เป็นจริงเที่ยงแท้สักอย่าง** เป็นอยู่ในรูป กระแสของความเคลื่อนที่และเปลี่ยนแปลง

เราทั้งหลายหลายชอบพากันไปยึดถือ
ว่า เราเป็นนั่น เราเป็นนี่ แท้ที่จริง เราไม่ได้เป็น
อันใดอันหนึ่ง เป็นแต่รูปและนามที่เคลื่อนที่ไป
จะว่าเป็นก็เป็นทุกอันนั้นแหละ แต่ไม่มีสักอันที่
เที่ยงแท้ถาวร จะไปตีตราตัวเองว่า ตัวเองเป็น
นั่น ตัวเองเป็นนี่ ได้ไหม ไม่ได้ จะเป็นจริงๆ จังๆ
ได้ไหม ไม่ได้อีกเหมือนกัน เป็นปลอมๆ นะได้
ดังนั้น จงเป็นปลอมๆ กันต่อไป จะได้เห็นว่า
อ้อ... ที่เป็นอย่างนี้เป็นนี้เป็นชั่วคราวชั่วคราว และอยู่
ในลักษณะกระแสน้ำไหลไปเรื่อยๆ เปลี่ยนแปลง
ไปเรื่อยๆ รูปและนาม ชั้นที่ ๕ ที่เคลื่อนที่
เปลี่ยนไป ไม่มีตัวตนที่มั่นคงเที่ยงแท้ นี้แหละ
เรียกว่า**อนัตตา** ไม่มีตัว ไม่มีตนอย่างแท้จริง
อยู่ในรูปกระแสเท่านั้น เห็นอย่างนี้ชื่อว่าเห็น
ธรรมะ มองทะลุอุปาทาน ไม่มีที่ให้อยึดถือสักที่
เมื่อเห็นอย่างนี้ ก็จะตื่นขึ้นมาเป็นพุทธะ เป็นผู้รู้
พระพุทธร่องค์จึงตรัสว่า เมื่อไม่เห็นธรรมะ ก็ชื่อ
ว่าไม่เห็นเรา เมื่อเห็นธรรมะ ก็ชื่อว่าเห็นเรา นี้
เป็นความสำคัญของปัจจุสมุปบาท ข้อที่ ๖

๒.๗ รู้ปัจจุสมุปบาท ได้ชื่อว่ามีสัมมาทิฐิ

ต่อไปความสำคัญข้อที่เจ็ด รู้ธรรมะนี้ คือ รู้ปัจจุสมุปบาทแล้ว จึงได้ชื่อว่ามีสัมมาทิฐิ ถ้ายังไม่รู้จักปัจจุสมุปบาท จะต้องมิจจาทิฐิแฉ่งใดแฉ่งหนึ่งอยู่เสมอทีเดียว บางทีก็เห็นว่าเที่ยง บางทีก็เห็นว่าขาดสูญ บางทีเห็นว่าเรา เห็นว่าของเรา บางทีก็เห็นว่าคนอื่น เห็นว่าของคนอื่นไปเรื่อย ๆ ถ้าไม่เห็นปัจจุสมุปบาท เรียนเรื่องอะไร ก็เข้าใจผิดอยู่เรื่อย ผิดมากบ้าง น้อยบ้าง เช่น เรื่องกรรม แหม...เราทำกรรมอย่างนี้ แล้วจะได้ผลอย่างนี้ การที่เราได้ผลนั้น ได้ผลนี้มา เพราะเราทำเองใช่ไหม ถ้าบอกว่าใช่ ก็ผิด ถ้าบอกว่าไม่ใช่ ก็ผิดอีก แล้วตกลงจะเอา ยังไงอาจารย์ ก็ไม่เอาทั้งสองอันนั้นแหละ

ถ้าไม่เข้าใจเรื่องปฏิเสธสมุปปาตแล้ว ไปเรียนเรื่องอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว จะผิดอยู่เสมอทีเดียว สุขและทุกข์ที่ท่านได้มานี้ เราทำเองก็มี คนอื่นทำให้ก็มี ไม่ใช่ไหม ถ้าใช่ก็ผิด หรือว่ามันไม่ใช่ ไม่ใช่ มันก็ผิดอีกเหมือนกัน หากเข้าใจปฏิเสธสมุปปาตแล้ว ไม่มีทางที่จะไปตอบได้ว่า ใช่หรือไม่ใช่ ถ้าว่า ใช่ แสดงว่ายึดอันใดอันหนึ่งไว้ ถ้าว่า ไม่ใช่ ก็แสดงว่ายึดอีกเหมือนกัน มีใช่ มีไม่ใช่ มีถูก มีผิด วนเวียน ตกลงเราจะไม่เอาถูกเลยสักอันใช่ไหม ที่เราพยายามเรียนนี้ ก็เพื่อให้เห็นถูกไม่ใช่หรือ

คำว่า **เห็นถูก** นี้หมายความว่า แจ่มแจ้งใน ทุกความเห็น ความเห็นที่ถูกก็เป็นของไม่เที่ยง และเป็นของเกี่ยวพันกับอันอื่นด้วย รู้จักความไม่มีตัวตน เป็นแต่ความเป็นไปของทุกข์เท่านั้น อันนี้เรียกว่ามี สัมมาทิฐิอย่างแท้จริง ถ้ารู้สึกว่าคุณเห็นถูก แล้ว เห็นว่าคนอื่นเห็นผิด ก็แสดงว่ายังไม่แจ่มแจ้งในความ เห็นของตน ถ้าแจ่มแจ้งในความเห็นของตนแล้ว ก็ เห็นว่าความเห็นนั้นก็ไม่เที่ยงด้วย เป็นของเกิด เป็น ของดับ เกิดเพราะเหตุเพราะปัจจัย เมื่อปัจจัยหมดก็ ดับไปด้วย ไม่ใช่เราเห็นถูก ไม่ใช่ความเห็นถูกของ เรา นี้เรียกว่าเป็น **สัมมาทิฐิ** มีความรู้แจ้งแทงตลอด แจ่มแจ้งในความเห็น แจ่มแจ้งในสติปัญญาของ ตนเอง

ในลัษยุตตนิกาย นิตานวรรค
กัจจานโคตตสูตร ๑๖/๑๕ พระพุทธเจ้า
ตรัสว่า

ทวยนิสฺสิติ ขุวายํ กัจจาน
โลโก เยภฺยุเยน อตฺถิตฺตฺตฺเตว นตฺถิตฺตฺตฺเต
ดูก่อนกัจจานะ ชาวโลกนี้ โดย
ส่วนมากพากันเข้าไปอิงอาศัยสองชั่ว
คือ ช้างมืออยู่ กับช้างไม่มี

โดยส่วนมาก ชาวโลกเขาไปอาศัยอยู่สอง
ชั่ว ไปอิงอาศัยอยู่ ยึดอยู่ เอาจิตไปผูกไว้อยู่ ยึดเอา
ไว้ รู้สึกว่าอันนี้มันปลอดภัยแล้ว ที่เรารู้สึกว่าเราถูก
เราดี มันปลอดภัยถูกไหม อย่างนั้นไงแล้ว แท้ที่จริง
ที่ปลอดภัยมีไหมในโลกนี้ ไม่มี พระพุทธเจ้าตรัสว่า
สังขารทั้งหลายมีแต่ของเสื่อมไปเป็นธรรมดา แต่เรา
นี้ พอสังขารมันถูกกับใจเรา ก็ไปยึดถือว่าดี อย่างนี้
ก็เริ่มโง่แล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าก็หายไปหมด
เรื่องความไม่ประมาท เรื่องความไม่แน่วไม่นอน ก็
หายไปหมด

ดังนั้น ที่ท่านไม่มั่นใจ ไว้วางใจไม่ได้ อย่างนี้
ถูกต้องแล้ว ท่านเรียนเรื่องปฏิจจสมุปบาทแล้ว มี
อะไรมั่นใจได้บ้าง มั่นใจไม่ได้เลยสักอย่าง เพราะมีแต่
ของไม่แน่วไม่นอน มีแต่ของแปรปรวน เปลี่ยนแปลง
ไปเรื่อย ๆ ไม่มีอะไรมั่นคง ไม่มีอะไรเป็นแก่นสาร แต่
พวกเราไม่ชอบอย่างนี้หรอก ชอบหาความมั่นใจ
ชอบหาคนรับรอง มหาอาจารย์ ก็เพื่อให้อาจารย์
รับรองว่า อาจารย์...ที่ดิฉันทำอย่างนี้ มันถูกไหม จะ
ถูกไหมหน้าสามนั้นแหละ จะมาเอาแต่ถูก และมาให้
อาจารย์รับรองให้ ถ้าอาจารย์บอกว่า ดีแล้ว คุณ
ทำถูกต้องแล้ว ก็จะขอบคุณมากอาจารย์ หลงรัก
อาจารย์ลมๆ แล้งๆ ไป

แต่ที่จริง เราเรียนธรรมะเพื่อให้เห็นว่า
ไม่มีอันไหนมั่นใจได้ ไม่มีอันไหนแน่นอน ที่เห็น
ว่ามันไม่แน่นอน มั่นใจไม่ได้ มันถูกแล้ว จะ
ไปเอาอะไรกับโลกนี้ แต่พวกเรานี้มันไม่ได้ มัก
เข้าไปอิงอาศัยข้างใดข้างหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัส
ว่า ดูก่อน กัจจนะ ชาวโลกนี้ โดยส่วนมากพา
กันเข้าไปอิงอาศัยสองข้าง คือข้างมีอยู่ กับข้าง
ไม่มี

นิสสิโต แปลว่า อิงอาศัย, อิงอยู่, เกาะ
อยู่ ด้วยกิเลสคือตัณหาและทิฐิ ชอบอยู่สอง
ข้างด้วยกัน ได้แก่ **อัตถิตา ข้างมี** ว่าถูก ว่า
แน่นอน อันหนึ่ง **นัตถิตา ข้างไม่มี** ข้างหมด
ข้างขาดสูญ อีกอันหนึ่ง ข้างมี กับ ข้างไม่มี ข้าง
ถูก กับ ข้างผิด ข้างดี กับ ข้างชั่ว มีข้างโน้น มี
ข้างนี้ เขาต้องมีข้างอยู่ เหมือนมาปฏิบัติธรรมก็
อยู่ข้างนักปฏิบัติ ไม่อยู่ข้างชาวโลก ดีไหม อยู่
ข้างนักปฏิบัติ ตกลงจะเอาอย่างไรก็ไม่รู้ ถ้างั้น
จะไม่ให้อยู่ข้างนักปฏิบัติ ก็จะไม่ให้อยู่ข้างเลวๆ
เลยใช่ไหม ก็จะเถียงกัน ต่อยกันตายก็เพราะ
อย่างนี้ ไม่อยู่ข้างนี้ หมายถึง อยู่กลางๆ ถ้างั้น
ผมเป็นบุคคลที่สามก็แล้วกัน ไม่เอาทั้งสองข้าง
กลายเป็นข้างที่สามขึ้นมาอีก ชาวโลกเขามีสอง
ข้าง เราจะเป็นข้างที่สามขึ้นมา ทำนองนี้ไปเสีย
อีก

แท้ที่จริง คำว่า ไม่เข้าข้างใดข้างหนึ่ง คือรู้จักธรรมชาติของทั้งสองข้างอย่างแจ่มแจ้ง ทางทะเล รู้จักดี เข้าใจอย่างชัดเจนว่ามันเป็น ของไม่เน่ไม่นอน เกิดเพราะเหตุ รู้จักดีดีอย่าง ดีพอ ไม่มีดีอันไหนมันเที่ยง และรู้จักไม่ดีอย่าง ดีว่า ไม่ดีมันก็เกิดเพราะมีเหตุ เหตุเกิดอย่างนี้ แล้ว เกิดผลอย่างไรต่อไป ไม่มีอันไหนมันเที่ยง รู้แจ้ง ทางตลอด เข้าใจทั้งดีและไม่ดี เลยไม่ เข้าทั้งสองข้าง ไม่มีดีอันไหนและทิวลิป ถูกกับผิด ก็ทำนองเดียวกัน เมื่อเข้าใจธรรมชาติของถูก กับผิดแล้ว ก็ไม่ยึดถือมัน ถ้ายังไม่เข้าใจ ก็ จะยึดถือมัน ยึดถือถูก มันก็ผิด ไม่ใช่ถูกมันผิดนะ ถูกมันก็ยังถูกของมันเหมือนเดิมนั้นแหละ แต่ ที่ยึดถือถูกนะ ตัวยึดถือนี้มันผิด **ตัวที่เราไปว่า มันถูก ตัวนี้แหละผิด** ที่เราไปว่ามันถูกว่ามัน ผิด มีเราไปว่ามันอย่างนั้นอย่างนี้ ตามใจเรา ตามความคิด

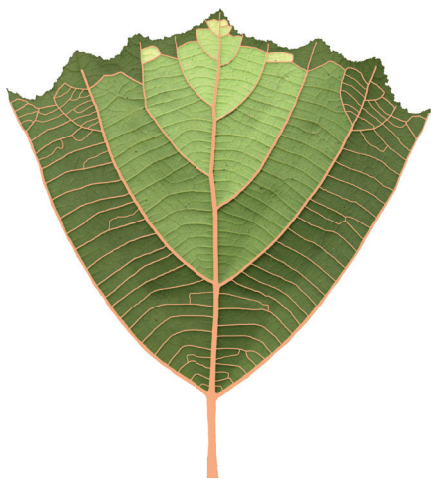
เหมือนกับว่าพระพุทธเจ้าประเสริฐ
มาก ถูกหรือผิด พระพุทธเจ้าประเสริฐอย่างนั้น
อยู่แล้ว ประเสริฐ เลิศ อย่างนั้นเป็นธรรมชาติ
ของพระพุทธเจ้า พระองค์ประเสริฐอยู่แล้ว เรา
ไปยึดถือว่าท่านเป็นอย่างนี้ๆ อย่างนี้พระพุทธ
เจ้าคงจะมีหลายองค์ เพราะแต่ละคนยึดไม่
เหมือนกัน ที่ว่าพระพุทธเจ้าประเสริฐนี้ ลอง
ถามหลายคนดูสิ ประเสริฐเหมือนกันไหม ไม่
เหมือนกัน เพราะยึดคนละอย่าง พระพุทธเจ้า
คงจะมีหลายองค์แล้วอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็จะ
ไม่ได้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างที่พระพุทธเจ้าเป็น
กลายเป็นพระพุทธเจ้าในความยึดถือของแต่ละ
คน

เราทั้งหลายเรียนปฏิจสุมุปาบทแล้ว
เวลาจะพูดคุยกับใคร ก็ระวังสักหน่อย เดี่ยว
เขาก็หัวว่าเพี้ยนเอา เหมือนผมมาสอนท่าน ก็
ระวังเหมือนกัน ตกลงจะเอาอย่างไรกันแน่ ตกลง
จะสอนให้รู้เรื่อง หรือจะสอนให้ไม่รู้เรื่องกันแน่
ก็ลำบากอย่างนี้แหละ อยู่แบบลำบากๆ กันไป
ไหนๆ เกิดมาแล้วนี่

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ดูก่อนกัจจანะ
ชาวโลกนี้โดยส่วนมาก พวกเข้เข้าไปอิงอาศัย
สองข้าง คือข้างมีก็มี ข้างไม่มีก็มี แล้วตรัสต่อ
ไปว่า

โลกสมุทย์ จ โข กัจจาน ยถาภูตัม
สมมปฺปญฺญาย ปสฺสโต ยา โลเก นตฺถิตา, สาน
น โหติ.

ดูก่อนกัจจานะ เมื่อบุคคลเห็นซึ่งความ
เกิดของโลก ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็น
จริง ภาวะไม่มีในโลกนั้น ย่อมไม่มี

ปฏิจจสมุปบาท เล่ม ๑

โลกสมุทัย คือ การเกิดขึ้นของโลก เหตุต่างๆ ที่ทำให้โลกเกิดขึ้น ถ้าเมื่อใดได้รู้เหตุ เกิดนั้นด้วยปัญญาตามความเป็นจริง รู้จักว่า โลก สิ่งต่างๆ ที่เป็นสังขารนี้ ไม่ได้มีอยู่ก่อน มีตอนที่เกิดขึ้น เกิดเมื่อมันมีเหตุ มีเหตุปัจจัยเกิด อย่างนี้เรียกว่า โลกสมุททยะ

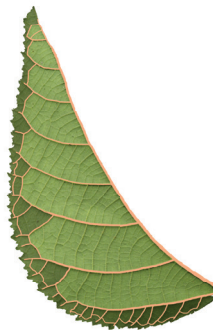
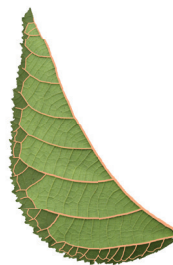
เมื่อเห็นอย่างนี้ ยะ โลเก นตถิตา ภาวะ ไม่มีในโลกอันใด ความไม่มีในโลก ตัวความ เห็นผิดที่ว่าไม่มี เห็นว่าขาดสูญ หหมดไปโดยไร้ เหตุนั้น สา น โหติ ความไม่มีอันนั้น ย่อมไม่มี ถ้ารู้จักโลกสมุททยะ คือ โลกเกิดขึ้นเพราะมีเหตุ ปัจจัย ความรู้สึกว่ามี ก็จะไม่ มี มันมีได้ ถ้ามัน มีเหตุ เหตุมี ผลก็มีเป็นเรื่องธรรมดา **เหตุมี ผล มี** เหตุมี ผลจะไม่มีก็เป็นไปไม่ได้ เราทั้งหลาย รู้สึกว่า บางอย่างไม่น่ามี ไม่ควรมี สิ่งนี้จะไม่มี ต่อไปในภายหน้า รู้สึกอย่างนี้ไหม ที่เป็นเช่นนั้น เพราะว่าไม่รู้จักโลกสมุททยะ ไม่เห็นการเกิดขึ้น ของโลก ไม่เห็นเหตุปัจจัยที่ทำให้สิ่งต่างๆ เกิด ขึ้น สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นได้ เมื่อมันมีเหตุ ถ้าเข้าใจ แล้ว ก็จะไม่พูดว่า มันจะไม่มี มันไม่น่ามี มันไม่ ควรมี เพราะจะมีก็ได้ ถ้ามันมีเหตุ

ท่านทั้งหลาย ตอนนี้ไม่มีความโกรธใช้
ไหม ถ้ารู้จักโลกสมุทหะเป็นอย่างดี จะไม่บอก
ว่า ไม่มี ที่ไม่มี ไม่ใช่ว่าจะไม่มี ที่ไม่มี เพราะ
ยังไม่เกิด หากยังไม่หมดเหตุ มีเหตุ มันก็เกิด
ขึ้นอีกได้ หากเข้าใจสิ่งต่างๆ เกิดตามเหตุตาม
ปัจจัย เราก็ไม่เข้าไปข้างไม่มี ไม่เข้าไปข้างไม่มี
ความไม่มีก็จะไม่มี เพราะเข้าใจเรื่องเหตุเรื่อง
ปัจจัย ความโกรธมันไม่มีตอนนี้ ก็จริงอยู่ แต่
มันก็ไม่แน่ มันจะเกิดก็ได้เมื่อมันมีเหตุ

ในฝ่าย**โลกนิโรธ** พระพุทธองค์ตรัสว่า

โลกนิโรธ โข กัจจान ยถาภูตํ
สมมปปญญา ย สุตโต ยา โลเก อตติตา, สา น
โหติ.

ดูก่อนกัจจานะ เมื่อบุคคลเห็นซึ่งโลก
นิโรธะ ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง
ภาวะมีในโลกนั้น ย่อมไม่มี

โลกนิโรธะ คือ ความดับสนิทของโลก
ความไม่มีโลกเกิด ไม่มีภวะนั้นๆ เกิดขึ้นมาอีก
ที่ไม่มีก็เพราะหมดเหตุ ไม่มีเหตุก็ไม่เกิด ยะ
โลเก อตถิตา ความมีอยู่ในโลกอันใด ภาวะที่มี
ความเห็นผิดว่ามีอยู่ เทียงแท้ ถาวร มั่นคง
สา น โหติ ความมีอยู่นั้นก็ไม่มี ความเห็นผิดว่า
เทียงแท้ แน่นอน เป็นตัวตนมั่นคงก็ไม่มี

เมื่อเห็นโลกสมุททะ ความไม่มี ย่อม
ไม่มี เมื่อเห็นโลกนิโรธะ ความมี ย่อมไม่มี ที่
พวกเรายังรู้สึกว่ามี รู้สึกว่าไม่มี เห็นว่ามี เห็น
ว่าไม่มี อย่างนี้เป็นเพราะยังไม่เห็นโลกสมุททะ
และยังไม่เห็นโลกนิโรธะ นี่แหละคือ**มิจฉาทิฏฐิ**
เป็นความเห็นผิดว่ามี เห็นว่าไม่มี บางท่านว่า
บางอันมี บางอันไม่มี ไซ้ไหม ตอนนี้มีเงินไหม
มี เข้าไปข้างหนึ่ง หรือว่าไม่มีเงิน ก็เข้าไปอีก
ข้างหนึ่ง แล้วตกลงไม่เอาสักข้างเลยหรือ ไม่
เอาสักข้างก็แสดงว่า เอาอีกข้างหนึ่ง เป็นฝ่ายที่
สาม ยิ่งงงหนักกันใหญ่

ที่ถูกต้อง คือ เข้าใจว่า ที่ว่ามี ๆ นี้ มัน
เป็นสิ่งที่เกิดเพราะมีเหตุ ถ้าหมดเหตุมันก็ดับไป
เหตุหมดมันก็หมด ไม่มีเหตุ มันก็ไม่เกิด เรียก
ว่าเห็นโลกนิโรธะ ความมีก็จะไม่มี รู้จักว่าสิ่ง
ต่างๆ ที่เป็นสังขาร เกิดเมื่อมีเหตุ ความไม่มีก็
จะไม่มี ความรู้นี้เรียกว่า**สัมมาทิฐิ**

พระพุทธองค์ตรัสว่า

“ทุกขเมว อุปฺปชฺชมานํ อุปฺปชฺชติ, ทุกขํ
นิรุชฺชมมานํ นิรุชฺชติ”ติ น กฺขชติ น วิจิกิञฺชติ,
อปรปจฺจยา ญาณเมวสุสฺส เอตถ โหติ.

อริยสาวกย่อมไม่เคลือบแคลง ย่อมไม่
สงสัย เป็นผู้มีความเห็นในเรื่องนั้น โดยไม่ต้องเชื่อ
ผู้อื่นว่า “ทุกข์เท่านั้น เมื่อเกิด ย่อมเกิด ทุกข์
เท่านั้น เมื่อดับ ย่อมดับ”

เอตตาวตฺตา โข กจฺจํ สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้มีประมาณเท่า
นี้แล เรียกว่า**สัมมาทิฐิ**

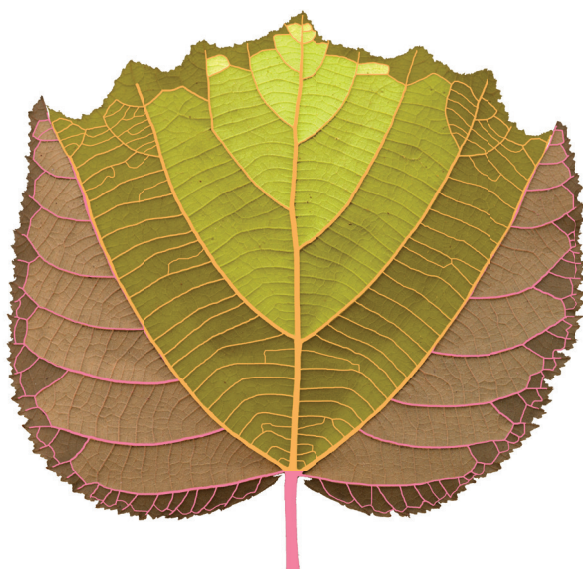
ถ้ารู้เห็นตามความเป็นจริง จะไม่
เคลือบแคลง ไม่สงสัย มีญาณปัญญา โดยไม่
ต้องเชื่อคนอื่น ในเรื่องเกี่ยวกับทุกข์ ทุกข์เท่านั้น
เมื่อเกิดย่อมเกิด ทุกข์เท่านั้น เมื่อดับย่อมดับ
คำว่า **ทุกข์** นี้ หมายถึง สิ่งที่เราทนสาร มันไม่มี
ตัวมันเองอย่างแท้จริง ที่มีขึ้นมาได้ เกิดจาก
เหตุปัจจัยหลายอย่าง เมื่อหมดเหตุหมดปัจจัย
มันก็ดับไป ความรู้นี้เรียกว่าสัมมาทิฐิ

ดังนั้น ที่ว่าเกิด ๆ นี้ เป็นทุกข์เท่านั้นที่
เกิด ทุกข์เมื่อเกิดย่อมเกิด ทุกข์เท่านั้นเมื่อดับ
ย่อมดับ มีเท่านั้น เป็นความเกิดขึ้นของกองทุกข์
ที่เป็นไปตามกระแส และเป็นเรื่องของกองทุกข์
ที่ดับไปตามกระแส กองทุกข์ หรือ ตัวทุกข์ คือ
สิ่งที่มันว่างเปล่าจากตัวตน ว่างเปล่าจากแก่น
สาร ว่างเปล่าจากความเที่ยงแท้มั่นคง ว่างจาก
สุขอย่างแท้จริง และว่างจากอัตตาตัวตน เรียก
ว่าตัวทุกข์

ถ้าเข้าใจอย่างนี้ ความเห็นผิด ความ
ยึดถือทั้งหมดก็จะถูกทำลายลง ไม่มีที่ให้
ตัณหาและทิฏฐิอิงอาศัย พระพุทธองค์ตรัสว่า
พวกชาวโลกมีที่อาศัยอยู่สองที่ คือ มีกับไม่มี
ดีกับชั่ว ถูกกับผิด พระเอกกับผู้ร้าย ท่าน
ทั้งหลายคงอยากอยู่ฝ่ายพระเอกไว้ก่อน เป็น
ฮีโร่ เป็นข้างหนึ่ง พอเข้าใจปฏิจจสมุปบาท มี
สัมมาทิฏฐิแล้ว สิ่งทั้งหมดนี้ก็จะถูกทำลายลง
เหลือแต่กระแสของสิ่งที่ไร้แก่นสาร ที่เกิดและ
เป็นไปตามปัจจัย เป็นสิ่งที่ไร้แก่นสารมันเกิด
และสิ่งที่ไร้แก่นสารนั้นแหละมันดับลง

ปฏิจจสมุปบาท เล่ม ๑

๒.๘ รู้ธรรมะนี้แล้วได้ชื่อว่า เป็นสมณะและพราหมณ์แท้

ข้อที่แปด รู้ธรรมะนี้แล้วได้ชื่อว่าเป็น
สมณะแท้และเป็นพราหมณ์แท้ ถ้าอยากจะรู้ว่า
เราเป็นผู้สงบแท้ เป็นสมณะแท้ เป็นพราหมณ์
แท้ ตามหลักที่พระพุทธองค์ตรัสไว้หรือเปล่า
ก็ต้องมาตรวจสอบกัน **สมณะ** แปลว่า ผู้สงบ
คำว่า ผู้สงบ ไม่ใช่หัวใจสงบ แต่เป็นกิเลสสงบ
กิเลสจะสงบได้ ไม่เกิดขึ้นมาอีก สงบราบคาบ
เหมือนถอนรากถอนโคนออกไปหมดแล้ว ลึ้น
ชื่อแล้ว ต้องเห็นปฏิจสุมุปาบท จึงจะสงบ
แท้ๆ ถ้าไม่เห็นปฏิจสุมุปาบท สงบไม่ลง กิเลส
ความรักตัวตนไม่สงบ เพราะว่ามันกลัวผิด จะ
เอาถูก อยากให้ตัวเองได้ดี อยากให้ตัวเองมี
ความสุข อยากให้ตัวเองพ้นทุกข์ อยากให้ตัว
เองบรรลุนิพพาน ถ้าอยู่ไปนานๆ โลกมันเสื่อมลง
ทุกวันๆ ฉะนั้น เราต้องรีบบรรลุนิพพาน นั้นเอง
อีกแล้ว ตกลงจะให้รีบบรรลุนิพพาน หรือจะให้บรรลุนิพพาน
ช้าๆ ละ บรรลุนิพพานไป แต่ไม่มีตัวเองไปบรรลุนิพพาน
ตัวเองนี้มันบรรลุนิพพานไม่ได้ เป็นไปไม่ได้เด็ดขาด ถ้า
มันยังมีอยู่นี้ สงบไม่ลงนะ เรื่องตัวตนนี้

เราหาอาจารย์ก็อาจารย์ก็ตาม ก็เพื่อ
จะเอาถูกนี้แหละ กลัวจะผิด ถ้ามหาจารย์ก็เพื่อ
ให้ถูกให้ได้ มีแต่ความต้องการเพื่อตัวตน อย่าง
นั้นไม่มีทางสงบลงได้เลย ไม่ได้เป็นสมณะแท้
หรือเป็นพราหมณ์แท้ เพราะไม่เห็นปัจจุสมบุ
บาท สมณะที่แท้จริง เป็นผู้ที่สงบจากกิเลส
กิเลสสงบ **พราหมณ์เป็นผู้ล่อยบาปหมดไป
แล้ว** เป็นผู้ไม่มีกิเลสแล้ว พวกเรานี้ชอบทำให้
จิตสงบ แต่ไม่เคยทำให้กิเลสสงบเลย จิตสงบ
ดี แต่กิเลสไม่เคยสงบ ยังวนเวียนอยากได้นั้น
อยากได้นี้ บาปไม่เคยล่อยได้ ส่วนตัวเองนี้จะ
ล่อยได้อยู่แล้ว

ในสังยุตตนิกาย นินทานวรรค สมณ
พราหมณสูตร ๑๖/๑๓ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

เย จ โข เกจิ ภิกขเว สมณา วา
พราหมณา วา ชรามรณํ ปชานนฺติ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมณะทั้งหลายก็ตี
พราหมณ์ทั้งหลายก็ตี เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้
ชัดชรามรณะ

ชรามรณสมุทฺถํ ปชานนฺติ
ย่อมรู้ชัดชรามรณะสมุทฺถ

ชรามรณนิโรธํ ปชานนฺติ
ย่อมรู้ชัดชรามรณะนิโรธะ

ชรามรณนิโรธคามินีปฏิปทํ ปชานนฺติ
ย่อมรู้ชัดชรามรณนิโรธคามินีปฏิปทา
และองค์ปัจจุสมุปบาทข้ออื่นๆ ก็เหมือนกัน

เต โขเม ภิกขเว สมณา วา พราหมณา
วา สมณเณสุ เจว สมณสมฺมตา, พราหมเณสุ จ
พราหมณสมฺมตา

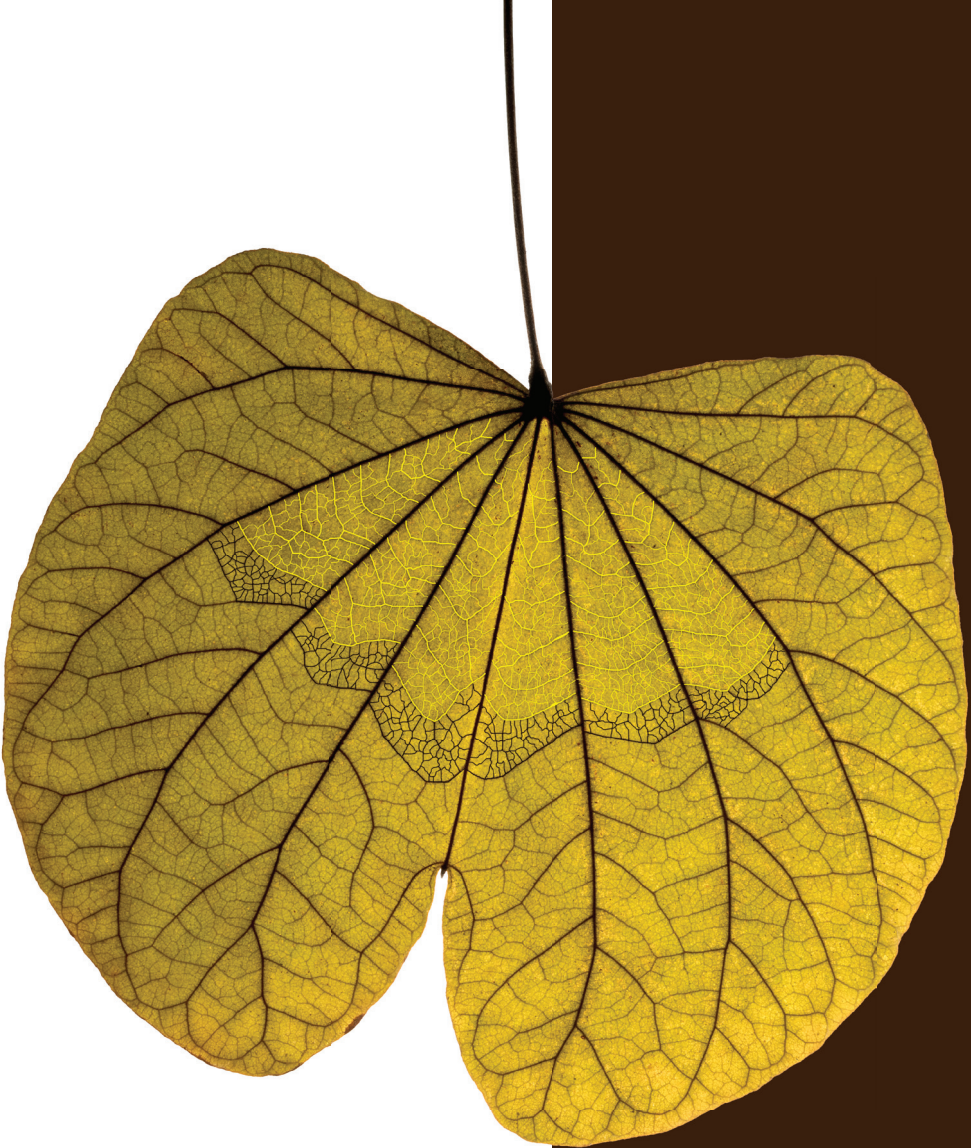
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมณะทั้งหลาย
ก็ตี พราหมณ์ทั้งหลายก็ตี เหล่านั้น ชื่อว่า เป็น
สมณะแท้ในบรรดาสมณะทั้งหลาย และชื่อว่า
เป็นพราหมณ์แท้ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลาย

ในบรรดาสมณะด้วยกัน ผู้ที่ชื่อว่าเป็น
ผู้สงบแท้ๆ คือผู้ที่เห็นปฏิจสุมปบาท ได้รู้จัก
ชราภรณ์ในแบบอริยสัจ เห็นชัดว่า ชราภรณ์
นี้ ไม่มีตัว ไม่มีตน เป็นสภาวะอย่างหนึ่ง ได้รู้จัก
ชราภรณ์สมุทัย เหตุให้เกิดชราภรณ์ ทำไม
จึงมีชราขึ้นมาได้ ก็เพราะความเกิด มีชาติขึ้น
มา เกิดแล้วอยู่นานก็แก่และตาย ทำอย่างไร
ชราภรณ์จึงจะไม่มี ก็อย่าเกิด หนทางคือ
อริยมรรคมีองค์ ๘ พอได้รู้ธรรมะอย่างนี้ ก็ชื่อ
ว่าเป็นสมณะแท้ คือกิเลสสงบแท้แน่นอน เรา
ทั้งหลายต้องฝึกให้เป็นสมณะ

พระโสดาบันเป็นสมณะที่หนึ่ง เป็น
ผู้มีกิเลสสงบระงับระดับหนึ่ง มีเวรทั้ง ๕ สงบ
ระงับแล้ว เวรทั้ง ๕ คือเจตนาไม่ดี ๕ อย่าง
ตามสิกขาบท ๕ คือ เจตนาทำร้ายเบียดเบียน
สัตว์ เป็นต้น สงบระงับแล้ว เวรทั้ง ๕ สงบ
ระงับ แม้ความคิดในใจก็ไม่มี ไม่ต้องพูดถึงทำ
ด้านกายด้านวาจา **สมณะที่สองคือพระสกทา**
คามิ กิเลสหายabby สงบระงับแล้ว ไม่มีทางที่
จะเกิดขึ้นมาครอบงำจิตใจได้อีก กิเลส ราคะ
โทสะ โมหะ ที่หายabby ไม่มีเกิดขึ้นในใจ กิเลส
จะสงบได้เพราะอริยมรรค พระโสดาบันมีศีล

สมบุรณ์ ทุจริตสงบระงับไป แทนที่ด้วยศีลที่
สมบุรณ์ อริยมรรคนี้เป็นการทำลายกิเลสที่ยัง
ไม่เกิด ไม่ให้มันเกิด ทำลายความเกิดที่ยังไม่
เกิดนั้นแหละ ให้มันไม่เกิด เพราะว่ารู้ตามความ
เป็นจริงว่า เกิดมันมีแต่ทุกข์ เลยทำลายทิ้งเสีย
สมณะที่สามเป็นพระอนาคามี กามราคะและ
ภวิฆะหมดสิ้นไป **สมณะที่สี่เป็นพระอรหันต์**
หมดกิเลสโดยสิ้นเชิง

๒.๙ รู้ธรรมะนี้แล้วหมดความ สงสัยในชั้นอโธตติ เป็นต้น

ต่อไปข้อที่เก้า รู้ธรรมะนี้แล้ว คือ รู้
ปฏิจจสมุปบาทนี้แล้ว จะหมดความสงสัยใน
ชั้นอโธตติ เป็นต้น หมดความสงสัยในเรื่องเกี่ยว
กับโลกและชีวิต ท่านทั้งหลายเคยสงสัยเรื่อง
อะไรบ้าง เยอะแยะมาก อดีตเราเคยทำอะไรมา
นั่งปวดหลังอยู่อย่างนี้เพราะทำกรรมอะไรมา
ได้มาอยู่กับสามีคนนี้เพราะทำกรรมอะไรมา ลูก
มาเกิดอยู่ในท้องเรานี้ ทำกรรมอะไรเกี่ยวข้อง
กันมาหนอ ก็สงสัยกันไป อาจารย์...ดิฉันเคยทำ
อะไรมา จึงเป็นอย่างนี้ๆ ก็ว่าไปเรื่อย ทำไมเรา
เป็นอย่างนั้น ทำไมเราไม่เป็นอย่างนั้น ในอดีต
เราเคยเป็นอะไรมา ในอนาคตเราจะเป็นอะไร
ต่อไป มีแต่เรื่องตัวตน ความจริง ไม่มีตัวตน **มี
แต่กระแสขันธ์** ขันธ์ในอดีตดับไปแล้ว ไม่มีตัว
ตน ขนาดในปัจจุบันนี้ ยังไม่อาจจะเห็นความ
จริงได้ ยังไปเอาในอดีตมาเป็นตัวเอง เป็นโน่น
เป็นนี่ เอาสิ่งที่เกี่ยวข้องมาเป็นของตน

ผู้ที่จะเลิกสงสัย คือ คนที่เห็นปฏิจจสมุปบาท เห็นธรรมะนี้แล้ว เลิกสงสัย เลิกกังวลเวียน ไม่มีคำถามว่า ในอดีตเราเคยมีไหมหนอ หรือว่าในอดีตเราไม่มี ตัวเรามีไหม หรือว่า ตัวเราไม่มี ตัวเราก็คือผิด ถ้าอย่างนั้น ตัวเราไม่มี ตัวเราไม่มีก็ผิดอีกเหมือนกัน แล้วตกลงจะเอาอย่างไร มันก็วนๆ เวียนๆ อยู่ สงสัยงไปงมาอยู่อย่างนี้ ถ้ารู้ปฏิจจสมุปบาท เข้าใจทะลุปรุโปร่งแล้ว ความสงสัยก็เกิดขึ้นไม่ได้ การที่จะมีความสงสัยว่า เรามี เราไม่มี เราเป็นอะไร เราทำกรรมอะไรมาหนอจึงมาเป็นอย่างนี้ เราทำกรรมอะไรมาจึงมาเกี่ยวข้องกับคนนี้ๆ ก็เป็นไปได้ พอไม่มีความสงสัยเกิดขึ้น ก็ไม่ต้องตอบ ถ้ายังมีความสงสัยเกิดขึ้นก็แสดงว่า ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจ ยังไม่เห็นปฏิจจสมุปบาท ถ้าเห็นปฏิจจสมุปบาทแล้ว ไม่มีทางที่จะสงสัยอย่างนั้นได้ ไม่มีความสงสัยในชั้นอดีต ไม่สงสัยในชั้นธรรมาคต ไม่สงสัยในชั้นปัจจุบัน

เราทำกรรมดีๆ เอาไว้แล้ว เราจะได้รับ
ผลไหม เราทำอย่างนี้แล้ว จะได้รับอย่างนี้ใช่
หรือไม่ ทำวันนี้ให้ดี แล้วพรุ่งนี้จะดีขึ้นใช่ไหม
ถ้าเข้าใจเรื่องปฏิจจสมุปบาทแล้ว จะไม่งง ไม่
สงสัย ในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ และไม่ยึดติด **ไม่**
แสวงหาสังขารอันใดอันหนึ่งที่มันแน่นอน ถ้า
ไม่เข้าใจปฏิจจสมุปบาท ก็จะโง่งไปเรื่อยๆ ทำวัน
นี้ให้ดี แล้วพรุ่งนี้จะดีขึ้น พรุ่งนี้มันยังไม่เกิด รู้
ได้อย่างไรว่าพรุ่งนี้มันจะดีขึ้น ทำวันนี้ให้ดี พรุ่ง
นี้มันไม่แน่ มีแต่ความไม่แน่นอน ก็นิจจัง
นี่ คือโอกาสที่จะเป็นอะไรก็ได้ เรารักกันวัน
นี้ แต่งงานกัน ต่อไปจะไม่รักคนอื่นใช่ไหม ไม่
แน่ ตอนนี้เรารักกัน แต่งงานกัน อยู่ด้วยกัน
สักหน่อยเราก็คงจะไปรักคนอื่น เพราะว่ามัน
ไม่แน่ ไม่นอน แต่พวกเราชอบยึดถือว่า ถ้า
แต่งงานกับเราแล้ว ต้องแน่นอนกับเราคนเดียว
ไม่เปลี่ยนแปลง เขาว่าอย่างนี้

ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค ปัจจยสูตร
๑๖/๒๐ มีบาลีว่า

ยโต โข ภิกขเว อริยสาวกสฺส อยญจ
ปฏิจจสมุปปาโท อิมเ จ ปฏิจจสมุปปนฺนา
ธมฺมา ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺเวย สุตฺติจฺจา โหติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ปฏิจจ
สมุปบาทนี้ และปฏิจจสมุปปन्नธรรมเหล่านี้
อันอริยสาวกได้เห็นแจ่มแจ้งดี ด้วยปัญญาอัน
ชอบ ตามความเป็นจริง

ปฏิจสุมุปาบท คือ ธรรมะที่ล้วนอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้น เชื่อมโยงสงทอกันไปอยู่ในรูปกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ไหลเรื่อยไปในรูปกระแส จะไปจับให้มันเป็นตัวตนเที่ยงแท้อันใดอันหนึ่งไม่ได้ **ปฏิจสุมุปปันนธรรม** คือ ธรรมะที่เกิดขึ้นจากปัจจัย ถูกปัจจัยปรุงแต่งเกิดขึ้น เช่น พุดถึงวิญญาน ก็ไม่ได้หมายความว่าวิญญานมันมีแก่นแท้ มีตัวตน หรืออยู่ได้อย่างเดียวๆ ไม่ใช่อย่างนั้น พุดถึงวิญญาน ในฐานะเป็นปฏิจสุมุปปันนธรรม เป็นสิ่งหนึ่งที่เกิดตามเหตุปัจจัย ถ้าพุดถึงรูป ก็ไม่ได้หมายความว่ารูปมันมีจริง ๆ รูปเป็นสิ่งที่ไร้แก่นสาร เกิดจากเหตุปัจจัยเหมือนกัน พุดถึงสิ่งที่เกิดจากเหตุจากปัจจัย เมื่อพุดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมา เป็นที่รู้กันว่าสิ่งที่พุดนี้เป็นสิ่งที่เกิดจากเหตุจากปัจจัย ไม่ใช่พุดว่ามันมี เป็นตัวเป็นตนเที่ยงแท้

โสว ปุพฺพนฺตํ วา อุปฺชาวิสุตฺติ
อริยสาวกนํจกฺกแล่นเลยไปสู่ชั้นในอดีตว่า

อโหสิ นุ ขวาทํ อติตมทุธานํ
ในอดีตกาล เราได้มีแล้วหรือหนอ

นनु โข อโหสิ อติตมทุธานํ
ในอดีตกาล เราไม่ได้มีแล้วหรือหนอ

กีนุ โข อโหสิ อติตมทุธานํ
ในอดีตกาล เราได้เป็นอะไรหนอ

กถํ นุ โข อโหสิ อติตมทุธานํ
ในอดีตกาล เราได้เป็นอย่างไรรหนอ

กีนุ หุตฺวา กีนุ อโหสิ นุ ขวาทํ อติตมทุธานํ
ในอดีตกาล เราได้เป็นอะไรแล้ว
จึงไปเป็นอะไรอีกต่อไปหนอ

อปรนฺตํ วา อุปฺชาวิสุตฺติ
หรือจกฺกแล่นเลยไปสู่ชั้นในอนาคตว่า

ภวิสฺสามิ นุ ขวาทํ อนาคตมทุธานํ
ในอนาคตเรจักมีหรือหนอ

นุ่น ไช ภาวิสุสามิ อนาคตมทุธานัน
ในอนาคต เรารู้จักไม่มีหรือหนอ

กี นุ่น ไช ภาวิสุสามิ อนาคตมทุธานัน
ในอนาคต เรารู้จักเป็นอะไรหนอ

กถา นุ่น ไช ภาวิสุสามิ อนาคตมทุธานัน
ในอนาคต เรารู้จักเป็นอย่างไรหนอ

กี หุดวา กี ภาวิสุสามิ นุ่น ขวาทัน อนาคตมทุธานัน
ในอนาคต เราเป็นอะไร แล้วรู้จักเป็นอะไรต่อไป
หนอ

เอตรหิ วา ปจจุปปนัน อทุธานัน อชฌตตํ กถากถิ
ภาวิสุสติ
หรือรู้จักเป็นผู้มีความสงสัยเคลือบแคลงใน
ภายใน ในกาลปัจจุบันบัดนี้ว่า

อหิ นุ ไชสุมิ
เรามีอยู่หรือหนอ

โน นุ ไชสุมิ
เราไม่มีอยู่หรือ

กิ นุ ไชสุมิ
เราเป็นอะไรหนอ

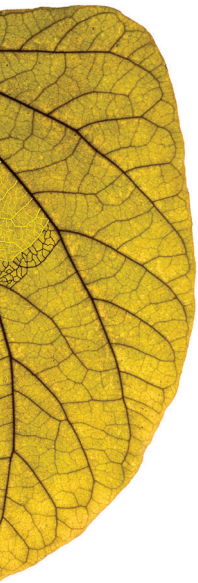
กถิ นุ ไชสุมิ
เราเป็นอย่างไรรหนอ

อัย นุ ไช สดโต กุโต อาคโต
สัตว์นี้มาจากไหนหนอ

โส กุหิ คามิ ภวิสสติ
และเขาจักไปในที่ไหนหนอ

เนตฺ จานํ วิชชติ
ฐานะนี้ ย่อมไม่มี เป็นไปไม่ได้ ที่จะมีความสงสัยเช่นนั้น

ผู้ที่เข้าใจปฏิจจสมุปบาทและปฏิจจสมุปบันธธรรม เมื่อกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็เข้าใจชัดในแง่ความไม่มีตัวตนเที่ยงแท้ถาวร เป็นเพียงสภาวะที่เกิดจากเหตุ เป็นเพียงรูปนาม ชั้น ๕ ที่เกิดขึ้นและดับไป สืบต่อกันเป็นกระแส ในอดีตก็เป็นเพียงชั้นที่เกิดแล้วและดับไปแล้ว ในอนาคต หากจะมีอะไรเกิดขึ้น ก็เป็นเพียงชั้นที่เกิดตามเงื่อนไข แม้ปัจจุบันก็เป็นเพียงกระแสชั้นที่กำลังเป็นไปตามปัจจัยอยู่เสมอ การที่อริยสาวกนั้นจะเล่นเลยไป ยึดชั้นอดีต ยึดชั้นอนาคต ยึดชั้นปัจจุบันว่า มีตัวมีตน เป็นเรา เป็นของเรา เราเป็นนั่น เราเป็นนี่ อย่างนี้เป็นไปไม่ได้ **ชั้นก็เป็นชั้นนั้นแหละ** เป็นสิ่งเกิดเพราะเหตุ ดับไปเมื่อหมดเหตุ เมื่อดับไปแล้ว ก็เป็นปัจจัยให้เกิดอันใหม่ อยู่ในรูปกระแสเท่านั้น

หากยังไม่รู้แจ้งอริยสัจ จะเตลิดไปเรื่อย เคยคิดถึงชั้นในอดีตไหม ตอนเด็กเราเป็นอย่างนี้ มีตัวเราโผล่มา ตอนนั้นเป็นอย่างนี้ ตอนนี้เป็นอย่างนั้น เอ...ในอดีต เรามีไหม ชาติที่แล้ว หรือชาติก่อนหน้าโน้น เราเคยมีมาก่อนไหม หรือเราไม่มี เราเพิ่งมีโผล่ขึ้นมาในชาตินี้เท่านั้น เราเป็น

อะไรมา เป็นคน เป็นเทวดา เป็นหมา เป็นแมว
เราเคยเป็นนั่นไหม เคยเป็นนี่ไหม เป็นคนรวย
หรือเป็นคนยากจน มีอายุเท่าไรจึงตาย เล่น
เล่ห์ชั้นธไปเป็นคน มันเลยไปแล้ว เลยเกิดไป

เรามีไหม หรือว่าเราไม่มี ในอดีตไม่มี
เราอยู่ ไม่มีเราแล้วในอดีต ในอดีตไม่ใช่เรา
ใช่ไหม ไม่ใช่เราใช่ไหมที่จนๆ รวยๆ ในอดีต
ตกลงมันจะใช่ หรือมันจะไม่ใช่ ถ้าไม่เข้าใจ
ปฏิจจสมุปบาท กิ่งวุ่นวาย ลังเลสงสัย อย่าง
เราเรียนเรื่องพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญบารมี
อย่างโน้นอย่างนี้ จนกระทั่งบรรลุเป็นพระพุท
เจ้า ตกลงเป็นองค์เดียวกันไหม หรือว่าไม่ใช่
เป็นคนละองค์กัน

ที่พระพุทธรูปองค์ทรงแสดงชาดก แสดง
ประวัติในชาติเก่าๆ ก็เพื่อให้เข้าใจว่า **สิ่งที่**
ปรากฏขึ้นในปัจจุบัน ที่เห็นๆ กันอยู่นี้ เป็น
ปฏิจจสมุปปन्नธรรม เกิดจากเหตุปัจจัยอัน
หลากหลาย อยู่ในรูปกระแส ไม่มีตัวตนเลยสัก
ที่ ไม่ใช่จะมีขึ้นมาแบบลอยๆ มาตามที่เหมาะสม
กับเหตุ มาเล่าให้ฟัง แสดงถึงภาวะแต่ละอย่าง
เป็นปฏิจจสมุปปन्नธรรม มีปัจจัยอย่างนี้ เคย
ทำอย่างนี้มา จึงมีสิ่งนี้ขึ้น มาอยู่ในรูปกระแส

เอ...เราเคยมี หรือเราไม่มีกันแน่ ตกลง
เป็นคนเดียวกัน หรือเป็นคนละคนกัน ingsไป
งมาอยู่ อย่างนี้คือมันเลยขั้นธไปแล้ว ยึดเอา
ขั้นธมาเป็นตัวเป็นตน เรียกว่าเล่นเลยไป
เล่นเลยไปว่า ในอดีตเราเคยเป็นอะไร เคยเป็น
อย่างไร เราเป็นอะไรแล้วจึงมาเป็นอะไรไปเรื่อยๆ
แท้ที่จริง เป็นกระแสของกองทุกซ์ กระแสของ
นามรูป เวลาดับไปก็ไม่ใช่ดับตัวเรา เป็นความ
ดับสนทของนามรูป เป็นความดับของกองทุกซ์

เวลาเกิดเรียกว่าความเกิดของกอง
ทุกซ์ ความเกิดขึ้นของกองทุกซ์ล้วนๆ นี้ ย่อม
มีด้วยประการอย่างนี้ เวลาดับสนทก็เป็นความ
ดับสนทของกองทุกซ์ ไม่ใช่ความเกิดขึ้นของตัว
ตน และไม่ใช่ความดับของตัวตน ไม่ใช่ความ
เกิดขึ้นของคนนั้นคนนี้ และไม่ใช่ความดับของ
คนนั้นคนนี้ ภาษาคนนี้ พุดโดยคน ก็ทำให้คนง
แต่ถ้าไม่ใช่ภาษาคน ก็ไม่มีภาษาให้ใช้ สื่อสาร
กันไม่ได้ เลยต้องงงกันไปก่อน

คำพูดว่า เรา ของเรา เขา ของเขา ใคร
ของใคร อะไรต่างๆ นี่ เป็นแค่ **คำบัญญัติ** คำ
สมมติ เป็นอาหารของชาวโลก เอาไว้สื่อสาร
บริหารทุกข์ ส่วนปัญญาเข้าใจทะลุปรุโปร่ง
มองเห็นทุกอย่างอยู่ในรูปกระบวนการ ไม่มีสิ่ง
ใดอยู่หนึ่งๆ ถ้าพูดถึงสภาวะอันใดอันหนึ่งขึ้นมา
แสดงว่าพูดถึงปัจจุสมุปปันนธรรม พูดระบุถึง
สิ่งที่เกิดจากปัจจัย สิ่งนั้นมันเกิดจากเหตุจาก
ปัจจัย

พูดว่าบาตรจีวร ก็ไม่ได้หมายความว่า
บาตรจีวรมีจริงๆ พูดถึงสิ่งหนึ่ง ที่สมมติเรียก
กันว่าบาตรจีวร และบาตรจีวรนี้ เกิดมาจาก
เหตุจากปัจจัยหลากหลาย แล้วจะเปลี่ยนแปลง
ไปเรื่อยๆ ไม่หยุดนิ่ง นี่เรียกว่ารู้จักปัจจุสมุป
บาท คือ กระบวนการของกองทุกข์ที่เป็นไปไม่
หยุดนิ่ง อยู่ในลักษณะเป็นกระแส และ รู้จัก
ปัจจุสมุปปันนธรรม คือธรรมะใดๆ ที่เกิดขึ้น
ล้วนไม่มีตัวตน เป็นสิ่งที่ถูกปรุงแต่งขึ้นมา เป็น
**ปรากฏการณ์เป็นครั้งๆ จะต้องเสื่อมไป ล้วน
ไปหมดไปเป็นธรรมดา**

พอรู้ธรรมะอย่างนี้แล้ว จะหมดความ
สงสัยในชั้นอดีต ชั้นอนาคต และชั้นปัจจุบัน
สิ่งทั้งหมดที่เกิดปรากฏขึ้น ล้วนเป็นแต่ชั้น
ล้วนเป็นแต่รูปนาม ไม่มีสิ่งใดสักสิ่งหนึ่งที่จะ
เที่ยง มั่นคง ยั่งยืน ไม่มีสักสิ่งที่มีอัตราตัวตน
แน่หนึ่ง เราปฏิบัติธรรม เมื่อเราบรรลุธรรมแล้ว
เราก็จะไม่เกิดอีก อกุโหม ถ้าเราไม่ได้ปฏิบัติ
ธรรม ไม่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ เราก็
จะเกิดอีก อกุโหม อย่างนี้สงสัยในชั้นอนาคต
เตลิดเลยชั้นไปเรื่อย เตลิดเลยกองทุกข์ มีเรื่อง
เรา มีเรื่องตัวตนเข้ามาเกี่ยวข้อง แท้ที่จริง อะไร
ที่เกิด กองทุกข์เกิด ชั้นมันเกิด นามรูปเป็นไป
ตามกระแส สมมติเรียกกันว่าคนเกิด สัตว์เกิด
ผู้หญิง ผู้ชาย เรา เขา พอเป็นพระอรหันต์แล้ว
อะไรที่มันดับ ที่ไม่ต้องเกิดอีก เป็นกองทุกข์ที่ไม่
ต้องเกิดอีก ไม่ใช่เราไม่ต้องเกิดอีก

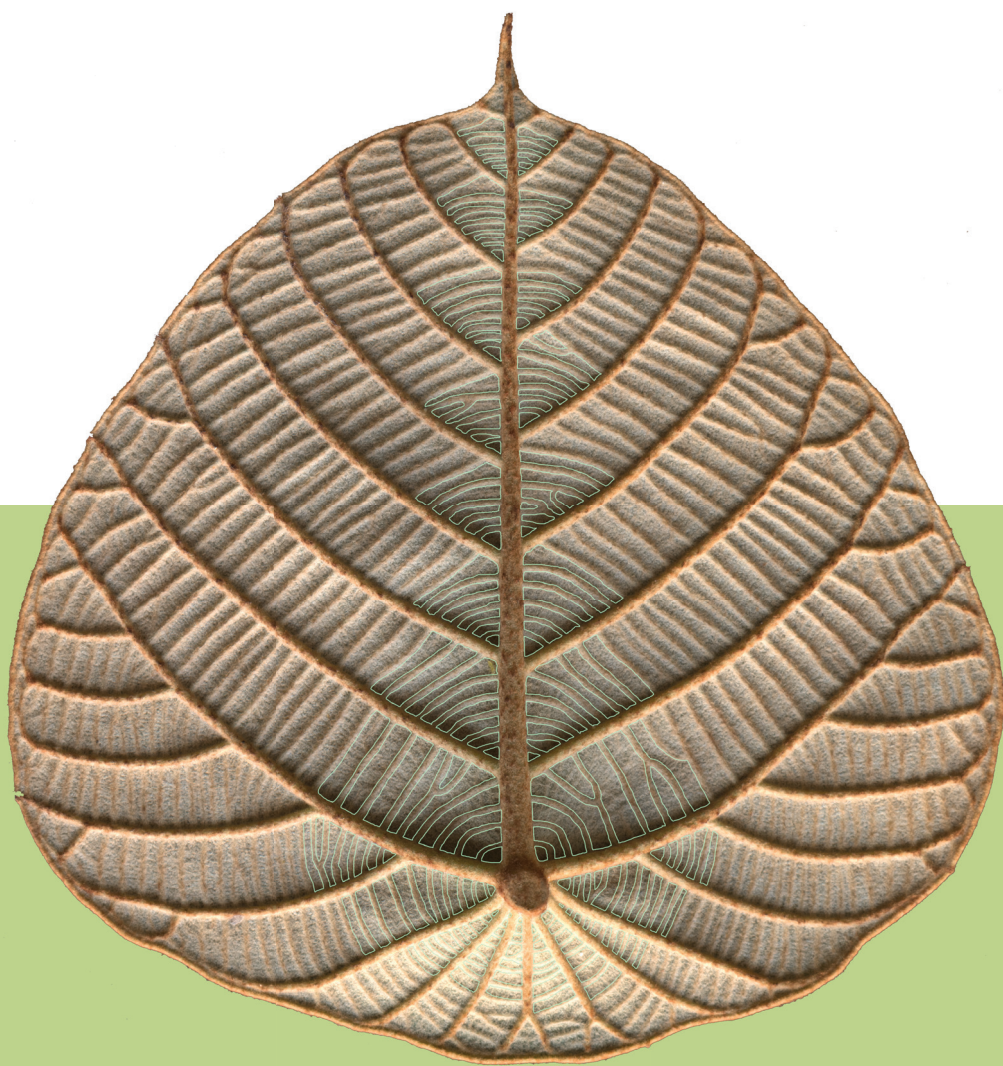
ถ้าเข้าใจเรื่องปฏิจจสมุปบาทแล้ว ข้อ
สงสัยสงสัยต่างๆ ไม่มีทางเกิดขึ้น เป็นไปไม่
ได้ที่จะมีคำถาม เมื่อไม่เกิดความสงสัยเคลือบ
แคลงขึ้น ก็ไม่ต้องถาม **เมื่อไม่ถาม ก็ไม่ต้อง**
ตอบ ถ้ายังถามอยู่ ก็แสดงว่ายังไม่รู้เรื่อง
ตกลงจะเอาอย่างไรแน่ ตกลงมีเรา หรือไม่มีเรา
กันแน่ ตกลงเราปฏิบัติไป บรรลุอรหัตต์ไปแล้ว
ก็ไม่ต้องเกิดอีก ก็น่าจะถูกแล้ว พระอรหัตต์
ท่านปรินิพพานแล้ว ไม่ต้องเกิดอีก ถูกไหม น่า
จะถูกนะ อย่างนี้ เรียนธรรมะไม่รู้เรื่องไม่รู้ราว
แล้ว วนๆ เวียนๆ ไปเรื่อย

พระอรหัตต์นี้เป็นเพียงคำสมมติ เรียก
กระแสของรูปนามที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย
ได้ผ่านการฝึกหัดปฏิบัติตามแนวอริยมรรค
เกิดศีล สมาธิ ปัญญา เป็นสังขารที่เกิด ใน
บรรดาสังขารทั้งหลาย **สังขารไหนเลิศที่สุด**
ประเสริฐที่สุด ต้องว่าอริยมรรคมีองค์แปด
ที่นี่ อริยมรรคมีองค์แปดเกิดขึ้นมาสมบูรณ์
เต็มที่แล้ว หมดกิเลสแล้ว ก็สมมติเรียกรูปนาม
ชั้นนี้ว่าพระอรหัตต์ แต่เดิมสมมติเรียกว่า
รูปนามชั้นนี้ว่าปุถุชน เพราะมีกิเลสเกิดขึ้น
บ่อยๆ แต่ตอนนี้มีอริยมรรคมีองค์แปดเกิดขึ้น

จนสมบูรณ์ มีวิชาเกิดขึ้นเรียบร้อยแล้ว สมมติ
เรียกขั้นนี้ว่าอรหันต์ขึ้นมา

คำว่า **พระอรหันต์** นี้เป็นคำสมมติเรียก
จึงไม่มีพระอรหันต์เกิด ไม่มีพระอรหันต์ดับ มี
แต่วิชาเกิดขึ้น อวิชชาดับไป เมื่อเป็นเช่นนี้
กองทุกข์ก็ดับไป เวลาปรินิพพาน จึงเรียกว่าดับ
ขันธปรินิพพาน ไม่ใช่ดับพระอรหันต์ที่ไหน และ
ไม่ได้ดับพุทธะอะไรที่ไหน อย่างเราทั้งหลายว่า
วันนี้เป็นวันปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ฤกษ์ไหม
แท้ที่จริง มีแต่เรื่องขันธที่ดับ ส่วนอันอื่นๆ เป็น
คำสมมติเรียก ถ้าไม่เข้าใจปฏิจสุมุปปาทแล้ว
ก็จะเล่นเลยขันธไป พอเล่นเลยขันธไปก็จะมี
สงสัย มีเรา มีของเรา มีคนอื่น มีคนนั้น มีคนนี้ มี
พระอรหันต์ มีใครต่อใครเยอะแยะมากมาย ถ้า
รู้ปฏิจสุมุปปาทแล้ว ก็ไม่เล่นเลยขันธไป ไม่มี
ความสงสัยว่า มีเรา หรือ ไม่มีเรา พระอรหันต์
เป็นยังไร ตายแล้วไปไหน ความสงสัยไม่เกิดอีก
ต่อไป

๒.๑๐ ไม่รู้ธรรมะนี้ ไม่อาจพ้นอบายไปได้

ต่อไปความสำคัญข้อที่สิบ หากไม่รู้ธรรมะนี้ คือไม่รู้ปัจจุสมุปบาท ไม่อาจพ้นอบายไปได้ ข้อนี้ก็เป็นข้อเตือนใจสำหรับเราทั้งหลาย ถ้ายังไม่รู้ปัจจุสมุปบาท ไม่มีทางที่จะพ้นอบายได้ ถึงจะทำอย่างอื่นมาเยอะเยะมากมายนั่น ก็ไม่อาจจะพ้นอบาย

คำว่า **ไม่พ้นอบาย** คือว่า มีโอกาสที่จะไปเกิดในอบายได้ ไปหรือไม่ไป อยู่ภายใต้ความไม่แน่มั่นนอน เมื่อได้รู้ปัจจุสมุปบาทนั้นแหละจะพ้นไปจากอบายได้ ถ้ามีคนไหนสอนนอกไปจากนี้ ก็อย่าเชื่อเขา เขาว่า ทำบุญเยอะๆ แล้วจะได้ไปสวรรค์ ไม่ต้องตกอบาย ถูกไหม เตรียมตัวตายดีๆ เวลาตายก็ให้นึกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ไว้ จะได้ไปเกิดในที่ดีๆ ไม่ตกอบาย ถูกไหม

ดูความสำคัญข้อที่สิบก่อน ถ้าไม่รู้
ธรรมนี้ คือว่าไม่รู้จักปฏิเสธสมุปบาทนี้ ไม่อาจ
จะพ้นอบายไปได้

ในทีฆนิกาย มหาวรรค มหานิทานสูตร
๑๐/๙๕ พระพุทธองค์ตรัสว่า

คัมภีโร จายํ ปฏิจฺจสมุปฺปาโท
คัมภีรารภาโส จ

ปฏิเสธสมุปบาทนี้ เป็นสิ่งลุ่มลึก และ
ปรากฏเป็นสิ่งลุ่มลึก

เป็นสิ่งคัมภีรภาพ ลุ่มลึก ลึกซึ้ง และ
ปรากฏออกมาเป็นของลึกซึ้งด้วย สภาวะของ
ปฏิเสธสมุปบาทนี้ ลึกซึ้งด้วยตัวของมันเอง และ
ปรากฏออกมาเป็นของลึกซึ้งด้วย ปรากฏแก่
ใครก็เป็นของลึกซึ้งทั้งหมด พิจารณามุมใด
มุมหนึ่ง ก็ล้วนเป็นของลึกซึ้ง ปฏิเสธสมุปบาท
นั้นแสดงเหตุและผลของวิภูฏสงสาร วิภูฏสงสาร
นี้เป็นความหมุนวนเวียนไป หากจุดเบื้องต้นและ
เบื้องปลายไม่ได้ มองหาจุดตั้งต้น ที่เป็นจุด
กำเนิด หาไม่ได้ เหมือนหลุมที่ไม่มีก้น ไม่มีจุด
หยั่งถึง

ถ้าใครยังเห็นว่ามิจุดหยั่งถึง แสดงว่า
คนนั้นยังไม่เห็นจริง ถ้าใครมาบอกว่ามิจุดเริ่มต้น
อย่างนั้นอย่างนี้ แสดงว่ายังไม่เห็นจริง เพราะ
พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ว่า สังสาระนี้จุดเบื้องต้น
ไม่มี และก็จุดเบื้องปลายก็ไม่มี ถ้ายังวนเวียน
อยู่ในสังสาระนี้ **จุดเบื้องต้นและเบื้องปลายไม่มี**
มี จุดปลายสุด จุดสิ้นสุดนั้น ไม่ได้อยู่ในสังสาระ
เป็นพระนิพพาน มิได้สำหรับคนที่รู้ริยสัจ **เมื่อ**
รู้ริยสัจแล้ว สามารถรู้จุดเบื้องปลายได้ ส่วน
จุดเบื้องต้นก็ยังไม่รู้เหมือนเดิม เพราะกำหนด
ไม่ได้ มันลึกซึ้งอย่างนี้

โดยธรรมชาติของปฏิจจสมุปบาท เป็น
ลึกลับซึ้ง เพราะเป็นคำอธิบายเหตุผลของวัฏฏ
สงสารที่วนเวียนไป ยาวนานมาแล้วจนหาจุด
เริ่มต้นไม่ได้ เป็นคัมภีร์ ต่อมา คัมภีร์วราภาโส
ปรากฏออกมาเป็นของลึกลับซึ้ง ถ้าพิจารณาก็จะ
ลึกลับไปเรื่อยๆ ยิ่งพิจารณาเท่าไรก็ยิ่งลึกลับซึ้งเข้า
ไป หยิบธรรมะหรือสภาวะอันใดอันหนึ่งขึ้นมา
พิจารณา เมื่ออันนี้ๆ มี อันนี้ๆ มันจึงมี มองให้
เห็น ถ้าจิตเป็นสมาธิตั้งมั่น มีปัญญา ก็จะเห็น
ความลึกลับซึ้งของปฏิจจสมุปบาท เมื่อเห็นแล้ว
การที่จะพูดในคำใดคำหนึ่ง ให้คนทั่วไปเข้าใจ
ได้โดยง่าย ย่อมเป็นไปได้ยาก คำพูดไม่สามารถ
ที่จะสื่อสารกันได้หมด

เอตสฺส อานนฺท ธมฺมสฺส อนนฺโโพธา
อปฺปฏิวธา

ดูก่อนอานนท์ เพราะไม่ได้ตรัสรู้ เพราะ
ไม่ได้แทงตลอดซึ่งธรรมะนี้

เอวมยํ ปชา ตนฺตาทุลกฺกชาตา คุณ
คณฺณจิกฺขาตา มุญฺชปฺพพชฺชุตฺตา อปายํ ทุกฺคตํ
วินิปาตํ สํสารํ นาติวตฺตติ

หมุ่สัตว์นี้ จึงเกิดเป็นผู้ยุ่งเหมือนขอ
ด้ายของช่างหูก เกิดเป็นปมยุ่งนึ่งเหมือนกับ
กระจุกด้าย เป็นดั่งตั้งหุ้ยมุงกระต่ายและ
หุ้มปล้อง ย่อมไม่พ้นจากอบาย ทุกคติ วินิบาต
และสังสาระ

ตฺนฺตาทุลกฺกชาตา

เป็นผู้ยุ่งเหมือนขอด้ายของช่างหูก

คุณคณฺณจิกฺขาตา

เกิดเป็นปมยุ่งนึ่งเหมือนกับกระจุกด้าย

มุญฺชปฺพพชฺชุตฺตา

เป็นดั่งตั้งหุ้ยมุงกระต่ายและหุ้ม
ปล้อง ที่พันกันวุ่นวาย หาด้นหาปลายไม่เจอ
ไม่อาจที่จะแก้มัดที่พันกันสับสนยุ่งเหยิงนั้นได้

ถ้าไม่รู้จักปฏิเสธสุขภาพนี้ จะรุ่มรวย
ลับสน ยุ่งเหยิง หาจุดต้นจุดปลายไม่เจอ มี
อะไรหลายอย่างมัดรวมกันยุ่งเหยิงไปหมด และ
ย่อมไม่อาจจะพ้นจากอภัย ทุกคติ วินิบาต และ
สังสาระไปได้ ต้องวนเวียนไปเรื่อย ๆ ส่วนตอน
ไหนจะวนไปตกอภัย นี่ไม่รู้เหมือนกัน ทำไม
จึงเป็นอย่างนั้น เพราะอวิชาเป็นปัจจัยให้เกิด
สังขาร สังขารมีทั้งดี ทั้งไม่ดี เป็นบุญบ้าง เป็น
บาปบ้าง ที่ทำเอาไว้ เป็นกรรมดีบ้าง กรรมไม่ดี
บ้าง

เมื่ออวิชายังอยู่ครบถ้วน ไม่มีวิชา
ขึ้นมาทำลายล้างมัน ไม่สามารถที่จะเจาะ
ทำลายอวิชาไปได้ **อวิชายังอยู่ครบ สังขาร
ก็ทำงานได้ครบ** เมื่อมีเหตุมีปัจจัยพร้อม กรรม
ฝ่ายไม่ดี บาปอกุศล สามารถมาให้ผลได้ ใน
เมื่อมันสามารถให้ผลได้ ก็สามารถไปอภัย วน
เวียนได้อีกเหมือนกัน เมื่อใดที่ได้รู้ธรรมะนี้ ได้
เห็นปฏิเสธสุขภาพแล้ว คือได้เป็นพระโสดาบัน
แล้ว อวิชาก็ไม่เต็มที่ถูกทำลายไปส่วนหนึ่ง
เห็นอริยสัจครั้งที่หนึ่ง เป็นพระโสดาบัน วิชา
เกิดขึ้น เป็นวิชาระดับพระโสดาบัน เมื่อมี
วิชา ทำลายอวิชาไป สังขารบางส่วนก็ทำงาน
ไม่ได้

กรรมชั่วที่ทำเอาไว้เยอะแยะนี่ เป็นเหตุที่ทำให้ไปตกอบาย พอเป็นพระโสดาบันแล้ว มันก็ให้ผลไม่ได้ เพราะไม่มีปัจจัยของมัน ไม่มีเชื้อคืออริชา ปิดอบายไป ถ้าบางท่านปฏิบัติธรรมมีอริยมรรคเกิดขึ้น จนเป็นพระอรหันต์แล้ว มีวิชาสมบุรณ์ ทำลายล้างอริชาไปหมด สังขารก็ก่อให้เกิดภพใหม่ไม่ได้ ก่อให้เกิดชาติอันใหม่ไม่ได้ ส่วนชาติเก่านี้ทำลายไม่ได้ เพราะเป็นวิบาก อันนี้ต้องรับ แล้วก็แบกมันไป จนกว่าจะจบ **หมดอายุก็หมดกัน** ดังนั้น ที่ทำลายจริงๆ คือทำลายภพอนาคตที่ยังไม่มี ยังไม่เกิด ทำไม่ให้มันเกิด เพราะรู้ว่า เกิดมาแล้วนำทุกข์มาให้ บุคคลที่เป็นพระอรหันต์แล้ว ถึงจะเคยทำอะไรไม่ดีมาเยอะแยะ ท่านก็ไม่ต้องไปเกิดที่ใดอีกต่อไป หรือแม้จะทำดีเยอะแยะ ก็ไม่ต้องรับผลอะไร

ดังนั้น ผู้ที่จะพ้นจากอบายได้อย่างแท้จริงนี้ ต้องรู้มีความรู้เรื่องปัจจุสมุปบาท การรู้เรื่องนี้เอาไว้ เราจะได้เตือนตนเอง ถ้ามีโอกาสพิจารณาธรรมะแล้ว ก็อย่ามัววนเวียนไปเรื่องอื่น ให้พิจารณาเรื่องนี้เป็นหลัก ถ้าเข้าใจขึ้น หรือมีความเห็นถูกต้องขึ้น อบายก็ห่างขึ้นไป

เรื่อย ๆ โดยทั่วไป เราทั้งหลาย เวลาเจ็บป่วย เวลาใกล้ตาย ก็ขอบวนเวียนหาบทสวดมาสวด กัน หาโพชฌงค์มาสวดบ้าง หาพระมาเป็นที่พึ่ง บ้าง หาของขลัง ของศักดิ์สิทธิ์บ้าง เตรียมใจให้ ดี พยายามทำให้เป็นกุศลบ้าง จะได้ไปเกิดดี ๆ อย่างนี้ก็ดีเหมือนกัน แต่มันไม่แน่มั่นนอน

พระพุทธเจ้าทรงสอนสำหรับคนเจ็บ ป่วยโดยส่วนมาก คือ ให้พิจารณาร่างกายจิตใจ ของตนเอง กายมันกระสับกระส่าย ใจอย่ากระ สับกระส่าย ให้ปล่อยร่างกายนั้นไป **มองให้เห็น ว่ามันไม่ใช่ของเรา อย่าไปเห็นโดยความเป็น ตัวตน อย่าไปเห็นโดยความเป็นของตน** ส่วน พวกเรานี้ไม่ค่อยได้ทำตาม ส่วนใหญ่ป่วยก็สวด กันให้หายป่วย อาศัยอำนาจของบทสวดขอ ให้หายป่วย

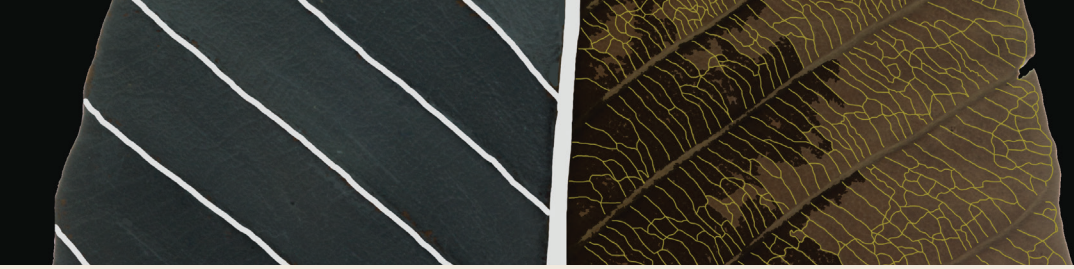
พระพุทธเจ้าทรงให้ปล่อยวางมันไป ให้เห็นความจริงว่าไม่ใช่ตัวตน ช่วงนี้เป็นเหมือนช่วงเวลานาทีทองนะ ถ้าพอมีความรู้บ้าง มีสติสัมปชัญญะบ้าง อาจจะปล่อยได้เลย หรือปล่อยไม่ได้ ก็เห็นความจริงชัดขึ้น ก็ห่างจากอบายมากขึ้นๆ โดยส่วนใหญ่พวกเราที่ไม่ค่อยได้ทำแบบนี้ ส่วนใหญ่จะวนเวียน ทำให้จิตเป็นกุศลบ้าง เจริญใจไว้บ้าง ให้ได้เกิดในที่ดีๆ แบบนั้นมันก็ดีเหมือนกัน ทำให้เกิดเป็นมนุษย์บ้าง เกิดเป็นเทวดาบ้าง อะไรบ้าง เกิดเป็นเทวดา ก็ทุกข์อย่างเทวดา แล้วก็ตายวนเวียนเหมือนเดิม ความโง่ยังอยู่เท่าเดิม ยังไม่รู้ อริยสัจเหมือนเดิม มีชีวิตไม่แน่เหมือนเดิม

ถ้าท่านทั้งหลายเข้าใจประเด็นนี้ดีๆ **มี โอกาสจะฉลาด ก็ควรรีบฉลาดไว้** ตอนใกล้ตาย ก็มีโอกาสดูใจได้อีก ฉลาดเพิ่มขึ้นอีก ให้เห็น มองให้ทะลุปรุโปร่งขึ้นไป ให้เห็นชัดว่ามีแต่รูปนาม เป็นไปตามกระแสปัจจัยสมุปบาท ไม่มีตัวตนแท้จริงอะไร ไม่ใช่มีแต่เรื่องตัวตน มีแต่เรื่องทำเพื่อเรา ทำเพื่อของเราวนเวียนอยู่เรื่อย

วันนี้ได้บรรยายความสำคัญของ
ปฏิจจสมุปบาทเพิ่มเติม ยกมาจากพระสูตร
ต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหัวข้อที่ผมบรรยาย
คือ สาระธรรมจากพระสูตรต้นตปิฎก ฟังจากพระ
สูตรนั้นบ้าง พระสูตรนี้บ้างเสริมกัน อาจจะช่วยให้
เข้าใจขึ้น บรรยายเพิ่มเติมมา ๖ ประเด็น คือ
ปฏิจจสมุปบาทนั้นเป็นสิ่งที่ควรรู้อันประเสริฐ
เห็นปฏิจจสมุปบาทชื่อว่าเห็นธรรมะ รู้ปฏิจจ
สมุปบาทได้ชื่อว่ามีสัมมาทิฐิ รู้ธรรมะนี้แล้ว
ได้ชื่อว่าเป็นสมณะและพราหมณ์แท้ รู้ธรรมะนี้
แล้วหมดความสงสัยในขันธอดีต เป็นต้น และ
ไม่รู้ธรรมะนี้ไม่อาจพ้นอบายไปได้

สมควรแก่เวลาแล้วนะครับ อนุโมทนา
ทุกท่าน

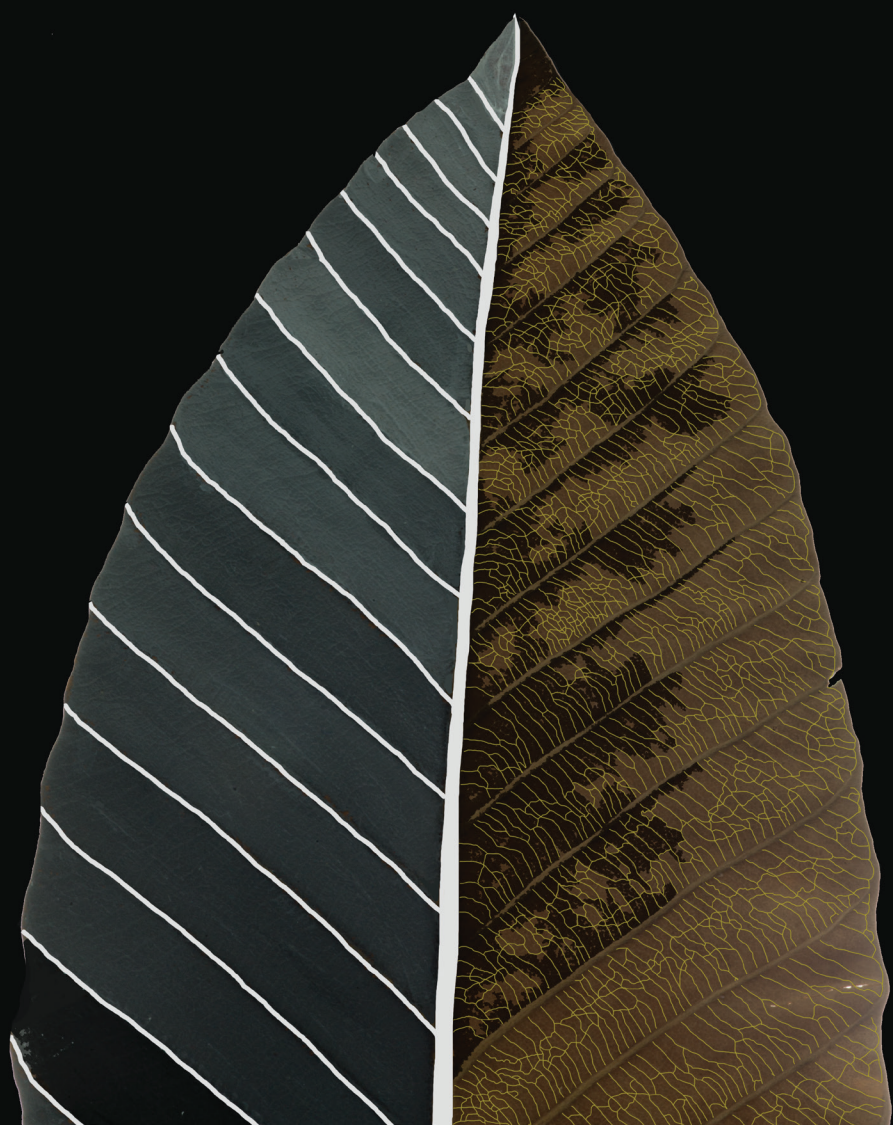

บทที่
๕

ปัจจุสมุปบาท
ตอนที่ ๕

บรรยายวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๕๔
ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

สวัสดิ์ครับท่านผู้สนใจในธรรมะทุกท่าน

ท่านทั้งหลายนั่งฟังธรรมก็นั่งฝึกความอดทน
ใครทนไม่ได้ก็ขยับไปขยับมา คงทนไม่ไหวอยู่
แล้วนะ เพราะธรรมชาติของร่างกายนี้ มันเป็น
ทุกข์ ทนไม่ได้ ต้องขยับไปขยับมา นั่งฟังไปก็
ขยับไปขยับมา แต่อย่าขยับให้น้ำเกลียด เดี่ยว
เพื่อน ๆ จะว่าเอา

วันนี้ บรรยายสาระธรรมจากพระสุตตันตปิฎก
ครั้งที่ ๔๔ ชื่อหัวข้อว่า “ปฏิจจสมุปบาท ตอน
ที่ ๔” เรื่องปฏิจจสมุปบาท พุดมาแล้ว ๓ ครั้ง
ที่ผ่านมา ๓ ครั้งนั้น พุดหลักการและความ
สำคัญของปฏิจจสมุปบาท ซึ่งผมได้ยกข้อความ
ที่พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ในพระสูตรต่างๆ มา
ประกอบ ให้ท่านทั้งหลายได้ฟัง เพื่อจะช่วยให้
เห็นความสำคัญของธรรมะหมวดนี้ ความ
สำคัญได้พุดมา ๑๐ ข้อด้วยกัน ความจริงมี
เยอะกว่านี้มาก แต่ยกมาพอสมควร

ข้อที่ ๑ เป็นความจริงที่ไม่ขึ้นกับการปฏิบัติของ
พระศาสดา

ข้อที่ ๒ เป็นธรรมะลึกซึ่งเหนือตรรกะ

ข้อที่ ๓ เป็นธรรมะที่พระโพธิสัตว์พิจารณา
ก่อนจะตรัสรู้

ข้อที่ ๔ เป็นธรรมเทศนาสายกลาง

ข้อที่ ๕ เป็นสิ่งที่ควรรู้อันประเสริฐ

ข้อที่ ๖ การเห็นปฏิจสุมุปบาทชื่อว่าเห็น
ธรรมะ

ข้อที่ ๗ รู้ปฏิจสุมุปบาทแล้ว จึงได้ชื่อว่ามี
สัมมาทิฐิ

ข้อที่ ๘ รู้ปฏิจสุมุปบาทแล้ว จึงได้ชื่อว่าเป็น
สมณะและเป็นพราหมณ์แท้

ข้อที่ ๙ รู้ปัจจสมุปบาทแล้ว จะหมดความ
สงสัยในขันธอดีต อนาคต หมดความสงสัยใน
เรื่องในการทำกรรม เกิดตายวนเวียน ชาตินั้น
ชาตินี้เป็นต้น

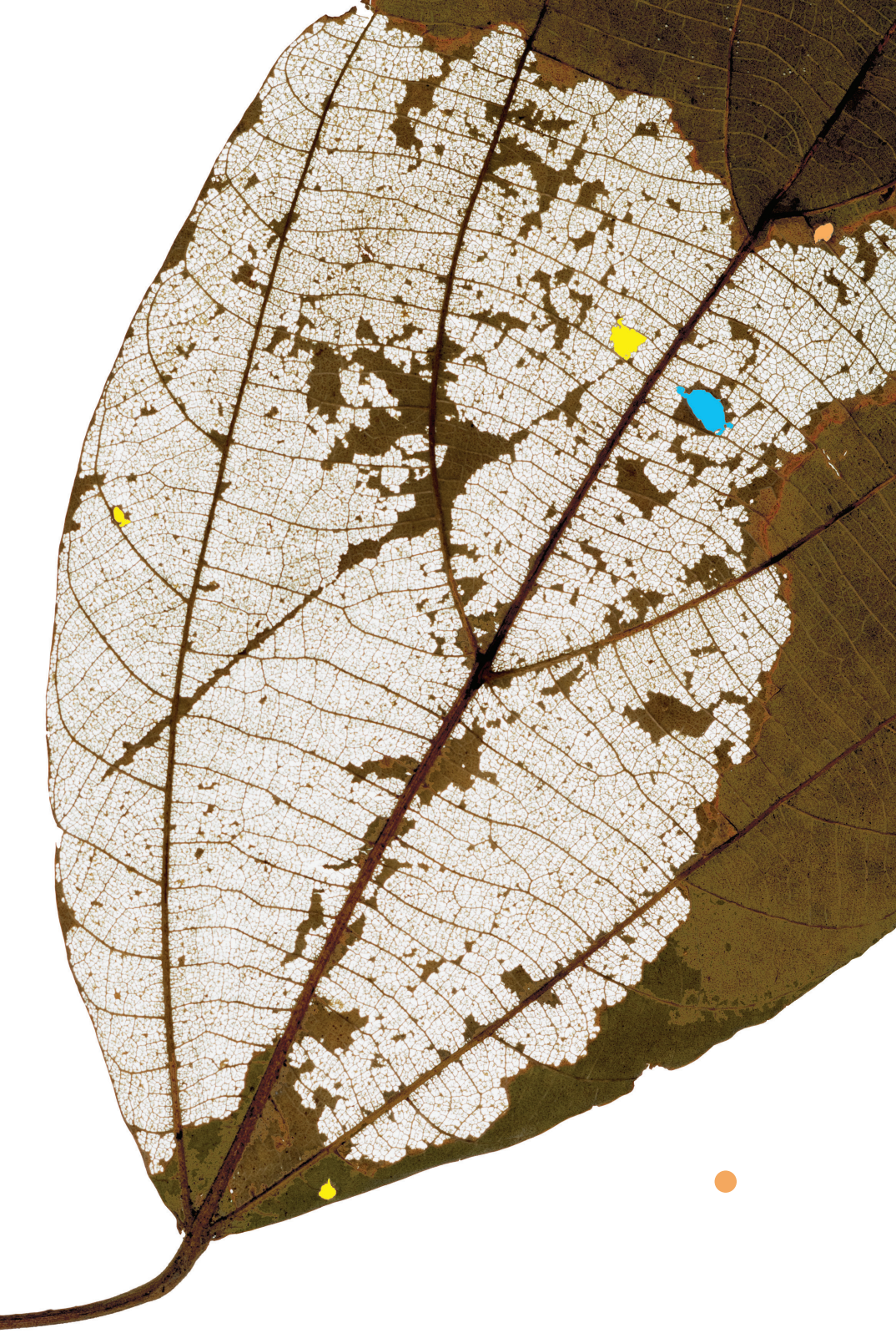
ข้อที่ ๑๐ ถ้าไม่รู้จักปัจจสมุปบาท ก็ไม่อาจพ้น
จากอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกไปได้

ตอนนี้ยังไม่ไปอบาย ถ้ายังไม่รู้จัก
ปัจจสมุปบาท ก็ไม่แน่เหมือนกัน อบายภูมิ
ยังปิดไม่ได้ จนกว่าจะรู้ชัดธรรมชาติของธรรมะ
สามารถพ้นจากอบายได้ อันนี้เป็นเรื่องความ
สำคัญของธรรมะหมวดนี้ ท่านทั้งหลายศึกษา
และฝึกฝนปฏิบัติธรรม ก็เพื่อจะได้เห็นธรรมะ
ตามที่เป็นจริง ไม่เข้าไปติดยึดข้างใดข้างหนึ่ง
ความรู้ที่ช่วยไม่ให้เข้าไปติดยึดข้างใดข้างหนึ่ง
ก็คือความรู้เรื่องธรรมะ เรื่องปัจจสมุปบาทนี้
แหละ นี่เป็นเรื่องความสำคัญ ได้พูดจบไปแล้ว
วันนี้จะพูดหัวข้ออื่นต่อไป

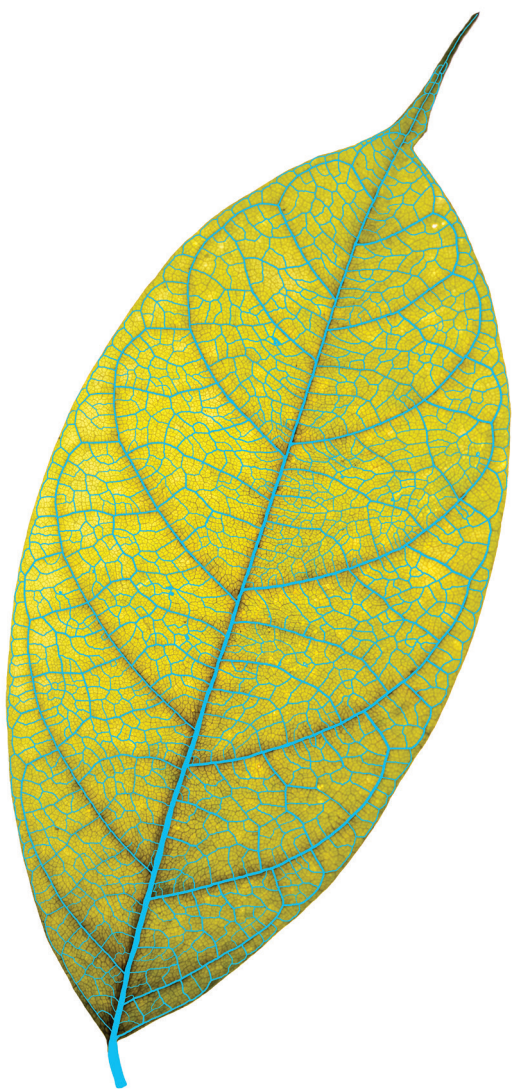

๓. สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับ ปฏิจจสมุปบาท

วันนี้จะพูดในหัวข้อที่สาม คือ สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปฏิจจสมุปบาท ก่อนที่จะเรียนรู้ปฏิจจสมุปบาทแต่ละข้อๆ แต่จะพยายามเพื่อเข้าใจเหตุและผลเชื่อมโยงกัน ให้ลึกซึ้งลงไป ก็ควรจะเข้าใจสิ่งที่ควรทราบพิเศษเกี่ยวกับปฏิจจสมุปบาทสักหน่อย เป็นข้อควรรู้ที่พิเศษจะช่วยให้การเรียนรู้ปฏิจจสมุปบาท เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ผมจะยกมาจากพระสูตรต่างๆ เอาเท่าที่พอสมควร

๓.๑ ปฏิจจสมุปบาทคือ อริยสัจที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้

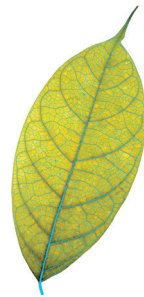
สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปฏิจจสมุปบาท ข้อที่หนึ่ง ปฏิจจสมุปบาทนั้น คืออริยสัจที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้ เราทั้งหลายที่เป็นชาวพุทธ รู้ว่าธรรมะในพระพุทธศาสนานั้นมีหลายหมวด และหมวดที่สำคัญ คือ หมวดอริยสัจ อริยสัจมี ๔ ได้แก่ ทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา โดยปกติแล้ว เราก็มักจะพูดกันว่า ทุกข์นั้นคืออุปาทานขั้นต้นทั้งห้า ทุกขสมุทัยคือ ตัณหา ทุกขนิโรธคือความสิ้นตัณหา และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คือ อริยมรรคมีองค์แปด อย่างนี้ก็เป็นแบบธรรมดาทั่วไป พระพุทธองค์ทรงแสดงเพื่อเป็นเบื้องต้นของการประพฤติพรหมจรรย์

ธรรมะเรื่องอริยสัจนั้น เป็นธรรมะที่พุทธบริษัทควรจะรู้จักก่อน เป็นธรรมะที่เป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ จะได้รับเอาไปฝึกฝนปฏิบัติได้เลย ส่วนพวกเราหลังๆ มาเนี่ย มักเข้าใจผิดคิดว่า เรื่องอริยสัจเป็นเรื่องที่ต้องรู้ตอนหลังๆ ต้องเรียนรู้เรื่องอื่นๆ ก่อน เช่น เรียนรู้เรื่องกรรม เรื่องผลของกรรมเสียก่อน เรียนเรื่องบุญ เรื่องบาปก่อน อะไรอย่างนี้

แต่ที่จริง พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัส
อย่างนั้น พระองค์ให้เรียนรู้เรื่องอริยสัจเสีย
ก่อน เพราะว่าปณิธานเบื้องต้นในการ
ประพฤติปฏิบัติ จะได้ประพฤติปฏิบัติได้
ถูกต้อง โดยเฉพาะธรรมะที่เป็นหมวดอริยสัจ
และกิจต่ออริยสัจ ส่วนเรื่องกรรมและผลของ
กรรมนั้น ท่านไม่ให้คิดมาก เพราะว่าเดี๋ยวจะ
เกิดความเดือดร้อนใจได้ เรื่องกรรมวิบากนั้น
เป็นส่วนหนึ่งของอจินไตย ไม่อาจรู้ชัดเจนได้
ด้วยความคิดนึก

อจินไตย มีอยู่ ๔ อย่าง สิ่งที่ไม่ควร
คิดมาก ไม่ควรจะไปเรียนรู้มาก เพราะว่าเรียน
รู้ไปแล้วบางทีเพี้ยนไปก็มี สิ่งเหล่านั้นไม่ใช่
วิสัยของความคิดนึก ไม่อาจจะเข้าใจทั้งหมด
ด้วยการฟังหรือการคิด ได้แก่ **พุทธวิสัย ฌาน
วิสัย กรรมวิบาก และโลกจินตา** มีอยู่สี่อย่าง
ส่วนธรรมะที่ควรรู้ให้มาก ควรคิดพิจารณา
ให้มาก คือ เรื่องอริยสัจ ๔ และกิจต่ออริยสัจ
แล้วก็เร่งฝึกฝนประพฤติปฏิบัติให้เป็นตามนั้น
เรื่องอริยสัจจึงเป็นธรรมะที่เป็นเบื้องต้นของ
พรหมจรรย์

ทีนี้ ถ้าเป็นอริยสังขณิดที่ใครๆ คัดค้าน
ไม่ได้ ก็ต้องเป็นอริยสังขที่แสดงเกี่ยวเนื่องกับ
ปฏิจจสมุปบาท สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปฏิจจ
สมุปบาท ข้อที่หนึ่ง ผมจึงตั้งข้อขึ้นมานว่า ปฏิจจ
สมุปบาทคืออริยสังขที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้ ถ้า
เป็นอริยสังขในแง่มุมอื่น อาจจะถูกคัดค้านได้
เช่นบอกว่า ทุกขสมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์คือ
ตัณหา บางคนไม่มีตัณหาเกิดเลย ทุกข์แล้ว เช่น
เจ็บหลัง ปวดหลัง ไม่ได้มีตัณหาก็กเกิดความเจ็บ
ขึ้นมาได้ ไม่ได้มีตัณหาแต่ป่วย ถือว่าเป็นทุกข์
เหมือนกัน ทุกข์เพราะเจ็บปวด ทุกข์เพราะป่วย
หรือว่าแม่คลอดลูก ก็เจ็บท้องเพราะคลอดลูก
ทั้งๆ ที่ไม่ได้มีตัณหาอะไร แต่เป็นทุกข์ ฉะนั้น
เอาตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ หากมองต้นๆ
บางคนอาจจะเกิดข้อสงสัย เกิดข้อถกเถียงได้
ยังมีคนคัดค้านได้ แต่คงไม่ใช่พวกเรา พวกเรา
คงไม่ค้าน ยิ่งไงก็ยอมรับ เพราะเชื่อปัญญา
ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

แต่ถ้าอริยสังข์ข้อทุกขสมุทัย แสดง
เป็นปัจจุสมุปบาทแล้ว ไม่มีใครจะคัดค้านได้
เพราะแสดงให้เห็นสิ่งที่หมายเอาอย่างชัดเจน
ท่านลองพิจารณาดูว่าเป็นอย่างไร

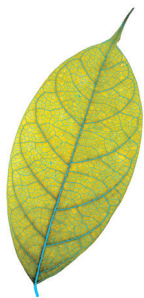
ในอังคุตรนิกาย ติกนิบาตร ติตถายตน
สูตร ๒๐/๖๒ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

อิมานิ จตตาริ อริยสัจจานิติ ภิกขเว
มยา ธมฺโม เทสิโต

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมคืออริยสังข์
๔ เหล่านี้ อันเราแสดงแล้ว

อนิคุคฺหิตํ อันใครๆ ช่มไม่ได้ ใครจะ
มาพูดช่มว่า อันนี้ไม่ใช่อริยสังข์ ไม่ใช่สังข์จะขึ้น
สุดท้าย ยังมีความจริงเหนือกว่านี้ อันนี้แสดง
ไว้ไม่เหมาะสม มีที่ถูกต้องเหมาะสมชัดเจน
กว่านี้อีก พูดช่มไม่ได้เลย ทำให้ด่ำด้อยไม่ได้

อสงฺกิลฺภฺโง อันใครๆ ทำให้เศร้า
หมองไม่ได้ ใครจะมาพูดว่า การแสดงเรื่อง
นี้ยังไม่สมบูรณ์แบบ มีข้อบกพร่องจุดนั้นจุด
นี้ เรียงลำดับผิด ตั้งชื่อผิด แสดงอย่างนี้ยังไม่

ครอบคลุมทุกกรณี ใช้ไม่ได้ในบางกรณี ทำให้
เศร้าหมองอย่างนี้ไม่ได้

อนุปวชโซ อันไม่มีโทษ ไม่มีความผิด
พลาดใดๆ แม้แต่เล็กน้อย

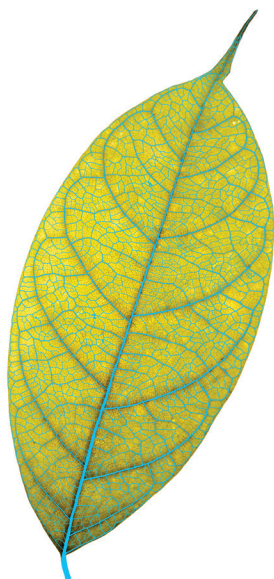
อปปฏิกุฏโธ สมณะหิ พราหมณะหิ
วิญญูหิ อันสมณะและพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็น
วิญญูชน ไม่คัดค้าน ท่านที่เป็นวิญญูชน คนมี
ปัญญาทั้งหลาย ไม่ขัดแย้ง เห็นด้วยอย่างนั้น
ไม่คัดค้าน ไม่ทำให้ตกไป ไม่บัญญัติอันใหม่
ขึ้นมาแทนที่

นี่คือเรื่องอริยสัจชนิดที่ใครๆ ข่มไม่ได้
ทำให้เศร้าหมองไม่ได้ ไม่มีความผิดพลาด สมณะ
พราหมณ์ผู้รู้ทั้งหลายนั้นไม่คัดค้าน ถ้าเป็น
อริยสัจในแง่มุมอื่นๆ บางทีก็มีข้อขัดแย้งได้บ้าง
ส่วนพวกเราพุทธบริษัทคงไม่ขัดแย้ง แต่บางคน
คิดมากจนเพี้ยนไปก็แย้งได้ ถ้าเป็นอริยสัจที่
แสดงในแนวปฏิจสุมุปาบท จะไม่มีข้อขัดแย้ง
เลย พระองค์ตรัสต่อไปว่า

ฉนฺนํ ภิกฺขเว ธาตุํ อุปาทาย
คพภสฺสวาทกนฺติ โหติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยธาตุ
๖ อย่าง การก้าวลงสู่ครรภ์จึงมี

อาศัยธาตุ ๖ ธาตุ จึงมีการก้าวลงสู่
ครรภ์ มีสัตว์บุคคลเกิดขึ้นมาในท้องแม่ ธาตุ
๖ ที่เป็นพื้นฐานของสิ่งทั้งปวง ได้แก่ ธาตุดิน
ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม อากาศธาตุ และ
วิญญาณธาตุ นี่เป็นธาตุพื้นฐาน อาศัยธาตุ ๖
การหยั่งลงในท้องแม่ คือ สัตว์บุคคลจึงมีขึ้น

โอภกนฺตียา สติ นามรูป
เมื่อการหยั่งลงสู่ครรภ์มีอยู่ นามรูปจึงมี

นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี

เมื่อมีธาตุทั้ง ๖ หยั่งลงสู่ท้องแม่ ก็มี
สัตว์บุคคลเกิดขึ้นตามที่สมมติเรียกกัน แท้ที่จริง
เป็นธาตุ หรือทุกข์เกิด ไม่ใช่คนเกิด ไม่ใช่สัตว์
เกิด เป็นธาตุ ๖ รวมกันหยั่งลงสู่ท้องแม่ นาม
รูปจึงมีขึ้น มีรูปกับนาม เพราะนามรูปเป็น
ปัจจัย อายตนะ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
จึงมีขึ้น นามรูปเติบโตขึ้นมาเรื่อยๆ จึงมีตา หู
จมูก ลิ้น กายและใจ เมื่อมีตา หู จมูก ลิ้น กาย
และใจแล้ว ก็สามารถเกิดมีผัสสะขึ้นมาได้

สพ่ายตนปัจจยา ผสฺโส

เพราะสพ่ายตนะเป็นปัจจย ผัสสะจึงมี

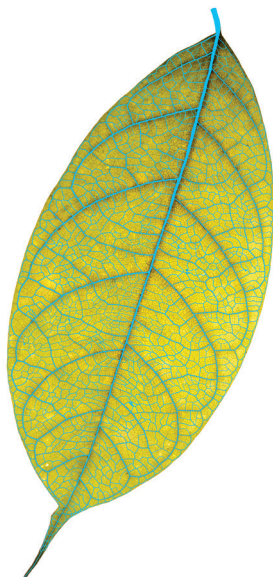
ผสฺสปัจจยา เวทนา

เพราะผัสสะเป็นปัจจย เวทนาจึงมี

เวทียมานสฺส โข ปนาหํ ภิกฺขเว “อิทํ
ทุกฺขนฺ”ติ ปญฺญเปมิ, “อยํ ทุกฺขสมุทฺทโย”ติ
ปญฺญเปมิ, “อยํ ทุกฺขนิโรธो”ติ ปญฺญเปมิ, “อยํ
ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา”ติ ปญฺญเปมิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราบัญญัติว่า “นี้
ทุกข์” เราบัญญัติว่า “นี้ทุกข์สมุทัย” เราบัญญัติ
ว่า “นี้ทุกข์นิโรธะ” เราบัญญัติว่า “นี้ทุกข์นิโรธ
คามินีปฏิบัติพา” ไว้เฉพาะแก่สัตว์ที่สววยเวทนา
ได้

อริยสัจในแง่มนี่ จะพูดชัดๆ ตรงๆ ว่า ไม่เอาต้นไม้ ไม่เอาก้อนหิน ไม่เอาโต๊ะ ไม่เอา เก้าอี้ **หมายเอาเฉพาะสัตว์บุคคลที่สามารถ เสวยเวทนาได้ มีความรู้สึกได้** อย่างพวกเราทั่วไปนี้เป็นสัตว์บุคคลที่เสวยเวทนาได้ มีความสุข มีความทุกข์ เกิดความรัก ความชัง ความชอบใจ ความไม่ชอบใจได้ สิ่งต่างๆ มันเป็นเรื่องของมันอย่างนั้น เป็นไปตามธรรมชาติของมัน แต่เราไปเสวยมันเข้ามา คำว่า **เสวย** นี่เป็นคำแปล เวทนา แปลว่า เสวยอารมณ์ คือ กินเข้ามา รู้สึกกับมัน มีอารมณ์ร่วมไปกับมัน รู้สึกดี รู้สึกไม่ดี ทนไหว หรือ ทนไม่ไหว

สิ่งต่างๆ มันเป็นอย่างที่มันเป็น แต่เราไปมีอารมณ์ร่วม กินมันเข้ามา ให้เข้ามาสู่ใจได้ คนสวยก็สวยของเขานั้นแหละ ไม่ได้มาสู่ใจเรา แต่มันมาจากเวทนา ตามกระบวนการ คือ มีการกระทบผัสสะทางอายตนะแล้วจึงมีเวทนา ตากระทบรูป เกิดการมองเห็นคือจักขุวิญญาณ การประชุมของธรรม ๓ ประการ เรียกว่า **ผัสสะ** เมื่อมีผัสสะแล้ว จึงกินเอาอันนั้นเข้ามาสู่ใจได้ ทั้งๆ ที่สิ่งนั้นไม่ได้มา แต่ไปกินมา รู้สึกโดยอาศัยเวทนา ฉะนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับอริยสัจ

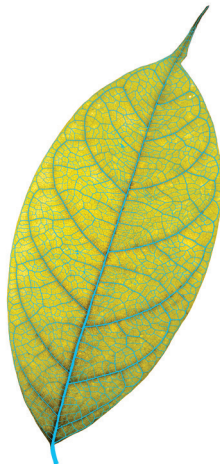
คือ ผู้ที่กินเป็น หมายถึงผู้ที่รู้สึกเป็น รู้สึกสุขก็
เป็น รู้สึกทุกข์ก็เป็น รู้สึกเฉยๆ ก็เป็น รู้สึกชอบ
ก็เป็น รู้สึกไม่ชอบก็เป็น รู้สึกธรรมดาก็เป็น
เป็นกลางก็เป็น ไม่เป็นกลางก็เป็น **พวกที่รู้สึก
ได้ จึงเกี่ยวข้องกับอริยสัจ** ส่วนสิ่งที่รู้สึกไม่ได้
ไม่เกิดเวทนา ไม่เกี่ยวข้องกับอริยสัจ

สิ่งมีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับอริยสัจใน
ทางพระพุทธศาสนา จึงหมายเอาเฉพาะพวก
ที่เสวยเวทนาได้ ส่วนพวกต้นไม้ นี่ มันรับรู้
เหมือนกัน แต่ไม่เสวยเวทนา คือ มันไม่รู้สึก
สุข ไม่รู้สึกทุกข์ ต้นไม้มันก็รับรู้ได้เหมือนกัน
เราเปิดเพลงเพราะๆ ให้มันฟัง มันก็แซมขึ้นดี
เหมือนกัน ถ้าเปิดเพลงโหดๆ เฮพวี่ๆ ร็อคๆ
บางทีมันเหี่ยวไปก็มี แล้วแต่มันแสดงว่าต้นไม้
ก็มีการรับรู้เหมือนกัน มีการรับรู้แต่ไม่มีเวทนา
จึงไม่เกี่ยวข้องกับอริยสัจ พวกก้อนหิน พวก
ก้อนกรวด ไม่มีการเสวยเวทนา ดังนั้น การ
บัญญัติว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธะ
นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทานั้น พระพุทธเจ้า
บัญญัติเฉพาะสัตว์บุคคลที่มีความรู้สึก ที่เสวย
เวทนาได้ เมื่อเสวยเวทนาได้แล้ว พระองค์ทรง
ขยายความว่า ทุกขอริยสัจคืออะไร

กตมฺเญจ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทุกขอริยสัจเป็น
ไฉน

ชาติปิ ทุกฺขา
แม้ความเกิดก็เป็นทุกข์

แท้ที่จริง เป็นธาตุ ๖ นั่นเองที่รวมกัน
และเป็นไป เพราะอาศัยธาตุ ๖ ดิน น้ำ ไฟ ลม
อากาศ และวิญญาณ มารวมตัวกันขึ้น การ
ก้าวลงสู่ครรภ์จึงมี กองทุกข์เกิดนั่นเอง ขยาย
ความต่อมาว่า ชาติปิ ทุกฺขา แม้ความเกิดก็เป็น
ทุกข์เกิด ไม่ใช่สัตว์เกิด ไม่ใช่บุคคลเกิด ไม่ใช่
ผู้ชายเกิด ไม่ใช่ผู้หญิงเกิด ไม่ใช่เด็กเกิด เป็น
ทุกข์เกิด พอทุกข์มันเกิด ทุกข์มันก็แก่ ทุกข์มัน
ก็ตาย แล้วก็มีปรากฏการณ์อื่นๆ ของกองทุกข์
มาตามลำดับ

ชราปี ทุกขา

แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์

มรณมปี ทุกข์

แม้ความตายก็เป็นทุกข์

โสภปริเทวทุกข์โทมนสสุปายาสาปี ทุกขา

แม้โสกะ ปริเทวะ และทุกข์ โทมนัส อูปายาสะ
ก็เป็นทุกข์

อปปิเยหิ สมปโยโค ทุกฺโข

ความประสบกับสิ่งไม่น่ารัก ไม่น่าพอใจ
เป็นทุกข์

ปิเยหิ วิปปโยโค ทุกฺโข

ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่พอใจ เป็นทุกข์

ยมปิจฉฺ น ลภติ ตมปี ทุกฺข์

ความปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สิ่งนั้น ก็เป็นทุกข์

สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา

ว่าโดยย่อ อุปาทานชั้นทั้งหลายเป็นทุกข์

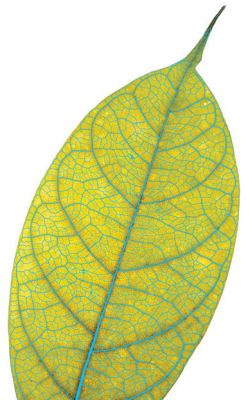
อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺข์ อริยสจฺจํ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ทุกข์อริยสัจ

กล่าวโดยรวบรัดที่สุด คือ กายกับใจที่เรายึดถือว่าเป็นตัวเราเป็นของเรา ถูกอุปาทานจุ่งจุ่มกพาไปทำนั่นไปทำนี่ และเป็นผลมาจากอุปาทานทั้งหมด นี่คือนอกทุกข์ **กองธาตุ** ซึ่งมีธาตุประธานอยู่ ๖ ธาตุ แล้วก็ก้าวลงมาสู่ครรภ์เป็นกระบวนการการเกิดของกองทุกข์ส่วนๆ พอมีเกิด มันก็เติบโต จนแก่ ก็เป็นทุกข์แก่ ตายก็เป็นทุกข์ตาย และมีปรากฏการณ์อื่นๆ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ของกองทุกข์อีกมากมาย มีโสกะปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ เป็นต้น นี่คือนอกขณิกสุข ทุกขขณิกสุขลักษณะนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงในที่ต่างๆ ไป บางท่านฟังแล้วก็ไม่เข้าใจ เกิดเป็นทุกข์ หมายความว่ากว่าจะออกมาจากท้องแม่ได้ ดิ้นเกือบตาย อย่างนั้นกระมัง อย่างนี้แสดงว่าเข้าใจผิด เพราะว่ามีคนคัดค้านได้ ถ้าคิดว่ากว่าจะคลอดออกมาจากท้องแม่ ท้องแม่เล็กนิดเดียว คลอดออกมาดิ้นเกือบตาย เป็นทุกข์ ถ้าอย่างนั้นเทวดาโผล่ขึ้นมาทันที ไม่ได้ออกจากท้องแม่ คงจะไม่ทุกข์กระมัง ถ้าเข้าใจไปในแง่นั้น ก็มีข้อคัดค้านได้

แต่ถ้ามียืนยันชัดเจนเอาไว้แบบนี้ว่า
เพราะอาศัยธาตุ ๖ การก้าวลงสู่ครรภ์จึงมี คือ
เป็นกองทุกข์มันเกิด หากเทวดาเกิด ทุกข์
ใหม่ ก็ทุกข์นั้นแหละเกิด พรหมเกิด ทุกข์
ใหม่ ก็ทุกข์นั้นแหละเกิด เป็นเรื่องของธาตุ
ไม่ใช่เป็นเรื่องของสัตว์บุคคล อย่างนี้ไม่มีใคร
คัดค้านได้ ในแบบปฏิจจสมุปบาทแล้ว จึงไม่มี
ใครคัดค้านได้ ถ้าเป็นการอธิบายในแนวอื่น
หรือในที่ทั่วไป บางทีอธิบายเพื่อให้เข้าใจง่าย
บางคนอธิบายไป คนมีความรู้หรือพวกคิดมาก
เขาแย้งได้ เช่น ยกตัวอย่างชาติปี ทุกขา ความ
เกิดนี้เป็นทุกข์ คือคลอດออกจากท้องแม่มัน
ลำบาก เลยเป็นทุกข์ ถ้าเป็นเทวดาโผล่มาปั๊บ
เลย มันไม่ทุกข์ละสืออย่างนี้ ไม่ใช่หรอก แท้ที่
จริงแล้ว มนุษย์ก็เป็นทุกข์เหมือนกัน เป็นทุกข์
มันเกิด เทวดาก็เป็นทุกข์เหมือนกัน เป็นทุกข์
มันเกิด สักหน่อยเทวดาก็ตาย เทวดาก็เป็น
ทุกข์ตายเหมือนกัน เทวดาเป็นคำสมมติเรียก
พรหมก็เป็นทุกข์เหมือนกัน ในแง่มุมนี้จึงไม่มี
ใครจะคัดค้านได้

พวกคิดมากจนเพี้ยน คิดว่า สิ่งที่เคยได้
ได้ ดูดอาหารได้ สัมผัสแสงได้ เป็นสิ่งมีชีวิต
ก็จะไปเอาต้นไม้มาเป็นทุกข์ อย่างนี้ก็ลำบาก
พระพุทธเจ้าทรงป้องกันเอาไว้ ไม่ให้มีใครคัดค้าน
ได้ **พระองค์บัญญัติเรื่องทุกข์ ทุกขสมุทัย**
ทุกขนิโรธ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เอาไว้
เฉพาะสัตว์บุคคลที่สวैयाเวทนาได้ คำว่า สวैया
เวทนา นี้ พูดแบบสองคำรวมกัน คำว่าสวายก็
คือเวทนา สวายเวทนามก็คือเวทนาๆ อย่างนี้พูด
แบบภาษาไทย กินอารมณ์ ทำให้อารมณ์มา
กระทบกับจิตได้ รู้สึกกับอารมณ์นั้นได้ รู้สึกเป็น
ฝ่ายบวกหรือฝ่ายลบ ทั้งๆ ที่อารมณ์นั้นมันไม่มี
ฝ่ายบวก ไม่มีฝ่ายลบ โลกก็เหมือนกัน ไม่มีบวก
ไม่มีลบ เวลาไปกินมันเข้ามาแล้ว มันจะมีบวก
มีลบ โลกมีทั้งฝ่ายดี ฝ่ายไม่ดี ฝ่ายถูก ฝ่ายผิด
เกิดความรัก เกิดความชัง เกิดกิเลสและยึดมั่น
ถือมั่นต่างๆ นานา อย่างนี้แสดงว่าเราไปสวैया
เวทนาเข้ามา คนเหล่านี้จึงเกี่ยวข้องกับอริยสัจ
ของพระพุทธเจ้า ต้องมาปฏิบัติให้เห็นความจริง

ต่อไปทุกขสมุทัย พระพุทธองค์ทรงขยาย
กระบวนการปัจจุสมุปบาท ดังบาลีว่า

กตมณฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
ทุกขสมุทัยอริยสังเป็นไฉน

อวิชาปจฺจยา สงฺขารรา
เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี

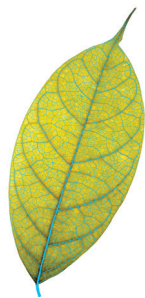
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ
เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี

วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี

นามรูปปจฺจยา สฬายตฺนํ
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี

สฬายตฺนปจฺจยา ผสฺสโส
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี

ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี

เวทนาปจฺจยา ตณฺหา

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตณฺหาจึงมี

ตณฺหาปจฺจยา อฺพาทานํ

เพราะตณฺหาเป็นปัจจัย อฺพาทานจึงมี

อฺพาทานปจฺจยา ภโว

เพราะอฺพาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี

ภวปจฺจยา ชาติ

เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี

ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกะปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุ

ปายาสา สมฺภวณฺติ

เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ

ทุกฺข โทมนัส อฺปายาสะจึงมี

เอวเมตสฺส เภวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺภวโย โหติ

ความเกิดขึ้นของกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วย

อาการอย่างนี้

อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขสมฺภวํ อริยสจฺจํ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย

นี้เรียกว่า ทุกฺขสมฺภวอริยสัจ

นี่เป็นทุกขสมุทัยในแบบที่แสดงโดย
ปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นอริยสัจที่ใครๆ คัดค้าน
ไม่ได้ ถ้าโดยทั่วไปที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง
เอาไว้มาก เข้าใจง่าย นำไปประพฤติปฏิบัติได้
โดยง่าย คือ แสดงทุกขสมุทัยเป็นต้นหา ใน
หนังสือทั่วไปเวลาพูดถึงทุกขสมุทัย จะให้ท่อง
ว่า

ยาย่ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิราคะ
สหคตา ตตรตฺตฺราภินฺนํ ติเน. เสยฺยเอทํ. กามตณฺหา
ภาวตณฺหา วิภวตณฺหา.

ถ้าท่านไปเปิดหนังสือโดยทั่วไปก็จะ
เป็นอันนี้ แต่พวกคนมีความรู้ พวกที่คิดมากๆ
ก็อาจจะคัดค้านได้ อย่างที่ผมยกตัวอย่างมา
บางท่านไม่ได้ต้นหาอะไร แต่ป่วยเป็นโรค ก็
ทุกข์เกือบตายเหมือนกัน ไหนบอกว่าต้นหา
เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ตอนนี้ไม่ได้มีต้นหา ทุกข์
จะเยื่อยอยู่แล้ว ทุกข์เพราะไม่มีข้าวกิน ไม่มี
ต้นหาอะไร แต่ทุกข์เพราะไม่มีข้าวกิน ไม่มี
ข้าวกิน ก็เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ได้ อย่างนี้ก็คิด
กันได้

โดยทั่วไป ต้นหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์
แสดงเพื่อให้เข้าใจง่าย นำไปประพจน์ปฏิบัติ
ได้ง่าย ปฏิบัติเพื่อละต้นหาเสีย **ให้ละต้นหา**
ความอยาก หมดความยึดมั่นถือมั่น จะได้
หมดทุกข์ เมื่อปัญญาเพิ่มขึ้น ก็จะเข้าใจปัจจุ
สมุปบาท และอริยสัจจนแจ่มใสเพิ่มขึ้นไปด้วย
ที่เรียนมาว่า ทุกขสมุทัยนี้คือต้นหา ก็ถูกต้อง
ดีแล้ว ต้องการให้เข้าใจเหตุให้เกิดกองทุกข์
จริงๆ เป็นหัวหน้าพาให้วิ่งไปวิ่งมาอยู่ ทำนั้น
ทำนี่ จะได้ทำกิจต่อมันให้ถูก คือ ให้ละต้นหา
เสีย

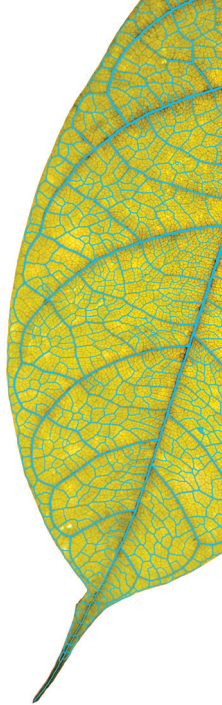
ส่วนทุกขสมุทัยในอริยสัจที่ใครๆ
คัดค้านไม่ได้ พระพุทธองค์ทรงแสดงเป็นปัจจุ
สมุปบาทฝ่ายเกิดทุกข์

อวิชชา/จจยา สงฺขารว เพราะอวิชชา
เป็นปัจจัย สังขารจึงมี อวิชชาไม่ได้มีตัวมีตน
แต่มันมีอยู่ในรูปของกระแสของปัจจัย อวิชชา
เก่าๆ ความโง่เก่าๆ มันเกิดและดับไปแล้ว ไป
ทำกรรม เป็นเหตุมีเอาไว้แล้ว ตอนนี้เราอาจจะ
ไม่โง่ อาจจะเก่ง ฉลาดอยู่ แต่ว่าอวิชชายังอยู่
ไม่ได้อยู่ในรูปตัวตน แต่อยู่ในรูปของปัจจัย
อวิชชา/จจยา คืออยู่ในรูปกระแสของเหตุปัจจัย

เหมือนกับเมื่อวานนี้ ตัวท่านเมื่อวานนี้ ก็ไม่ได้มาสู่วันนี้ แต่มีอยู่ในรูปของปัจจัยอุปนิสัยเก่าๆ จากเมื่อวานนี้ ความรู้เก่าๆ ก็ดูเหมือนมีอยู่ แต่ไม่ได้มีอยู่ในแง่ของตัวตน มีอยู่ในแง่ของกระแสของเหตุปัจจัย นิสัยเก่าๆ ก็เหมือนกัน ความซึ่เกียจเก่าๆ เกิดแล้วดับไป ความซึ่เกียจเมื่อวานนี้ เราตื่นเช้าๆ แล้วไม่ค่อยอยากลุก ตอนนั้นมันก็ดับไปแล้ว แต่กระแสของมันส่งทอดมา ถ้ามีเหตุปัจจัยพร้อม เราก็สั่นหลังยาวได้อีก เพราะมันส่งทอดกระแสเหตุปัจจัยมา ภาษาโบราณเรียกว่า **สันดานซึ่เกียจ** ไม่ใช่เราซึ่เกียจ เราเป็นคนดี แต่สันดานมันซึ่เกียจ ไม่ได้ด่าตัวเรา ด่าสันดานมัน ด่าความสืบนื่องหรือกระแสเหตุปัจจัย ด่าอันที่ไม่มีตัวตนนั้นแหละ

เหตุให้เกิดทุกข์ มันไม่ได้มีตัวตน เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย ไม่ใช่อวิชชามันมีค้างอยู่ เป็นตัวให้เราไปตีหัวมันได้ **แต่มันมีอยู่ เพราะยังไม่ทำลายมัน ยังไม่มีวิชชาเป็นคู่ตรงข้าม** มันเลยอยู่ในรูปกระแส เป็นกระแสแห่งปัจจัยการ ความไม่รู้เก่าๆ แต่เดิมเคยยึดถือเป็นตัวตน ถูกเขาด่าแล้ว ก็เลสเกิดขึ้น เรา

โดนเต็มๆ อย่างนี้คือโง่แล้ว อวิชามันเกิด พอ
อวิชามันเกิดแล้ว อวิชานั้นก็ดับไป มันไม่ได้
กระโดดมาถึงวันนี้ แต่มันส่งกระแสมา กระแส
แห่งเหตุปัจจัยมา **เป็นสัณดาน เป็นพื้นจิต**

ฉะนั้น นิสัยเก่าๆ ของเราทั้งหลาย
ตั้งแต่เด็กจนโต มันก็สืบทอดมา ถ้าท่านจะแก้ไข
มัน ก็ต้องทำเหตุทำปัจจัย ถึงจุดของมัน จึงจะ
แก้ได้ อวิชาก็เหมือนกัน มาอยู่ในรูปกระแส ถ้า
จะแก้ไขอวิชา ไม่ใช่ว่ามาทำอะไรวูบๆ วาบๆ
แล้วมันจะแก้ได้ ต้องใส่ความรู้เข้าไป ให้มันถึง
จุด พอที่จะทำลายอวิชา ทำลายกระแสอันเก่า
ได้ **มีวิชาขึ้นมาแทนที่ ของเก่าก็ไม่เกิดแล้ว**
ไม่มีเหตุปัจจัยให้มันเกิด

พระพุทธองค์ทรงขึ้นต้นด้วยคำว่า
อวิชชาปจฺจยา สงฺขาร เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
สังขารทั้งหลายจึงมี อวิชชามันอยู่ในรูปกระแส
แห่งเหตุปัจจัย สังขารทั้งหลายคือกรรมที่ทำเอา
ไว้ทั้งดีและไม่ดี ก็อยู่ในรูปกระแส ไม่ได้มีตัวตน
เหมือนกัน ตัวกรรมเป็นเจตนาที่เกิดเป็นครั้งๆ
เกิดแล้วก็ดับไป เกิดจากความไม่รู้แล้วก็ไป
ทำกรรม เพื่อตัวเรา ให้เราได้ดี เป็นบุญบ้าง

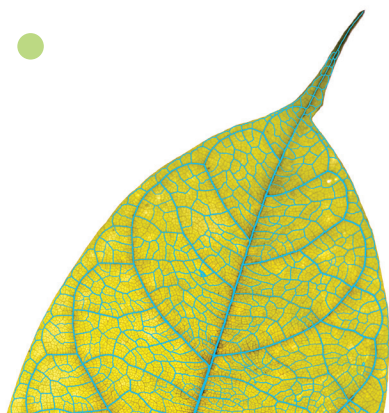
เป็นบาปบ้าง หรือทำสมาธิให้จิตนิ่งบ้าง เป็น
เจตนาที่เกิดเป็นครั้งๆ เกิดแล้วก็ดับไป พอมัน
ดับแล้ว มันส่งทอดมาในรูปกระแส

กระแสนี้ก็คือตัวเรานี่แหละ จะเรียก
สมมติอย่างนี้ก็ได้ ก็เรานั้นแหละเป็นคนทำ ถ้า
มีเหตุปัจจัยพร้อม ก็มีวิบาก มีผลเกิดขึ้น เรา
นั้นแหละเป็นคนรับ เป็นคนเดียวกัน ถ้าพูดใน
แง่นี้ ถ้าพูดในแง่อื่น ก็เป็นคนละคนกัน เป็น
คนละช่วง เป็นคนละสภาวะกัน หรือพูดให้
ถูกต้อง คือ ไม่มีคน เป็นกระแสของกองทุกข์
กระแสของนามรูป ความเกิดขึ้นของกองทุกข์
ล้วนๆ เท่านั้นเอง วนเวียนไปเรื่อยๆ

อริชชายังมีอยู่ ในลักษณะเป็นปัจจัย
สังขารคือกรรมเก่าๆ ที่ทำเอาไว้ ทั้งดีและไม่
ดี จึงทำงานได้ ตัวสังขารที่ดีและไม่ดีนี้ ก็ก่อ
วิญญาณขึ้นมา ทำให้เกิดวิญญาณ เราทั้ง
หลายได้เห็น ได้ยิน ได้ดมกลิ่น ได้ลิ้มรส ได้
กระทบสัมผัส ได้รับรู้อารมณ์ทางใจ นี่ล้วนเป็น
วิบาก เป็นผลของกรรม จักขุวิญญาณนี้เป็น
วิบาก โสตวิญญาณนี้เป็นวิบาก ฆานวิญญาณ
ชีวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนวิญญาณ

อะไรเป็นปัจจัยทำให้ได้มาเห็น อะไรปัจจัยทำให้
ได้ยิน อะไรเป็นปัจจัยทำให้ได้มาอยู่ในสถานที่นี้
ได้มาอยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างนี้ ทำให้เกิดความ
รับรู้แบบนี้ๆ ปัจจัยคือกรรมเก่า

กรรมเก่าส่งมาในรูปกระแส มันไม่ได้มี
ตัวตนจริงๆ เป็นปัจจัยในรูปกระแส ถ้ามีเหตุ
ปัจจัยพร้อม ก็ทำให้ได้เห็น ได้ยิน ได้ดมกลิ่น
ได้ลิ้มรส ได้สัมผัส ได้รับรู้อารมณ์ต่างๆ แล้ว
ทำไมเราต้องมี**ภาวะ** ต้องมานั่งเห็น ต้องมา
นั่งได้ยิน ต้องมานั่งรับรู้เรื่องต่างๆ อยู่อย่างนี้
เพราะมีกระแสของความไม่รู้อยู่ **เป็นเงื่อนไข**
ว่า ถ้ายังมีกิเลส ยังมีอวิชชา ยังไม่รู้ริยสัจ
ก็จะต้องเกิดอีก เป็นทุกข์อีก เป็นกฎเกณฑ์
อย่างนั้น **หลีกเลี่ยงไม่ได้** คล้ายๆ เป็นการ
บังคับว่า ถ้าไม่อยากจะทุกข์ทรมานอย่างนี้อีก
ต่อไป ต้องทำลายอวิชชา ทำวิชาขึ้นมาให้ได้
ทำให้ถึงจุดที่ทำลายอวิชชาได้ ถ้าทำไม่ถึงจุด ก็
ทำลายไม่ได้

อุปนิสัยใจคอต่างๆ ก็เหมือนกัน
สมมตินิสัยแต่เดิม สั้นหลังยาว ตีนมาตอนเช้า
ก็ขี้เกียจ บิดซ้ายบิดขวา กว่าจะลุกขึ้นมาได้ก็
นานมาก หากเราจะแก้ปัญหานี้ ก็แก้ได้เหมือน
กัน เพราะความขี้เกียจเป็นของไม่เที่ยง มันไม่
ได้กระโดดมาสู่วันใหม่ มาในรูปกระแส ถ้าพูด
ให้แรงๆ หน่อยก็ว่ามาในสันดาน เราไม่ได้
เลว แต่สันดานเลว สบายใจได้ ไม่มีใครตำรา
ได้ แต่เขาตำสันดานได้ สันดานมันเลว มีเหตุ
ปัจจัยกระทบเข้าแล้ว สิ่งเล็กๆ ก็เกิดอยู่เรื่อย
มีเหตุปัจจัยพร้อมมันก็เกิดอยู่เรื่อย

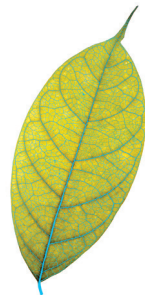
ถ้าเราจะแก้สันดานนี้ ต้องใส่เหตุ
ปัจจัยคือความขยันเข้าไปให้เยอะขึ้น ตื่นเช้า
ขึ้นมา ขี้เกียจก็ลุกทันที ทำเต็มที่ ทำไปบ่อยๆ
เข้า หนึ่งๆ หลายๆ ครั้ง อดทนทำไป ทำย
ที่สุด พอความขยันเข้ามาแทนที่แล้ว ความขี้
เกียจก็หมดอิทธิพลไป กลายเป็นสันดานใหม่
แล้ว สันดานดี กลายเป็นอันใหม่ ธรรมชุดนี้
เรียกว่าชุด**โพธิปักขิยธรรม** อินทรีย์บ้าง พละ
บ้าง แท้ที่จริง คือสันดานเหมือนกันนี่แหละ
แต่เราไม่พูดเพราะว่าสันดานเขาเอาไว้อำคน
สันดานดีกับสันดานไม่ดี ดีเก่านั้นมันไม่ได้มา

แต่ส่งมาในรูปกระแส การฝึกสติสัมปชัญญะ
การทำให้จิตมีความตั้งมั่น เป็นสมาธิ หรือการ
ฟังธรรม จึงไม่สูญเปล่าไปไหน ของเก่าดับไป
ไม่ได้มาก็จริง แต่ส่งมาในรูปกระแส

เมื่อยังมีอวิชชาเหลืออยู่ มีกรรมเก่าๆ
เหลืออยู่ มีวิญญาณมาหยั่งลง วิญญาณก็เป็น
ปัจจัยให้เกิดนามรูป **มีนามรูป มีสพายตนะ
มีผัสสะ มีเวทนา** เหล่านี้ล้วนเป็นเหตุให้เกิด
ทุกข์ ไม่ใช่เฉพาะต้นหาอย่างเดียว ในแง่นี้จึง
หมายความว่า เหตุให้เกิดทุกข์นี้คือกระแสแห่ง
เหตุปัจจัย **สภาวะต่างๆ เป็นทุกข์ และเป็น
เหตุให้เกิดทุกข์ด้วย** นามรูปนี้เป็นทุกข์ นาม
รูปก็เป็นทุกข์สมุทัยด้วย ท่านมีตา ตาเป็นทุกข์
และเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ด้วย มีหู หูเป็นทุกข์
และเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ด้วย อย่างนี้จึงไม่มีใคร
คัดค้านได้ ถึงไม่มีต้นหาก็คือทุกข์ได้ เพราะอะไร
เพราะมีขึ้นมานั่นเอง ถ้ามีตา ก็ทุกข์เพราะตา
เป็นโรคตา มีแขนก็ทุกข์เพราะแขน มีสามีก็ทุกข์
เพราะสามี มีลูกก็ทุกข์เพราะลูก มีโน่นมีนี่ ก็
ล้วนเป็นทุกข์และก็เป็นเหตุให้เกิดทุกข์พร้อมกัน
ไปด้วยเสร็จ จึงไม่มีทางที่ใครจะคัดค้านได้

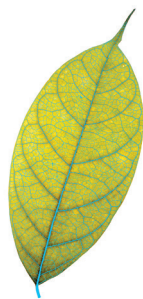
สรุปง่าย ๆ ว่า ท่านเกิดมาแล้ว เป็น
ทุกข์เกิดมา **ทุกข์อันนี้ก็เป็นเหตุให้เกิดทุกข์
ด้วย** เป็นทุกข์สมุทัยชนิดที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้
เลย แน่นอนตายตัวเลย ไม่มีทางพ้นจากมันไป
ได้ ถ้าอธิบายในแง่ี้แล้ว วิธีทางที่จะพ้นได้ก็มี
อย่างเดียวเท่านั้น จะต้องดับนามรูปนี้ให้หมด
ถึงจะหมดกิเลสแล้ว ก็ยังเป็นทุกข์อยู่ **ต้องดับ
นามรูปให้มันหมด จึงจะไม่ทุกข์อีก** มีหลังก็
ทุกข์เพราะหลัง มีหลังก็เป็นเหตุให้มีความเจ็บ
ปวด นั่งนานๆ ก็ปวด ไม่ได้มีต้นหาอะไรก็ปวด
หลัง เห็นไหม นามรูปนี้มันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์
อย่างไร สหายตนะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์อย่างไร
มีตาก็ต้องดู ไม่อยากดูยังได้ดูนะ บางทีอยาก
จะหลับตาสบายๆ ยังได้ดูเลย บางคนนี่ เรา
กำลังนั่งหลับตาอยู่ดีๆ ไม่อยากจะดู เขายัง
สะกิด เธอๆ ช่วยดูนี้หน่อยสิ เราก็ไม่ได้มีความ
อยากอะไร ยังเป็นทุกข์เพราะการดู ทำไมมัน
เป็นอย่างนั้น เพราะมีตา आयตนะนี้เป็นเหตุให้
เกิดทุกข์

ถ้าอธิบายในแง่นี้แล้ว หนีไปไหนก็ไม่
รอด เกิดมาแล้ว ก็เป็นทุกข์เลย เกิดมาแล้ว
ก็เป็นที่ตั้งของความทุกข์ด้วย เป็นเหตุให้เกิด
ทุกข์ด้วย ในตัวเสร็จ ถ้าไม่อยากจะทุกข์อีก ก็
อย่าเกิดมา ไม่อยากจะทุกข์เพราะอะไร ก็อย่า
มีสิ่งนั้นมา เพราะถ้ามีมาแล้ว เราจะมีตัณหา
หรือไม่มีตัณหา ก็ต้องทุกข์เพราะมัน นี่มันเป็น
กฎตายตัวมาก ไม่เหมือนกับอริยสัจแบบทั่วไป
ในแบบทั่วไปเราต้องยึด จึงเป็นทุกข์ แต่อันนี้ไม่
ยึดนะ มีนาฬิกาเอาไว้ดูเวลา ถึงไม่ยึดว่าสวย ก็
ทุกข์นะ เหนื่อยแขน ความจริง ไม่มี สบายกว่า
เอววางลง สบาย มีอันไหนก็ทุกข์เพราะอันนั้น
ไม่จำเป็นต้องมีตัณหาก็กุทุกข์เหมือนกัน ส่วนจะ
ทุกข์ระดับไหน ทุกข์จนเครียด จนวิตกกังวล จน
โศกະ ปรีทะะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ หรือไม่
หรือเป็นแค่ทุกข์ธรรมดาๆ ต้องเหนื่อยเพราะ
มัน กิ่วกันไป ฉะนั้น อริยสัจทำนองนี้จึงเป็น
อริยสัจที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้ เป็นเรื่องลึกซึ้ง ถ้า
ได้มองเห็นก็มีปัญญาเพิ่มขึ้น

ที่นั่งอยู่นี้ ก็เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ มีตา ก็เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ มีหูก็เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ มีงานก็เป็นภาระ อย่างผมมาเป็นอาจารย์ ก็เป็นทุกข์เพราะว่าต้องมาเป็นอาจารย์ ต้องทนๆ เป็นไป ท่านทั้งหลายเป็นคนฟัง ก็เป็นทุกข์ ต้องทนๆ ฟังไป เพราะอะไร เพราะว่าวิชาเป็นเหตุ วิชายังมีอยู่ในรูปกระแสแห่งเหตุปัจจัย ในเมื่อเกิดมาแล้ว ก็เป็นทุกข์อย่างแน่นอนโดยไม่ต้องสงสัย มีความจำเป็นต้องมานั่งฝึกสติสัมปชัญญะ ฝึกให้มีศีล มีสมาธิ เจริญวิปัสสนา เป็นภาระมาก อยากจะทำไหม อยากทำหรือไม่อยากทำ ก็แล้วแต่ ก็ต้องทำ เป็นกฎบังคับแล้ว เพราะอะไร เพราะวิชาเป็นปัจจัย

ถ้าวิชายังอยู่ต่อไป ก็เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ไปเรื่อยๆ **ไม่มีทางที่จะไม่เกิดทุกข์** ดังนั้น จึงเป็นข้อบังคับว่า เราจะต้องหาธรรมที่ตรงข้าม ทำให้ถึงจุด ให้เกิดวิชา เกิดแสงสว่าง ทำวิชาให้หายไป ไม่มีหนทางอื่น เราจึงต้องทำอย่างนี้ ทำให้ถูกต้องตามหลักอริยมรรคเท่านั้น ถ้าเราไม่ทำอย่างนี้ ก็ไม่อาจทำลายวิชาได้

อวิชชา มีอยู่ในลักษณะเป็นกระแส
ปัจจัย ถ้าไม่ใส่ความรู้เข้าไป ก็ทำลายของเก่า
ไม่ได้ ธรรมะทั้งหลายที่ฝึกขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็น
ศีล สมาธิ ปัญญา การฝึกฝนปฏิบัติต่างๆ ก็เป็น
เรื่องบังคับว่าเราต้องทำ **เป็นสิ่งจำเป็น** ธรรมะ
นี้พระพุทธเจ้าทรงอุปมาว่าเหมือนแพสำหรับ
พาข้ามไป ความจริง เราต้องการข้ามไปฝั่ง
โน้นเท่านั้น เราไม่ได้ต้องการแพ แต่แพนี้เป็น
อุปกรณ์พาข้าม

สติ สัมปชัญญะ สมณะ วิปัสสนา ก็
เหมือนกัน เราไม่ได้ต้องการสมณะ ไม่ได้ต้องการ
วิปัสสนา ไม่ได้ต้องการจิตสงบ ไม่ได้ต้องการ
คุณธรรมอะไรเหล่านั้น ไม่ได้เอามาเป็นของยึด
ถือไว้ **ธรรมเหล่านั้นเป็นแพข้าม** ต้องทำขึ้นมา
ถ้าไม่ทำขึ้นมา อวิชชาก็ยังอยู่เหมือนเดิม ถ้าไม่
ใส่ความรู้เข้าไป ความโง่ก็อยู่เหมือนเดิม และ
ความโง่นี้แหละ เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ พอมาถึง
ตรงนี้แล้ว เราไม่อาจจะคัดค้านได้อย่างแน่นอน
ค้นหาเป็นตัวที่จัดแจงอยู่หน้าฉากเฉยๆ ถ้าใช้
คำว่า ค้นหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์นั้น อาจมีคน
คัดค้านได้ พวกเราคงไม่คัดค้าน ที่นี้ ถ้าจะกล่าว
ทุกข์สมุทัยชนิดที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้ ต้องพูด
ปัจจัยสมุปบาทฝ่ายเกิดทุกข์

ต่อไป **ทุกขนิโรธ** พระพุทธเจ้าตรัสว่า

กตมญจ ภิกขเว ทุกขนิโรโธ อริยสัจ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นไฉน

อวิชชาเย เตวว อเสสวिरาคนิโรธา สงฺขาร
นิโรโธ

เพราะความดับไม่มีส่วนเหลือแห่ง
อวิชชานั้นนั่นแหละด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ

สงฺขารนิโรธา วิญญานนิโรโธ
เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ

วิญญานนิโรธา นามรูปนิโรโธ
เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ

นามรูปนิโรธา สฬายตนนิโรโธ
เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ

สฬายตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธ
เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ

ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ
เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ

၇၀၃

นี่เป็นทุกชนิดโรชนิดที่ใครๆ คัดค้าน
ไม่ได้ ถ้าเป็นแบบทั่วไป อย่างที่ได้กล่าวไว้แล้ว
ทุกขสมุทัยคือตัณหา **ทุกขนิโรธะ** คือ ความ
ดับตัณหานั่นนั่นแหละด้วยวิราคะ ความสละ
ความสลัดคืน ความปล่อยวาง ความไม่อาลัย
เป็นคำพูดชนิดที่พูดกันให้เข้าใจง่าย ๆ และเอา
เป็นเป้าหมายสำหรับการปฏิบัติ ให้ฝึกฝนเพื่อ
ที่จะทำสิ่งนี้ให้แจ้ง ให้ได้เข้าถึงสภาวะเหล่านี้
แต่แบบนั้นยังอาจมีคนคัดค้านได้ บางทีปล่อย
แล้ว วางแล้ว ไม่อาลัย แต่ยังไม่ถึงนิพพานก็มี
เหมือนจะปล่อยแต่ไม่ปล่อยจริงก็มี แต่ละคน
ก็ต่างกันไปตามคนละอย่าง

แต่พอมาถึง อริยสังขนิตที่ใครๆ
คัดค้านไม่ได้ข้อนี้ ทุกขนิโรธอริยสัง คือ ปฏิจ
สมุปบาทฝ่ายนิโรธวาระ เริ่มต้นโดยการทำให้อ
วิชชาหมดไป ทำความไม่รู้ให้หมดไป ดับไป
ไม่เกิดอีก **ไม่มีโอกาสที่อวิชชาจะเกิดขึ้นอีก
ต่อไป ทำความรู้ให้มีขึ้นแทน ทำวิชาให้มี
ขึ้น เป็นแสงสว่างมาแทนความมืด** อย่างนี้จึง
เป็นชนิดที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้ พอมีวิชาเกิด
ขึ้น ทำลายอวิชชาทั้งไป กระแสของอวิชชา
ก็หมด พอกระแสของอวิชชาหมด บุญบาปอะไร

ต่างๆ ที่เคยทำเอาไว้ ก็ประมวลให้ผลไม่ได้ พอ
บุญบาปให้ผลไม่ได้ ก็ไม่ต้องมีวิญญาณไปเกิดที่
โน่นที่นี่อีก ไม่ต้องมาดู ไม่ต้องมาฟัง ไม่ต้องมา
ดมกลิ่น ไม่ต้องรู้เรื่องโน้นเรื่องนี้ ไม่มีวิญญาณ
ไม่มีนามรูป ไม่มีอายตนะ ไม่มีผัสสะ ไม่มีเวทนา
สบายไหม ไม่ใช่แค่ไม่มีตัณหาละ ไม่มีตัณหา
บางที่มีเวทนาได้ มีเวทนามันก็เหนียวเหมือนกัน
ไม่มีเวทนาเลย มันดับสนิทกว่า จะเป็นอย่างนี้ได้
เป็นไปตามปัจจุสมุปบาท ฝ่ายนิโรธวาระ เป็น
ความดับสนิทของกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วย
ประการอย่างนี้

เมื่อพูดถึงอริยสัจที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้
ในทำนองนี้ ก็จะมองเหตุให้เกิดทุกข์และความ
ดับสนิทของทุกข์ในลักษณะเป็นกระแส เหตุให้
เกิดทุกข์ก็อยู่ในรูปกระแส ความเกิดขึ้นของกอง
ทุกข์ก็เป็นไปเรื่อยๆ トラバเท่าที่ยังมีเหตุ การมี
วิชาและวิมุตติ เข้าถึงนิพพาน ก็เป็นการดับสนิท
ของกองทุกข์ ถึงทุกข์นิโรธ เป็นความดับสนิท
ของกองทุกข์ ไม่ใช่ดับตัวตน ไม่ใช่ความเกิดขึ้น
ของตัวตนและไม่ใช่ความดับของตัวตน ไม่ใช่
ความเกิดขึ้นของสัตว์บุคคล และไม่ใช่ความดับ
ของสัตว์บุคคล เป็นความเกิดขึ้นของกองทุกข์

ล้วนๆ ไม่มีลัทธิ ไม่มีบุคคลเจือปน นี่เป็นเหตุ
ให้เกิดทุกข์ ส่วนความดับสนิทของทุกข์ ความ
ไม่มีทุกข์ ก็คือ ความดับสนิทของนามของรูป
ไม่ใช่ดับตัวตน ไม่ใช่ดับโน้นดับนี้ หนทางที่จะ
ดับกองทุกข์ได้ก็ต้องทำลายอวิชชาทั้ง ทำวิชชา
ให้เกิดขึ้น

ต่อมาอริยสัจข้อที่สี่ ขยายความเป็น
อริยมรรคมีองค์ ๘ เหมือนกัน มีบาลีว่า

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินี
ปฏิบัติทา อริยสจฺจํ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทุกฺขนิโรธคามินี
ปฏิบัติทาอริยสัจเป็นไฉน

อยมฺว อริโย อญฺจสิโก มคฺโค
คือ อริยมรรคมีองค์แปดประการนี้
เท่านั้น

เสวยอิทํ, สัมมาทิฏฐิ สัมมาสงกโปโป
สมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมา
วายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

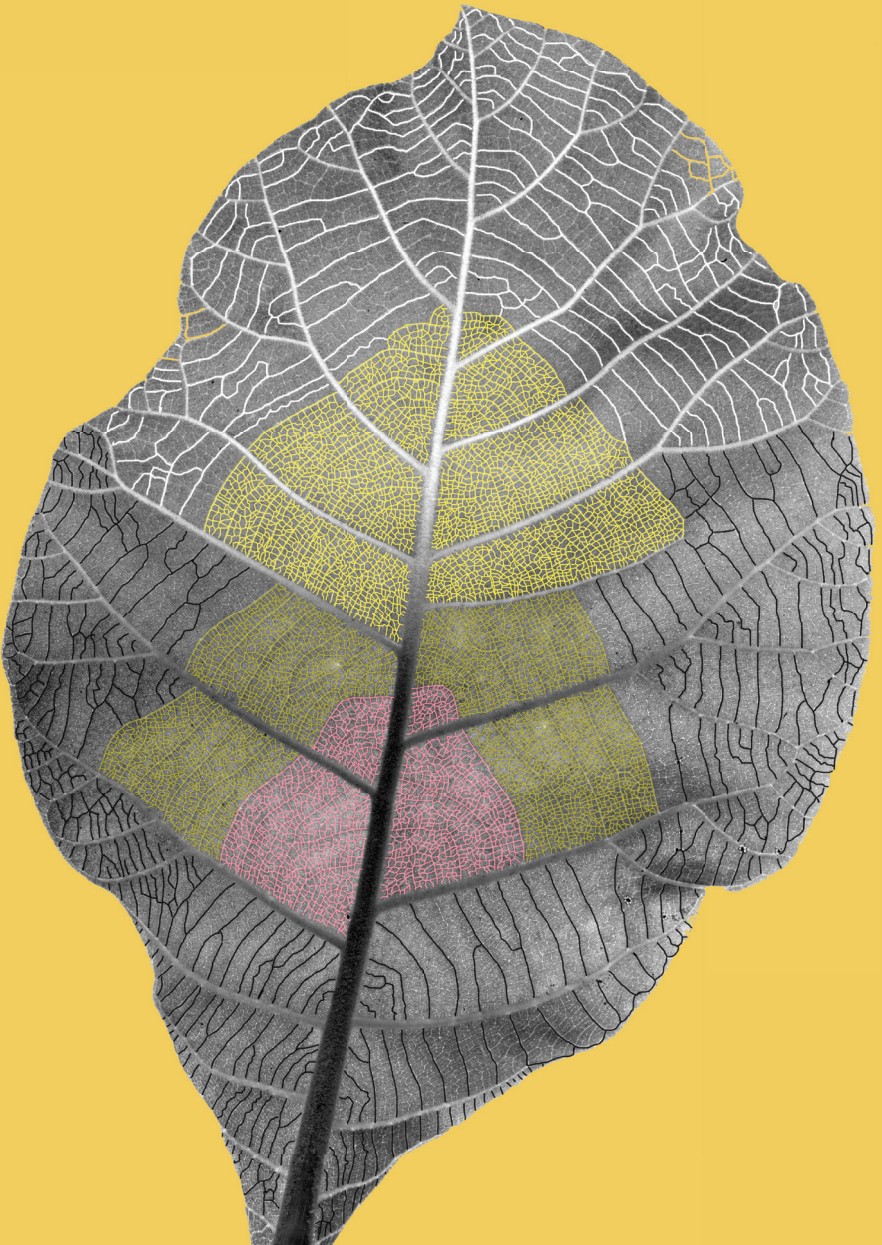
ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ
สมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมา
วายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินิ
ปฏฺิปปทา อริยสจฺจํ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทุกขนิโรธ
คามินีปฏิปทาอริยสัจ

นี่เป็นการแสดงอริยสัจในแง่ที่มีปฏิจ
สมุปบาทเข้าไปเกี่ยวข้องแล้ว จะเป็นอริยสัจที่
พระพุทธเจ้ารับรองว่า ใครๆ คัดค้านไม่ได้
ทำให้เศร้าหมองไม่ได้ เถียงไม่ได้ นี่ยกมาให้
ท่านดู จะได้รู้อริยสัจในหลายๆ แง่มุม

๓.๒ ปฏิจจสมุปบาททุกอาการ มีลักษณะเป็นอริยสัจ

ต่อไปสิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปฏิจจสมุปบาทข้อที่สอง ปฏิจจสมุปบาททุกอาการมีลักษณะเป็นอริยสัจ ทุกๆ อาการนั้นมีลักษณะเป็นอริยสัจหมด ยกปฏิจจสมุปบาทขึ้นมาชุดใดชุดหนึ่ง ก็จะมีลักษณะของความเป็นอริยสัจอยู่ในนั้นทุกๆ ชุดไป เช่น ยกเกี่ยวกับชาติขึ้นมา ก็จะมีชาติ ชาติสมุทัย ชาตินิโรธ ชาตินิโรธคามินีปฏิปทา หรือ ยกอวิชชาขึ้นมา **มีอวิชชาเป็นทุกข์ และมีอวิชชาสมุทัย อวิชชานิโรธ อวิชชานิโรธคามินีปฏิปทา** ทุกๆ อาการจะมีลักษณะเป็นอริยสัจทั้งหมด เปลี่ยนทุกข์สมุทัยกับ ทุกขนิโรธะ ไปตามธรรมในกระบวนการปฏิจจสมุปบาท สภาวธรรมจะเปลี่ยนไปเรื่อยๆ จึงสรุปได้ว่า ปฏิจจสมุปบาททุกอาการนั้นมีลักษณะเป็นอริยสัจ จึงเป็นอริยสัจชนิดที่ครอบคลุมที่สุด

ผู้ที่สามารถพิจารณาอริยสัจในแง่มุม
ปฏิจจสมุปบาท ก็จะช่วยให้มีปัญญาเพิ่มขึ้น
เห็นความจริงเพิ่มขึ้น วิธีนี้สำหรับผู้ที่ไม่ฝึกฝน
ให้มีสติสัมปชัญญะ จิตมีสมาธิ ตั้งมั่นดี ถ้าจะ
พิจารณาด้วยปัญญา ก็พิจารณาอย่างนี้ได้
ตัวอย่างการพิจารณาเรื่องนี้

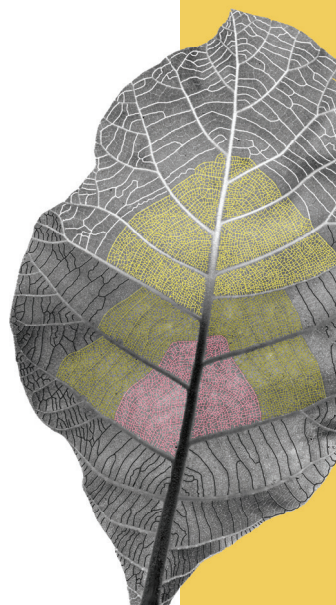
ในสังยุตตนิกาย นันทนวรรค ปริวิมังสน
สูตร ๑๖/๕๑ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

อิธ ภิกขเว ภิกขุ ปริวิมัสमानโน
ปริวิมัสติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรม
วินัยนี้ เมื่อจะพิจารณา ย่อมพิจารณาดังต่อไปนี้ว่า

ยัม โข อิทํ อเนกวิธํ นานุปการกํ ทุกขํ
โลเก อุปุปชชติ ชรามรณํ

ทุกขใดในโลก คือ ชรามรณะ มีเอนก
ประการ มีนานุปการ ย่อมเกิดขึ้น

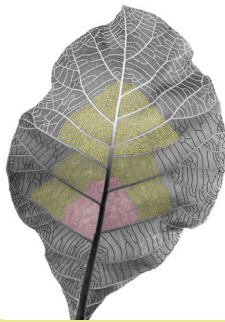

อเนกวิธี มีเอนกประการ ไม่ใช่หนึ่ง ไม่ใช่หนึ่ง นานุปการก์ มีลักษณะไม่เหมือนกันแตกต่างหลากหลาย คือ ชรามรณะ ทุกข์ในโลกนี้มีมากมายเหลือเกิน ในที่นี้ ยกมาสถานะหนึ่งก่อน คือ **ชรามรณะ** ชรามรณะเป็นทุกข์เคยเห็นคนแก่ไหม คนแก่นี้เต็มโลกเลย ไม่ใช่คนนะแก่ ทุกข์นะแก่ ภาษาปฏิจจสมุปบาทนี้เข้าใจยากหน่อย คนเต็มโลก อย่างนี้เราพูดในแง่ภาษาธรรมดาทั่วไป ภาษามนุษย์เราธรรมดาความจริงแล้ว **ทุกข์เต็มโลก** คือทุกข์มันแก่และตาย ทุกข์เต็มโลก เป็นอเนกประการมากมาย ถ้ามองดูข้างๆ ท่าน ก็เป็นทุกข์ทั้งนั้น ไม่ใช่คน ไม่ใช่ผู้หญิง ผู้ชาย ไม่ใช่เขา ไม่ใช่ใคร นั่งอยู่ กองทุกข์นี้คือนามรูปนั้นแหละ ความเกิดขึ้นของกองทุกข์ ตอนนี้พูดถึงชรามรณะ ชรามรณะที่เกิดในตัวคนก็เป็นทุกข์เหมือนกัน นามรูปก็เป็นทุกข์ เป็นที่ตั้งของทุกข์คือชรามรณะ **ทุกข์กับที่ตั้งของทุกข์มันอันเดียวกัน มันอยู่ด้วยกัน** ในทำนองนี้ ก็จะเห็นว่า ทุกข์มีประการต่างๆ นานาประการ เกิดขึ้นในโลกนี้ ตอนนี้พูดถึงสถานะหนึ่ง คือชรามรณะ

อิทํ นุ โข ทุกขํ กิณิทานํ กิสมุทญํ กิชาติกํ กิปปาวํ
ทุกขํนี้หนอ มีอะไรเป็นนิทาน มีอะไรเป็นสมุทัย
มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นแดนเกิด

กิสมี สติ ชรามรณํ โหติ
เมื่ออะไรมีอยู่ ชรามรณะจึงมี

กิสมี อสติ ชรามรณํ น โหติ
เมื่ออะไรไม่มี ชรามรณะจึงไม่มี

ท่านเคยพิจารณาอย่างนี้ไหม เห็นคน
แก่ ความแก่นี้ ไม่ใช่คนนะ ชราภรณ์จะเป็น
ทุกข์ เป็นตัวทุกข์ เป็นสภาวะหนึ่งของทุกข์
ทำไมชราภรณ์จึงมีเต็มโลกไปหมด ทำไมผม
ขาวจึงมีเต็มโลกไปหมด ทำไมงกๆ เงินๆ ไม่
แข็งแรง ทำไมคนขี้บ่นจึงมีเต็มโลกไปหมด คน
แก่เขาชอบขี้บ่น ชอบบ่นว่า เราแก่แล้ว ไม่มีคน
มาดูแลเลย มันก็ธรรมดา คนแก่มันน่ารักที่ไหน
เล่า คนแก่มีแต่พวกหนึ่งยาน ไม่น่ารัก ถ้าเป็น
เด็กๆ มีคนดูแลเยอะหน่อย

ความแก่และความตายที่ปรากฏขึ้นมา
นี้ **ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่ใช่ของใคร** เป็น
สภาวะอย่างหนึ่งที่อยู่ลักษณะเป็นกระแส
มาพิจารณาดู ให้เห็นเหตุปัจจัย เงื่อนไขต่างๆ
ชราภรณ์มีอะไรเป็นนิทาน มีอะไรเป็นสมุทัย
มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นแดนเกิด เมื่อ
อะไรมีอยู่ ชราภรณ์จึงมี เมื่ออะไรไม่มี ชรา
ภรณ์จึงไม่มี

เมื่อจิตเป็นสมาธิ ตั้งมั่นแล้ว ต้องพิจารณาให้เป็น พิจารณาให้ถูก โดยเฉพาะพิจารณาในแง่ปฏิจสุมุปาบทนี้ จะได้ปัญญาเยอะ เป็นฐานให้เกิดปัญญามาก ทำให้ละความเห็นผิดได้โดยรวดเร็ว เพราะเป็นการพิจารณาไปที่ตัวสภาวะ และพิจารณาในแง่มีเหตุมีปัจจัย ต่อเนื่องกันไป บางคนพอจิตเป็นสมาธิแล้ว น้อมจิตไปมองดู ชาติที่แล้วเกิดเป็นอะไรมา ทำกรรมอะไรมาจึงเป็นอย่างนี้ อย่างนี้ไม่ค่อยได้เรื่อง ดีไม่ดีเห็นผิดหนักกว่าเดิม มีตัวตบหนักกว่าเดิมขึ้นไปอีก เห็นเป็นเราทำเราได้รับผล เป็นตัวตบนั้น ตัวตบนี้ วนๆ เวียนๆ กันไป ดังนั้น ถ้าจะพิจารณา พระพุทธเจ้าให้พิจารณาในแง่มุมที่จะเห็นความไม่มีตัวตน เห็นเป็นความเป็นไปของกองทุกข์ล้วนๆ

กองทุกข์ ที่มองเห็นสภาพเป็นความแก่และความตายนี้ เพราะมีกองทุกข์เกิดมา กองทุกข์มันเกิด กองทุกข์มันแก่ เป็นความเป็นไปของกองทุกข์ล้วนๆ เป็นกระแสของกองทุกข์ กองทุกข์เกิด พอกองทุกข์เกิด ก็กองทุกข์เด็ก กองทุกข์หนุ่มสาว สักหน่อยก็กองทุกข์แก่ เป็นไปอยู่ในรูปกระแส พิจารณาแล้วจึงเห็น

ได้ว่า ชราและมรณะนั้นมีชาติเป็นนิทาน มีชาติ
เป็นสมุทัย มีชาติเป็นเหตุเกิด เป็นแดนเกิด ท่าน
ทั้งหลายได้พิจารณาอย่างนี้บ่อยๆ ไหม

โสกะ ความเศร้าโศกนี้ มีอะไรเป็นเหตุ
เกิด มีอะไรเป็นแดนเกิด โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส อุปายาสะ นี้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ความ
เศร้าโศกในโลกนี้ เกิดขึ้นเพราะมีกองทุกข์เกิด
ขึ้นในโลกนี้ ถ้าไม่เกิดมา ก็จะไม่มีสิ่งเหล่านี้ ที่
เป็นทุกข์ทรมาน เพราะเกิดมา และเพราะมีนั้น
มีนี่ จึงมีทุกข์เกิดขึ้น ปวดหัวก็เพราะมีหัว ไม่ใช่
เพราะคิดมากนะ เพราะมีหัว อย่างนี้เห็นภาพ
ชัดเลย แต่พวกเราคิดหาเหตุอะไรสะเปะสะปะ
ไปเรื่อย เลยพิจารณาไม่ออก ไม่เกิดปัญญา
เข้าใจชัดความจริง

ถ้าจะพิจารณา ต้องพิจารณาอย่าง
นี้ ไม่ใช่เจ้านายด่าเลยเป็นทุกข์ ไม่ใช่อย่างนั้น
พิจารณาอย่างนั้นมันเด็กๆ ไป ต้องพิจารณา
แบบผู้ใหญ่ๆ หน่อย พิจารณาแบบพุทธะหน่อย
พิจารณาให้เห็น ชรามรณะมีตอนเกิดขึ้น เป็น
สิ่งไม่มีเจ้าของ ไม่ใช่ของใคร เกิดขึ้นเป็นไปอยู่
ในลักษณะเป็นกระแส และโสกะ ปริเทวะ อะไร

ต่าง ๆ ก็มีเพราะเกิดขึ้นมาทั้งนั้น ที่เราต้องเสียนั้นเสียนี้ไป เพราะเกิดมา **ถ้าไม่เกิดมา ก็ไม่ได้อะไรสักอย่าง** **แล้วก็ไม่เสียอะไรสักอย่าง** พิจารณาย่างนี้จะได้เห็นภาพชัด

แท้ที่จริงแล้ว คนมีโอกาสจะเสียนั้น มีโอกาสเสียนี้ ควรจะภูมิใจและควรจะสบายใจ เพราะเรามีให้เสีย หมายถึงว่าเราต้องได้มา จึงมีโอกาสเสีย เหมือนบ่นว่า อาจารย์...ผมเสียเงินไปตั้งหนึ่งล้าน เหรอ...ผมไม่เคยเห็นเงินล้านเลย พูดกันไม่รู้เรื่อง เดียวก็หาว่าใจร้ายใจดำ ไม่ยอมปลอกบใจกัน ไม่รู้จะว่ายังไง แท้ที่จริง ควรจะภูมิใจว่ามีเงินล้านให้เสีย มันก็ดีแล้ว ถ้าเราพิจารณาในแง่ที่มันถูกต้อง จิตเป็นสมาธิ ตั้งมั่น มีสติสัมปชัญญะดี แล้วก็มองในแง่นี้ จะเข้าใจโลกทั้งหมด ความทุกข์เล็กน้อยๆ ก็จะไม่เป็นปัญหาอีกต่อไป พิจารณาตามที่พระพุทธเจ้าแนะนำ ก็จะทำให้เกิดปัญญาได้โดยง่าย

โส ปริวิมัสमानโน เอวํ ปชานาติ
ภิกษุ นั้นเมื่อพิจารณา ย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า

ยํ โข อิทํ อเนกวิธํ นานุปการกํ ทุกขํ โลเก
อุปปชฺชติ ชรามรณํ
ทุกขใดในโลก คือ ชรามรณะ มีเอนกประการ
มีนานุปการ ย่อมเกิดขึ้น

อิทํ โข ทุกขํ ชาตินิกทานํ ชาติสมฺภวํ ชาติจาติกํ
ชาติปปภวํ
ทุกขนี้ มีชาติเป็นนิทาน มีชาติเป็นสมุทัย มี
ชาติเป็นเหตุเกิด มีชาติเป็นแดนเกิด

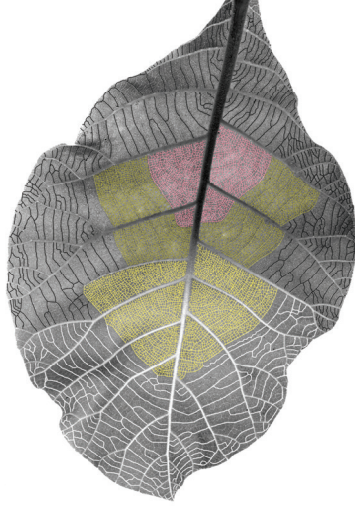
ชาตียา สติ ชรามรณํ โหติ
เมื่อชาติมี ชรามรณะจึงมี

ชาตียา อสติ ชรามรณํ น โหติ
เมื่อชาติไม่มี ชรามรณะจึงไม่มี

เมื่อชาติมีอยู่ ชรามรณะจึงมี เมื่อชาติไม่มี ชรามรณะก็ไม่มี กล่าวแบบกว้างขวาง ครอบคลุมอย่างนี้ ถ้าเข้าใจครอบคลุมอย่างนี้ นะ อันอื่นๆ เล็กๆ นี่สบายมาก ที่ต้องเป็นทุกข์ อยู่ แก่อยู่อย่างนี้ เพราะเกิดมาแล้วอยู่นาน ไปหน่อย ปัญหาอื่นๆ จึงหมดไป พิจารณาใน แง่มุมนี้ จะได้ปัญญา ในแง่มุมอริยสัจ ในเรื่องของ ปัจจุสมุปบาทนี้ ทุกๆ อาการหยิบมา พิจารณาเป็นอริยสัจได้หมด

โส ชรามรณญจ ปชานาติ
ภิกษุณฺณํ ย่อมรู้ชัดซึ่งชรามรณะ

รู้จักชรามรณะตามที่เป็นจริงว่า เป็น สภาวะอย่างหนึ่ง เป็นตัวทุกข์อันหนึ่ง เป็นสิ่ง ไม่มีตัวตน เป็นปรากฏการณ์ของกองทุกข์ อย่างหนึ่ง ที่เกิดตามเหตุปัจจัย

ชรามรณสมุทญญ ปชานาติ
ย่อมรู้ชัดซึ่งชรามรณสมุทัย

รู้จักชรามรณสมุทัยตามที่เป็นจริง คือ
ชาติ ความเกิด ที่มีความแกล่เกิดขึ้น ได้มีนั้นมิ
นี้ ไม่แข็งแรง ผมหงอก หน้เหงื่อย่น ฟันหลุด
ก็เพราะเกิดมา เจ็บขาก็เพราะมีชา ปวดแขน
ก็เพราะมีแขน จะบ่นปวดแขนก็ต้องไปบ่นกับ
คนมีแขนนะ เราปวดแขนไปบ่นกับคนไม่มีแขน
เดี่ยวเขาต่อยเอา มีแขนให้ปวด ก็ดีแล้ว เขาก็
ว่าไปอีก ชรามรณะสมุทัยก็คือชาติ

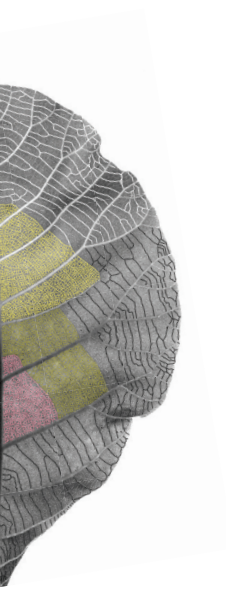
ชราภรณนโรธโรจ ปชานาติ
ย้อมรู้ซัดซึ่งชราภรณนโรธ

รู้จักชราภรณนโรธะ คือความไม่มีชาติ
เมื่อชาติไม่มี ชราภรณะก็ไม่มี ถ้าชาติมีแล้ว
ชราภรณะก็ต้องมี มันเป็นกฎเกณฑ์ตายตัว
อยู่อย่างนั้น **ไม่ว่าจะในอดีต อนาคต หรือ
ปัจจุบัน ก็เป็นอย่างนั้น** เราก็จะเข้าใจในสิ่ง
ต่างๆ ตามความเป็นจริง ความจริงที่ไม่ได้ขึ้น
อยู่กับความอยากหรือความไม่อยาก ไม่ได้ขึ้น
อยู่กับความคิดหรือความไม่คิด เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย มันก็เป็นอย่างนั้น ได้สิ่งใดมาแล้ว
ก็ต้องเสียไปเป็นปกติธรรมดา เป็นเรื่องปกติ
ถ้าไม่อยากจะเสียไป ก็ต้องไม่เอามา ไม่อยาก
จะทุกข์เพราะอันนี้ ก็อย่าไปยึดเอามา ถ้ามีอัน
นี้มา ก็ต้องมีปัญหากับมันอย่างแน่นนอน แม้แต่
สิ่งที่เรียกว่าตัวเรานี้ ก็เป็นอย่างนี้อยู่ มีชรา
ภรณะเกิด เพราะเกิดมา ถ้าไม่เกิดมา ไม่มีชาติ
ก็จะมีชราภรณะ

ยา จ ชรามรณนิโรธสารูปคามินี
ปฏิบัติทา, ตถุจ ปชานาติ, ตถา ปฏิปนโน จ โหติ
อนุธมมจारी

ปฏิบัติทาที่สมควรเพื่อความเข้าถึงชรา
มรณนิโรธะอันใด ย่อมรู้ชัดซึ่งปฏิบัติทา นั้น และ
เป็นผู้ปฏิบัติเช่นนั้น ชื่อว่าผู้มีปกติประพฤติตาม
ธรรม

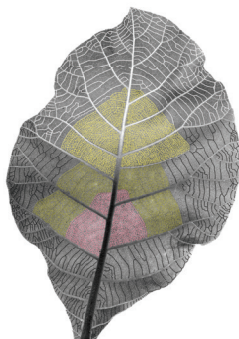
ปฏิบัติทา คือ อริยมรรคมีองค์แปด ซึ่ง
เป็นทาในการปฏิบัติ แล้วก็เป็นผู้ปฏิบัติตาม
หนทางนั้น ดำเนินชีวิตคล้อยตามธรรมะ

อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สหฺพโส สมฺมา
ทุกฺขกฺขยาย ปฏิปฺนฺโน ชรามรณนิโรธาย

ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่า
เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งทุกข์ คือเพื่อ
ความดับของชรา มรณะ โดยชอบโดยประการ
ทั้งปวง

ถ้าพิจารณาได้แบบนี้ ก็จะไม่มีปัญหา
กับชรา มรณะ ไม่มีปัญหากับโสกะ ปรีทเว
ไม่มีปัญหากับเรื่องโน้นเรื่องนี้ เพราะเข้าใจ
ชัดเจนในแง่มุมอริยสัจ ได้ข้อปฏิบัติที่ต้อง
ดำเนินไป คืออริยมรรคมีองค์ ๘ แล้วก็ปฏิบัติ
ตามทางนั้น

ชาติก็มีภพเป็นปัจจัย ภพก็มีอุปาทานเป็นปัจจัย อุปาทานก็มีตัณหาเป็นปัจจัย ตัณหาก็มีเวทนาเป็นปัจจัย บางคนมีปัญหากับตัวเองเยอะ ทำไมเรามีอุปาทานเยอะจัง ถ้าพิจารณาในแง่ปฏิจสุมุปาบทแล้ว อุปาทานมีตัวตนไหม ไม่มี อุปาทานไม่มีตัวตน อุปาทานมีเพราะอะไร มี เพราะตัณหา มี อุปาทานจึงมี เพราะตัณหาเกิด อุปาทานจึงเกิด ถ้าตัณหาไม่มี อุปาทานก็ไม่มี **หนทางข้อปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความหมดอุปาทาน คือ อริยมรรคมีองค์แปด** เราก็ไม่โทษอุปาทาน ไม่โทษอะไร สบายเลย เข้าใจชัด เข้าใจแจ่มแจ้ง รู้ข้อปฏิบัติ รู้ทางดำเนินชีวิต คืออริยมรรคมีองค์ ๘

บางคนอยากจะไม่อยาก ทำไมเราเป็นคนมีกิเลสเยอะเหลือเกิน มีตัณหา ก็ไปมีปัญหากับตัณหาอีก ถ้ามองในแง่ปฏิจสุมุปาบทแล้ว ไม่มีปัญหา เพราะตัณหาก็คือสภาวะอย่างหนึ่ง รู้จักตัณหาว่าเป็นสิ่งไม่มีตัวตน เมื่ออะไรมีอยู่ ตัณหามันจึงมี เพราะอะไรเกิด ตัณหาจึงเกิด เมื่อเวทนามี ตัณหาจึงมี ถ้าเวทนาไม่มี ตัณหา ก็ไม่มี **หนทางข้อปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความสิ้นตัณหา คืออริยมรรคมีองค์แปด** ต้องฝึกอันนี้

ให้ได้ หมดปัญหากับตัณหาไป พยายามปฏิบัติ
อริยมรรคให้สมบูรณ์ ก็สบาย อย่างนี้ก็แพง
ทะลุ

บางคนไม่เข้าใจในแง่มุมนี้ ก็จะมี
ปัญหากับกิเลสบ้าง มีปัญหากับตัณหาบ้าง มี
ปัญหากับความยึดของตนเองบ้าง บางคน
เขายึดเยอะ พอมาปฏิบัติธรรมก็อยากจะเลิก
ยึด พอเลิกไม่ได้ก็มีปัญหากับตัวเองมาก ถ้า
มองในแง่ปฏิจลสมุปบาทแล้ว ความยึดก็เป็น
สภาวะอย่างหนึ่ง ความยึดมีได้เพราะตัณหา
ถ้าตัณหาไม่มี ความยึดก็ไม่มี **ต้องปฏิบัติ
อริยมรรคให้ครบถ้วนนั้นแหละ จึงจะเข้าถึง
สภาวะที่ไร้ความยึด** ความยึดจะหมดไปได้
ต้องปฏิบัติให้ถูกวิธีที่จะทำให้ความยึดนั้นดับ
สนิทไป ให้ถึงอุปาทานนิโรธะ คือ อริยมรรคมี
องค์แปด เราก็เร่งปฏิบัติไปได้สบาย ปฏิจล
สมุปบาทอาการอื่นๆ ก็ทำนองเดียวกัน

ต่อไปเรื่องสังขาร เพราะอวิชชาเป็น
ปัจจัย สังขารจึงมี เมื่ออวิชชามี สังขารทั้ง
หลายจึงมี เพราะอวิชชาเกิด สังขารทั้งหลาย
จึงเกิด เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารทั้งหลายก็ไม่มี
เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ

โส สงขารเร จ ปชานาติ

ภิกษุณัณย่อมรู้ชัดซึ่งสังขารทั้งหลาย

รู้จักบุญ รู้จักบาป ทั้งสิ่งดี ทั้งสิ่งไม่ดี
บุญญาภิสังขาร อบุญญาภิสังขาร อาเนญชา
ภิสังขาร เจตนาซึ่งเป็นกรรมที่ได้ทำเอาไว้แล้ว
เป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน เกิดขึ้นแล้วดับไป

สงขารสมุทยญจ ปชานาติ

ย่อมรู้ชัดซึ่งสังขารสมุทัย

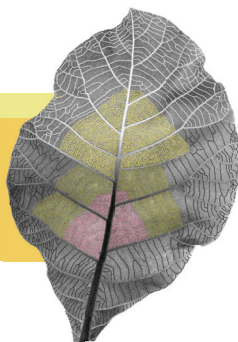
เหตุให้เกิดสังขาร เหตุให้เกิดบุญเกิด
บาป มีเจตนาปรุงแต่งจัดแจงทำเพื่อตัวเรา ดี
บ้าง ไม่ดีบ้าง ทำไมจึงยังมีทำดีบ้างไม่ดีบ้าง
เพราะยังมีสังขารสมุทัยคืออวิชชา ถ้าหมด
อวิชชาแล้ว ทำอะไรก็ไม่เป็นบุญไม่เป็นบาป
อย่างพวกเรานี้ ทำบุญบ้าง ทำบาปบ้าง ทำไม
มันเป็นอย่างนั้น **บุญบาปก็ไม่มีตัวตน** พอมี
เจตนาลงมือทำสิ่งใด ทำไมเป็นบุญเป็นบาป
เพราะยังมีสังขารสมุทัยคืออวิชชา หลงว่ามีตัว
เรา มีของเรา ก็เลยมีความตั้งใจทำเพื่อตัวเรา
รักษาของเราอยู่เรื่อย ๆ เมื่อยังมีอวิชชาเหลือ
อยู่ ยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ ทำอะไร หากทำ

ด้วยความยึดมั่น ตามต้นหาอุปาทาน ต้อง
เป็นบุญและเป็นบาปเสมอ

เราทั้งหลายจึงไม่ต้องกลัวกิเลสอะไร
นัก ให้ทำบุญเยอะๆ ไว้ บางคนบอกว่าไม่
เอาทั้งบุญทั้งบาป อยู่เฉยๆ ถ้าอยู่เฉยๆ มัน
ก็มีโอกาสบาปมาก มีบุญกับบาปแย่งที่กัน
ทำไมมันเป็นอย่างนั้น เพราะมีสังขารสมุทัย
คืออวิชชา ส่วนผู้ที่ไม่ต้องมีบุญมีบาปแล้ว ทำ
อะไรก็ไม่มีเรื่องบุญเรื่องบาปมาเกี่ยวข้องแล้ว
เป็นผู้ที่หมดอวิชชาไปคือพระอรหันต์ ผู้ที่ยัง
มีกิเลส มีความยึดถืออยู่ มีทั้งบุญทั้งบาป เรา
ทั้งหลายจึงไม่ต้องกลัวความยึด **ให้ทำบุญไว้
มากๆ แล้วฝึกให้มีสติสัมปชัญญะไว้ เจริญ
อริยมรรคตามที่พระองค์ทรงสอนไว้ ก็จะ
เข้าถึงความสิ้นกิเลสได้สักวัน**

ยังเลวได้เพราะมีอวิชชา และดีได้ก็
เพราะมีอวิชชาเหมือนกัน เป็นคนผิด เป็นคน
ถูกก็เพราะมีอวิชชาเหมือนกัน มันวนๆ เวียนๆ
อยู่เท่านี้ มีบุญ มีบาป ทำบุญขึ้น ความยึดมั่น
ถือมั่น ทำให้เราทำบุญได้ ถ้าไม่มีความยึดถือ
แล้ว ไม่มีบุญ ไม่มีบาป วนเวียนไม่มีแล้ว หมด
แล้วเรื่องวนเวียน

ถ้ามองในแง่ปัจจุสมุปปาทแล้ว เห็น
สิ่งต่างๆ เป็นสภาวะไป บาบก็เป็นบาป บุญก็
เป็นบุญ ไม่ใช่ใคร ไม่ใช่ของใคร เพราะอะไร
เพราะยังมีอวิชชาอยู่ มีอวิชชาเป็นเงื่อนไข ถ้า
ไม่ต้องการมีบาปอย่างนั้น ทำอย่างไร ต้องไม่มี
อวิชชา **อวิชชาต้องดับสนิทไป หนทางคือ
อย่างไร คือ อริยมรรคมีองค์แปด** บางคน
ไปทำบุญ การกระทำเป็นบุญได้ เพราะอะไร
เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย ไม่อยากได้บุญอีกทำ
อย่างไร ต้องหมดอวิชชา หนทางคืออริยมรรค
มีองค์แปด เห็นทุกคนทำชั่วทุกคนทำดี ก็เป็น
เครื่องสอนเราให้เจริญอริยมรรคมีองค์แปด
เดินไปตามทางสายกลางนี้ได้ จะได้รับถึงประตู
พระนิพพาน จะได้หมด ดับสนิทกันไป พวกเรา
โดยส่วนใหญ่ เห็นคนทำไม่ดี ก็ไปเกลียดเขา
เห็นคนทำดี ก็ไปรักเขา เพราะไม่มองในแง่
ปัจจุสมุปปาท

สังขารนิโรธญจ ปชานาติ
ย่อมรู้ชัดซึ่งสังขารนิโรธะ

รู้ชัดความดับของสังขารว่าเป็นความ
ดับ ตามที่เป็นจริง เมื่ออวิชชาดับ สังขารจึงดับ
เมื่ออวิชชาไม่เกิด ด้วยการทำวิชาให้เกิดขึ้น
แทนที่ สังขารย่อมดับไป

ยา จ สังขารนิโรธสารูปคามินี
ปฏิบัติทา, ตถุจ ปชานาติ, ตถา ปฏิปโน โจ
โหติ อนุธมมจาริ

ปฏิบัติทาที่สมควรเพื่อความเข้าถึง
สังขารนิโรธะอันใด ย่อมรู้ชัดซึ่งปฏิปทานั้น
และเป็นผู้ปฏิบัติเช่นนั้น ชื่อว่าผู้มีปกติประพฤติ
ตามธรรม

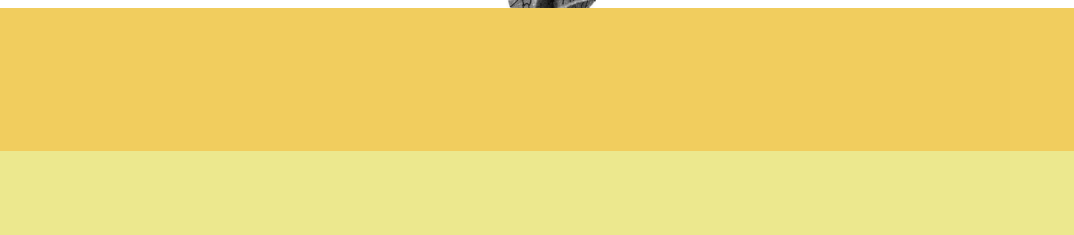
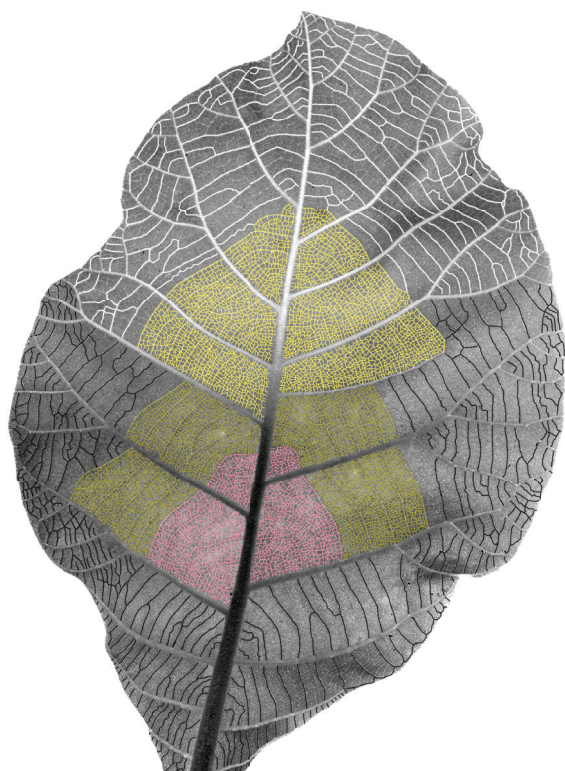
อยิ วุจจติ ภิกขเว ภิกขุ สพพโส สมมา
ทุกขกขยาย ปฏิปโน สังขารนิโรธาย

ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่า
เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งทุกข์ คือเพื่อ
ความดับของสังขาร โดยชอบโดยประการทั้ง
ปวง

สังขารมีทั้งดีและไม่ดี ถ้าจะดับมัน ก็ต้องพิจารณาในแง่นี้ และปฏิบัติต่อมันให้ถูกต้องดำเนินตามอริยมรรคเท่านั้น ถ้าไปหลงเอาดี เดียวสักหน่อยก็ชั่วแล้ว ไปหลงเกลียดชั่ว สักหน่อยมันก็ดีอีก มันก็วนๆ เวียนๆ ปฏิบัติธรรมจะเอาแต่ถูก สักหน่อยผิดมันก็ตามมา มันถูกมาก ถูกจริงๆ เลย สักหน่อยมันก็ผิดอีก ท่านทั้งหลายปฏิบัติธรรมนะ ก็ให้เป็นคนดี แต่อย่าดีมาก เดียวจะชั่ว ดีให้พอสมควรก็แล้วกัน หากไม่ดีเลยก็เกินไป เอาพอสมควร อย่าไปยึดถืออะไรให้มาก ให้เห็นชัดด้วยปัญญา แล้วปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบ เพื่อความดับสนิทของสังขาร

ต้องมองในแง่นี้ ปฏิจสุมุปบาททุกอาการมีอริยสัจ มองก็จะเข้าใจชัด มองเป็นสภาวะ ไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ของเขา ไม่ใช่ใคร ไม่ใช่ของใคร เห็นคนทำไม่ดี เราไม่ได้มองไปที่คนแล้ว **มองความไม่ดีว่าเป็นธรรมะ** สังขารที่เกิดขึ้นนั้น มีอะไรเป็นปัจจัย มีอริยชาเป็นปัจจัย เห็นคนทำดี เราก็กไม่ได้มองไปที่คนแล้ว ไม่ได้มีเรื่องเกลียดเรื่องรักอะไรแล้ว มองว่า **ความดีนั้น มีอะไรเป็นปัจจัย** มีอริยชาเป็นปัจจัย เหมือนกัน

อวิชชาทำให้เกิดดีก็ได้ เกิดไม่ดีขึ้นก็ได้
อวิชชาทำให้เกิดบุญ และอวิชชานั้นเองทำให้เกิดบาป ต้องเข้าใจอวิชชาปัจจัยในแง่นี้ ไม่ใช่
อวิชชาเป็นตัวตนมาอยู่ในใจเรานะ มันเกิดดับ
ในรูปกระแส เป็นสิ่งไม่มีตัวตน ท่านทั้งหลาย
ฝึกให้มีสติสัมปชัญญะ มีความรู้เนื้อรู้ตัว จิต
เป็นสมาธิ เมื่อจิตสงบบ้างแล้ว ก็ลองพิจารณา
ดู หรือมีเหตุการณ์ใดๆ เกิดขึ้น มีเรื่องทุกข์
อะไรกระทบใจแล้ว ก็มองดู มองให้เห็นเป็น
สภาวะอย่างหนึ่ง อย่าเอาเรื่องบุคคลตัวตน
อะไรเข้ามาเกี่ยว มองให้เห็นอย่างนี้ ก็จะ
เข้าใจธรรมะชัดขึ้น ได้ปัญญา

๓.๓ ปฏิจจสมุปบาทแสดง ความไม่มีเหตุต้นตออันแรกสุด

ต่อมา สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปฏิจจสมุปบาทข้อที่ ๓ คือ ปฏิจจสมุปบาทนั้น แสดงความไม่มีเหตุต้นตออันแรกสุด ไม่มีผู้สร้างสรรบันดาลอันแรกสุด **ไม่มีผู้ที่เป็นตัวต้นตอ ไม่มีสิ่งที่เป็นจุดกำเนิดเริ่มต้นอย่างแท้จริง** ถึงแม้จะใช้คำว่า อวิชชาปัจจัย สังขาร เป็นคำเริ่มต้นของกระบวนการฝ่ายเกิดทุกข์ก็ตาม แต่ไม่ใช่ว่าอวิชชาเป็นตัวต้นตอ เพราะอวิชชาก็เป็นสภาวะที่ไม่มีตัวตนเหมือนกัน เป็นสิ่งที่ไม่ได้มีอยู่ก่อนมีเมื่อเกิดขึ้น และเกิดเพราะเหตุปัจจัยเหมือนกัน ตอนเกิด มันก็อิงอาศัยปัจจัยเกิด เกิดแล้วก็ดับ ส่องทอดมาในลักษณะเป็นกระแส พอมีเหตุปัจจัยพร้อม ก็เกิดอีก เกิดแล้วก็ดับอีก จึงไม่มีตัวตนเหมือนกับสภาวะอื่นๆ และไม่ได้เป็นตัวต้นตออันแรกสุด

ที่ใช้คำเริ่มต้นกระบวนการว่า *อริชชา* ปัจจุบัน *สังขาร* ก็แสดงในแง่การเวียนของ กองทุกข์ *อริชชา*เป็นประธานในเรื่องนี้ เป็นตัวการสำคัญ คำว่า เป็นประธาน เป็นตัวการสำคัญ ไม่ใช่เป็นตัวตนหรือเป็นใหญ่พิเศษกว่าสถานะอื่นๆ ในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดนี้ *อริชชา*เป็นหลัก เหมือนเราทำงาน เช่น จัดงาน แสดงธรรมนี้ มีประธานคนหนึ่งเป็นคนจัด ยกประธานขึ้นมา แต่ประธานที่ยกขึ้นมานั้น ไม่ใช่ผู้เป็นใหญ่จริงๆ ไม่ใช่ผู้มีอำนาจจริงๆ ไม่ใช่จะเป็นผู้วิเศษ ก็ยังต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่นั่นอ่อนเหมือนกับคนอื่นเขานั้นเอง แต่เป็นประธานในกรณีนี้

ในกรณีกล่าวถึงการเวียนไปของกองทุกข์ ตัวหัวหน้าใหญ่คือ *อริชชา* ไม่ใช่หมายความว่า *อริชชา*นี้เป็นต้นตออันแรกสุด ไม่ใช่เป็นผู้ให้กำเนิดทุกสิ่ง ไม่ใช่จะบันดาลให้ทุกสิ่งเป็นไป *อริชชา*ก็เป็นธรรมะอันหนึ่ง เหมือนกับธรรมะอื่นๆ ธรรมใดๆ นี่เอง แต่ถ้าพูดถึงการเวียนในสังสารแล้ว *อริชชา*เป็นใหญ่เป็นหัวหน้า เป็นตัวการสำคัญในกระบวนการนี้ แต่ *อริชชา*ก็ต้องอิงอาศัยภาวะอื่นๆ ในการ

เกิดขึ้นและเป็นไป ปฏิจจนูปบาทจึงมีลักษณะ
เป็นวงกลม ทุกองค์ประกอบเชื่อมโยงถึงกันหมด

ปฏิจจนูปบาทแสดงความไม่มีต้นตอ
อันแรกสุด แม้แต่อวิชชาก็มีเหตุปัจจัยให้เกิด
เช่นเดียวกัน

ในมัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ สัมมา
ทิฎฐิสูตร ๑๒/๑๐๓ มีบาลีว่า

ยโต โข อาวุโส อริยสาวโก อวิชชญจ
ปชานาติ

ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ในกาลใด
แล อริยสาวกย่อมรู้ชัดซึ่งอวิชชา

อวิชชาสมุทยญจ ปชานาติ
ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิดแห่งอวิชชา

อวิชชานิโรธญจ ปชานาติ
ย่อมรู้ชัดซึ่งความดับแห่งอวิชชา

อวิชชานิโรธคามินี ปฏิปทญจ ปชานาติ
ย่อมรู้ชัดซึ่งปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับ
แห่งอวิชชา

พระสูตรนี้ท่านพระสารีบุตร แสดง
ลักษณะของ**ผู้มีความเห็นตรง** มีความเห็นถูกต้องตามธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง
เอาไว้แล้ว ย่อมรู้ชัดซึ่งอริชา รู้จักอริชาตาม
ที่มันเป็นจริง เป็นสังขารอย่างหนึ่ง ในกาล
ก่อนไม่ได้ปรากฏ มีปรากฏตอนที่เกิดขึ้น เกิด
เพราะเหตุปัจจัย อริชาก็มีที่มาที่ไป มีเหตุเกิด
เหมือนกัน อริชาจึงไม่ใช่ต้นตอ ไม่ใช่เหตุต้น
เค้าจริง ๆ ย่อมรู้ชัดความเกิดแห่งอริชา ย่อม
รู้ชัดความดับแห่งอริชา และรู้ชัดข้อปฏิบัติที่
ทำให้ถึงความดับแห่งอริชา หหมดเหตุปัจจัย
อริชาไม่เกิดอีกต่อไป ด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘

อริชา คือ ความไม่รู้อริยสัจ เป็น
ธรรมะอย่างหนึ่ง เป็นสภาวะอันหนึ่ง ความ
ไม่รู้อริยสัจ นาน ๆ เกิดทีหนึ่ง ไม่รู้ทุกข์ ไม่รู้
ทุกข์สมุทัย ไม่รู้ทุกข์นิโรธะ ไม่รู้ทุกข์นิโรธคามินี
ปฏิปทา อันนี้เรียกว่าอริชา ตอนนี้น่าทั้ง
หลายมีไหม ตอนนี้อย่ามี ไม่ได้มีในแง่ยังไม่
เกิดขึ้น แต่มีในแง่กระแสของเหตุปัจจัย มันส่ง
ทอดมา เมื่อถูกกระตุ้น มันก็เกิดขึ้น มีคนดำ ก็
หลงผิดคิดว่า เขาดำเรา เขาทำให้เราเป็นทุกข์
ความจริงเป็นแค่กองทุกข์ ไม่มีเรา ไม่มีเขา

อะไร เขาต่ากองทุกข์ กองทุกข์อาจจะเดินไม่
สวย เขาก็ต่เอา นี่เดินเหมือนเปิด เป็นความ
เป็นไปของกองทุกข์ล้วนๆ

กองทุกข์นี้ มีกระแสวิชาตามมาด้วย
พอมีเหตุปัจจัยกระทบเข้า ความไม่รู้ก็เกิดขึ้น
เขาดำเรา แสดงว่าไม่รู้ทุกข์ เอาทุกข์มาเป็นเรา
บางทีก็ไปว่า คนดำเรานี้ เป็นเหตุให้เราเป็นทุกข์
อันนี้ก็ไม่รู้เหตุให้เกิดทุกข์ ความไม่รู้จึงเกิดเป็น
ครั้งๆ วิชาเกิดเป็นครั้งๆ และวิชาก็มีเหตุ
เกิดด้วยคืออาสวะ เมื่ออาสวะดับไป วิชาก็
ดับไป คนที่รู้อย่างนี้เรียกว่าเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ
มีความเห็นตรง

เอตดาวตานิ โข อาวุโส อริยสาวโก สมมาทิฏฐิ
โหติ

ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ด้วยเหตุมี
ประมาณเท่านั้นแล อริยสาวกชื่อว่าเป็นผู้มี
สัมมาทิฏฐิ

อุชฺศตาสฺส ทิฏฐิ
ความเห็นของอริยสาวกนั้น
เป็นความเห็นตรง

ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนาคโต
เป็นผู้ที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่น
ในพระธรรม

อาคโต อิมํ สหุทฺธมํ
เป็นผู้มาแล้วสู่พระสัทธรรมนี้

ถ้าท่านทั้งหลายต้องการเป็นผู้ที่มี
สัมมาทิฐิ มีความเห็นตรง เป็นผู้ที่ประกอบ
ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม
เป็นผู้มาสู่พระสัทธรรมนี้ ต้องเห็นในแง่นี้ ไม่
เห็นว่ามีสิ่งไหนเป็นตัวตนสักอย่าง ไม่ได้เห็นว่า
สิ่งไหนเป็นจุดตั้งต้น เพราะไม่มีจุดตั้งต้น แม้
อวิชชาไม่ใช่จุดตั้งต้น อวิชชาก็มีที่มาเหมือน
กัน เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้มันจึงมี เพราะความเกิดขึ้น
ของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี
เพราะความดับไปของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป สภาวะ
สังขารทุกอย่างล้วนตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของ
ปฏิจจสมุปบาททั้งหมด

ต่อไป จะยกข้อความที่ขยายเนื้อหา
เกี่ยวกับอวิชชามาแสดง

กตมา ปนาวุโส อวิชา
ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อวิชา
เป็นไฉน

กตโม อวิชาสมุทโย
ความเกิดแห่งอวิชา เป็นไฉน

กตโม อวิชชานิโรธ
ความดับแห่งอวิชา เป็นไฉน

กตมา อวิชชานิโรธคามินี ปฏิปทา
ปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับแห่ง
อวิชา เป็นไฉน

ยัม โข อาวุโส ทุกฺเข อภาณัม
ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ความไม่รู้
อันใด เป็นความไม่รู้ในทุกข์

ทุกฺขสมุทเย อภาณัม
ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย

ทุกข์นิโรธ อภาน์
ความไม่รู้ในทุกข์นิโรธะ

ทุกข์นิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อภาน์
ความไม่รู้ในทุกข์นิโรธคามินิปฏิบัติ

อัย วุจจตาวุโส อวิชา
ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
นี้เรียกว่าอวิชา

อวิชา คือ ความไม่รู้ปริยสัจ ๔ ไม่ใช่
ความไม่รู้ทั่วไป ท่านไม่รู้ว่ามีผมแต่งงานหรือยัง
อย่างนี้ไม่เรียกว่าอวิชา อย่างนี้ไม่เป็นไร ถ้าม
ผมได้ ผมจะบอกหรือไม่บอก อันนั้นก็เรื่องของ
ผมอีกต่อหนึ่ง ไม่รู้ที่บ้านอาจารย์อยู่ไหน อย่าง
นี้ไม่ได้เป็นอวิชา ไม่รู้จักคนนั้น ไม่รู้จักคนนี้
อย่างนี้ไม่ใช่อวิชา เป็นเรื่องทั่วๆ ไปธรรมดา
อวิชาเป็นความไม่รู้ทุกข์ ไม่รู้ทุกข์สมุทัย ไม่รู้
ทุกข์นิโรธะ ไม่รู้ทุกข์นิโรธคามินิปฏิบัติ นี่คือ
อวิชา

ถ้าบอกว่า เธอเป็นทุกข์ เธอไปกราบ
พระ ไปไหว้หลวงพ่อก็ค้นัน สวดมนต์บทนั้น
บทนี้ จะได้หายทุกข์ อย่างนี้เป็นอริชาแล้ว
เพราะไม่รู้หนทางข้อปฏิบัติที่จะทำให้หมด
ทุกข์ ถ้าบอกว่า **อยากจะหายทุกข์ ต้องปฏิบัติ
อริยมรรคมีองค์แปด** อย่างนี้ใช้ได้ ความไม่รู้
ในสิ่งเรื่องนี้ เรื่องใดเรื่องหนึ่งนี้ เป็นอริชา

รู้สีกว่าตัวเราเป็นสุขเหลือเกิน สิ่งนี้
เป็นของเรา อย่างนี้เป็นอริชา แท้ที่จริง มัน
เป็นทุกข์ ถูกคนด่า เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ อย่าง
นี้เป็นอริชา ไม่รู้เหตุให้เกิดทุกข์ เหตุให้เกิด
ทุกข์คือตัณหา ความไม่มีทุกข์คืออะไร คือ
ความสันตตัณหา ทำลายอริชาทั้งไป ถ้ามีคน
มาบอกว่า ถ้าเธอจะไม่มีทุกข์ ต้องหาสามีดี ๆ
ให้ได้สักคนนะ อย่างนี้เรียกว่าอริชา คือความ
ไม่รู้อริยสัจ ๔

อาสวสมุทรยา อวิชชาสมุทรโย
เพราะอาสวะเกิด อวิชชาจึงเกิด

อาสวนิโรธา อวิชชานิโรโธ
เพราะอาสวะดับ อวิชชาจึงดับ

อวิชชานี้จะเกิดขึ้นได้ **เพราะอาสวะเกิด** มีอาสวะคือกิเลสชนิดหนึ่งเกิด อวิชชานานๆ เกิดที มันไม่ได้เกิดลอยๆ ด้วย เกิดเพราะมีอาสวะเกิด เพราะความดับของอาสวะ ความดับของอวิชชาจึงมี ถ้าอาสวะดับสนิทไป กิเลสดับไป อวิชชาก็ดับไปเหมือนกัน

อ ย เม ว อ ริ โ ย อ ง จ ิ ง ค ิ โ ก ม ค ุ โ ค อ วิ ช ช า
นิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิ์, ส ม ม า
ท ิ ญฺ จิ ส ม ม า ส ง ก ป ป อ ส ม ม ว า จ า
ส ม ม า ก ม ม น ุ ต อ ส ม ม า อา ชี วิ ส ม ม า
ว ย า โ ม ส ม ม า ส ติ ส ม ม า ส มา ธิ.
อริยมรรคมีองค์แปดประการนี้เท่านั้น
เป็นอวิชชานิโรธคามินีปฏิบัติ ได้แก่
สั ม มา ทิ ญฺ จิ สั ม มา ส ั ง ก ป ปะ สั ม ม ว า จ า
สั ม มา กั ม ม ั น ตะ สั ม มา อา ชี วะ
สั ม ม ว า ย า มะ สั ม มา ส ติ สั ม มา ส มา ธิ

แม้อาสวะเองก็มีเหตุปัจจัยเช่นเดียวกัน อวิชชา นั่นเองเป็นปัจจัยย้อนกลับแก่อาสวะ เพราะอวิชชาเกิด อาสวะจึงเกิด เพราะอวิชชาดับ อาสวะจึงดับ **ปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับแห่งอาสวะ คืออริยมรรคมีองค์ ๘**

ที่ยกมานี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า ตัวปฏิจสุมุปาท นั้น แสดงความไม่มีเหตุต้นตออันแรกสุด แม้อวิชชาที่เป็นหัวหน้าซึ่งดูเหมือนอยู่ก่อนสภาวะอื่นๆ ก็ไม่ใช่เป็นสาเหตุอันแรกสุด อวิชชามีเหตุเกิดเหมือนกัน **ปฏิจสุมุปาทจึงมีลักษณะเป็นวงกลม** ไม่ได้เป็นเส้นตรง แต่ละสภาวะล้วนเป็นเหตุเป็นผลย้อนกลับไปได้ การวนเวียนของกองทุกข์จึงไม่ได้มีลักษณะแบบเส้นตรง แต่เป็นแบบวงกลม เรียกว่า **วัฏฏะ** เป็นการหมุนวนของกองทุกข์ ที่เกิดจากอวิชชาเป็นประธาน เป็นประธานในเรื่องนี้เท่านั้น แต่ไม่ได้เป็นต้นตอของเรื่องนี้ และไม่ได้เป็นตัวเป็นตน เป็นสภาวะอย่างหนึ่งที่เกิดและเป็นไปตามเงื่อนไข เหมือนกับธรรมะอื่นๆ นั่นเอง อาศัยเหตุปัจจัยเกิดเหมือนกัน

เมื่อศึกษาปัจจุสมุปบาทเข้าใจแล้ว ก็จะเข้าใจเรื่องความไม่มีตัวไม่มีตน มีแต่กองทุกข์ ได้อย่างชัดเจน กองทุกข์ที่มีอวิชชาเป็นเหตุเป็นปัจจัยสืบเนื่องอยู่ เป็นกองทุกข์ที่ทุกข์ทรมานมาก ทุกข์เยอะเยอะไปหมด หมุนวนเป็นวงกลมไปเรื่อยๆ สักหน่อยจะไปทำกรรม ได้รับผลเป็นวิบาก พอได้รับผลวิบากแล้ว ก็ยังมีความไม่รู้อยู่อีก ได้รับผลบางอย่างไม่สมปรารถนา บางอย่างสมปรารถนา เดียวก็ไปทำกรรมใหม่ วนไปเรื่อยๆ

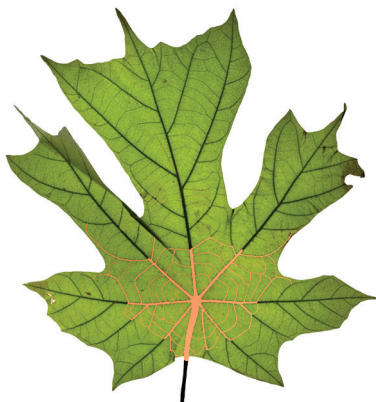
ถ้าต้องการจะพ้นจากวงจรนี้ ต้องสร้างวิชาขึ้นมาแทนที่ โดยการทำลายอวิชชาขึ้นทั้งแต่ไม่ใช่ทำลายในลักษณะที่ไปทุบมัน ทำลายโดยการสร้างเหตุสร้างปัจจัยให้วิชาเกิดขึ้นมาแทน ไม่ต้องเน้นไปทำลายของเก่า แต่ให้สร้างของใหม่ให้เกิดขึ้น **ให้มาเดินตามทางที่พระพุทธองค์ทรงประกาศไว้ คืออริยมรรคมีองค์แปด** ถ้าเดินตามทางนี้ จะเกิดดวงตา เกิดญาณ เพราะอริยมรรคมีองค์แปดนี้ เป็นเหตุทำให้เกิดดวงตา เป็นเหตุทำให้เกิดญาณ เกิดวิชาขึ้น

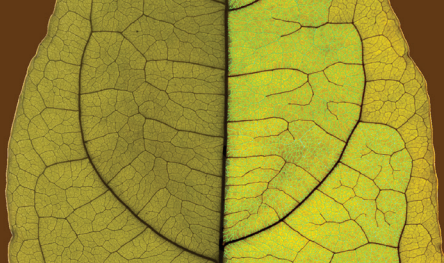
นี่เป็นสิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปัจจุ
สมุปบาทข้อที่ ๓ คือปัจจุสมุปบาทนั้นแสดง
ความไม่มีต้นตออันแรกสุด ถ้าเป็นความรู้ในแง่
อื่นๆ มักจะชอบพูดมีต้นตอแรกสุด แสงหา
ต้นตอ แสงหาจุดเริ่มต้น เขาให้ไปหา root
cause แต่พอเรียนปัจจุสมุปบาทแล้วไม่มี
root cause มีแต่ว่าทุกสิ่งทุกอย่าง ล้วน
อิงอาศัยกันและเป็นวงกลม เหมือนกับทาง
วิทยาศาสตร์บอกว่า โลกเรานี้มาจากไหน เริ่ม
ต้นมันมาจากบิกแบงก์ แล้วบิกแบงก์มาจาก
ไหน ก็เถียงกันไม่จบไม่สิ้น บิกแบงก์เป็นจุดเริ่ม
ต้น อย่างนี้มี root cause ก็ไม่ใช่ปัจจุสมุ
บาทแล้ว แต่เราไม่ต้องไปสนใจเรื่องกำเนิดโลก
นักก็ได้ เพราะเป็นอจินไตย ไม่อาจหาคำตอบ
ได้ด้วยการคิด สนใจเรื่องทุกข์กับความทุกข์นี้
แหละ

วันนี้ ได้บรรยายสิ่งที่ควรทราบเกี่ยว
กับปัจจุสมุปบาท เป็นความรู้เบื้องต้นเพื่อนำ
ไปศึกษาปัจจุสมุปบาทได้เข้าใจชัดเจนขึ้น คือ
ปัจจุสมุปบาทคืออริยสัจที่ใดๆ คัดค้านไม่ได้
เป็นการแสดงกระบวนการเกิดของทุกข์ และ
กระบวนการดับไปของทุกข์ ในแบบที่สมบูรณ์

ครบถ้วนที่สุด แสดงให้เห็นความเป็นไปใน
ลักษณะเป็นเหตุและผลเชื่อมโยงกันเป็นกระ
บวนการอย่างชัดเจน ปฏิจ্ঞสมุปบาททุกอาการ
มีลักษณะเป็นอริยสัจ มีตัวสภาวะที่เป็นทุกข์
เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ เชื่อมโยงต่อ
เนื่องกันไป **ส่วนข้อปฏิบัติให้ถึงความดับ
สภาวะนั้นๆ มีทางเดียวคืออริยมรรคมีองค์ ๘**
และปฏิจ্ঞสมุปบาทแสดงความไม่มีเหตุต้นต่อ
อันแรกสุด **ปฏิเสธผู้สร้าง** ผู้มีอำนาจดลบันดาล
ทุกอย่างเป็นเหตุปัจจัย อิงอาศัยซึ่งกันและกัน
มีลักษณะเป็นวงกลม ซึ่งเหตุและผลล้วนเชื่อม
โยงกันกลับไปกลับมาได้

สมควรแก่เวลาเท่านี้ะครับ อนุโมทนา
ทุกท่าน

บทที่
๕

ปัจจัยสมุปบาท
ตอนที่ ๕

บรรยายวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๔
ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

สวัสดีครับ ท่านผู้สนใจในธรรมะทุกท่าน

วันนี้บรรยายสาระธรรมจากพระสูตรตันตปิฎก
ตอนที่ ๔๕ ชื่อหัวข้อว่า “ปัจจุสมุปบาท ตอนที่ ๕” นะครับ การบรรยายเรื่องปัจจุสมุปบาท
ผ่านไปแล้วครั้งแล้ว แต่ก็ยังไม่ถึงไหน เพราะว่า
ไม่ค่อยได้ไปไหนอยู่แล้ว พุทฺธวโนปวนมาอยู่
อย่างนี้ ดังนั้น ท่านทั้งหลายก็ต้องทำใจไว้สัก
หน่อยว่า ผมก็พุทฺธวโนปวนมาอยู่นั้นแหละ
จนกว่าคนใดคนหนึ่งไปก่อน ผมไปก่อนหรือ
ท่านไปก่อน ถ้ายังไม่ไปไหน ก็ต้องฟังเรื่องนี้
แหละไปเรื่อย ๆ เพราะว่าเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก
ฟังทีไรก็อย่างนั้นแหละ จนกว่าจะเข้าใจได้ เห็น
ได้ด้วยตนเอง

ในการบรรยาย ๔ ครั้งที่ผ่านมา ได้บรรยายถึง
หลักการ ความสำคัญของปัจจุสมุปบาท และ
สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปัจจุสมุปบาท พูดถึงสิ่ง
ที่ควรเน้นย้ำให้เข้าใจว่า ปัจจุสมุปบาทนี้ เกี่ยว
กับเรื่องอะไรบ้าง เป็นหลักที่ควรทราบเอาไว้
ก่อน ต่อไปจะได้ศึกษาปัจจุสมุปบาทให้เข้าใจ
ได้โดยง่าย

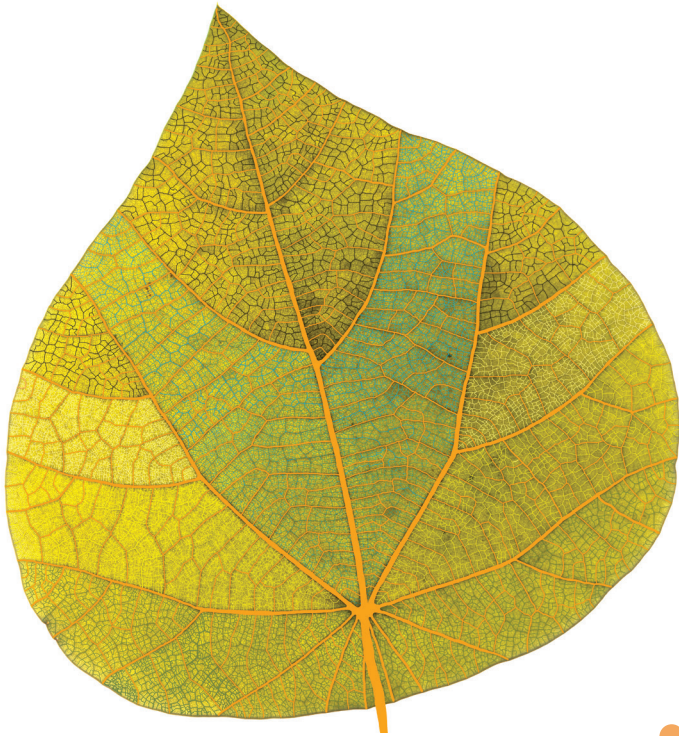
สำหรับสิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปฏิจจสมุปบาท ที่ได้พูดไปแล้ว ข้อที่หนึ่ง **ปฏิจจสมุปบาท คืออริยสัจที่ใครๆ คัดค้านไม่ได้** ความจริง ปฏิจจสมุปบาทกับอริยสัจนี้ เป็นเรื่องเดียวกัน เพียงแต่ปฏิจจสมุปบาทมีแนวการแสดงให้เห็นที่ลึกซึ้งกว่า แจกแจงละเอียดกว่ามาก ข้อที่สอง **ปฏิจจสมุปบาททุกอาการมีลักษณะเป็นอริยสัจ** ในทุกๆ ปัจจัยการ ตั้งแต่ อวิชชา ปัจจยา สังขารานี้ก็มีลักษณะความเป็นอริยสัจอยู่พร้อม โดยอวิชชาเป็นทุกข์อริยสัจ เหตุให้เกิดอวิชชาคืออวิชชา เพราะอวิชชาเกิด อวิชชาจึงเกิด ความดับสนิทของอวิชชา คือเพราะอวิชชาดับ อวิชชาจึงดับไป หนทางที่ทำให้ถึงความดับแห่งอวิชชา คืออริยมรรคมีองค์แปด ดังนั้นเป็นต้น ในทุกอาการของปฏิจจสมุปบาทนั้น มีอริยสัจอยู่ในนั้นทั้งหมด

ข้อที่สาม คือ **ปฏิจจสมุปบาทแสดงความไม่มีต้นตออันแรกสุด** แสดงถึงความไม่มีตัวตนผู้ที่เป็นผู้สร้าง อย่างการเรียนทางวิทยาศาสตร์ เราก็มักจะไล่ค้นคว้าหาให้ลึกซึ้งไปเรื่อยๆ ให้เจอเหตุที่เป็น root cause เหตุต้นตอของสิ่งนั้น แต่ในปฏิจจสมุปบาทนั้น เหตุต้นตอ ที่เป็น root cause มันไม่มี มีแต่เหตุที่

อิงอาศัย เหตุที่ว่าเป็นเบื้องต้นก็อิงอาศัยเหตุอื่น มันจึงมีลักษณะเป็นวงกลม อย่างที่พระพุทธเจ้า ตรัสเอาไว้บอกว่า ที่สุดเบื้องต้นไม่ปรากฏและ เบื้องปลายนั้นไม่มี สำหรับผู้ที่ถูกอริชาบังตา ถูกตัณหาผูกไว้

แม้อริชาจะเป็นสภาวะที่ขึ้นต้น ก็ไม่ได้ หมายความว่า อริชาเป็นต้นตอจริง ๆ อริชาก็มีเหตุมีปัจจัยเหมือนกัน แต่ถ้าพูดในแง่การ วณเวียนแล้ว อริชาเป็นหัวหน้าใหญ่ในเรื่อง นี้ **ส่วนตัวออกโรงในการกระทำ ตัณหาเป็น ใหญ่** แล้วแต่เราจะพูดในแง่ไหน ถ้าเป็นเรื่อง ทำกรรมแล้ว ต้องว่าตัณหาเป็นหัวหน้าเขาใน เรื่องสร้างภพสร้างชาติ อย่างพวกเรานี้ ตัณหา ความรักตัวเอง ต้องการให้ตัวสบาย ต้องการให้ ตัวเป็นสุข ตัณหาหน้าตาดี ตัณหาอย่างเทวดา ก็ได้เป็นเทวดา ตัณหาอย่างพรหมก็ได้เป็น พรหม ถ้าตัณหาหน้าตาน่าเกลียดหน่อยก็ไปตก อบายโนน เป็นไปตามตัณหา ตัณหาอยากได้ อย่างนั้นอย่างนี้ แล้วพาไปทำกรรม พาไปเกิด ที่นั่นที่นี้ เพราะอริชาคือความไม่รู้ร้อยสัง แล้ว แต่เราจะพูดแง่มุมไหน ปฏิจสุมุปาบทนั้นแสดง ความไม่มีเหตุต้นตออันแรกสุด แม้อริชาก็มี เหตุมีปัจจัยเหมือนกัน

ປຶ້ຈສຸປບາທ ເລີ່ມ ໑

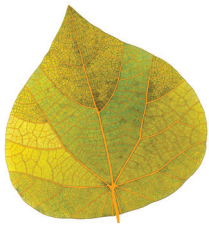
໓໒໐

๓.๔ ปฏิจ্ঞสมุปบาทแสดงความ เกิดแบบตาเห็น

วันนี้พูดต่อ ในประเด็นสิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปฏิจ্ঞสมุปบาทนั้นแหละ เป็นข้อที่ ๔ ปฏิจ্ঞสมุปบาทแสดงความเกิดแบบตาเห็นหมายความว่า สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยนั้น บางเรื่องเราไม่สามารถจะเห็นได้ เนื่องจากความสามารถของสายตาจำกัดและภพชาติปกปิดไว้ ถ้าเป็นแบบปฏิจ্ঞสมุปบาทนี้ เราสามารถนำเอาสิ่งเกิดขึ้นในปัจจุบัน สิ่งที่กำลังเกิดปรากฏอยู่นั้น มาพิจารณาจนกระทั่งมีปัญญาเข้าใจความจริง เมื่อมีปัญญา ก็สามารถเข้าใจสิ่งที่มองไม่เห็นได้ด้วย ปฏิจ্ঞสมุปบาทจึงแสดงความเกิดความดับแบบตาเห็น

เวลาพูดถึงการปฏิบัติวิปัสสนาที่เห็น
ความเกิดความดับ เราจึงใช้วิธีเห็นแบบปฏิจ
สมุปปาต เห็นเหตุปัจจัยที่ทำให้มันเกิด เรียก
ว่า**เห็นความเกิด** เห็นเหตุปัจจัยที่หมดไป และ
ตัวมันก็หมดไป เมื่อหมดเหตุ เรียกว่า**เห็น**
ความดับ ตามธรรมดาปกติ เรามักจะพูดกันว่า
เห็นเกิดดับ คือ เห็นมันเกิดวูบขึ้นมา แล้วก็เห็น
มันดับวูบหายไป นี่เป็นการเห็นเกิดดับแบบ
เล็กน้อย ไร้เดียงสาไป ยังไม่รู้เรื่องของสิ่งนั้น
ส่วนผู้เห็นแบบรู้เรื่อง คือ เห็นปฏิจสมุปปาต
เห็นว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิด มันไม่มีตัวตน การจะ
เห็นว่ามันไม่มีตัวตนได้ ก็ต้องเห็นเหตุปัจจัย
ที่ทำให้มันเกิด เหมือนจะเห็นว่าเราไม่มีตัว
ตน เราก็ต้องเห็นว่า ใจตัวเราๆ นี้ เป็นกระแส
ของขันธ์ห้า แต่เดิมไม่มี แล้วเกิดขึ้นเพราะเหตุ
ปัจจัย แล้วดับไปเมื่อหมดเหตุ มีเหตุก็เกิดอีก
เรื่อยไป เป็นกระแสแห่งเหตุปัจจัยที่เชื่อมต่อกัน
กันไปเรื่อยๆ อะไรเป็นตัวก่อให้เกิดกระแส
ของขันธ์ห้านี้ ถ้าจะพูดถึงเหตุปัจจัยชนิดที่ได้
ขาดแน่นอนที่สุด ก็ต้องว่าอวิชชาเป็นเหตุ เป็น
เหตุที่เป็นมูลในการวนเวียน และยังมีตัณหา
ตัณหา อุปาทาน กรรม ในอดีตที่ดับไปแล้ว
เป็นเหตุที่รอส่งผล แต่พวกนี้ตาเราไม่เห็น ต้อง
อาศัยปัญญาพิจารณาดูจึงจะเข้าใจ

ทีนี้ ปฏิจสุมุปบาทมีทางออก คือว่า เราสามารถเห็นชนิดที่แบบตาเห็นก็ได้ เอาสถานะที่ปรากฏชัด เกิดในปัจจุบันที่เห็นจะๆ ในปัจจุบันนี้มาพิจารณา เป็นเหตุให้เกิดปัญญา ก็สามารถเข้าใจเรื่องที่ว่าเมื่อก็ได้ **ไม่ต้องตามไปความดูของเก่า ก็เข้าใจเหตุเก่าได้ ไม่ต้องตามไปความดูอนาคต ก็เข้าใจอนาคตได้ โดยอาศัยสิ่งที่ปรากฏแบบตาเห็นนี้** พอเข้าใจสิ่งที่ปรากฏแบบตาเห็นนี้ ทุกสิ่งที่กำลังปรากฏอยู่ นี้ ก็ล้วนเกิดตามเหตุตามปัจจัย ก็จะเข้าใจสิ่งที่เป็นมาทั้งหมดและสิ่งที่จะเป็นไปทั้งหมด เห็นกระแสทั้งหมดได้

ปฏิจสุมุปบาทแสดงความเกิดแบบตาเห็นๆ กัน แบบเห็นกันได้ในปัจจุบัน ไม่ต้องรอชาติโน้น ชาตินี้ ไม่ต้องเอาอดีตมาความดูก็ได้ หรือใครสามารถความได้ก็ดีเหมือนกัน อย่างพระพุทธเจ้าทรงมีปัญญาสามารถ ในปฐมยามก่อนตรัสรู้ พระองค์ก็ระลึกอดีตชาติ รู้ไปหมดเรียงลำดับไป ล้วนแต่เกิดตายๆ วนเวียนกันไป พอมัชฌิมยาม ก็เห็นจุดและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ครั้งแรกระลึกชาติได้ก่อน รู้อดีต ต่อมาก็เห็นสัตว์ทั้งหลายเป็นไปตามกรรม ล้วนเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย

ต่อมาปัจฉิมยาม พิจารณาปัจจุสมุปบาท จนกระทั่งเห็นชัดความจริงทั้งหมด แต่พระพุทธรเจ้าทรงมีปัญญามาก ก็เห็นได้หมด แต่พวกเรานี้ เห็นไม่ละเอียดอย่างนั้น ก็ไม่ต้องย้อนอดีตก็ได้ เอาแบบปัจจุบันกันเห็นๆ เลย ก็ได้ พอเข้าใจในปัจจุบันแล้ว ความสงสัยในอดีตก็หมดไป ก็เห็นในปัจจุบันนี้ ภายกับใจเป็นทุกข์ที่เกิดตามเหตุตามปัจจัย ความสงสัยในอดีตว่า ในอดีตมีตัวเราไหม หรือในอดีตไม่มีตัวเรา หรือในอดีตเราเป็นอะไร ในอดีตเราเป็นอย่างไร หรือในอดีตเราเป็นอะไร แล้วจึงเป็นอะไรต่อไป ก็หมดไป ความสงสัยว่า จะมีตัวเราอีกไหม ในอนาคต หรือจะไม่มีตัวเราอีก ก็หมดไป อดีตที่ผ่านมาก็เป็นกองทุกข์ เป็นชั้นเหมือนกัน อนาคตที่จะเกิดขึ้นก็เป็นกองทุกข์ เป็นชั้นเหมือนกัน

ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค ทุกขสูตร ๑๖/๔๓ พระพุทธรองค์ทรงแสดงลักษณะความเกิดขึ้นของทุกข์แบบเห็นๆ กัน แบบตาเห็น แบบชาติปัจจุบัน ทุกข์มีแบบตาไม่เห็น ก็มีด้วย แบบลึกซึ้ง ต้องมองอดีต ต้องอาศัย อภิญญาปัญญา ระลึกอดีต จึงเห็นได้ แต่ตอน

นี้พูดแบบเอาตาเห็นก่อน แสดงให้เห็นว่าแบบนี้
เรียกว่าทุกข์เกิดแล้ว ท่านทั้งหลายก็จะได้นำมา
พิจารณา **พิจารณาบ่อยๆ ทำให้เกิดปัญญา
ได้** เมื่อเห็นอย่างนี้ ความสงสัยในอดีตก็หมด
ไปได้ ความสงสัยในอนาคตก็หมดไปได้เหมือน
กัน พระพุทธองค์ตรัสว่า

- กตโม จ ภิกขเว ทุกขสฺส สมุทโย
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเกิดแห่ง
ทุกข์ เป็นไฉน
- จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รุปเป จ อฺปฺปชฺชติ
จกฺขุวิญญาณํ
เพราะอาศัยจักขุและรูปทั้งหลาย
จักขุวิญญาณจึงเกิดขึ้น
- ตินฺนํ สงฺคตํ ผลสฺส
ความประชุมกันของธรรมะสามอย่าง
ชื่อว่าผัสสะ
- ผลสฺสปฺปจฺยา เวทนา
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี

เวทนาปจฺจยา ตณฺหา

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี

อโย โข ภิกฺขเว ทุกฺขสฺส สมฺภูโต

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แล

เป็นความเกิดแห่งทุกข์

ถ้าพิจารณาในแง่นี้ เราก็มองเห็นชัดๆ ว่า ทุกข์อยู่ตรงไหน เกิดขึ้นมาได้อย่างไร และจะสืบต่อไปได้อย่างไร มันสืบเนื่องต่อไปได้เพราะมีตัณหา พอมีเวทนา ความรู้สึกต่ออารมณ์ต่างๆ ที่เกิดจากผัสสะเป็นครั้งๆ แล้วก็เกิดความเพลิน ยินดี สบายยอม หมกมุ่น พุดถึงบ่นถึง ติดอกติดใจในเวทนานั้น เกิดอาการติดตา ติดใจ อยากดูอีก เพลินสนุกสนานกับมัน ติดหู อยากฟังอีก ติดใจ อยากรับรู้อีก นี่คือการเกิดขึ้นแห่งทุกข์ ตัวตัณหาเป็นเหตุ **ความเพลิดเพลินในทุกข์ เป็นเหตุให้เกิดทุกข์** พอพิจารณาเห็นดังนี้ ก็รู้ว่าจะมีทุกข์เกิดอีกหรือไม่ ทุกข์มันมาได้อย่างไร นี่เรียกว่า ความเกิดขึ้นของทุกข์แบบตาเห็น

เมื่อมีความเพลिन มองดูหน้าคนนี้
เออ...คนนี้น่าตาน่ารักนะ นี่เป็นความเกิดขึ้น
ของทุกข์ เห็นเด็ก ๆ แล้วน่าอึ้งไหม อึ้งทุกข์
เหตุให้เกิดทุกข์ ก็ตณหานั่นแหละ เราก็รู้ว่า ตัว
นี้เองที่ทำให้ไปไหนไม่ได้ และได้กองทุกข์นั้น
กองทุกข์นี้ ได้เกิด ได้แก่ ได้เจ็บ ได้ตาย อันนี้เอง
เป็นความเกิดขึ้น เป็นเหตุที่ทำให้เกิดเรื่องต่าง ๆ
ขึ้นมากมาย คือ ความอยากเพื่อตัวตน เอามา
ให้ตน **รักทุกข์** เพลिनกับทุกข์ ก็เลยได้ทุกข์

ถ้ามองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในโลกแล้ว ดูน่า
เพลิดเพลิด ติดข้อง มองไม่เห็นโทษ มีตณหา นี้
แหละความเกิดขึ้นของทุกข์ พิจารณาเห็นอย่าง
นี้ เราจะได้รู้ด้วยตนเองว่า ทุกข์นี้ มีผู้มีอำนาจ
ทำให้ไหม มีพระเจ้าทำให้ไหม ไม่ต้องมี แคมี
ความเพลิน หมกมุ่น ติดอกติดใจเท่านั้นแหละ
เพื่อนข้าง ๆ เรานิสัยดีจังเลยนะ น่ารัก ๆ พอใจ
ติดข้อง มองไม่เห็นว่าจะต้องตายเป็นธรรมดา เป็น
ใจ... เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ หรือเหตุให้เกิดสุข
เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เพราะว่าไปเพลिनกับเขา
ในโลกนี้มีทั้งคนดีไม่ดี เราไปเพลิดเพลिनกับคน
ดี หากคนดี พอไปเจอคนไม่ดี เราก็เกลียด ซึ่งก็
เป็นเรื่องธรรมดา ในโลกนี้มีเสียงเพราะกับเสียง

ไม่เพราะ เราเพลิดเพลินกับเสียงเพราะ อยาก
ได้เสียงเพราะ พอไปเจอเสียงไม่เพราะ ก็
เกลียด จึงมีความรักและความเกลียด ตามมา
ภายหลัง เป็นปัจจัยมาจากต้นหาอีกต่อหนึ่ง

ต้นหา ก็ออกลูกออกหลานมาเป็นรัก
กับเกลียด และกิเลสต่างๆ อีกเพียบ ตามมา
ทีหลัง ที่มีต้นหาเกิดขึ้นมาได้ ก็เพราะมีวิชา
คือความไม่รู้อริยสัจ ไม่รู้ว่ามันเป็นทุกข์นั่นเอง
ไม่รู้ว่าเป็นทุกข์ที่เกิดจากผัสสะเป็นครั้งๆ นี่ เป็น
ของลมๆ แล้งๆ เป็นของว่างเปล่าจากตัวตน
พอไม่รู้ มันก็สนุก เพลิดเพลิน ลุ่มหลง มัวเมา
ฉะนั้น **ถ้ารู้ความจริงแล้ว ไม่เพลิดเพลิน ไม่**
ลุ่มหลง ไม่มัวเมา มันก็จบกัน พิจารณาอย่าง
นี้ ก็เป็นลักษณะของปฏิจสุมุปปาท เราไม่ต้อง
เชื่อเรื่องโซกลางของขลัง เรื่องคนโน้นทำให้
คนนี้ทำให้อะไรอีกต่อไป เพราะเห็นชัดๆ อยู่
ว่า ความเพลิดเพลิน คือต้นหานี้เอง เป็นเหตุ
ให้เกิดทุกข์ต่างๆ ขึ้นมา

พระพุทธรองค์ตรัสความเกิดขึ้นแห่ง
ทุกข์ว่า เพราะอาศัยตาและรูป จักขุวิญญาณ
จึงเกิด ตาก็เป็นอย่างหนึ่ง รูปก็เป็นอย่างหนึ่ง
ไม่รู้จักกัน จักขุวิญญาณก็ไม่รู้จักตาและรูป เป็น
คนละสภาวะกัน ล้วนเป็นสิ่งที่เกิดดับ สามอย่างนี้
ไม่รู้จักกันนะ ต่างคนต่างไม่รู้จักกัน สิ่งไม่รู้จัก
กันสองอัน คือตากับรูปกระทบกัน เกิดสิ่งที่ไม่รู้
จักอีกอันหนึ่งคือ **จักขุวิญญาณ** สิ่งที่ไม่รู้จักกัน
สามอันนี้มารวมกัน เรียกว่า **ผัสสะ** พอมีผัสสะ
แล้วก็เกิดความรู้สึกรู้ขึ้น เรียกว่า **เวทนา** พอมี
เวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี ตรงนี้แหละ จุดที่
มีตัณหา ความเพติดเพลิน บ่นถึง ติดอกติดใจ
หมกมุ่นนั่นเอง เป็นความเกิดของทุกข์ เพติดเพลิน
อยู่กับโลก เพติดเพลินอยู่กับทุกข์ มันก็มีทุกข์
เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ความเพติดเพลินยินดีนี้เอง
เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ความเกิดขึ้นของทุกข์ก็เป็น
อย่างนี้ ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และ
ทางใจก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน ด้านทางใจ มี
บาลีว่า

มณญจ ปฏิจุจ ธมฺเม จ อุปปชฺชติ มโนวิญญานํ
เพราะอาศัยใจและธรรมะทั้งหลายที่กระทบใจ
มโนวิญญานจึงเกิดขึ้น

ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส
ความประชุมกันของธรรมะสามอย่าง
ชื่อว่าผัสสะ

ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี

เวทนาปจฺจยา ตณฺหา
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี

อยํ โข ภิกฺขเว ทุกฺขสฺส สมุทโย
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แล
เป็นความเกิดแห่งทุกข์

อย่างนี้ เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์แบบ
ตาเห็น ไม่ต้องโทษใครเลย ไม่ต้องโทษสามี ไม่
ต้องโทษคนอื่นด่า ไม่ต้องคนโน้น ไม่ต้องคน
นี้ ไม่ต้องโทษกรรมเก่า ไม่ต้องโทษเจ้ากรรม
นายเวรให้ยุ่งยาก ตัณหาเป็นเหตุเกิดทุกข์ เรา
มีหน้าที่รู้เห็นตามที่เป็นจริงว่า นี่เอง...เป็นเหตุ
เกิดของเรื่องราวต่างๆ เหตุเกิดของเรื่องนั้น
เรื่องนี้ อะไรมากมาย ที่ต้องมีทุกข์แบกรับภาระ
เกี่ยวกับสามี พุดง่าย ๆ ก็เพราะอยากมีสามี ถูก
ใหม่ พอมีแล้ว เราก็บ่น อย่างนี้ใช้ได้ไหม พุดไป
แล้วมันก็ใช้ไม่ได้ แต่ขอบ่นสักหน่อยเถอะ เลย
วน ๆ เวียน ๆ ไปเรื่อย เราอยากมีนั่นมีนี่ เลี้ยง
หมาสักตัวเพื่อความสบายใจ อยากมีหมา เอา
หมามาเลี้ยง แล้วก็บ่นหมา แท้ที่จริง **จุดเริ่ม**
ของปัญหาคือความเพลิดเพลิน

กายกับใจนี้ มีมาเพราะอะไร ก็เพราะ
ความเพลิดเพลิน ยึดถือว่าเป็นตัวเราของเรา
นึกว่ามันจะให้สุข มัวเมา หมกมุ่นนี้แหละ **ยัง**
ไม่รู้ซึ่งว่า กายกับใจนี้เป็นทุกข์ มันให้ความสุข
ไม่ได้จริง นึกว่าจะสุข มัวเพลิดอยู่ เพลิดกับการ
มีตาเห็น หูได้ยิน จมูกได้กลิ่น ลิ้นรู้รส และใจรับ
รู้เรื่องราวต่างๆ มันสนุกอยู่ ก็เลยได้อันนี้มา
ตัณหาเป็นผู้สร้างเรื่อน ปฏิจจสมุปบาทแสดงให้

เห็นความเกิด เหตุเกิดของเรื่องต่างๆ แบบ
ตาเห็นเลยทีเดียว ตัวสร้างเรื่องนี้คือตัณหา

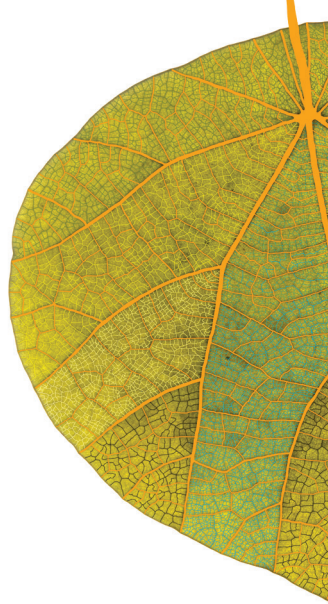
ที่นี่ พุดแบบทั้งโลกเลยก็ได้ **ความ
เกิดของโลก** ที่มีชาวโลกมาเกิดเยอะแยะ มา
แก่ มาเจ็บ มาตายกัน ต้องมันพลัดพราก ร้อง
ห่มร้องไห้ น้ำตาตกกันเป็นแถวๆ เยอะแยะ
มากมาย จนเต็มทั่วทุกมุมโลก ต้องแย่งกันทำ
มาหากิน ต้องมาฆ่ากันแก่งกัน ต้องมาแย่งชิง
กันเยอะแยะนี้ ก็เกิดจากสิ่งเดียวกันนี้แหละ
เกิดจากตัณหาและอวิชชา

ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค โลกสูตร
๑๖/๔๔ มีบาลีว่า

กตโม จ ภิกฺขเว โลกสฺส สมุทโย
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้นของ
โลกเป็นไฉน

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูปเป จ อุปฺปชฺชติ
จกฺขุวิญญาณํ

เพราะอาศัยตาและรูปทั้งหลาย
จักขุวิญญาณจึงเกิดขึ้น

ดิณฺณํ สงคฺติ ผสฺโส
ความประชุมกันของธรรมะสามอย่าง
ชื่อว่าผัสสะ

ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี

เวทนาปจฺจยา ตณฺหา
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี

ตณฺหาปจฺจยา อຸปาทานํ
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อຸปาทานจึงมี

อຸปาทานปจฺจยา ภโว
เพราะอຸปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี

ภวปจฺจยา ชาติ
เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี

ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺข
โทมนสฺสุปายาสา สมฺภวฺนฺติ
เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อຸปายาสะจึงมี

อยํ โข ภิกฺขเว โลกสฺส สมุทฺทโย
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แล ความเกิดขึ้น
ของโลก

นี่เป็นความเกิดขึ้นของโลก ตัวเราเอง
เป็นโลกอันหนึ่ง โลกก็ดี ความเกิดขึ้นของโลก
ก็ดี ความดับของโลกก็ดี หนทางที่จะทำให้ถึง
ความดับของโลกก็ดี อยู่ในกายยาวาวาหนาคับ
ที่มีใจครอง มีสัญญา มีความจำได้หมายรู้อันนี้
แหละ ทั้งสิ่งนี้ด้วย ทั้งสิ่งภายนอกด้วย ทั้งโลก
ภายในคือตนเอง ทั้งโลกภายนอกคือบุคคลอื่น
สัตว์บุคคลต่างๆ มากมาย ที่ต้องมาเกิด เป็น
ที่ตั้งของความแก่ความตาย อย่างเราทั้งหลาย
นี้ได้รูปร่างกายมาแล้ว ก็เป็นที่ตั้งของความแก่
เป็นที่ตั้งของความตาย เป็นที่ตั้งของโสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ ทุกคนเกิด
มาก็เป็นอย่างนี้ เป็นที่ตั้งของความพลัดพราก
รื่องหม่ร้องไห้กันมากมายมหาศาล ตัวเราเอง
และเพื่อนร่วมโลกทั้งหลาย เพื่อนร่วมร้องไห้
เพื่อนร่วมเสียน้ำตา วนเวียนๆ อย่างนี้ เหตุ
เกิดของมันก็อย่างเดียวกันนี้ **กองทุกข์ห้าตา**
แตกต่างกันมากมายเต็มโลก เกิดจากเหตุ
อันเดียวกัน คือตัณหา เพราะหลงรักตัวเอง
ทั้งนั้น

ถ้าเข้าใจปัจจุสมุปบาทแล้ว จะเข้าใจ
เงื่อนไขเหตุปัจจัยตั้งแต่เรื่องเล็กๆ จนกระทั่ง
เรื่องใหญ่ทั้งหมด แล้วแต่จะพูดให้ละเอียด
ขนาดไหนก็ได้ ที่มาของมันก็เหมือนกัน พอมี
เวทนาเป็นปัจจัยแล้ว ตัณหาก็มี พอตัณหา
มีแล้ว ไม่อาจจะดับตัณหาหรือทำตัณหาให้สิ้นไป
ได้ ไม่รู้จักว่าตัณหาเป็นผู้สร้างเรือน ก็ทำตาม
มัน จริงจัง ยึดถือกับมัน เกิดอุปาทาน เกิดภพ
เกิดชาติ เกิดทุกข์วนเวียน

●

แต่ที่จริง ตัณหาเป็นต้นเหตุเกี่ยวกับการ
สร้างบ้านเรือน หรือว่าสร้างทุกข์ขึ้นมา ใน
หลักอริยสัจจึงเอาตัณหาเป็นทุกข์สมุทัย เป็น
ตัวหลักในความเกิดขึ้นของทุกข์ เป็นเหตุหลัก
ในแง่นี้ ถ้าไม่เห็นว่าตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์
เราก็ไปเชื่อมั่น เพลินอะไร เราก็ไปทำตามมัน
อันไหนดี อันไหนน่าสบายใจ ทำแบบไหนแล้ว
จะดี ก็ไปทำตาม พอไปทำตามก็เป็นอุปาทาน
เป็นภพ พอได้ภพ ก็ได้ชาติ ได้ชรามรณะมา ได้
ทุกข์มา อย่างนี้พูดแบบในจิตในใจเราก็ได้ หรือ
พูดยาวๆ หลายภพหลายชาติออกไปในสังสาระ
ก็ได้ พูดแบบเต็มโลกก็ได้ เหมือนกันทั้งหมด

ความเกิดโลก ทางด้านหู จมูก ลิ้น
กาย และใจก็เหมือนกัน นี่เป็นปฏิจสมุปบาท
แสดงความเกิด หรือเหตุเกิดของเรื่องต่างๆ
แบบเห็นๆ กัน เราไม่ต้องศึกษารายละเอียด
ในส่วนที่ตามองไม่เห็นก็ได้ ศึกษาให้เข้าใจ
แบบนี้ เข้าใจทุกข์ที่เกิดกับตัวเองนี้ ไม่ต้อง
ศึกษาละเอียดเรื่องอดีตหรืออนาคตก็ได้ เรา
ก็สามารถเข้าใจอดีต เข้าใจอนาคตได้หมด
เข้าใจตัวเอง ไม่ต้องศึกษาเรื่องคนอื่นก็ได้ ถ้า
รู้จักที่ตัวเอง ไม่ต้องไปถามคนอื่นว่า คนอื่นมี
ทุกข์เพราะอะไร ทุกข์เพราะสามี ทุกข์เพราะ
ลูก ไม่ต้องถามก็ได้ รู้หมด อันนี้ก็อาศัยความ
เข้าใจปฏิจสมุปบาท ความสงสัยจึงสิ้นไปได้
หมดไปได้ รู้จนจบโลกเลย

ต่อไปจะแสดง**ความดับ** ความดับก็มี
ความดับของทุกข์ และความดับของโลก ทุกข์
และโลกดับที่ไหน ดับอย่างไร ดับเพราะอะไร
ดับ พระพุทธองค์ตรัสว่า

กตโม จ ภิกขเว ทุกขสฺส อตฺตงฺคโม
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความดับแห่งทุกข์
เป็นไฉน

จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รุปเป จ อุปฺปชฺชติ
จกฺขุวิญญาณํ
เพราะอาศัยจักขุและรูปทั้งหลาย
จักขุวิญญาณจึงเกิดขึ้น

ติณฺณํ สํสฺสํ ผลํโส
ความประชุมกันของธรรมะสามอย่าง
ชื่อว่าผัสสะ

ผสฺสปฺปจฺจยา เวทนา
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี

เวทนาปฺปจฺจยา ตณฺหา
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี

ตสฺสาเยว ตณฺหาเยว อเสสวिरาคานิโรธา
อุปาทานนิโรโธ
เพราะความดับหมดไปไม่เหลือซึ่ง
ตัณหานั่นนั่นแหละ ด้วยวิราคะ
อุปาทานจึงดับ

อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ
เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ

ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ
เพราะภพดับชาติจึงดับ

ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกะปริเทวะทุกข
โทมนสสุปายาสา นีรุชฌนติ
เพราะชาติดับ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส อุปายาสะจึงดับ

เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ
ความดับสนิทของทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วย
ประการอย่างนี้

อโย โข ภิกฺขเว ทุกฺขสฺส อตฺถงคโม
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความดับแห่งทุกข์

ความดับของทุกข์ ความดับสนิท ความไม่เกิดขึ้นของเรื่องราวต่างๆ ก็แสดงแบบตาเห็นเหมือนกัน ไม่ต้องรอกว่า ทำอยู่ตอนนี้จะดับได้หรือไม่ ชาตินี้จะไม่มีทุกข์ไซ้หรือไม่ วิธีการที่จะพิจารณาดูก็ดูแบบตาเห็น ถ้าจุดนี้ดับไม่เกิด ไม่มีขึ้น จุดอื่นมันก็ดับหมด ดับสนิทไป จนกระทั่งหายสนิทไปในที่สุด นี่คือการกล่าวถึงทุกข์นิโรธอริยสังขันธ์นั่นเอง

เพราะความดับหมดไปไม่เหลือแห่ง ตัณหานั่นแหละด้วยวิราคะ อย่าให้เลย เกิดจากตัณหาไป ถ้าเลยเกิดจากตัณหาไป มีความเพติดเพลินยินดี มัวเมา หมกมุ่น จริงจัง กับมัน จะไปข้างเกิดทุกข์ เมื่อใดเห็นว่า ความเพติดเพลินยินดีเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ มีเวทนา แล้ว ต้องรู้เท่าทันตัณหาว่า เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ พอรู้จักอย่างนี้ ก็จัดการตรงนี้แหละ กันตัวนี้ ระวัง สำรวม จนกระทั่งทำให้ไม่เกิดอีก โดยการฝึกให้มีสติสัมปชัญญะ อย่าไปทำตามมัน เอาความรู้สึกนี้ออกไปเสีย อย่าไปเพติดเพลินยินดี ฝึกให้มีปัญญาเห็นความจริงชัดเจนยิ่งขึ้นๆ ทุกข์ก็ดับสนิทไป ไม่เกิดอีก เพราะไม่มีตัณหา ดับอย่างนี้ เรียกว่าดับแบบ

ตาเห็น ส่วนที่ตาไม่เห็น ในอนาคตมันจะดับ
อย่างไร ก็รู้อยู่แล้ว กิเลสดับสนิทแล้ว ตัณหา
ดับแบบสมบุรณ์เลย ไม่เกิดอีกต่อไป คือเป็น
พระอรหันต์ กิเลสดับสนิท กิเลสนิพพานไป
ท่านก็รู้ว่าแบบนี้มันดับแล้ว ต่อไปข้างหน้า ก็
จะต้องดับแน่นอน นี่ก็เรียกว่าดับแบบตาเห็น
ดับแบบเห็นๆ กัน ไม่ใช่ดับแบบไม่รู้เรื่อง

ปุถุชนเราโดยทั่วไป ถ้าจะดับความ
ทุกข์ อยากจะมีความสุขตลอดกาล ก็ไปหาวิธี
โน่นวิธีนี้ ส่วนใหญ่ไปทำตามตัณหา วนเวียน
กันไป ทำไม่ถูกต้องตามหลักอริยสัจ และไม่
ถูกต้องตามปฏิจจสมุปบาท จะทำอย่างถูกต้อง
ต้องทำแบบนี้ พระพุทธองค์ตรัสบอกความ
ดับแห่งทุกข์ เพราะอาศัยตาและรูปทั้งหลาย
จักขุวิญญาณจึงเกิดขึ้น ความประชุมกันของ
ธรรมะสามอย่างนั้นเป็นผัสสะ เพราะผัสสะ
เป็นปัจจัย เวทนาจึงมี เวทนาเป็นปัจจัย ตัณหา
จึงมี ตัณหาคือความเพติดเพลินยินดี รักมัน
พอใจมัน ชอบมัน นี่กว่ามันจะให้ความสุขแก่
เราได้ เรารู้ว่า ตัวนี้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ก็มา
ละตัวนี้ ตั้งต้นละตัวนี้ ทำความรู้จักแล้วก็ละ
มัน **ทุกขสมุทัยนี้ให้ละ** เป็นไปตามกฎเกณฑ์
ของอริยสัจ

ปฏิจจสมุปบาทจึงเป็นอริยสัจชนิดที่ลึกซึ้ง เพราะเป็นกระบวนการธรรมชาติ อริยสัจก็เป็นกระบวนการธรรมชาติเหมือนกัน เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้ายกขึ้นมาตั้งให้เข้าใจง่าย ชัดเจน และก็นำไปปฏิบัติได้ ถ้าจะให้เข้าใจแบบทะลุปรุโปร่ง เห็นกระบวนการทั้งหมด ต้องเข้าใจในแบบปฏิจจสมุปบาท

พระพุทธองค์ตรัสหลังจากถึงต้นหาแล้วก็วกกลับว่า

ตสฺสาเยว ตณฺหยา อเสสวिरาคานิโรธา
อุปาทานนิโรโธ

เพราะความดับหมดไปไม่เหลือซึ่ง
ตัณหานั่นนั่นแหละด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ

วิธีการประพาสพรหมจรรย์ทั้งหมดที่
พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเอาไว้ ก็เพื่อทำลาย
ตัณหา นี้ โดยเริ่มต้นจากตัณหาที่รุนแรงก่อน
เพราะอินทรีย์ของสัตว์นั้นแก่อ่อนต่างกัน
ฉะนั้น ต้องดับไปตามลำดับ ดับตัณหาชนิดที่
มีความเข้าใจผิดมากๆ มีตัวมีตนมากๆ อยาก
ให้ตนมีความสุข อยากให้ตนมีบ้านอยู่ แต่ไป
ฆ่าปลวก อย่างนี้ตัณหามันแรงมาก มันรักตัว
เองแบบทำให้ตัวเองลำบาก รักตัวเองแบบเป็น
ศัตรูตัวเอง ก็ทำลายตัณหาชนิดที่รุนแรงนี้ไป
เสียก่อน อยากให้ตัวเองมีความสุขโดยคิดว่า
ถ้าคนอื่นเขาไม่รู้ใต้ตัวเองแล้ว จะมีความสุข
โกหกชาวบ้าน อย่างนี้มันโง่เกินไป **ก็ละพวก
ทุจริตนี้ไปเสียก่อน**

บางคนเชื่อว่า ถ้าเราพูดอะไรที่ดี ได้
หน้าใหญ่ แล้วจะทำให้เรามีความสุข เพื่อเจ้อ
นินทาไป มันก็ไร้สาระเกินไป ตัณหาพวกนี้
มันหนัก ก็ทำให้ตัณหาพวกนี้ค่อยๆ ดับไป
ดับตัณหาชนิดที่รุนแรงก่อน อุปาทานชนิดที่
รุนแรงก็ไม่มี ภพชาติชนิดที่รุนแรงก็ไม่มี ภพ

ชาติที่เป็นอบายก็ไม่มี ก็ค่อยๆ ดับไปเรื่อยๆ
ละเอียดไปเรื่อยๆ แม้ภพที่ดีก็ต้องดับไปเรื่อยๆ
ท้ายที่สุดก็สิ้นทุกข ทั้งนามทั้งรูปทั้งหมด แต่
ตอนแรกดับชนิดที่ไม่น่าปรารถนาเสียก่อน โดย
ความจริง นามรูปก็ไม่น่าปรารถนาทั้งนั้นแหละ
แต่คนปัญญาไม่เท่ากัน

สำหรับคนทั่วไป อบายเป็นสิ่งไม่น่า
ปรารถนาอยู่แล้ว ถ้าใครปรารถนาอบายก็โง่
มาก แต่บางคนก็โง่มากจริงๆ เขาเห็นหมากิน
อาหารดีๆ อิจฉาหมา อย่างนี้โง่มาก ตัวเอง
อุตส่าห์เลื่อนขั้นขึ้นขึ้นมาเป็นคนแล้ว ยังไป
อิจฉาหมาอีก แล้วรู้สึกว่หมามันดีกว่าอย่าง
โน้นอย่างนี้ ไม่ต้องใส่เสื้อเอง มีคนใส่ให้ ไม่
ต้องอาบน้ำเอง มีคนอาบให้ ไม่ต้องไปทำงาน
โง่มากนะอย่างนี้ พวกเราอย่าไปโง่ขนาดนั้นก็
แล้วกัน ถ้าได้ศึกษาธรรมะแล้ว คงไม่ขนาดนั้น
แล้ว คงจะเห็นว่าอบายนี้ไม่น่าไปโดยประการ
ทั้งปวง เหตุปัจจัยที่ทำให้ไปอบายคือทุจริต
นั่นเอง

เพื่อดับทุกข์ที่รุนแรงไม่น่าปรารถนา
โดยประการทั้งปวง เราก็ฝึกเพื่อจะละทุกข์
จะได้สุดติ ได้สุข ได้อะไรที่สมมติกัน ได้เป็น
เทวดา ได้เป็นพรหม ความจริง เทวดา พรหม
ก็เป็นชีวิตที่ไม่น่าปรารถนาอะไรหรอก เป็น
ทุกข์เหมือนเดิมนี้แหละ เพียงแต่ว่า คนยัง
ปัญญาน้อยอยู่ ยังเห็นผิดว่า ชีวิตที่เรียบง่าย
ปลอดภัยสบายนี่คือสุข ชีวิตที่ลงตัวคือ
สุข **แท้ที่จริง ชีวิตลงตัวก็ทุกข์เหมือนกัน** คน
ยังไม่มีปัญญามากนัก อย่างน้อยก็เอาชีวิตชนิด
ที่จะไปอบาย ชนิดที่ไม่ลงตัว ชนิดที่ทุกข์มาก ๆ
นั้นออกไปก่อน เลื่อนชั้นตามลำดับไป จน
ปัญญาเพิ่มขึ้น ๆ ก็จะถึงที่สุดแห่งทุกข์ทั้งหมด
ส่วนจะเร็วจะช้าก็ไม่เหมือนกัน

พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้าเปิดกว้าง
มาก ใครจะเอาขนาดไหนก็ได้ แต่เริ่มต้น
ทุกคนจะต้องเห็นคล้าย ๆ กัน คือไม่อยากไป
อบาย ไม่อยากทุกข์หนัก ๆ แบบนั้น เริ่มต้นก็
เอาแค่นั้นก่อนก็ได้ ถ้าใครมีปัญญาเพิ่มขึ้นจะ
เอาถึงขนาดที่สุดของพรหมจรรย์เลยก็ได้ พ้น
จากนามรูปไป ดับให้หมด ถึงนิพพานเลยก็ได้
ท่านจึงว่า ธรรมวินัยนั้นอันเราตถาคตแสดงไว้
ดีแล้ว เธอทั้งหลายจงประพฤติพรหมจรรย์
เพื่อกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ

นี่แสดงความดับทุกข์ โดยดับตัณหา
เริ่มจากตัณหาหยาบๆ แม้ละเอียด ก็เป็น
ตัณหาเหมือนกัน **ตัณหาละเอียดก็ได้ทุกข์**
ละเอียดมา ตัณหาอย่างเทวดาก็ได้เทวดามา
ตัณหาอย่างพรหมก็ได้พรหมมา มันก็วนเวียน
พระพุทธเจ้าทรงให้เราใช้ชีวิตด้วยปัญญา ชีวิต
แบบพุทธะ แบบผู้รู้ความจริง ไม่ได้สรรเสริญ
ชีวิตเทวดา ไม่ได้สรรเสริญชีวิตพรหม เพราะว่า
เป็นชีวิตที่เกิดมาจากตัณหาทั้งนั้น ถ้าเป็นการ
ใช้ชีวิตที่ประกอบด้วยปัญญา ก็จะเป็นชีวิตที่
เป็นไปเพื่อนิพพานอย่างเดียวเท่านั้น ถ้าเป็น
ชีวิตที่ประกอบด้วยตัณหา ยังอยากจะได้มัน
อยากจะได้นี้ อยากพิสูจน์ตัวเองอย่างนั้นอย่าง
นี้ไปเรื่อย ต้องเวียนว่ายตายเกิด

ถ้าเป็นชีวิตที่ประกอบไปด้วยปัญญา
แม้ยังไม่ถึงที่สุด ก็ยังอยู่ในทางอริยมรรค รู้ว่า
ปัญญายังน้อยอยู่ ยังหลงอยู่ หาคู่มาสักคน
หนึ่ง ถึงจะหาคู่มา ก็เป็นไปเพื่อนิพพาน ถึงจะ
หาเงินหาทองมา หาความรู้ต่างๆ มา ก็เอามา
เลี้ยงชีวิต เป็นปัจจัยเพื่อนิพพาน บารมียังไม่
เยอะ ก็ค่อยๆ ทำไปอยู่ทุกๆ วัน เหมือนกับเรือ
ของเรายังไม่ใหญ่พอ เอาอะไรมาใส่เยอะ มัน
จะจมน้ำเสียก่อน เดี่ยวไม่ไหว สะสมไปเรื่อยๆ
ส่วนคนไหนที่ปัญญามากๆ ก็ไปเลยดีกว่า

จุดที่เป็นฝ่ายดัดว่า *ตสุสาเยว ตณฺหาเย*
อเสสวिरาคนิโรธา... ในหลักอริยสัจที่เป็น
ทุกขนิโรธอริยสัจก็ขึ้นต้นด้วยคำนี้ ในปัจจุสมุป
บาทนี้แสดงแบบตาเห็นเลย ตามองเห็นรูปแล้ว
เกิดสิ่งนี้ๆ ขึ้น เกิดตัณหาขึ้น ถ้ารู้จักว่าตัณหา
เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ พยายามปฏิบัติเพื่อให้ถึง
ความดับตัวนี้ ก็จะดำเนินไปตามอริยมรรคที่
พระพุทธองค์ประกาศไว้

ชีวิตของเราเป็นไปตามกระแสตัณหา
กระทบอารมณ์แล้ว ไม่รู้เรื่อง รู้สึกรู้สิดำเนิน
อยากไดโน่นได้นี้อยู่เสมอ พอรู้อย่างนี้แล้ว เราก็
พยายามละ โดยเริ่มต้นจากมีสติป้องกัน ไม่ไปทำ
ทุจริต **กระแสตัณหานั้นปิดกันได้ด้วยสติ** ดัง
บาลีว่า

สติ เตสํ นิวารณํ

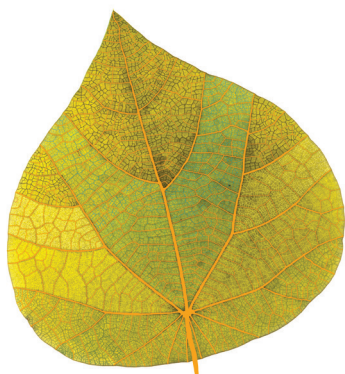
สติเป็นเครื่องกั้นกระแสทั้งหลายเหล่านั้น

ส่วนจะถอนได้ก็ด้วยปัญญา ปัญญา
ถอนออกไปได้ ส่วนสติกันเอาไว้ก่อน ไม่ตามมัน
ถ้าตามมันไปเป็นไง อุปาทาน ภพ มาเพียบเลย
ต้องรู้จักระงับยับยั้ง ทำให้ตัณหาถูกสำรวจ
ไม่ทำตามมัน ดับให้สนิทไปเรื่อยๆ เริ่มจาก
ตัณหาที่หยาบๆ ที่จะไปทำทุจริต งดให้ได้เสีย
ก่อน ต่อมาก็เลื่อนชั้นขึ้นมาเรื่อยๆ เป็นลำดับๆ
มา นี่แหละเป็นความดับของทุกข์ ความดับของ
โลกแบบตาเห็น ต่อไปก็จะมีทุกข์คือกายกับ
ใจ ไม่มีโลกแบบที่เราเห็นๆ อีกต่อไปแล้ว

ถ้าเห็นความยินดียินร้าย เห็นความ
อยากทำนั่นทำนี่ หัดระงับยับยั้งไม่ทำตามมัน
อันนี้แหละ เรียกว่าดับแบบตาเห็น ดับภพอบาย
ได้ก็แบบตาเห็นนี้แหละ ไม่ต้องไปรอกถามคน
โน้นคนนี่ **ไม่ต้องไปหยั่งรู้อนาคตก็ได้ เพราะ**
เห็นอยู่ แบบตาเห็น ทางหู จมูก ลิ้น กาย และ
ใจกระทบอารมณ์แล้ว ก็ทำนองเดียวกัน จะเกิด
ทุกข์ จะเกิดโลกขึ้นมาได้อย่างไร ที่นี้ ความดับก็
แสดงแบบตาเห็นด้วย ดับทุกข์ ทุกข์จะดับสนิท
ไป ก็แบบเห็นๆ อบายทวนจะไม่ไปก็แบบเห็นๆ
เลย ทวนจะไม่เกิดที่นั่นอีกแบบเห็นๆ

ถ้ายังรู้สึกว่ามันจำเป็น อันนั้นจำเป็น อันนี้จำเป็น
มันก็ต้องได้มา ท่านทั้งหลายคงไม่จำเป็นต้อง
ไปอบายกันนะ อย่าไปเห็นว่ามันจำเป็นก็แล้ว
กัน เป็นหมา เป็นแมวนี้ บางคนมาพูดอยู่
เรื่อย อยู่ในโลกก็จำเป็นต้องโกหกบ้างแหละ...
อาจารย์ โกหกเพื่อให้แม่สบายใจ แม่ไม่ได้ไป
อบายกับเราด้วยนี่ ถ้ายังมีความเห็นว่าจำเป็น
ต้องโกหก ก็เหมือนกับว่ายังจำเป็นต้องไป
อบายอยู่ เห็นไหม **ต้องระวังดี ๆ เจ้าตัณหา**
และทิฏฐินี้ ถ้าไม่ดูให้ดี ๆ ไม่สำรอกมันออกไป
ก็อันตรายมาก ชาวโลกเขาว่าอย่างนี้ก็ไปตาม
เขา ชาวโลกส่วนมากไปไหนกัน ไปอบาย แล้ว
เราก็คงไปตามเขาอย่างนั้นหรือ

ท่านทั้งหลายอย่าไปเห็นด้วยกับชาวโลก ยิ่งไม่เห็นด้วยเท่าไร ก็ยิ่งดีเท่านั้น ชาวโลกเขาทำอะไรกัน ทำกันได้อย่างไร เราไม่ไปกับเขาหรอก เขาไม่รู้เรื่อง ต้องเห็นอย่างนี้ ไม่ใช่เห็นว่า ชาวโลกเขาไปกัน เราก็ไปด้วย ชาวโลกโดยส่วนใหญ่ ไปไหนเล่า พระพุทธเจ้าทรงบอกแล้ว มนุษย์และเทวดา **โดยมากตายแล้วไปอบาย** เพราะฉะนั้น ที่เขาทำๆ อยู่ที่นี่ คือเขาจะพากันไปอบายนั่นเอง มันเป็นไปตามเหตุปัจจัย ท่านไม่ดู เอาแต่ตามเขา เขาว่า ก็ว่าตามเขา ก็ไปอบายตามเขาน่ะสิ

เราต้องไม่ตามชาวโลก เราต้องตามพระพุทธเจ้า อย่าไปตามตัณหา อย่างน้อยก็ยับยั้งตัณหา พระพุทธเจ้าทรงบอกว่า โลกนี้ถูกระแสนตัณหาพัดไป ตัวสตินี้เป็นตัวกัน ยับยั้งไว้ได้ ถ้าขาดสติ เราคงจะตามชาวบ้านชาวเมืองเขาไป อยากได้รับการยอมรับบ้าง อยากให้เขาเห็นหัวเราบ้าง ทั้งๆ ที่ไม่มีอะไร ใครจะเห็นหัวไม่เห็นหัวเราก็กังขาเกิด ไม่เห็นยิ่งดี บางคนนี่ มีคนรู้จักเยอะก็ดีเหมือนกัน แต่คนรู้จักโดยส่วนมากไปอบายกัน ไปรวมสุมหัวกันอยู่จอมปลวกนั่นเอง ลำบากตรากตรำ วนเวียนๆ อยู่

ตาเห็นรูปแล้วเกิดอะไรขึ้น เกิดความรู้สึกอย่างไร มองดู จะเกิดปัญญาตรงนี้แหละ ถ้ารู้จักยับยั้งชั่งใจ มีสติอยู่เสมอ ไม่ทำตามกิเลส ตัณหาก็ดับอย่างนี้แหละ เห็นๆ กันอย่างนี้แหละ ไม่ต้องรอลมๆ แล้งๆ ไม่ต้องรอว่าทำบุญเยอะแล้ว จะไปสวรรค์ แบบนั้นมันลมๆ แล้งๆ ไม่รู้จะได้หรือจะไม่ได้ ส่วนดับตัณหายับยั้งชั่งใจ ไม่ทำตามตัณหา ไม่ทำตามกระแสได้ ทุกข์มันก็ดับแบบเห็นๆ

ปฏิจจสมุปบาท เล่ม ๑

๓.๕ ปฏิจจสมุปบาทแสดงแต่เรื่อง สภาวะที่ไร้ตัวตน

สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปฏิจจสมุปบาท
ข้อที่ ๕ คือ ปฏิจจสมุปบาทแสดงแต่เรื่องสภาวะ
ที่ไร้ตัวตน ไม่ว่าจะพูดเรื่องอะไร ปฏิจจสมุปบาท
จะแสดงแต่เรื่องไร้ตัวตน สภาวะที่ไร้ตัวตนนี้ มี
แต่ของไม่เที่ยง มีแต่ของเป็นทุกข์ ปฏิจจสมุ
บาทจึงไม่แสดงสุข แสดงแต่เรื่องทุกข์ ความ
เกิดของทุกข์ กับ ความดับสนิทของทุกข์ ไม่มี
เรื่องสุขเข้ามาเกี่ยวข้อง เรื่องทุกข์ กับความไม่มี
ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์มาได้อย่างไร กระแสทุกข์เป็น
ไปอย่างไร ความดับสนิทของทุกข์เป็นไปได้
อย่างไร ทุกข์หมดไปตรงไหน **ทุกข์มาก ทุกข์
น้อย ทุกข์ทนยาก ทุกข์ทนง่าย ก็เป็นทุกข์
เหมือนกัน** อย่างเป็นเวทดาภิทุกข์เหมือนกัน
เกิดจากต้นหาอย่างเวทดา พรหมก็เป็นทุกข์
เหมือนกัน เกิดจากต้นหาอย่างพรหม

ถ้าคนไหนไปสรรเสริญว่า ชีวิตของ
พรหมประเสริฐ ก็เรียกว่าหลงผิดไปเป็นอัน
มาก เพราะชีวิตที่ประเสริฐ คือ ชีวิตที่เป็นไป
ตามพรหมจรรย์ ชีวิตที่ประกอบด้วยปัญญา
พระพุทธเจ้าตรัสว่า บัณฑิตกล่าวกันว่า **ชีวิต
ที่ประกอบด้วยปัญญาเป็นชีวิตประเสริฐ**
ชีวิตประเสริฐที่สุด เป็นการใช้ชีวิตด้วยปัญญา
รู้เท่าทันชีวิตและสิ่งทั้งปวง ปัญญารู้สิ่งทั้ง
หลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา นี่แหละ
ประเสริฐสุด อยู่ที่ไหนก็ได้ทั้งนั้น เป็นมนุษย์ ถ้า
มีปัญญาก็ประเสริฐสุด พระพุทธเจ้ามีลูกศิษย์
เป็นเทวดาเยอะไหม เพียบทีเดียว มีลูกศิษย์
เป็นพรหมเยอะไหม เพียบเหมือนกัน ดังนั้น มี
ชีวิตประกอบด้วยปัญญานี้ประเสริฐสุด ส่วน
ชีวิตอื่นๆ นั้นไม่ประเสริฐ เป็นชีวิตที่เป็นทุกข์

ปฏิจสุมปบาทควรทราบเอาไว้ว่า
แสดงแต่เรื่องสถานะที่ไร้ตัวตน ไม่มีใครเป็น
เจ้าของ และไม่ใช่ว่าใครคนใดคนหนึ่ง มี
ภิกษุรูปหนึ่งทูลถามพระพุทธเจ้า

ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค อริขชา
ปัจจุยสูตร ๑๖/๓๕

เอวํ วุตเต อญฺเฏตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสเทศนาปัจจุ
สมุปบาทจบลงแล้วอย่างนี้ ภิกษุรูป
หนึ่ง ได้ทูลค่านักะพระผู้มีพระภาคว่า

“กตมํ นุ โข ภนฺเต ชรามรณํ
กสฺส จ ปนิตํ ชรามรณนฺ”ติ
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ชราภรรณะเป็นอย่างไหรหนอ
และชราภรรณะนี้เป็นของใคร

ชราภรรณะนี้เป็นสภาวะอย่างไร มี
ลักษณะหน้าตาเป็นอย่างไร และชราภรรณะนี้ของ
ใคร เป็นของประจำตัวผู้ใด จากคำถาม เหมือน
จะเข้าใจ แต่ไม่เข้าใจ ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น
เพราะชราภรรณะนี้มีจริงไหม ชราภรรณะก็ไม่มี
จริงเหมือนกันนะ เป็น**ปัจจุสมุปบันธธรรม**
คือสิ่งที่เกิดจากการอิงอาศัยกัน มีตามเงื่อนไข
ไม่ได้มีแบบอยู่เดี่ยวๆ โดดๆ มีเมื่อเกิดขึ้นตาม

เงื่อนไข มีเมื่อมีเหตุ ต้องมีเหตุ ชรามรณะจึงเกิดขึ้น เพราะอันนี้ๆ เป็นปัจจัย อันนี้จึงมีขึ้น จะบอกว่าชรามีจริงๆ จะบอกอย่างนี้ได้ไหม บอกอย่างนี้ได้ไหม ต้องบอกเป็นกระแสแห่งเหตุปัจจัย และคำถามต่อมาว่า ชรามรณะนี้เป็นของใคร อย่างนี้ก็ไม่ได้ ใครแก่ ใครตาย อย่างนี้ ก็ยิ่งหนักไปใหญ่ เป็นชรามรณะของสัตว์ของบุคคลไปอีก แท้ที่จริง ไม่มีใคร ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ชรามรณะก็ไม่ได้มีจริงจังด้วย มีเมื่อมีเหตุ และไม่มีเมื่อหมดเหตุ มันลึกซึ้งขนาดนี้ ส่วนใหญ่พวกเรานี้ ตั้งคำถามผิดหมด ใครแก่ ใครตาย ตายเพราะอะไร ต้องถามอันใดอันหนึ่งเสมอ

เหมือนกับบอกว่ากายไม่มี เป็นสมมติ มีแต่รูปมาประชุมกัน รูปนั้นแหละมันมีจริง อย่างนี้ก็ยิ่งผิดอยู่ เพราะคำว่า **รูป** นี้ พุดถึง ปฏิจสम्ภัปันธรรม คือ ธรรมะที่เกิดจากเหตุปัจจัย กล่าวถึงสิ่งที่มีแบบมีเงื่อนไข อิงอาศัยเหตุปัจจัยอยู่ ถ้าจะพุดให้ถูกต้อง เพราะเหตุอะไร รูปจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย รูปจึงมารวมกันอยู่อย่างนี้ ถ้าพุดถึงรูปแบบไรเงื่อนไข เหมือนกับรูปไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย ลอยมาเลย เป็นตัวเป็นตนมา เป็นของมันคง

เที่ยงแท้ อย่างนั้นยังผิดอยู่ ความจริงมันไม่ใช่
อย่างนั้น

ภิกษุรูปหนึ่งทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ชรามรณะเป็นอย่างไรรนอ และชรา
มรณะนี้เป็นของใคร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“โน กลโล ปญฺโห”ติ

ปัญหาไม่ถูกต้อง

การตั้งปัญหาไม่เหมาะสม

เมื่อตั้งปัญหาไม่ถูกต้อง ต้องไม่ตอบ
ตอบแล้วมันผิดไปเรื่อย เพราะตั้งปัญหาผิด
พวกเรานี้พากันถามและตอบกันเยอะแยะ
มากมาย แต่ไม่ได้สาระประโยชน์อันใด ผม
ทำความดีแล้ว ผมจะได้ดีไหม บางคนก็ตอบ
คุณทำดีแล้ว คุณก็จะได้อย่างนั้นอย่างนี้ คุณ
ทำบุญแล้วคุณจะได้ผลบุญอย่างนั้นอย่างนี้
ทำบุญแล้วได้ผลบุญ เราทำแล้วเราได้ มีตัวมีตน
เข้ามาเกี่ยวข้อง เราเป็นผู้ทำและเราเป็นผู้รับ
ผล คำตอบมันจะถูกสักอันไหม ไม่ถูกสักอัน ไม่
ถูกสักเรื่อง คนตายแล้วไปเกิด เธอตายแล้ว จะ
ไปเกิดตรงไหนอีก อะไรอีก วนเวียนไปเรื่อย มี
เรื่องคน เรื่องหญิง เรื่องชาย มีเรื่องสัตว์บุคคล
เข้ามาเกี่ยวข้อง มีปัญหาตลอด

ถ้าเป็นคำถามลักษณะเช่นนี้แล้ว
พระพุทธเจ้าจะไม่ตอบ ท่านเรียกว่า**อภัยาคต
ปัญหา** ไม่ตอบ นิ่งไว้ก่อน ต้องดูความเข้าใจ
ของคนนั้นก่อน ใช้คำว่าสัตว์บุคคลได้ ใช้เป็น
เพียงคำสมมติเรียก ถ้าคนไหนเห็นว่าสัตว์
บุคคลมีจริง ๆ แล้ว จะไม่ตอบ ต้องเป็นคนที่มี
เรื่องเหตุปัจจัย รู้เรื่องชีวิตนี้คือกระแสขันธ์ห้า
ท่านทั้งหลายรู้หรือยัง **ชีวิตคือกระแสขันธ์ห้า**
ขันธ์ห้าที่เกิดและดับสืบเนื่องกันไป ของดีและ
ไม่ดี เรากระทำเอาไว้ เกิดขึ้นเมื่อมีเหตุ เกิด
แล้วก็ดับไป สะสมไว้ในกระแส สะสมไว้ใน
สันดาน ไม่ใช่สะสมไว้ในจิต แต่สะสมในการ
สืบทอดของขันธ์ที่ไม่มีการหยุด ความดีและไม่ดี
อาศัยจิตเกิด เกิดแล้วดับ บางคนก็ว่า บุญบาป
นี้สะสมไว้ในจิต อย่างนี้ก็โง่ ไม่รู้เรื่อง จิตเกิด
แล้วมันก็ดับ เกิดพร้อมกับบุญบาปนั้นแหละ
บุญบาปนี้เกิดกับจิต เกิดพร้อมกัน ดับพร้อม
กัน รู้อารมณ์เดียวกัน เกิดที่เดียวกัน เกิด
แล้วมันก็ดับ สะสมไว้ในจิตตสันดาน จิตนี้เกิด
แล้วมันก็ดับ แล้วจิตดวงใหม่ก็เกิดใหม่ เกิด
แล้วดับใหม่ เกิดแล้วดับใหม่ ไม่มีการสิ้นสุด
ไป ตลอดไปเรื่อย ๆ ไม่มีการดับสนิทลงได้ จน
กระทั่งถึงนิพพาน

การที่จิตจะดับสนิทลงได้มีวิธีเดียวเท่านั้น คือ **ต้องถึงนิพพาน** และประตูดืออริยมรรคมีองค์แปด อริยมรรคเกิดเต็มที่สมบูรณ์ คือ เป็นพระอรหันต์เท่านั้น จึงจะถึงจุดสิ้นสุด มิฉะนั้น กระแสของนามรูปอันนี้จะไปเรื่อยๆ ชั้นอันเก่าดับไป ก็ก่อให้เกิดชั้นอันใหม่ ชั้นอันใหม่ดับไป ชั้นอันใหม่กว่าอีกก็เกิด เกิดๆ ดับๆ สืบเนื่องกันเรื่อยๆ ไม่มีการหยุด ชีวิตนี้ก็จะไปเรื่อยๆ อย่างนี้ ตามกฎเกณฑ์ของมัน ไปเรื่อยๆ ไม่มีการหยุด ภาษาธรรมะท่านเรียกว่า**สันดาน** สันดาน หรือ สันตติ คือ การสืบทอดแห่งชั้นที่ไม่มีการหยุด จนกว่าจะถึงนิพพานนั้นแหละจึงจะดับสนิทเสียได้

บุญบาปสะสมไว้ในชั้นธสันดาน เก็บไว้ในจิตตสันดาน เหมือนกับเรานั่งอยู่ที่นี่ ก็ไม่ได้มีกิเลส แต่กิเลสมันสะสมอยู่ในจิตตสันดาน ไม่ใช่สะสมอยู่ในจิตนี้ จิตนี้เป็นจิตที่ดั่งาม ไม่มีอกุศลเกิด ไม่มีบาปเกิด แต่ว่าชีวิตของท่าน มีเฉพาะตอนนี้ไหม ไม่ใช่ เดี่ยวตอนนี้ดับไป เป็นส่วนหนึ่งของกระแส แล้วอันใหม่ก็เกิด ส่วนอื่นๆ ของกระแสที่ไม่รู้เรื่อง ไปทำบาป ส่วนที่โง่ๆ ก็ส่งทอดมา ยาวนานมาเรื่อย ตอนนี้ท่านไม่มี

กิเลส แต่สันดานของท่านนั้นเต็มไปด้วยกิเลส
เต็มไปด้วยความไม่รู้ ตอนนี้ท่านจะมีความรู้
ฟังธรรมแล้วเข้าใจ เกือบบรรลุแล้ว อาจารย์..
ติดอยู่คำเดียวนี้แหละ คือคำว่าเกือบ ตอนนี้นั้น
รู้นะ ฟังแล้วเข้าใจจริงๆ นะ ปล่อยาวได้ แต่
กระแสที่ผ่านๆ มามีแต่ยึด ตัวความรู้นี้น้อย
เกินไป ไม่อาจที่จะสู้มันนั้นได้ ออกจากห้องนี้
ไป พอกระทบอารมณ์ใหม่ ก็ยึดเต็มทีไปหมด
ท่านจึงต้องใส่ความรู้ให้เยอะ ให้มันสู้กับความ
หลงอันนั้นได้

ท่านทั้งหลายจึงไม่เป็นตัวของตัว
เอง เพราะถูกบังคับด้วยกระแสแห่งเหตุปัจจัย
ท่านไม่อยากจะโกรธ แต่บังคับตัวเองได้ไหม
ไม่ได้ เพราะว่าสันดานมันขี้โกรธ สันดานมัน
บังคับไม่ได้ ถ้าอยากจะแก้สันดานมีวิธีเดียว
พระพุทธเจ้าตรัสว่า สันดานหรือกระแสอันนี้
ถอนด้วยปัญญา ถ้าไม่อยากจะโกรธอีก ต้อง
มีปัญญา ไปถอนมันออก ถอนมันทิ้ง เดิมเห็น
ว่ากระแสนี้เป็นตัวเป็นตน เป็นของตน เป็น
เรา เป็นเขา ต้องมีปัญญาเห็นว่า มันอยู่ในรูป
กระแส เป็นขันธ์ห้าเกิดดับ ไม่มีที่สิ้นสุด อย่าง
นี้แหละความโกรธจึงจะหมดไปได้ ถอนได้ด้วย

ปัญญาเท่านั้น ส่วนอันอื่นได้แค่ระงับยับยั้ง ลัก
หนอยก็มาใหม่ พระองค์ให้ระงับด้วยสติ ถอน
ด้วยปัญญา

ตอนนี้ท่านก็ไม่ได้โกรธอะไร เรียน
ธรรมะมา เราก็ไม่อยากโกรธใคร รู้ว่าความ
โกรธมันไม่ดี แต่ว่าท่านบังคับมันไม่ได้ เพราะ
ว่ามันใหญ่กว่าท่านเยอะ จะไปสู้กับมันยังไง
ไหว แต่เราก็มีตัวสู้เหมือนกัน คำสอนของ
พระพุทธเจ้า ให้ประพฤติพรหมจรรย์ ปัญญา
นี้แหละจึงจะสู้มันได้ จะถอนกระแสได้ ถ้าเข้าใจ
กระแสแห่งเหตุปัจจัยแล้ว ก็ไม่งงแล้ว เจตนา
กรรมต่างๆ เจตนาที่ดีก็เกิดขึ้นเป็นครั้งๆ กรรม
ก็เกิดขึ้นเป็นครั้งๆ ก็เกิดขึ้นกับจิต แล้วดับ
พร้อมกับจิตนี้แหละ สะสมในขันธสันดาน พอมี
เหตุมีปัจจัยพร้อม มีสมบัติพร้อม เป็นกรรมที่ดี
เราได้เกิดเป็นมนุษย์ ได้เกิดในสถานที่เหมาะสม
เหตุปัจจัยพร้อม ผลของกรรมก็เกิดขึ้น เกิดเป็น
ชั้นธรรมาภิมุขที่อยู่ใกระแสนี้แหละ

ถ้าเข้าใจแล้ว ก็รู้ว่าเราทำเอง เราก็เป็นทายาทของกรรมเองนี่แหละ แต่มีตัวเราจริงๆ ใหม่ ไม่มี ท่านจึงว่า **เรานี้เป็นทายาทของกรรม** มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ แต่ว่าไม่ใช่เป็นกรรมในแบบตัวตน เราทำดีแล้วก็ไปปรับผลดี เก็บสะสมไว้ในโน้นในนี้ แล้วก็กระโดดไปโน้นไปนี้ ไม่รู้ใครเป็นใครกระโดดไปไหนก็ไม่รู้ มันไม่ใช่อย่างนั้นเลย คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่ได้มีอย่างนั้น มีแต่เรื่องไม่มีตัวตน มีแต่สังขารที่ไม่เที่ยง เกิดดับ และเชื่อมโยงเป็นเหตุผลต่อกันไปเป็นกระแส เกิดขึ้นแล้วดับไป

ตัวหลักของกระแสคืออวิชชา จึงใช้คำว่า อวิชชาปัจจัยา หมายความว่าอวิชชาเก่าๆ ก็ไม่ได้กระโดดตามมาด้วย เกิดขึ้นแล้วดับไปเป็นเหตุ มาในรูปกระแส อย่างตอนนี้ท่านก็ไม่ได้มีอวิชชา ไม่ได้เห็นผิด ไม่ได้ยึดถือตัวตนอะไร มีความรู้ด้วยซ้ำไป ฟังปัจจุสมุปบาท รู้เรื่องนี้ก็แสดงว่าหายากเหมือนกันนะ ตอนนี้ไม่มีอวิชชา แต่กระแสที่ส่งท่านมา เป็นกระแสอวิชชา จึงมีผลอื่นๆ เกิดต่อเนื่องกันมา ชรา มรณะจึงมีขึ้น เป็นเรื่องของเหตุของปัจจัย ไม่มี

อันไหนมาลอยๆ เป็นกระแสที่สืบเนื่องไม่มีการหยุด พอเข้าใจอย่างนั้นแล้ว เราก็พูดเรื่องอื่นต่อไปได้ การทำกรรม การเกิดวนเวียน ก็พูดได้ ถ้าไม่เข้าใจเรื่องนี้แล้ว พูดเรื่องการทำกรรม การเกิดวนเวียน ก็จะเข้าใจผิด มีเรื่องตัวเราทำกรรม ตัวเราไปเกิดวนเวียน จิตทำกรรม จิตไปเกิดวนเวียน มีเรื่องตัวเรากระโดดไปโน่นไปนี่ บางคนก็ว่าเราไม่ไปทั้งตัวหรอก กายทิ้งไว้ที่โลกนี้ ไปแต่จิตเท่านั้นแหละ

ถ้าท่านถูกคำถามในทำนองนั้น เวลาตอบ ต้องระวังดีๆ ดูว่าคนถามเข้าใจหรือเปล่า ถ้าเขาไม่เข้าใจ ดิฉันทำตัวอย่างนี้แล้วฉันจะได้ดีใช่ไหม ท่านไปตอบให้ อย่างนี้มันวนเวียน เรียงธรรมะมาไม่รู้เท่าไร ก็ปีต่อกี่ปีแล้ว ก็วนๆ เวียนๆ ไม่เข้าใจ หัวหมุนอยู่อย่างนี้แหละ เพราะไปตั้งคำถามไม่ถูก คำตอบที่ได้มาก็เลยไม่ถูกทั้งหมด พระพุทธเจ้าตรัสว่า ที่ภิกษุถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชรามรณะเป็นอย่างไรหนอ และชรามรณะนี้เป็นของใคร ดังนี้ ปัญหาอย่างนี้ ไม่เหมาะสม ตั้งปัญหาไม่ถูก ตั้งคำถามไม่ถูก

พระองค์ตรัสธรรมะที่พระองค์ทรง
แสดง ตามหลักเหตุผลบริสุทธิ์ล้วนๆ ไร้ตัวตน
ว่า

เอเต เต ภิกขุ อุโภ อนฺเต อนุปคมฺม

มชฺฌေန ตถาคโต ธมฺมํ เทเสติ

“ชาติปัจจยา ชรามรณฺ”ติ

ดูก่อนภิกษุ ตถาคต ไม่เข้าไปในส่วน
สุดสองอย่างนั้น แสดงธรรมะในท่าม
กลางเท่านั้นว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย
ชรามรณะจึงมี

ตกลงชรามรณะมันมีจริงๆ ไหม ไม่มี
จริงๆ เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นและเป็นไปตามเงื่อนไข
เกิดเพราะมีชาติเป็นปัจจัยเท่านั้น และไม่ใช่ว่า
ไม่มีจริงๆ ถ้ามีชาติ ก็ต้องมีชรามรณะ และ
ก็ไม่ใช่มีจริงๆ เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ
จึงมี แล้วเป็นของใครไหม ไม่เป็นของใคร
แสดงในท่ามกลางเท่านั้น ไม่แสดงว่ามีจริง
และไม่แสดงว่าเป็นของใครด้วย เป็นเรื่องของ
กระแสแห่งเหตุปัจจัย ถ้าชาติไม่มีแล้ว ชรา
มรณะก็ไม่มีได้เหมือนกัน

นี่ก็พูดถึงชรา มรณะชาติ ภาพ อุปาทาน
ตัณหา เป็นต้นก็เหมือนกัน เวลาเราพูดถึง
ตัณหา ก็ไม่ใช่พูดว่าตัณหามันมีจริง ๆ นะ ที่พูด
ถึงตัณหา เราพูดในแบบเป็นที่เข้าใจว่า ทุกสิ่ง
ทุกอย่างย่อมเกิดเมื่อมีเหตุ เวลาพูดถึงตัณหา
ไม่ได้บอกว่าตัณหามันมีตัวตนจริง ๆ ตัณหา
นี้ เกิดเพราะมีเหตุปัจจัย เวทนาปัจจัย ตัณหา
ถ้าถามว่า ตัณหาเป็นตัวอย่างไร ตัณหานี้ของ
ใคร มันก็ผิด พระพุทธเจ้าทรงไม่ได้เข้าไปอย่าง
นั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า เวทนาปัจจัย ตัณหา
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี กล่าวถึง
ตัณหา แต่ความเข้าใจลึกซึ้งทะลุไปว่า ตัณหา
นี้ไม่มีตัวตนหรอก เกิดจากเหตุปัจจัย เป็นไป
อย่างมีเงื่อนไข

พูดว่า สุข พูดว่า ทุกข์ ก็เข้าใจทะลุว่า
สุขหรือทุกข์ นี่ **พูดถึงสิ่งหนึ่งที่ไร้ตัวตน** โดย
มีความรู้สึกเข้าใจตามปฏิจกสมุปบาทว่า ผัสส
ปัจจัย เวทนา เพราะกระทบผัสสะชนิดที่จะ
ทำให้เกิดสุข ความสุขก็เกิดขึ้น เพราะกระทบ
ผัสสะชนิดที่จะทำให้เกิดทุกข์ ความทุกข์ก็เกิด
ขึ้น เพราะมีอันนี้ ๆ อันนี้จึงมีขึ้น มีตัวเรามีของ
เราอยู่ที่ไหนไหม ไม่มี ไม่มีตัวไม่มีตนเที่ยงแท้
อยู่ตรงไหนเลย ถ้าสภาวะใดจะมีขึ้นมา มันต้อง
อาศัยสิ่งอื่นในการมีขึ้น และล้วนไม่เที่ยงเหมือน
กัน

๓.๖ ปฏิจัสมุปบาทแสดงที่มา ของความหลากหลาย

ต่อไปข้อที่เจ็ด ปฏิจัสมุปบาทแสดงที่มาของความหลากหลาย ที่พวกเรามีความหลากหลาย ถ้าตอบแบบปฏิจัสมุปบาท ก็เพราะว่าเหตุหลากหลายนั่นเอง เพราะเงื่อนไขหลากหลาย ผลก็เลยหลากหลายไปด้วย ถ้าจะแยกแยะว่าหลากหลายอย่างไรและเพราะอะไร อย่างนี้คงตายก่อน ที่มันหลากหลายก็เพราะมันหลากหลายนั่นแหละ แม้แต่สินค้าผลิตสื่อเดียวกัน มันก็แตกต่างกันหมด เพราะเหตุปัจจัยที่ทำให้มันเป็นนี้ๆ ไหลกันมาเรื่อยๆ ไม่มีปัจจัยอันไหนเป็นตัวเดิมเลย **เหตุที่ทำให้เกิดก็ไม่เที่ยง ก่อให้เกิดสิ่งไม่เที่ยง**

ตัวเรากับคนอื่น เหตุปัจจัยตามกระแสของแต่ละคนนี่ ดูออกไหม ดูไม่ออกเลย ยาวนานมาก เอาแค่ชาตินี้ชาติเดียวก็มีเหตุปัจจัยมหาศาล พ่อแม่ต่างกัน ดูหนังดูละครคนละเรื่องบ้าง พูดคนละภาษาบ้าง เรียนหนังสือคนละโรงเรียนบ้าง แล้วชาติก่อนๆ อีก ชาติที่แล้ว

บางคนก็เป็นควายมา บางคนก็เป็นลิงมา บางคนก็เป็นนกมา บางคนก็เป็นเทวดามา บางคนก็มาจากนรก บางคนก็มาจากพรหม มันก็แตกต่างกัน มีความหลายหลายมาก ปฏิจสมุปบาทนี้แสดงที่มาของความหลากหลาย ทำไมคนหนึ่งอายุยืนกว่าอีกคน ก็แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของเหตุของปัจจัย

ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค พาหิร
ผัสสนานัตตสูตร ๑๖/๙๓ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ธาดุนานตตํ ภิกขเว ปฏิจจ อุปปชชติ
สญญานานตตํ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัย
ความต่างกันของธาตุ
ความต่างกันของสัญญาจึงมี

สญญานานตตํ ปฏิจจ อุปปชชติ
สงกุปปนานตตํ
เพราะอาศัยความต่างกันของสัญญา
ความต่างกันของความคิดจึงมี

สกุปฺพนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุมฺปชฺชติ ผสฺสนานตฺตํ
เพราะอาศัยความต่างกันของความคิด
ความต่างกันของผัสสะจึงมี

ผสฺสนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุมฺปชฺชติ เวทนนานตฺตํ
เพราะอาศัยความต่างกันของผัสสะ
ความต่างกันของเวทนาจึงมี

เวทนนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุมฺปชฺชติ ฌนฺทนานตฺตํ
เพราะอาศัยความต่างกันของเวทนา
ความต่างกันของฉันทะจึงมี

ฌนฺทนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุมฺปชฺชติ ปริฬาหฺนานตฺตํ
เพราะอาศัยความต่างกันของฉันทะ
ความต่างกันของความเร่าร้อนจึงมี

ปริฬาหฺนานตฺตํ ปฏิจฺจ อุมฺปชฺชติ ปริเยสนานานตฺตํ
เพราะอาศัยความต่างกันของความเร่าร้อน
ความต่างกันของการแสวงหาจึงมี

ปริเยสนานานตฺตํ ปฏิจฺจ อุมฺปชฺชติ ลาภานานตฺตํ
เพราะอาศัยความต่างกันของการแสวงหา
ความต่างกันของการได้มาจึงมี

เพราะอาศัยการชวนชวาย อาศัยการ
แสวงหาที่แตกต่างกัน ความแตกต่างกันของ
การได้นั้นได้นี้อาจมีขึ้น **เพราะธาตุแตกต่างกัน**
กัน แต่ละคนธาตุไม่เหมือนกันนะ เริ่มจาก
ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ที่ประกอบ
รวมกันขึ้นก็ไม่เหมือนกัน ผู้เกิดหมู่บ้านโน้น
กับ ผู้ที่เกิดหมู่บ้านนี้ ธาตุที่ใส่เข้าไปไม่เหมือน
กัน ตอนแรกได้ธาตุของพ่อของแม่มา พ่อแม่
เรากับพ่อแม่คนอื่นก็คนละคนกัน ธาตุตอน
เริ่มต้นที่ได้มาก็คนละธาตุกัน ธาตุอาหารที่ใส่
เข้าไปอีก คนกรุงเทพฯ ทานอะไร ทานพิซซ่า
ธาตุของโลกก็เป็นพิซซ่าไป คนทางอีสานทาน
ปลาร้า ธาตุที่ใส่เข้าไปก็แตกต่างกัน อากาศ
สิ่งแวดล้อม คนอยู่รอบข้างอีก เหตุปัจจัยเยอะ
แยะมหาศาล

พอธาตุมันแตกต่าง **สัญญา** คือ ความ
กำหนดเครื่องหมาย ความจำหมายก็แตกต่าง
สัญญาแตกต่าง ความคิดความนึกก็แตกต่าง
ไม่เหมือนกัน คิดไปคนละทิศคนละทาง ผัสสะ
การกระทบกับโลก ได้เห็นได้ยิน ดมกลิ่น ลิ้ม
รส ได้สัมผัส ได้รับรู้ ก็แตกต่างกันไป หนังสือ
ก็คนละเล่ม สนใจก็คนละเรื่อง **มีผัสสะแตก**

ต่าง เวณาก็แตกต่าง ความพอใจก็แตกต่าง

การชวนขายก็ต่าง ไปแสวงหาโน้นแสวงหา
นี้ แต่ละคนก็แตกต่างกันไป พอแสวงหาแตก
ต่างกันไป ก็ได้มาคนละอย่างสองอย่าง ซึ่งไม่
เหมือนกัน

ตาเรากับตาคนอื่นก็ไม่เหมือนกัน แขน
ขาก็ไม่เหมือนกัน จนกระทั่งแม้วัตถุภายนอก ไป
เดินตลาดด้วยกันนี้ก็ได้อะไรมาคนละตัว คนละ
ตัวสองตัว ไม่เหมือนกัน ได้ต่างหามาคนละแบบ
สองแบบ ได้โน่นได้นี้ ใช้ชีวิตในโลกก็ได้นั้นได้
นี่มาคนละหลายๆ อย่าง แตกต่างกันไป ไม่
เหมือนกันเลยนะ ได้ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ
ได้นั้นได้นี้ อะไรเยอะแยะ ทำไมจึงได้แตกต่าง
กัน ก็เพราะธาตุมันแตกต่างกัน

ถ้าพูดถึงว่า ทำไมแต่ละคนจึงมีความแตกต่าง พูดเริ่มต้นก็ได้ ชาติพันธุ์ต่าง ชาติดิน ชาติน้ำ ชาติไฟ ชาติลม ชาติที่เป็นส่วนประกอบ ชาติวิญญาณ แตกต่างกัน แต่ละคนจึงมีความแตกต่างหลากหลาย แต่ละชาตินี้มีความแตกต่างหลากหลายอย่างไรบ้าง ไม่ต้องสนใจมากก็ได้ เอาแค่พอรู้ว่า เหตุปัจจัยมหาศาลก็พอแล้ว พระพุทธเจ้าไม่ทรงเน้นให้รู้เรื่องภายนอกมาก ให้มาเรียนรู้แต่เรื่องตัวเองก็พอ เพราะเรื่องราวต่างๆ มันมีเยอะ ถ้าไปเรียนรู้เรื่องทั้งหมด มันไม่ไหว ตายก่อนพระพุทธเจ้าทรงรู้หมด เป็นสัพพัญญู รู้ทุกเรื่อง ส่วนพวกเรา ไม่ต้องรู้ทุกเรื่อง ความรู้ที่พระองค์มีนั้นก็เหมือนใบไม้บนต้นไม้ ที่เอามาสอนนั้นเหมือนใบไม้ในกำมือสองสามใบเท่านั้น

บางท่านเรียนแค่สองสามใบยังมึนเลย ไม่รู้เรื่อง ที่ผมนำมาไม่ถึงเลี้ยวใบด้วยซ้ำนะ บางท่านมึนแล้วมึนอีก ถ้าเอามาเต็มต้นไม้เลย โอโห... สงสัยสมองไม่พอจะรับไหว ดังนั้น เราก็ไม่ต้องไปคิดมากกว่า พระพุทธเจ้าทรงรู้อะไรบ้าง เอาแค่พระไตรปิฎกที่พระองค์ทรงสอนในพระสูตรต่างๆ นี้ **ใบไม้ในกำมือ** เรียนให้เข้าใจก็พอแล้ว พระไตรปิฎกเป็นที่รวบรวม

คำสอนของพระพุทธเจ้า และเรื่องที่น่ามาสอน เพราะจำเป็นแล้วสำหรับสาวก ส่วนอันที่ไม่ จำเป็นไม่สอน เอาเฉพาะความรู้ที่คัดสรรมา แล้ว ส่วนนั้นๆ อุปมาความรู้ที่ทรงรู้นั้น เหมือน ไข่มุกในบ่อน้ำ แต่ที่เอามาสอนนี้ ไข่มุกในกำมือ คือหยิบมาเฉพาะอันที่จำเป็น เหมาะสม เพียงพอสำหรับคนปัญญาอ่อนๆ อย่างพวกสาวก

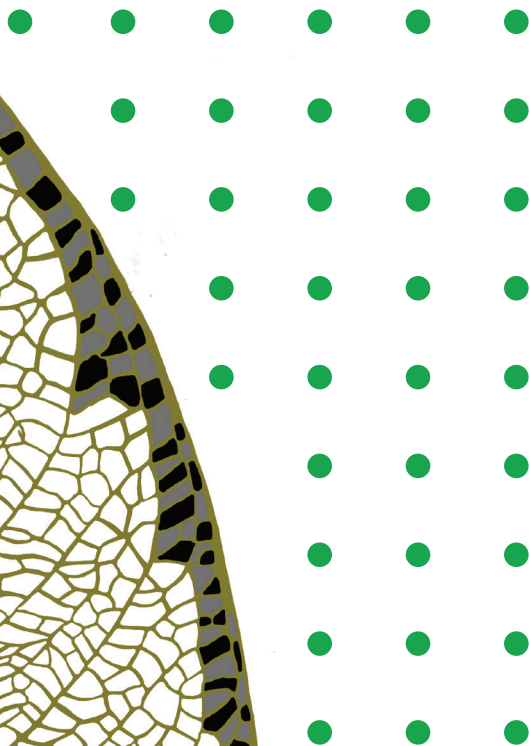
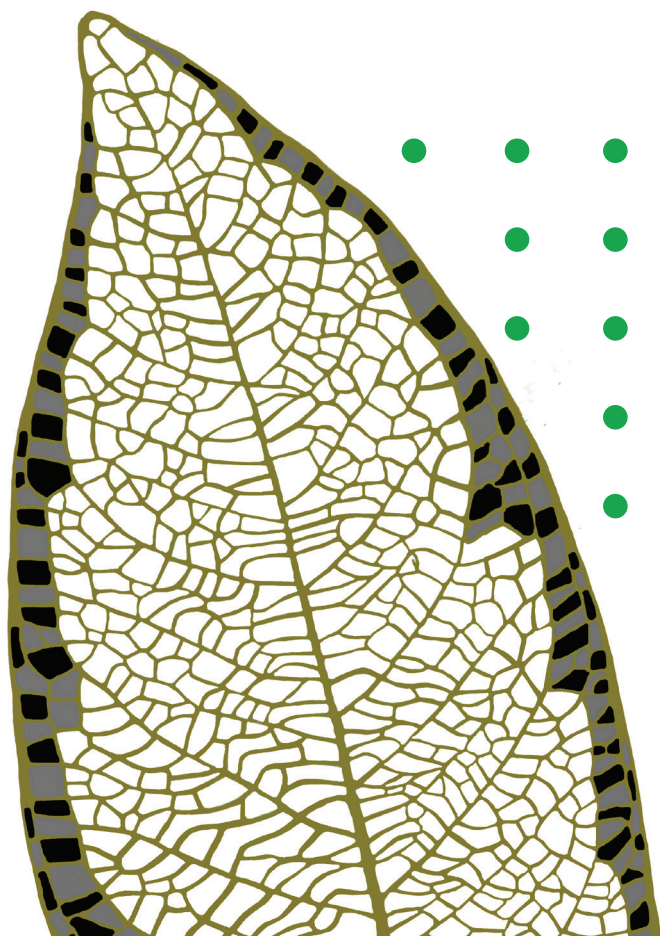
ถ้าใครอยากเป็นแบบพระพุทธเจ้าก็ได้เหมือนกัน ต้องบำเพ็ญบารมีเอา บำเพ็ญบารมีอะไรบ้าง ต้องศึกษาเพิ่มเติมแล้วทำเอานะ บางคนอ่านพระไตรปิฎก เขาก็ว่าพระพุทธเจ้าทรงรู้อย่างโน้นอย่างนี้ อย่างนี้ยังไม่รู้เรื่อง ที่แสดงไว้ในพระไตรปิฎก คือ ความรู้กำมือหนึ่งของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์เห็นว่ามันจำเป็น เพียงพอแล้ว สำหรับการปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ ส่วนอันที่ไม่ได้บอกนี้ เยอะกว่านี้ และเราก็ไม่จำเป็นต้องรู้ด้วย เอาแค่ที่บอกนี้ ให้เข้าใจก็พอแล้ว อย่าไปคิดมาก

บางพวกเขาคิดมาก คิดแทน
พระพุทธรูปเจ้าก็มี อย่างนี้ก็เกินมนุษย์ไป อย่าไป
ขนาดนั้น **ต้องรู้จักประมาณตนให้ดี ๆ** เรื่อง
ธรรมะเป็นเรื่องละเอียดลึกซึ้ง อันที่พอรู้ได้ พอ
เข้าใจได้ พอปฏิบัติได้ก่อน ก็เอาอันนั้นแหละ
อันไหนที่ยังไม่รู้ ก็ไม่เป็นไร วางไว้ก่อน ค่อยๆ
ศึกษาเรียนรู้กันไป นี่ก็เรื่องปฏิจจสมุปบาท
แสดงที่มาของความหลากหลาย ทำไมจึง
หลากหลาย เพราะธาตุแตกต่างกัน เป็นกระแส
แห่งเหตุปัจจัยหลากหลาย พอเข้าใจปฏิจจสมุป
บาทแล้ว ก็เลิกสงสัยความแตกต่างของผู้คน
แต่ละคนมาจากเหตุปัจจัยที่หลากหลาย และมี
ความเป็นไปต่างกันไป จึงมีความไม่เหมือนกัน
เป็นธรรมดา

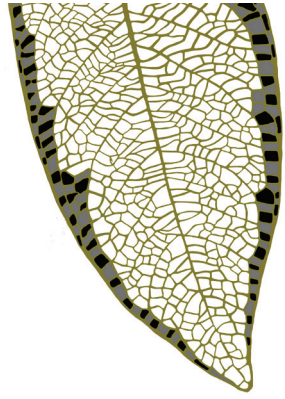
ปฏิกิริยาสมุปบาท เล่ม ๑

๔๑๕

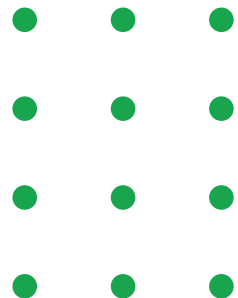
๓.๗ ปฏิจจสมุปบาทแสดง ปัจจัยการในจิตใจ สังคมและโลก

ต่อไปข้อที่ ๗ ปฏิจจสมุปบาทแสดง
ปัจจัยการในจิตใจ สังคมและโลก ปัจจัยการ
คือ อากาเรแห่งความเป็นเหตุเป็นปัจจัย เป็น
กระแสที่สืบทอดกันไป ไม่มีการหยุด ถ้าขาด
ช่วงใดช่วงหนึ่ง กระแสก็จะหยุดลง เหมือน
พวกเรานี้ ถ้ากระแสขาดไปตอนใดตอนหนึ่ง ก็
จะไม่มีเรามาตั้งอยู่ที่นี่ แต่พวกเราไม่มีการขาด
นะ **กระแสจะขาดก็เพราะถึงนิพพานเท่านั้น**
หากยังไม่ถึงนิพพาน ยังไม่มอด ไม่ดับ เหมือน
ไฟลุกพรึบๆ ตลอดปีตลอดชาติ ไม่เฉพาะชาตินี้
ในอดีตก็เป็นอย่างนี้ ชาติต่อไปก็ลุกอยู่อย่างนี้
แม้แต่ตอนหลับมันก็พรึบๆ อยู่นั่นละ รอดตื่นขึ้น
มารับรู้อารมณ์เท่านั้นเอง เกิดดับสืบเนื่องกันไป
ไม่มีการหยุด เรียกว่า**ปัจจัยการ** เป็นปัจจัยส่ง
ทอดสืบเนื่อง ดันต่อกันมาเรื่อยๆ ไม่มีการหยุด
พวกเราจึงไม่เป็นอิสระ เกิดมาแล้ว อยู่ยาวนานๆ
ก็แก่ เพราะว่าความเป็นหนุ่มสาวมันส่งมาให้
แก่ ถ้าจะไม่อยากแก่ ไม่อยากถึงวันพลัดพราก
เป็นไปไม่ได้ ปัจจัยการนี้มันส่งผลขนาดนี้ ถ้า
เข้าใจเราก็ใช้มันอย่างถูกต้องได้ ใส่เหตุปัจจัย
ให้เหมาะสมได้ ถ้าไม่เข้าใจจะรู้สึกว่าถูกดันไป
ทางโน้นทางนี้เยอะเยอะเหลือเกิน

ปัจจัยการเป็นเหตุปัจจัยที่ผกผันกันมา เป็นกระแส ถ้าพูดง่ายๆ ก็ติดต่อกันมา ของเก่าต้องดับไปก่อน เป็นเหตุให้ของใหม่เกิดขึ้น มันสำคัญมากที่ของเก่าต้องดับไปก่อน ของใหม่มันจึงจะมีขึ้นมาได้ เมื่อวานนี้ต้องหมดไป วันนี้จึงมีขึ้น มันสำคัญมากกว่าความเป็นหนุ่มสาวต้องหมดไป ความแก่มันจึงได้ช่อง ต่อเนื่องกันมาอย่างนี้ ท่านทั้งหลายรับสภาพเอาเองก็แล้วกัน โลกตกอยู่ภายใต้ปัจจัยการอย่างนี้ จิตใจของเราก็เช่นเดียวกัน สังคมก็เช่นเดียวกัน ถูกเหตุปัจจัยผลักดัน สิ่งต่างๆ ต้องปรับตัว ถูกกระแทกกระทั้น ถ้าใครปรับตัวไม่ทัน และประมาทไป เขาก็จะถูกกระแทกกระทั้นและก็เป็นทุกข์มาก

พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา **ต้องไม่ประมาท** ต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม ให้ถูกต้องกับสถานการณ์ จัดการให้ดี ระวังไว้ จะได้ไม่ถูกกระแทกกระทั้นมาก ถ้าเรามัวประมาทไป จะถูกกระแทกกระทั้นอยู่เสมอทีเดียว ถ้าเข้าใจความเป็นไปในจิตใจของตนเอง ก็จะเข้าใจผู้คนในสังคมและโลกทั้งหมด หมดคำถามได้

ในทิมณิกาย มหาวรรค มหานิทานสูตร
๑๐/๑๐๓ แสดง **ปัจจัยการแห่งการเกิด**
บาปอกุศลมากมายเต็มโลก เพราะต้องการ
สนองเวทนา ด้วยอำนาจความอยากเพื่อตัวเอง
พระพุทธเจ้าตรัสกับท่านพระอานนทว่า

อิติ โข ปเนตฺ อานนฺท เวทนํ ปฏิจฺจ
ตณฺหา

ดูก่อนอานนท ด้วยเหตุอย่างนี้แล
เพราะอาศัยเวทนา ตัณหาจึงมี

ตณฺหํ ปฏิจฺจ ปริเยสนา

เพราะอาศัยตัณหา การแสวงหาจึงมี

ปริเยสนํ ปฏิจฺจ ลาภโ

เพราะอาศัยการแสวงหา การได้มาจึงมี

ลาภํ ปฏิจฺจ วินิจฺฉโย

เพราะอาศัยการได้มา การตัดสินใจจึงมี

วินิจฺฉยํ ปฏิจฺจ ฉนฺทราโค

เพราะอาศัยการตัดสินใจ ความกำหนด
ด้วยอำนาจความพอใจจึงมี

ฉันทราคะ ปฏิจจ อชโณसानํ

เพราะอาศัยความกำหนดด้วยอำนาจความ

พอใจ ความหมกมุ่นจึงมี

อชโณसानํ ปฏิจจ ปริคฺคโห

เพราะอาศัยความหมกมุ่น ความหวงแหนจึงมี

ปริคฺคหํ ปฏิจจ มจฺฉริยํ

เพราะอาศัยความหวงแหน ความตระหนี่จึงมี

มจฺฉริยํ ปฏิจจ อารกฺโข

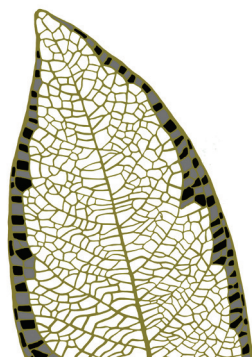
เพราะอาศัยความตระหนี่ ความรักษาจึงมี

อารกฺขาธิกรณํ ทณฺหาทานสตถาทานกลห

วิคฺคหวิวาทตฺวํตฺวํเปสฺสญฺญมฺมุสสาวาทา อเนเก

ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ

เพราะความรักษาเป็นเหตุ บาปอกุศลธรรมทั้งหลายเป็นอเนกประการ คือ การทำร้ายกันด้วยท่อนไม้ การทำร้ายกันด้วยอาวุธ การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การพูดถ้อยคำส่อเสียดว่ามึงๆ กูๆ และมุสาวาท จึงมี

● เพราะอาศัยการแสวงหา การขวนขวาย
● ไปทำนั่นทำนี่ ลากคือการได้นั้นได้นี้มาจึงมีขึ้น
● เพราะอาศัยการได้นั้นได้นี้มา การวินิจฉัยว่าอัน
● ไหนสมควรแก่เรา อันไหนไม่สมควรแก่เรา อัน
● ไหนทำให้เกิดความสุข อันไหนทำให้เกิดความ
● ทุกข์ อันไหนดี อันไหนไม่ดี จึงมีขึ้น เพราะ
● อาศัยการวินิจฉัย เลือกเอาอันดี ไม่เลือกเอา
● อันไม่ดี **เลือกเอาอันจะให้สุข อันจะให้ทุกข์**
● **ไม่เอา** ฉันทราคะ คือ ความกำหนดด้วยอำนาจ
● ความพอใจจึงมีขึ้น พอใจอยากได้สุข มันก็
● กำหนด กอดสุข พอใจในสิ่งที่ดีสำหรับตน ผลัก
● ทั้งทุกข์ ทั้งสิ่งไม่ดี

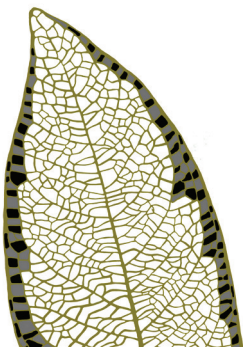
● เพราะอาศัยฉันทราคะ คือความ
● กำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ความหมกมุ่น
● จึงมีขึ้น อันที่จะทำให้เกิดความสุขแก่เรา ก็
● หมกมุ่น จะเอาแต่อันนั้น จะดูแต่อันนี้ จะฟังแต่
● อันนั้น จะเอาแต่แบบนั้น **กอดรัดไว้ให้อยู่กับ**
● **ตัว** เพราะอาศัยการหมกมุ่น การหวงแหนจึง
● มีขึ้น กอดเอาไว้ มันเป็นของเราแต่ผู้เดียว ไม่
● อยากให้คนอื่น เพราะอาศัยหวงแหน การกอด
● เอาไว้คนเดียว มัจฉริยะ คือ ความตระหนี่จึงมี
● ขึ้น ทนไม่ไหวที่มันจะไปเป็นของคนอื่น จะไป

ให้คนอื่น มันก็ไม่ไหว ไม่อยากให้มันตกไปเป็นสมบัติของผู้อื่น เพราะอาศัยัจฉริยะ อารักขา คือ การรักษาให้อยู่ในครอบครองของเรา ตลอดไป จึงมีขึ้น ด้วยวิธีการต่างๆ มีทหารมารักษาบ้าง มีตำรวจมารักษาบ้าง มีกฎหมายมารักษาบ้าง มีการเซ็นต์ มีการจดบันทึก จนกระทั่งเอาไปเก็บไว้ในห้องเซฟต์ ห้องอะไรก็ว่าไป เก็บเอาไว้ ต้องสร้างบ้านเรือน มีรั้ว มีประตูมิดชิด **หาวิธีให้มันอยู่กับเรานานที่สุด** และเป็นประโยชน์แก่เรานานที่สุด

เลือกเอาแต่อันที่ดีให้อยู่กับเราตลอดไปตลาดก็ไปเลือกอันที่ดีมา แล้วก็เอามาไว้ที่บ้านเรา รักษาให้มันอยู่กับเรานานที่สุด ผลไม้ก็ต้องรักษาให้อยู่กับเรานานที่สุด ไม่ได้กินก็ไม่ใช่ไร รักษาไว้ เตี้ยรวอมันบูดก่อน เอาไปโยนทิ้ง มันก็เป็นอย่างนี้หมด ให้มันอยู่กับเราเป็นประโยชน์แก่เรา **เพราะอาศัยการรักษา** **นี้แหละ จึงเกิดเรื่องร้ายๆ ตามมา** เพราะอาศัยการอารักขานี้เป็นเหตุ อยากให้เป็นของเรา เป็นของเราฝ่ายเดียว เป็นของเราเยอะๆ บาปอกุศลทั้งหลายเป็นอเนกประการ คือ การให้ท่อนไม้ การตีกันด้วยท่อนไม้ การตีกันด้วย

ศีลตรา ฟันกันด้วยศีลตรา ของมีคม ด้วยมีด
ดาบ ด้วยปืน ความโกลาหล วุ่นวาย การแย่งชิง
การวิวาทกัน การกล่าวคำส่อเสียดว่ามึงๆ กูๆ
ของมึง ของกู ต่ำทอกันด้วยถ้อยคำหยาบคาย
และการพูดโกหกจึงมีขึ้น

บาปอกุศลทั้งหลายที่เกิดขึ้นนี้ ก็เพราะ
เหตุคือการรักษาหวงแหวนของตนเอาไว้ ให้
เป็นของตน มีประโยชน์แก่ตน ให้ตนได้รับผล
ประโยชน์ บาปอกุศลธรรมเกิดขึ้นเพราะอย่างนี้
เริ่มต้นมาจากอาศัยเวทนา แล้วเกิดตัณหา เกิด
การแสวงหา เกิดการได้ ได้แล้วก็เพลิดเพลิน
ในอันที่ได้ อันที่ให้ความสุข เลือกเอา แบบนี้
ดี แบบนี้เหมาะสมแก่เรา ก็รักษาหวงแหวน เกิด
ความตระหนี่ หาวีธีให้มันอยู่กับเรานานที่สุด ให้
มันเป็นประโยชน์แก่เรา ให้เราได้คนเดียว **แต่**
ทรัพยากรในโลกมันมีจำกัด คนต้องการสิ่ง
เดียวกัน เลยต้องแย่งชิงกัน เลยเกิดเรื่องอื่นๆ
ตามมา บาปอกุศลธรรมทั้งหลายก็เยอะแยะ
มากมาย นี่เป็นปัจจัยการในจิตใจ ที่กระจาย
ออกไปสู่สังคม จนกระทั่งเต็มโลก

ในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ๒๑/๗๐
อธัมมิกสูตร แสดง **ปัจจัยการแห่งความเป็น
ไปของโลกและผู้คน** แบบกว้างขวาง แผ่
กระจายและส่งผลกระทบทั่วถึงกัน เริ่มจาก
ความไม่ตั้งอยู่ในธรรม หรือ ตั้งอยู่ในธรรม
ของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวโลก
พระพุทธเจ้าตรัสว่า

- ยสฺมี ภิกฺขเว สมเย ราชาโน อธมฺมิกา
โหนติ
- ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในสมัยใด
พระราชาทรงหลายเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่
ในธรรม
- ราชยุตฺตปิ ตสฺมี สมเย อธมฺมิกา
โหนติ
- ในสมัยนั้น แม้ข้าราชการทั้งหลาย
ก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม
- ราชยุตฺเตสฺส ภิกฺขเว อธมฺมิกเกสฺส
พฺรหฺมณคฺคหปติกาปิ ตสฺมี สมเย
อธมฺมิกา โหนติ
- เมื่อข้าราชการทั้งหลาย เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่
ในธรรม ในสมัยนั้น แม้พราหมณ์และ
คหบดีทั้งหลาย ก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ใน
ธรรม

พราหมณ์คหบดีเกสุ อธมมิเกสุ เนคมชานปทาปี
ตสมี สมเย อธมมิกา โหนฺติ
เมื่อพราหมณ์และคหบดีเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม
ในสมัยนั้น แม้ชาวนิคมและชาวชนบททั้งหลาย
ก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม

เนคมชานปเทสุ อธมมิเกสุ วิสมี จนฺทิมสุริยา
ปรีวตฺตุนฺติ
เมื่อชาวนิคมและชาวชนบททั้งหลาย เป็นผู้ไม่
ตั้งอยู่ในธรรม ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็โคจร
ไปไม่สม่ำเสมอ

วิสมี จนฺทิมสุริเยสุ ปรีวตฺตุนฺเตสุ วิสมี
นภฺตฺตานิ ตารกฺรฺพานิ ปรีวตฺตุนฺติ
เมื่อดวงจันทร์และดวงอาทิตย์โคจรไปไม่
สม่ำเสมอ หมู่ดาวนักษัตรทั้งหลายก็โคจรไป
ไม่สม่ำเสมอ

วิสมี นภฺตฺเตสุ ตารกฺรฺเปสุ ปรีวตฺตุนฺเตสุ
วิสมี รตฺตินฺทิวา ปรีวตฺตุนฺติ
เมื่อหมู่ดาวนักษัตรโคจรไปไม่สม่ำเสมอ
คืนและวันก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ

วิสมํ รตติณทิวesu ปวิตตุนเตสุ

วิสมํ มาสขุฒมาสา ปวิตตุนติ

เมื่อคืนและวันหมุนเวียนไปไม่ส่ม่าเสมอ เดือน
หนึ่งและครึ่งเดือนก็หมุนเวียนไปไม่ส่ม่าเสมอ

วิสมํ มาสขุฒมาเสสุ ปวิตตุนเตสุ

วิสมํ อุตุสํวจจวรา ปวิตตุนติ

เมื่อเดือนหนึ่งและครึ่งเดือนหมุนเวียนไปไม่
ส่ม่าเสมอ ถดูและปีก็หมุนเวียนไปไม่ส่ม่าเสมอ

วิสมํ อุตุสํวจจเรสุ ปวิตตุนเตสุ

วิสมํ วาตา วายนติ

เมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไปไม่ส่ม่าเสมอ
ลมก็พัดไม่ส่ม่าเสมอ

วิสมา อปยุชสา วิสมํ วาเตสุ วายนเตสุ

วิสเมสุ อปยุชเสสุ เทวตา ปริกูปิตา ภวนติ

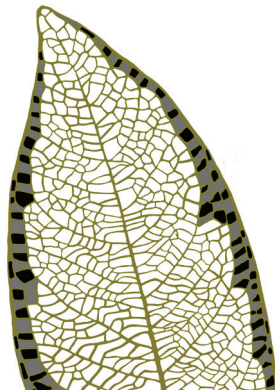
ลมมรสุมไม่ส่ม่าเสมอ เมื่อลมพัดไม่ส่ม่าเสมอ
พัดไปผิดทางไม่ส่ม่าเสมอ เทวตาทั้งหลายก็
ขัดเคืองใจ

เทวดาสุ ปริกูปิตาสุ เทโว น สมมา ธารี
อนุปปเวจฺจติ
เมื่อเทวดาทั้งหลายขัดเคืองใจ ฝนก็ไม่ตกต้อง
ตามฤดูกาล

เทเว น สมมา ธารี อนุปปเวจฺจนฺเต
วิสมปากิณี สุตฺตานิ ภวนฺติ
เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าทั้งหลาย
ก็ออกรวงสุกไม่พร้อมกัน

วิสมปากิณี ภิกฺขเว สุตฺตานิ มนุสฺสา
ปรีกฺขณฺตา อปฺปายุกา จ โหณฺติ ทุพฺพพณฺณา จ
ทุพฺพลา จ พหฺวาพาธา จ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลายบริโภค
ข้าวกล้าที่สุกไม่พร้อมกัน ย่อมเป็นผู้มีอายุน้อย
๑ เป็นผู้ไม่มีผิวพรรณไม่ดี ๑ เป็นผู้มีกำลังไม่ดี ๑
เป็นผู้มีความเจ็บป่วยมาก ๑

ในสมัยใด พระราชาผู้ปกครองบ้านเมือง **ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ไม่ตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการเป็นต้น** พวกข้าราชการไม่เป็นธรรม พวกที่ทำงานให้พระราชา ผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่ในบ้านเมือง ไม่มีธรรม ไม่มีความซื่อสัตย์ คดโกง ฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นผู้โกหกหลอกลวงประชาชน ในเมื่อเจ้าหน้าที่ราชการไม่ซื่อไม่ตรงแล้ว พวกพ่อค้าก็เป็นไปด้วย เพราะพวกพ่อค้าก็เกี่ยวข้องกับเหล่าเจ้าหน้าที่ ทุกจริตด้วยกัน พอเป็นอย่างนี้แล้ว พวกชาวบ้านชาวเมืองก็เหมือนกัน นิสัยพอกัน

เมื่อชาวนิคมและชาวชนบทไม่มีธรรม ประพฤติไม่เป็นธรรมะ กินเหล้าเมายา ชู้โกหก ไม่รู้จักมีความอดทนต่อกัน ต่อกัน เบียดเบียนกัน ตีกันแบบง่ายๆ ทัวไป พวกพระจันทร์และพระอาทิตย์ก็หมุนไปแบบไม่สม่ำเสมอ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ก็สับสน โคจรไม่ตรงตามเดิม พวกดาวนักษัตรทั้งหลายก็สับสนเหมือนกัน กลางวันและกลางคืนก็สับสน เดือนและครึ่งเดือนก็สับสน **ระยะเวลาก็จะผิดเพี้ยนไป** เวลามันก็ไม่เหมือนเดิม วันเดือนก็ไม่เหมือนเดิม ฤดูกาลในแต่ละปีๆ ก็เพี้ยนไป ลมก็ผิด

ทาง เคยไปทางนี้ก็ไปทางโน้น เคยไปทางโน้น
ก็ไปทางนั้น พวกมรสมุ่ต่างๆ ก็เพี้ยนไป เทวดา
ก็รำคาญ ฝนตกก็ไม่ถูกต้องตามฤดูกาล เมฆพัด
ไปไม่ถูกที่ ฝนตกก็รุนแรงไม่ถูกที่ พอไม่ถูกที่
มันก็จะไปทำลายต้นไม้ใบหญ้าอะไรต่างๆ ซึ่ง
เป็นที่อยู่ของพวกเทวดา พวกเทวดาที่อยู่ตาม
ต้นไม้ก็มีเยอะ เวลาฝนตกไม่ถูกต้องตามฤดูกาล
บ้านเทวดาก็พัง ไม่ใช่โลกมนุษย์อย่างเดียว โลก
เทวดาด้วย

เมื่อลมมรสมุ่ต่างๆ ที่เป็นพายุต่างๆ
พัดผิดเพี้ยนไป เทวดาก็โกรธ เทวดาไม่พอใจ
เพราะว่าบ้านเทวดาพังเยอะ เทวดาอยู่ตาม
ต้นไม้ก็มี อยู่ตามจอมปลวก อยู่ตามภูเขา
ก็เยอะแยะ มีเทวดามาก พอเทวดาโกรธแล้ว ก็
ไม่ทำฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้ฝนมันตก
แบบกะปริดกะปรอย ตกตรงนั้นนิดตรงนั้นหน่อย
ตกไม่ถูกที่ ที่ควรตกก็ไม่ตก ที่ไม่ควรตกก็ดัน
ตก ตกไม่เหมาะสม เมื่อเทวดาไม่ทำฝนให้ตก
ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของฝนที่ควรจะตก ข้าว
กล้าต่างๆ ผลหมากรากไม้ ก็สุกแบบไม่ถูก
ต้อง เพราะว่าฝนมันไม่พอดี ก็เลยพลอยสุกไม่
เต็มที่ พวกข้าวกล้าอะไรต่างๆ ก็สุกไม่ดี ข้าว

กล้าทั้งหลายที่สุกไม่ได้นั้น พวกมนุษย์ทั้งหลาย
ไปบริโภคเข้าไป ก็จะกลายเป็นพวกมีอายุสั้น
อายุสั้นลง ตายง่าย โรคเยอะ ผิวพรรณก็ไม่
สวย ไม่ค่อยแข็งแรง เป็นโรคง่าย เหนื่อยหอบ
ง่าย ลึนห้อยง่าย ขี้โรค ป่วยง่าย ป่วยเป็นโน่น
เป็นนี่เยอะแยะไปหมด ทั้งหมดนี้เริ่มต้นมา
จากอะไร เริ่มมาจากความไม่เป็นธรรม พระ
ราชาไม่ทรงธรรม ปรากฏการณ์ฝ่ายเสื่อม
ทั้งหลายจึงเกิดขึ้นเต็มโลก

ในทางตรงกันข้าม หากสมัยใดที่พระ
ราชาทรงธรรม ตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐
ประการเป็นต้น ข้าราชการเป็นผู้ซื่อสัตย์ ก็
จะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าดี คน
กินก็อายุยืน ผิวพรรณดี กำลังดี ไม่เจ็บป่วย
อย่างนี้เป็นแบบโลกๆ กว้างออกไปครอบคลุม
ทุกเรื่อง ส่งผลกระทบกว้างขวาง เราทั้งหลาย
ก็อย่าไปคิดมาก ขอให้เข้าใจว่า ทุกอย่างล้วน
เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย มีเงื่อนไขให้เกิด
สิ่งนั้นๆ ขึ้น ไม่ได้มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นมา
ได้ลอยๆ ไม่ได้มีผู้ใดมีอำนาจสร้างหรือ
บันดาล มีแต่เหตุปัจจัยล้วนๆ

วันนี้ ได้บรรยายสิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับ
ปัจจัยสมุปบาทเพิ่มเติมอีกหลายประเด็น คือ
แสดงความคิดแบบตาเห็น เห็นกระบวนการ
เกิดและดับของสิ่งต่างๆ ที่พิสูจน์ได้ในชาติ
ปัจจุบันขณะนี้ แสดงแต่เรื่องสภาวะที่ไร้ตัวตน
ไม่ได้มีอยู่ก่อน ไม่ได้มีภาวะใดอยู่คงที่ ล้วนเกิด
ขึ้นและเป็นไปตามเงื่อนไข เป็นกระแสแห่งเหตุ
ปัจจัย แสดงที่มาของความหลากหลาย เพราะ
มีปัจจัยหลากหลาย ปัจจัยต่างกัน ทำให้เกิดผล
ที่ต่างกัน และแสดงปัจจัยการในจิตใจ สังคม
และโลก เพื่อให้เห็นว่า สังขารทุกอย่าง ตั้งแต่
เล็กๆ เหตุการณ์ในโลก จนกระทั่งสิ่งที่เกิดเป็น
ปรากฏการณ์ทั่วสากลจักรวาล ล้วนเป็นสิ่งที่อิง
อาศัยกัน เกิดขึ้นและเป็นไปตามกระแสปัจจัย
สมุปบาททั้งนั้น ไม่ได้มีผู้มีอำนาจบันดาลอยู่
เบื้องหลัง

สมควรแก่เวลาเท่านี้ะครับ อนุโมทนา
ทุกท่าน

ผู้ที่สนใจหนังสือและคำบรรยายของอาจารย์
สุกรี ทุมทอง สามารถดูรายละเอียดเพิ่ม
ได้ใน www.ajsupee.com และ
สามารถติดต่อได้ ดังนี้

(๑) ขอรับได้ฟรี ผ่านระบบขอรับหนังสือ
ออนไลน์ จากเว็บไซต์ ajsupee.com ขอรับ
หนังสือได้ครั้งละ 5 เล่ม และ mp3 ครั้งละ 8
แผ่น โดยการเลือกหนังสือ หรือ ซีดี ที่ต้องการ
ผ่านระบบขอรับหนังสือออนไลน์ ยืนยัน และ
กรอกชื่อที่อยู่ผู้รับ ในระบบสามารถตรวจสอบ
สถานะการส่งได้

(๒) ขอรับได้ฟรีทางไปรษณีย์ ขอรับหนังสือได้
ครั้งละ 5 เล่ม และ mp3 ครั้งละ 8 แผ่น
ส่งชื่อ ที่อยู่ของผู้รับ, ชื่อหนังสือ, mp3, DVD
ที่ต้องการไปที่ suriyan2t@gmail.com
หรือ ติดต่อสอบถามรายละเอียดที่ คุณสุริยัน
โทร. 080-553 5553,
Line ID : ajsupee.com

(๓) ติดต่อขอรับที่ชมรมจริยธรรม
ตึกประสาทวิทยาสัน 2 โรงพยาบาลศรีธัญญา
อ.เมือง จ.นนทบุรี โทร. 02-9689954
ติดต่อคุณสุคนธ์

(๔) ติดต่อขอรายละเอียดได้จาก
ชมรมกัลยาณธรรม
<http://www.kanlayanatam.com>

ประวัติ

อาจารย์สุกักร์ ทุมทอง

วันเดือนปีเกิด

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๕

บ้านหนองฮะ ต.หนองฮะ อ.ลำโรงท่าบ จ.สุรินทร์

การศึกษา

- เปรียญธรรม ๔ ประโยค
- ประกาศนียบัตรบาลีใหญ่ วัดท่ามะโอ จ.ลำปาง
- ปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต
สาขาวิศวกรรมไฟฟ้า มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

งานปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

- วิปัสสนาจารย์ยุวพุทธภิกษุสมาคมแห่งประเทศไทยฯ
- อาจารย์สอนพิเศษวิชาพระอภิธรรมปิฎก
และวิชาปรมัตถธรรม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบวรศึกษาพุทธโฆส จ.นครปฐม
- บรรยายธรรมะตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในกรุงเทพฯ
และต่างจังหวัด
- เผยแผ่ธรรมะทางเว็บไซต์ www.ajsupee.com

ปฏิจจสมุปบาท (เล่มที่ ๑)

โดย สุภัทร์ ทุมทอง

www.ajsupee.com

พิมพ์ครั้งที่ ๑

พฤษภาคม ๒๕๖๑

จำนวน

๑๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN :

ปก/ภาพประกอบ/รูปเล่ม

ชาญชัย พินทุเสน

ดำเนินการผลิต

มูลนิธิกระต่ายในดวงจันทร์
399 หมู่ 3 ต.สวนผึ้ง อ.สวนผึ้ง
จ.ราชบุรี 70180

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์
45/14 หมู่ 4 ถนนบางกรวย-จตุรนต์
ตำบลบางขุน อำเภอบางกรวย จ.นนทบุรี
11130
โทร. 0-2879-9154
Fax. 0-2879-9153
www.parbpim.com

แจกเป็นธรรมทาน ห้ามจำหน่าย

